

**Plean Teanga
Chathair na Gaillimhe
2020 - 2026**

Plean Teanga do Chathair na Gaillimhe
Arna ullmhú faoi Acht na Gaeltachta 2012

Don:

Cheanneagraíocht (Comhairle Cathrach na Gaillimhe
agus Gaillimh le Gaeilge)

Ag:

Stiúrthóirí, John Walsh agus Dorothy Ní Uigín agus
Meitheal Taighde; Luke Callinan, Philip Fogarty
agus Hugh Rowland

CLÁR NA NÁBHAR

BUÍOCHAS.....	4
BROLLACH Ó OLLAMH NA NUA-GHAEILGE, OLLSCOIL NA HÉIREANN, GAILLIMH....	5
AN MHEITHEAL PLEANÁLA TEANGA.....	6
TÁBLAÍ AGUS LÉARÁIDÍ	7
ACHOIMRE FHEIDHMEACH	8
CAIBIDIL 1 AN PRÓISEAS PLEANÁLA TEANGA.....	12
CAIBIDIL 2 AN CHEANNEAGRAÍOCHT	23
CAIBIDIL 3 GAILLIMH MAR BHAILE SEIRBHÍSE GAELTACHTA.....	26
CAIBIDIL 4 FÍS AGUS MÓR-AIDHMEANNA	33
CAIBIDIL 5 MODHEOLAÍOCHT.....	35
CAIBIDIL 6 OIDEACHAS.....	55
CAIBIDIL 7 GNÓ AGUS TEICNEOLAÍOCHT.....	72
CAIBIDIL 8 POBAL AGUS CULTÚR	80
CAIBIDIL 9 TUISMITHEOIRÍ AGUS ÓIGE	96
CAIBIDIL 10 AN SAOL POIBLÍ.....	105
CAIBIDIL 11 BEARTA AN PHLEAN.....	120
CAIBIDIL 12 COSTAIS AGUS MAOINIÚ	163
CAIBIDIL 13 FEASACHT AGUS POIBLÍOCHT	165
CAIBIDIL 14 FEIDHMIÚ AGUS MONATÓIREACHT.....	166
TAGAIRTÍ.....	168
AGUISÍN A	176
AGUISÍN B.....	177

BUÍOCHAS

Ba mhaith le Comhairle Cathrach na Gaillimhe agus Gaillimh le Gaeilge (dá ngairfear ‘An Cheanneagraíocht’ anseo feasta) buíochas a ghabháil le gach duine a ghlac páirt sa Plean Teanga. Tá ár mbuíochas tuillte chomh maith do na gnólachtaí agus na heagraíochtaí mar aon le Comhairleoirí Cathrach na Gaillimhe a ghlac páirt sa phróiseas pleanála teanga:

An Curadh Connachtach, An tÚdarás Forbartha Tionscail, Anthony Ryans, Banc Aontas Éireann, Bord Stiúrtha Ghaillimh le Gaeilge, Brendan James Financial Services, Byrne Carolan Cunningham, Cathaoirleach, Coiste Logainmneacha na Gaillimhe, Cathaoirleach, Cumann Bialanna na hÉireann, Gaillimh, 56 Central Sráid na Siopaí, Coffeewerk + Press Galway, Colm Ó Riordáin, Colm’s Life Pharmacy Salthill, Comhar Creidmheasa Naomh Aontoine agus an Cladach Teo., Connacht Rugby, Cumann Gnó Chathair na Gaillimhe, Cumann Tráchtála na Gaillimhe, Eason Gaillimh, Eithne Verling, EmployAbility Galway, Faherty Paints, Fáilte Ireland, Gaillimh 2020, Gairdín Orgánach an Bhaile Thiar Gaillimh, Galvia West Medical Centre, Galway Advertiser, Galway Bay FM, Galway City Tribune, Galway Convention Bureau, Galway’s West End, Harbour Hotel, House Hotel, Insight Centre for Data Analytics, Ionad d’Oibríthe Deonacha na Gaillimhe, Ionad Siopadóireachta na Coiribe, Ionad Siopadóireachta na Faiche Móire, James C. Harrold, KD Autoparts, Lally Tours, Local Taxis, Lorg Media, McDonald’s Gaillimh, Ó Cearbhaill & Comh., O’Donnellan & Joyce Auctioneers Galway, Ollmhargadh na Seoighe, Olyart, Park House Hotel, PorterShed, Romero Games, Séamus Hughes, Seán C. Ó Domhnaill & Co. Aturnaetha, Siopa Leabhar Charlie Byrne, Siopa Leabhar Uí Chionnaith, Stewart Construction, Sweeney Oil, The Connacht Hotel, The Crane Bar, The Latin Quarter, The Village Salthill, Tigh Taaffes, Tom Kenny, Top Oil, Wa Café, William Henry.

Ba mhaith leis an meitheal taighde buíochas a ghabháil leis na heagraíochtaí agus na daoine seo a leanas a thug tacaíocht bhreise dúinn san obair:

- Gaillimh le Gaeilge agus An Coiste Stiúrtha Pleanála Teanga, Gaillimh.
- Veronica Ní Ghríofa, an Dr Niall Mac Uidhílin, an Dr Seathrún Ó Tuairisg agus Séamas Ó Concheanainn, Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge.
- An Dr Laoise Ní Dhúda, Gaeilge Iorrais.
- An tOllamh Tadhg Ó hIfeárnáin, OÉ Gaillimh.
- Quinton Beck, Darach Ó Murchú agus Stiofán Seoighe a chabhraigh leis an taighde allamuigh.

BROLLACH Ó OLLAMH BUNAITHE NA NUA-GHAEILGE, OLLSCOIL NA HÉIREANN, GAILLIMH

Aithníonn Acht na Gaeltachta (2012) an tionchar suntasach a bhíonn ag na bailte seirbhíse ar na ceantair Ghaeltachta a bhíonn in aice leo. Tá sé de chuspóir ag an Acht an tionchar sin a bheith dearfach ó thaobh na teanga de toisc na pobail Ghaeltachta a bheith ag brath ar sheirbhísí poiblí, príobháideacha, sóisialta agus tráchtála atá lonnaithe sna bailte sin. Baile Seirbhíse Gaeltachta atá i nGaillimh de réir na reachtaíochta, agus is sa chomhthéacs sin a rinneadh an taighde seo chun an Plean Teanga a dhréachtú agus na moltaí atá ann a mhúnú dá thairbhe.

Tá ionad eisceachtúil ag Cathair na Gaillimhe i measc na mBailte Seirbhíse a ainmnítear san Acht. Go deimhin, aithnítear ról sainiúil na cathrach ó bhlianta tosaigh an Stáit i leith. Bhí Cathair na Gaillimhe ina hiomlán sa Ghaeltacht de réir Choimisiún na Gaeltachta (1926), agus 46.9% den phobal ina gcainteoirí Gaeilge, rud a chuir i gcatagóir na Breac-Ghaeltachta í. Bhí an daonra beag an t-am sin; thart ar 11,500 san iomlán, líon atá níos lú ná mar atá i gCaisleán an Bharraigh inniu. Nuair a thosaigh pleanáil teanga na Gaeltachta sna 1920aidí, bhí ceantair Fhíor-Ghaeltachta buailte leis an áit a bhfuil lár na cathrach inniu, nach mór. D'fhás Cathair na Gaillimhe go fisiciúil agus ó thaobh daonra de ó shin agus d'alp cuid de na ceantair sin a bhí in aice léi. Choinnigh céatadán áirithe de phobal an bhaile leis an nGaeilge riamh agus de réir mar a cuireadh le bonneagar an chontae, agus leis an atheagrú eacnamaíochta agus sóisialta sa tír, is amhlaidh a mhéadaigh ról na Gaillimhe i saol na gceantar Gaeltachta ar fud an chontae agus in iarthar na tíre trí chéile. Tá cuid den Chathair sa Ghaeltacht oifigiúil go fóill, ar ndóigh, agus trí Limistéar Pleanála Teanga Gaeltachta in aice an bhaile nó ag síneadh isteach inti, rud a chuirtear san áireamh sa taighde seo. Dá thoradh sin uile, tá Gaillimh ar scaradh gabhail, ina dlúthchuid de shaol na Gaeltachta agus an Ghaeilge ina dlúthchuid de fhéiniúlacht roinnt mhaith de phobal na cathrach féin. Aithnítear agus pléitear na gnéithe sin sa taighde seo.

Mhóthaigh Coimisiún na Gaeltachta (1926, lch. 58) go mbeadh cothabháil agus cothú na Gaeilge go náisiúnta faoi scáth dhán na teanga i nGaillimh, agus gurbh fhéidir go mbeadh deiseanna uathúla ag an gCathair le bheith ina foras intleachtúil don teanga toisc gur ionad tábhachtach riaracháin, oideachais agus tráchtála í. B'fhéidir nár tháinig bláth iomlán ar an bhfis sin a múnlaíodh i mblianta idéalacha tosaigh an Stáit, ach ina dhiaidh sin, ní beag tábhacht na cathrach sa lá inniu don Ghaeltacht agus do phobal Gaeilge na tíre uile. Tá dualgas faoi leith ar institiúidí stáit na Gaillimhe i leith na Gaeilge, ach léiríonn an taighde an fonn agus an tiomantas i measc cuid mhaith de na heagraíochtaí pobail, lucht gnó agus daoine, bíodh siad ina n-aonair nó ina ngrúpaí chun cur go tairbheach le todhchaí na Gaeilge sa chathair ar mhaithe leis an nGaeltacht agus ar mhaithe le pobal an bhaile féin. Moltar bearta ciallmhara tomhaiste sa cháipéis seo a thógfaidh athuair ar fhréamhacha doimhne chomhthéacs na pleanála teanga i nGaillimh.

An tOllamh Tadhg Ó hÍfearnáin

AN MHEITHEAL PLEANÁLA TEANGA

Is Léachtóir Sinsearach Gaeilge i Scoil na dTeangacha, na Litríochtaí agus na gCultúr é an **Dr John Walsh** áit a bhfuil an tsochtheangeolaíocht á múineadh aige ó 2005 i leith. Tá foilseacháin iomadúla aige ar ghnéithe éagsúla den tsochtheangeolaíocht agus den phleanáil teanga agus bhí dlúthbhaint aige le gréasán Eorpach ó 2013-2017 ar ‘nuachainteoírí’ theangacha éagsúla (www.nspk.org.uk). I measc na réimsí taighde eile atá aige tá na meáin chumarsáide agus mionteangacha agus teangacha agus forbairt shocheacnamaíoch. Cuireann sé comhairle faoin bpleanáil teanga ar eagraíochtaí pobail agus deonacha agus bhí sé i gceannas ar thionscadail taighde éagsúla a bhaineann le cur chun cinn na Gaeilge sa phobal.

Riarthóir Theagasc na Gaeilge in Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge í an **Dr Dorothy Ní Uigín** agus Príomhfheidhmeannach Gníomhach an Acadaimh ó Eanáir 2018. Is ar an Acadamh a thiteann sé Scéim Teanga na hOllscoile a dhréachtú agus monatóireacht a dhéanamh uirthi. Soláthraíonn an tAcadamh cúrsaí teanga do Chomhairlí Cathrach agus Contae na Gaillimhe agus do ghrúpaí pobail eile a fheidhmíonn i réimsí éagsúla de shaol na cathrach. I gcomhar le Scoil an Leighis in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh agus leis an FSS, d’fhorbair an Dr Ní Uigín modúil teanga do mhic léinn leighis agus altrachta a chuideoidh leo freastal cuí a dhéanamh ar othair le Gaeilge i nGaillimh agus in abhantracht na hOllscoile. Tá foilseacháin ábhartha aici i réimse na pleanála teanga chomh maith.

Is as Cill Tuama i ndeisceart Ros Comáin ó dhúchas do **Luke Callinan**. Chaith sé cúig bliana i mbun staidéir in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh, cé is moite de thréimhse 6 mhí sa tSualainn. Bhain sé bunchéim sna healaíona (Gaeilge, Stair agus Léann na hÉireann) amach in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh maille le Máistreacht sa Nua-Ghaeilge ina dhiaidh sin. Tá tréimhsí caite aige ag obair mar theagascóir Gaeilge agus mar chomhalta taighde le Roinn na Gaeilge, OÉ Gaillimh. Is iad na hábhair taighde is mó a bhfuil suim aige iontu, an tsochtheangeolaíocht, lámhscríbhinní na Nua-Ghaeilge Moiche agus prós comhaimseartha na Gaeilge.

Tá an **Dr Hugh Rowland** ina Fheidhmeannach Pleanála Teanga in Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge, Ollscoil na hÉireann Gaillimh, faoi láthair. Tá sé freagrach go príomha as cúrsaí sa phleanáil teanga agus sa tsochtheangeolaíocht a theagasc ar chlár fhochéime agus iarchéime an Acadaimh.

Tá PhD sa Nua-Ghaeilge ag an **Dr Philip Fogarty** faoi scéal na Gaeilge agus an cheoil sa Chlár ó 1850-1950. Ghnóthaigh sé ceann de Scoláireachtaí Taighde Dochtúireachta na Gaillimhe le haghaidh an taighde sin. Is iad réimsí na sochtheangeolaíochta agus an cheoil a bhíonn mar ábhar taighde aige go príomha. Tugann sé páipéir chomhdhála agus cainteanna poiblí faoina chuid taighde agus múineann sé ar chlár an BA agus an MA sa Ghaeilge in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh. D’oibrigh sé i mbliana mar Chúntóir Taighde leis an Dr John Walsh agus leis an Dr Rosemary Day, Coláiste Mhuire gan Smál, Ollscoil Luimnigh, ar thionscadal taighde faoi úsáid na Gaeilge ar stáisiún raidió na tíre.

TÁBLAÍ AGUS LÉARÁIDÍ

Tábla 1.1: Bailte Seirbhíse Gaeltachta	13
Tábla 1.2: CSPT Gaillimh	14
Léaráid 3.1: Cathair na Gaillimhe agus LPTanna a shíneann isteach sa chathair	31
Tábla 3.1: Cumas agus úsáid na Gaeilge, Daonáirimh 2016 & 2011	32
Léaráid 5.1: Bealaí na suirbhéireachta	49
Tábla 5.1: Torthaí shampla 1, suirbhéireacht sráide	50
Tábla 5.2: Torthaí shampla 2, suirbhéireacht sráide	50
Tábla 5.3: Sonraí shampla 1, suirbhéireacht sráide	50
Tábla 5.4: Sonraí shampla 2, suirbhéireacht sráide	51
Tábla 5.5: Grúpaí ionadaíochta Líonra Pobail Chathair na Gaillimhe a bhí i láthair	53
Tábla 9.1: Rannpháirtithe taighde, Tuismitheoirí agus Óige	95
Tábla 10.1: Áirithintí Gaeilge sa tSeirbhís Cúirteanna, 2013-2017	118
Tábla 11.1: Bearta an Phlean Teanga	120

ACHOIMRE FHEIDHMEACH

Is faoi Acht na Gaeltachta 2012 a leagtar amach na trí chomhthéacs ina bhféadfadh pobail éagsúla, sa Ghaeltacht agus lasmuigh di, tabhairt faoi phróiseas na pleanála teanga – is iad sin Limistéir Pleanála Teanga Ghaeltachta, Bailte Seirbhíse Gaeltachta agus Líonraí Gaeilge. Tá 16 baile aitheanta ag an Roinn Cultúir Oidhreachta agus Gaeltachta mar Bhailte Seirbhíse Gaeltachta. Bronnfar an stádas sin ar na bailte atá i gceist má ullmhaítear Plean Teanga agus má chuirtear a leithéid i bhfeidhm iontu, le beannacht an Aire Gaeltachta. Is éard atá sa tuarascáil seo ná cur síos agus anailís ar an taighde cuimsitheach a rinneadh i gcathair na Gaillimhe ó Eanáir go Meitheamh 2019. An aidhm a bhí leis an taighde sin ná tuairimí agus mianta phobal na cathrach agus phobal na Gaeltachta a mhúscailt i dtaobh an Phlean Teanga, go mór mór ó tharla gur Bailte Seirbhíse Gaeltachta í Gaillimh. Is éard is aidhm leis an bPlean Teanga seo ná go ndéanfar treisiú ar úsáid agus ar eolas cumarsáide na Gaeilge mar theanga phobail i gCathair na Gaillimhe ar bhonn incriminteach. Go sonrach, is é mór-aidhm an Phlean seo ná bearta éagsúla a leagan amach atá praiticiúil, éifeachtach ó thaobh costais de, agus ar féidir a bhaint amach laistigh de thréimhse ar leith – bearta a mbeidh de thoradh orthu go ndéanfar úsáid na Gaeilge mar ghnáth-theanga laethúil a chur chun cinn, a chothú agus a mhéadú tuilleadh ionas go bhfíorófar stádas na Gaillimhe mar Chathair Dhátéangach na hÉireann (féach Caibidil 4). An toradh a bheidh air seo ar fad ná go gcuirfí seirbhísí poiblí, tráchtála agus siamsaíochta ar fáil a rachaidh chun tairbhe do phobal na cathrach agus do na Limistéir Pleanála Teanga Ghaeltachta atá ar leac an dorais.

Ag eascairt as an taighde cuimsitheach a rinneadh ar chumas sa Ghaeilge, ar úsáid na Gaeilge, ar dhearthaí i leith na Gaeilge chomh maith le moltaí do thodhchaí na Gaeilge sa chathair, cuirtear 37 beart éagsúil i láthair sa phlean seo. Is é an beart is tábhachtaí a mholtar ná Oifigeach Pleanála Teanga lánaimseartha a fhostú agus a lonnú i gComhairle Cathrach na Gaillimhe chun an Plean Teanga a chomhordú agus a chur i bhfeidhm thar thréimhse seacht mbliana. Bheadh comhairle agus tacaíocht ar fáil ag an Oifigeach ó fhochoiste Gaeilge a chuirfí ar bun laistigh de struchtúr nua coistí straitéiseacha beartais de chuid na Comhairle Cathrach. Moltar i mbeart eile go gcruthófaí aip chun taighde leanúnach a dhéanamh faoi úsáid na Gaeilge ar shráideanna na cathrach agus aip eile nó áis ar líne a thabharfadh eolas faoi sheirbhísí Gaeilge na cathrach. Moltar go gcruthófaí suaitheantas chun cainteoirí Gaeilge a aithint agus go n-ardófaí feachtas an phobail i leith an Phlean Teanga trí chomharthaíocht nua. I mbearta eile moltar tástálacha caighdeánaithe Gaeilge don teiripe urlabhra a chruthú agus feachtas eolais do thuismitheoirí a chur ar bun. Beartaítear oifigeach breise chun tacú le thuismitheoirí atá ag tógáil clainne le Gaeilge. Mar chrann taca ag bearta an Phlean seo, moltar go n-earcófaí foireann bhreise do Ghaillimh le Gaeilge agus go gcuirfí an maoiniú cuí ar fáil chuige sin. Déantar moltaí faoi athchóiriú Áras na nGael agus faoi ionad nua Gaeilge i nGaelscoil Mhic Amhlaigh, beartaítear ócáidí sóisialta Gaeilge do chainteoirí líofa agus d'fhoghlaimoirí agus moltar Oifigeach Ealaíon Gaeilge a cheapadh. Trí chomhpháirtíocht nuálach le hOllscoil na hÉireann, Gaillimh tacófar le hógchlubanna Gaeilge agus le ciorcail chomhrá agus cuirfear clubanna iarscoile Gaeilge ar bun. Moltar Oifigeach Gaeilge lánaimseartha a fhostú in OÉ Gaillimh agus athbheithniú a dhéanamh ar theagasc agus ar thaighde trí Ghaeilge.

I gCaibidil a hAon (An Próiseas Pleanála Teanga), leagtar cúlra agus stair an Phlean Teanga amach. Ar an gcaoi sin, pléitear Acht na Gaeltachta 2012 agus déantar cur síos sonrach ar an mBaile Seirbhíse Gaeltachta mar choincheap. Ina theannta sin, déantar cur síos ar an gcomhpháirtíocht

idir Gaillimh le Gaeilge agus Comhairle Cathrach na Gaillimhe ar mhaithe leis an stádas mar Bhaile Seirbhíse Gaeltachta a bhaint amach. Ag eascairt as an gcomhpháirtíocht sin a bunaíodh Coiste Stiúrtha Pleanála Teanga, Gaillimh (CSPT Gaillimh) (féach Caibidil 1). Ba iad Comhairle Cathrach na Gaillimhe agus Gaillimh le Gaeilge a choimisiúnaigh Ollscoil na hÉireann Gaillimh chun an taighde a chur i gcrích don tionscadal seo chomh maith leis an bPlean Teanga féin a scríobh. Spíontar na ceisteanna seo amach níos mine i gCaibidil a Dó (An Cheanneagraíocht) agus i gCaibidil a Trí (Gaillimh mar Bhaile Seirbhíse Gaeltachta). Déantar athbhreithniú ar an litríocht a bhaineann le cur chun cinn na Gaeilge i gCaibidil a Trí chomh maith.

Agus an cúlra mar aon le leagan amach na ceanneagraíochta pléite, téitear i ngleic le fíis agus móraidhmeanna an phlean i gCaibidil a Ceathair. Dearbha fhís atá ag an bplean ná go ndéanfar freastal níos fearr ar chainteoirí líofa Gaeilge atá ag cur fúthu i nGaillimh nó a thagann go dtí an chathair go rialta ar mhaithe le hobair, seirbhísí nó gnóthaí eile. Tá trí spriocghrúpa éagsúla aitheanta sa phlean mar atá: pobal na Gaeltachta, cainteoirí líofa Gaeilge na cathrach agus foghlaiméoirí Gaeilge na cathrach.

Ó tharla spriocghrúpaí agus páirtithe leasmhara éagsúla a bheith ag teacht faoi fhócas an tionscadail seo, ní mór modhanna ilchineálacha taighde a úsáid ar féidir leo dul i ngleic leis an éagsúlacht tuairimí i gcomhthéacs na cathrach. Chuipe sin, leagtar modheolaíocht an staidéir amach i gCaibidil a Cúig agus léirítear gur próiseas comhairliúcháin leathan agus cuimsitheach a reáchtáil an mheitheal taighde. Baineadh úsáid as suirbhé cainníochtúil ar líne chun tuairimí an tsampla a mhúscailt i dtaobh úsáid na Gaeilge sa chathair agus an chaoi a bhféadfaí an úsáid sin a mhéadú. D'fhreagair beagnach 1,600 duine an suirbhé sin, líon suntasach, agus dúirt beagnach 60% acu go raibh Gaeilge mhaith nó Gaeilge líofa acu. Ba le Béarla amháin a tógadh 56.7% agus níor tógadh ach 8.9% le Gaeilge amháin. Bhí céatadán ard freagróirí nár úsáid an Ghaeilge riamh i gcuid mhaith fearann sóisialta. Mar shampla, dúirt 55.7% nár úsáid siad Gaeilge sa chomharsanacht riamh agus dúirt 79.7% nár úsáid siad riamh le seirbhísí sláinte í, ach bhí Gaeilge in úsáid i gcónaí nó go minic sa bhaile ag 28.7%. D'aontaigh mórán gur cheart níos mó deiseanna foghlama Gaeilge, níos mó ócáidí Gaeilge agus níos mó comharthaíochta Gaeilge a chur ar fáil sa chathair agus d'aontaigh beagnach 80% gur mhaith leo níos mó Gaeilge a úsáid gach lá. Bhí 61.2% den tuairim go raibh an Ghaeltacht tábhachtach don Ghaeilge i nGaillimh agus d'eaontaigh 66.4% go láidir leis an ráiteas gur cur amú ama an Ghaeilge a chur chun cinn sa chathair. Cuireadh ceisteanna oscailte ar na freagróirí chomh maith, ceann acu faoi choincheap an Bhaile Seirbhíse Gaeltachta. Níor thuig go leor daoine an coincheap sin. Bhí daoine ar son tuilleadh seirbhísí dátheangacha a ndéanfaí poiblíocht orthu, go háirithe tacaíocht do thuismitheoirí a bhí ag tógáil clainne le Gaeilge. Dúradh gur cheart an Ghaeilge a bheith ar chomharthaíocht agus moladh suaitheantas nua chun cainteoirí Gaeilge a aithint. Bhíothas den tuairim gur cheart tacú le líonraí Gaeilge sa chathair, daoine le Gaeilge a fhostú i ngnóilachtaí, ionad nó spásanna Gaeilge a chur ar fáil, tuilleadh ranganna Gaeilge a reáchtáil agus an tseirbhís iompair go Gaeltacht Chonamara a fheabhsú.

Chomh maith leis sin, rinneadh suirbhéireacht ar úsáid teangacha ar shráideanna áirithe i lár chathair na Gaillimhe. Déantar é seo chun beocht shóisialta teangacha a mheas agus bunaíodh an tsuirbhéireacht seo ar mhodheolaíocht taighde atá in úsáid i dTír na mBascach. Rinneadh suirbhéireacht ar 6 lá éagsúla ach as níos mó ná 1,600 comhrá a taifeadh ní raibh ach 0.55% acu i nGaeilge. Sa mhullach ar na suirbhéanna, eagraíodh agallaimh agus grúpaí fócais le daoine agus eagraíochtaí a mbaineann tábhacht leo ó thaobh shaol na cathrach nó a bhfuil baint acu le cur chun cinn na Gaeilge. Reáchtáladh 27 agallamh agus 31 grúpa fócais a raibh 145 rannpháirtí ó 84 eagraíocht páirteach iontu. Tionóladh dhá chruinniú poiblí agus rinneadh cur i láthair faoin

bPlean Teanga ag ollchruinniú de Líonra Pobail Chathair na Gaillimhe. Chomh maith leis sin, cuireadh fáilte roimh an bpobal aighneachtaí a sheoladh chuig an meitheal taighde.

Sna caibidlí a leanann, déantar anailís ar an taighde allamuigh agus cuirtear i láthair faoi chúig théama éagsúla é: (1) oideachas, (2) gnó agus teicneolaíocht, (3) pobal agus cultúr, (4) tuismitheoirí agus óige agus (5) an saol poiblí. Pléitear fearann an oideachais i gCaibidil a Sé agus cuirtear taighde i láthair a rinneadh le bunscoileanna, meánscoileanna agus leis an tríú leibhéal. Cuireadh agallaimh ar phríomhoidí agus ar mhúinteoirí agus lorgaíodh tuairimí na ndaltaí i leith na Gaeilge. Dar leis na scoileanna lán-Ghaeilge tá sé tábhachtach seirbhísí an stáit a sholáthar i nGaeilge agus imeachtaí sóisialta trí Ghaeilge a bheith ar siúl lasmuigh den seomra ranga chun tacú le cumas teanga na ndaltaí. Theastaigh tuilleadh tacaíochta agus ranganna ó thuismitheoirí. Léiríodh na dúshláin agus na deiseanna don Ghaeilge a bhaineann go sonrach le scoileanna ina bhfuil líon ard inimirceach. Mhol Uachtarán Ollscoil na hÉireann, Gaillimh ceangal níos treise le Gaelscoileanna na cathrach agus tuilleadh tacaíochta don Ghaeilge ar an gcampas. Rinneadh grúpaí fócais leis an bhfoireann agus le mic léinn agus dúradh go raibh an teagasc trí Ghaeilge ní ba laige ná mar a bhíodh agus gur cheart é a fhorbairt arís.

Pléitear cúrsaí gnó agus teicneolaíochta i gCaibidil a Seacht. Dúirt na gnólachtaí a ghlac páirt gur minic nach mbíonn dóthain féinmhuiníne ag baill foirne maidir le labhairt na Gaeilge. Bíonn sé deacair seirbhísí trí Ghaeilge a chur ar fáil má bhíonn foireann an chomhlachta ag síorathrú. Is deacair cur ina luí ar bhaill foirne agus ar an mbainistíocht céard iad na buntáistí a ghabhfadh le gnó trí Ghaeilge. Tá costas agus am i gceist le haistriúchán agus le fógraíocht/litríocht a chur ar fáil faoi dhó agus níl aon bhealach ag daoine chun a fháil amach cá bhfuil teacht ar na seirbhísí trí Ghaeilge. Tugadh go leor tacaíochta do shuaitheantas chun go bhféadfadh cainteoirí Gaeilge aithne a chur ar a chéile sa spás gnó. Moladh ranganna neamhfhoirmeálta Gaeilge a chur ar fáil atá dírithe ar shainspéiseanna nó gairmeacha agus spás fisiciúil don Ghaeilge sa chathair, i bhfoirm caifé, mar shampla. Tá níos mó comharthaíochta ag teastáil a léireodh láithreach na Gaeilge i nGaillimh, sna gnólachtaí féin agus sna spásanna poiblí. Bhí an-mheas ag rannpháirtithe ar *Piob Suas Mé*, an tsraith leabhrán a scaipeann Gaillimh le Gaeilge ar fud na cathrach. Moladh tuilleadh ócáidí Gaeilge do lucht gnó a eagrú go háirithe tar éis uaireanta oibre.

I gCaibidil a hOcht, pléitear grúpaí deonacha, pobail agus sóisialta na cathrach. Leag Conradh na Gaeilge béim ar fhiúntas an tionscadail nua Gaeilge don óige *TechSpace* agus mhol go ndéanfaí é a fhorbairt. Bhí Bord Stiúrtha Ghaillimh le Gaeilge (féach Caibidil 2) ar son tuilleadh ócáidí a chruthú d'aoisghrúpaí éagsúla a chuirfeadh labhairt na Gaeilge chun cinn agus mhol siadsan suaitheantas do chainteoirí Gaeilge chomh maith. Rinneadh taighde le lucht na n-ealaíon sa chathair agus moladh tuilleadh tacaíochta d'aisteoirí agus do scriptscríbhneoirí Gaeilge. Dúradh gur cheart 'caifé cultúrtha' a chruthú ina leagfaí béim ar an nasc idir an Ghaeilge agus na healaíona. B'fhiú an drámaíocht Ghaeilge a fhorbairt sna scoileanna agus féile ealaíon Gaeilge a réachtáil. Chuathas i gcomhairle le ciorcail chomhrá Ghaeilge na cathrach, leis an stáisiún raidió pobail Flirt FM, leis na pobail chreidimh agus leis an mbrúghrúpa polaitiúil Misneach chomh maith. Ó thaobh an spóirt dúirt Gaeil na Gaillimhe gur mhian leo go ndéanfaí forbairt ar cheanncheathrú agus ar pháirc cheart agus mhol cumann de chuid Chumann Lúthchleas Gael go n-eagrófaí féile peile don óige trí Ghaeilge. Moladh an Pop-Up Gaeltacht go minic agus pléitear an coincheap sin sa chaibidil seo freisin.

Is i gCaibidil a Naoi a phléitear fearann an teaghlaigh agus leagtar an-bhéim ar an óige. Cuireadh agallamh ar chúigear tuismitheoirí féachaint cé na dúshláin a bhíonn le sárú acu agus iad ag tógáil clainne le Gaeilge i gcathair na Gaillimhe. Cuirtear in iúl go mbíonn ócáidí do theaghlaigh

á reáchtáil ach an deacracht is mó a aithnítear ná go mbaineann easpa rialtachta leis na hócáidí céanna go minic. Bíonn feabhas na n-imeachtaí sin ag brath ar an obair dheonach freisin. An moladh is mó a dhéantar ná go mba cheart go mbeadh struchtúr buan agus foirmeálta ann a d'fhéachfadh chuige go mbeadh ócáidí á reáchtáil go rialta agus go mbeadh foireann oilte ann chun an t-iompar teanga a bhainistiú.

I gCaibidil a Deich pléitear comhlachtaí poiblí a mbaineann feidhm thábhachtach leo i nGaillimh, go háirithe Comhairle Cathrach na Gaillimhe. Cuireadh agallamh ar Phríomhfheidhmeannach na Comhairle agus reáchtáladh grúpaí fócais le comhairleoirí tofa. Déantar scagadh sa chaibidil seo chomh maith ar na seirbhísí sláinte agus pléitear na hagallaimh a rinneadh le hionadaithe ó Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte agus le teiripeoirí urlabhra. Mhol na teiripeoirí go gcruthófaí tástálacha caighdeánaithe don Ghaeilge agus go gcuirfí tuilleadh scoláireachtaí ar fáil do mhic léinn a bhfuil Gaeilge acu chun staidéar a dhéanamh ar an teiripe urlabhra. Cuirtear i láthair chomh maith an taighde a rinneadh le tuismitheoirí a bhíonn ag lorg seirbhísí sláinte i nGaeilge dá bpáistí. Léirigh na tuismitheoirí frustrachas leis an easpa freastail a dhéantar orthu. Sa chaibidil seo freisin pléitear téama an dlí agus an chirt. Déantar anailís ar agallaimh le hionadaithe ón nGarda Síochána agus scagtar an freastal a dhéantar ar an nGaeilge sna cúirteanna.

I gCaibidil a hAon Déag, leagtar amach 37 beart sonracha sa Phlean Teanga seo a bhaineann leis na téamaí a tháinig chun cinn le linn an taighde. Tá na bearta faoi réir ag acmhainní a bheith ar fáil agus tugtar eolas faoi chúrsaí buiséid i ngach cás. Cé go mbaineann impleachtaí airgeadais le cuid de na bearta, tá roinnt mhaith acu costas-neodrach. Tugtar mioneolas faoin mbuiséad a shamhlaítear atá ag teastáil chun an Plean Teanga seo a chur i gcrích i gCaibidil a Dó Dhéag.

I gCaibidil a Trí Déag déantar cur síos ar chur chuige i leith na feasachta agus na poiblíochta agus i gCaibidil a Ceathair Déag pléitear córas feidhmithe agus monatóireachta.

Léirigh an taighde seo go bhfuil dearcadh an-dearfach ag muintir na cathrach i leith na Gaeilge go ginearálta agus i leith an Phlean seo. Tá fonn ar go leor níos mó Gaeilge a fhoghlaim nó teastaíonn uathu í a labhairt níos minice.

Bhí leibhéal ard rannpháirtíochta ann agus aithníodh go leor deiseanna chun an Ghaeilge a chur chun cinn ar bhealach dearfach i measc an phobail go léir. Léirigh grúpaí agus eagraíochtaí éagsúla an-tiomantas chun na deiseanna sin a thapú. Mapa bóthair atá sa Phlean Teanga seo atá bunaithe ar chomhairliúchán leathan agus creidimid gur léiriú cruinn é ar mhianta mhuintir na Gaillimhe. Táimid den tuairim gur féidir dul chun cinn suntasach a dhéanamh, trí na bearta seo, leis na trí fho-ghrúpa a aithnítear sa taighde seo: cainteoirí líofa na cathrach, muintir na Gaeltachta agus daoine ar mian leo tuilleadh Gaeilge a fhoghlaim. Cé go bhfuil roinnt beart costas-neodrach leagtha amach againn, áitimid gur gá acmhainní breise fadtéarmacha a chinntiú chun tógáil ar dhea-thoil an phobail agus an Plean Teanga seo a chur i bhfeidhm.

01

CAIBIDIL 1

AN PRÓISEAS PLEANÁLA TEANGA

1.1 STRAITÉIS 20 BLIAIN DON GHAELIGE

Foilsíodh an *Straitéis 20 Bliaín don Ghaeilge 2010-2030* i mí na Nollag 2010. Ar aon dul leis an *Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht*, a foilsíodh in 2007, moltar sa *Straitéis 20 Bliaín* go mba cheart critéir teanga a chur sa mheá, murab ionann agus critéir thireolaíocha, agus stádas Gaeltachta á bhronnadh ar cheantar feasta (Rialtas na hÉireann, 2010: 20). Fágann sé seo nach mbeadh feidhm níos mó leis na teorainneacha Gaeltachta a socraíodh faoin Acht Airí agus Rúnaithe (Leasú) in 1956. Moladh sa *Straitéis 20 Bliaín*, mar sin, go gcuirfí borradh faoi phróiseas na pleanála teanga, ag leibhéal an phobail, trí Acht Gaeltachta nua a achtú. Faoin Acht nua sin, thabharfaí achar dhá bhliain do na pobail chun Plean Teanga seacht mbliana a ullmhú. Mura ndéanfaí sin nó mura nglacfaí leis an bplean, d'fhéadfadh ceantair an stádas Gaeltachta atá acu a chailleadh. Dúradh sa *Straitéis* freisin nach mbeadh bac ar cheantair eile nach bhfuil sa Ghaeltacht faoi láthair cur isteach ar stádas Gaeltachta lá níos faide anonn má thagann siad le critéir an Achta (Rialtas na hÉireann, 2010: 20).

Is é Acht na Gaeltachta 2012 an píosa reachtaíochta a bhuaileann struchtúr ar phróiseas na pleanála teanga. Is san Acht sin a leagtar amach na trí chomhthéacs éagsúla ina bhféadfaí tabhairt faoin bpleanáil teanga le tacaíocht an stáit mar atá: (a) Limistéir Pleanála Teanga Ghaeltachta, (b) Bailte Seirbhíse Gaeltachta agus (c) Líonraí Gaeilge (Rialtas na hÉireann, 2012). Tá 26 Limistéar Pleanála Teanga (LPT) aitheanta ag an Aire Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta. Leagtar amach i gcuid a dó den Acht gur gá do cheanneagraíocht, a fheidhmíonn thar ceann an phobail sa LPT, Plean Teanga a ullmhú le tacaíocht ó Údarás na Gaeltachta sa chaoi is n-aithneofaí mar limistéar Gaeltachta é feasta (2012: 13). Faoi dheireadh mhí Iúil 2019, bhí an próiseas seo curtha i gcrích i sé LPT déag agus pleananna teanga sna limistéir sin ar fad ceadaithe ag an Aire (Údarás na Gaeltachta, 2019).

1.2 BAILTE SEIRBHÍSE GAELTACHTA

Is é an dara comhthéacs pleanála teanga, is é sin an Baile Seirbhíse Gaeltachta, is cás leis an tuarascáil seo. Is éard atá sa Bhaile Seirbhíse Gaeltachta ná baile, ina bhfuil dlús daonra de mhíle duine ar a laghad, atá suite i Limistéar Pleanála Teanga (LPT) nó taobh leis agus a bhfuil ról suntasach aige maidir le seirbhísí poiblí agus sóisialta a sholáthar don LPT, mar a mhínítear in Acht na Gaeltachta 2012:

1. Féadfaidh an tAire, le hordú, baile sonraithe a ainmniú chun bheith ina Bhaile Seirbhíse Gaeltachta de réir an ailt seo, i gcás go bhfuil an baile lena mbaineann suite i Limistéar Pleanála Teanga Gaeltachta, nó tadhlaigh leis, má tá na nithe seo a leanas ar fáil sa bhaile sin – (a) seirbhísí poiblí le haghaidh an Limistéir Pleanála Teanga Gaeltachta, agus (b) saoráidí sóisialta, áineasa agus tráchtála a théann chun tairbhe don Limistéar Pleanála Teanga Gaeltachta (Acht na Gaeltachta 2012).

Faoi Alt 9 d'Acht na Gaeltachta 2012, tá an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta tar éis Gaillimh a aithint mar Bhaile Seirbhíse Gaeltachta féideartha. Tá sé bhaile dhéag aitheanta san iomlán, mar a léiríonn an tábla thíos (An Roinn Cultúir, Oidhreachta & Gaeltachta, 2018a: 25):

Contae	Baile
Dún na nGall	Leitir Ceanainn An Clochán Liath Baile Dhún na nGall
Maigh Eo	Béal an Mhuirthead Baile an Róba Caisleán an Bharraigh
Gaillimh	Cathair na Gaillimhe An Clochán
Ciarraí	Daingean Uí Chúis Trá Lí Cathair Saidhbhín
Corcaigh	Cathair Chorcaí Maigh Chromtha
Port Láirge	Dún Garbhán
An Mhí	Baile Átha Buí An Uaimh

Tábla 1.1: Bailte Seirbhíse Gaeltachta

Maítear sa *Phlean Gníomhaíochta 2018-2022* a foilsíodh i Meitheamh 2018 go mbeidh gach ceann de na 16 bhaile atá aitheanta go féideartha mar Bhaile Seirbhíse Gaeltachta, cathair na Gaillimhe ina measc, ag cur pleananna faofa i bhfeidhm nó beifear ag ullmhú pleananna iontu faoi dheireadh 2020 (An Roinn Cultúir, Oidhreachta & Gaeltachta, 2018b: 8).

Chun an stádas a bhaint amach mar Bhaile Seirbhíse Gaeltachta, is gá, ar an gcéad dul síos, Plean Teanga a ullmhú agus, ar an dara dul síos, go dtabharfadh an tAire a bheannacht don phlean trí ordú a dhéanamh faoi alt 9(1) den Acht (An Roinn Cultúir, Oidhreachta & Gaeltachta, 2018a: 27). Ar mhaithe le hiarratas a dhéanamh ar an stádas mar Bhaile Seirbhíse Gaeltachta, shocraigh Gaillimh le Gaeilge i gcomhar le Comhairle Cathrach na Gaillimhe, gurbh é Gaillimh le Gaeilge ‘an ceann-iarratasóir teicniúil’.

I mí na Bealtaine 2017 agus ag eascairt as próiseas an iarratais, d’fhógair Seán Kyne, Aire Stáit sa Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta, go mbeadh Gaillimh le Gaeilge i gcomhpháirt le Comhairle Cathrach na Gaillimhe i gceannas ar phlean teanga a ullmhú agus a fheidhmiú do chathair na Gaillimhe (Gaillimh le Gaeilge, 2017). Chun tabhairt faoin bpróiseas sin sa chathair, bhunaigh an Chomhairle Cathrach in éineacht le Gaillimh le Gaeilge coiste stiúrtha nua ar a dtugtar Coiste Stiúrtha Pleanála Teanga, Gaillimh (CSPT Gaillimh). An aidhm atá leis an gCoiste sin ná tacaíocht a chur ar fáil chomh maith le treoir a thabhairt d’ullmhú agus do sheachadadh Plean Teanga do chathair na Gaillimhe (Gaillimh le Gaeilge, 2018). Tá liosta de bhaill reatha an Choiste ar fáil thíos:

01

An Coiste Stiúrtha Pleanála Teanga, Gaillimh ¹	Earnáil
John Mullin, Oifigeach Gaeilge	Comhairle Cathrach na Gaillimhe
Patrick Foley	Comhairle Cathrach na Gaillimhe
Barry O'Sullivan (AltoCloud)	Teicneolaíocht Faisnéise/Ilnáisiúnta
Bernadette Mullarkey	Gaillimh le Gaeilge
Declan Varley	Meáin Chumarsáide
Eithne Verling, Músaem Chathair na Gaillimhe	Ealaíona
Dr Iognáid Ó Muircheartaigh	Gaillimh le Gaeilge
Dave Hickey	Cumann Tráchtála na Gaillimhe
Bríd Ní Chonghóile	Gaillimh le Gaeilge
Gearóidín Hynes	Gaillimh le Gaeilge
Micheál Ó Ceallaigh	Gaillimh le Gaeilge
Gary McMahon	Comhairle Cathrach na Gaillimhe
An Comhairleoir Pearce Flannery	Comhairle Cathrach na Gaillimhe
An Comhairleoir Dónal Lyons	Comhairle Cathrach na Gaillimhe
An Comhairleoir Níall McNelis (Méara)	Comhairle Cathrach na Gaillimhe
An Comhairleoir Frank Fahy	Comhairle Cathrach na Gaillimhe
Brendan Mc Grath (Príomhfheidhmeannach)	Comhairle Cathrach na Gaillimhe
An Comhairleoir Cathal Ó Conchúir	Comhairle Cathrach na Gaillimhe
Niall Ó Brolcháin	Líonra Pobail Chathair na Gaillimhe
Megan Reilly	Uachtarán Chomhaltas na Mac Léinn OÉ Gaillimh
Eibhlín Seoighthe	Leas-Uachtarán/Oifigeach Oideachais Uachtarán Chomhaltas na Mac Léinn OÉ Gaillimh
Aaron Burke	Uachtarán Chomhaltas na Mac Léinn ITGM

Tábla 1.2: CSPT Gaillimh

Fógraíodh i Samhain 2018 go mbeadh an Dr John Walsh, Roinn na Gaeilge agus an Dr Dorothy Ní Uigín, Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge, Ollscoil na hÉireann, Gaillimh i gceannas ar fhoireann saineolaithe sa phleanáil teanga chun Plean Teanga seacht mbliana (2020-2026) a chur i dtoll a chéile don chathair ar mhaithe le stádas mar Bhaile Seirbhíse Gaeltachta a bhaint amach (Gaillimh le Gaeilge, 2018). Baineann tábhacht nach beag le próiseas na pleanála teanga a bheith á chur i bhfeidhm i gcathair na Gaillimhe ó tharla gur fhógair an Chomhairle Cathrach ar 7 Márta 2016 go mbeadh stádas dátheangach ag an gcathair feasta (Comhairle Cathrach na Gaillimhe, 2016: 2).

¹ Chaill roinnt de na hionadaithe tofa a bhí ar an CSPT a suíocháin sna toghcháin áitiúla i mBealtaine

Maítear sa *Phlean Gníomhaíochta 2018-2022*, a foilsíodh i Meitheamh 2018, go mbeidh gach ceann de na 16 bhaile atá aitheanta go féideartha mar Bhaile Seirbhíse Gaeltachta, cathair na Gaillimhe ina measc, ag cur pleananna faofa i bhfeidhm nó beifear ag ullmhú pleananna iontu faoi dheireadh 2020 (An Roinn Cultúir, Oidhreachta & Gaeltachta, 2018b: 8).

1.3 COINCHEAP NA PLEANÁLA TEANGA

I mí Eanáir 2018, d'fhoilsigh an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta, i gcomhar le hÚdarás na Gaeltachta agus Foras na Gaeilge, leabhrán eolais dar teideal *Treoirlínte Pleanála Teanga*. An aidhm a bhí leis an leabhrán sin ná eolas a chur ar fáil do na ceanneagraíochtaí agus do na pobail féin maidir leis na céimeanna éagsúla atá le tabhairt mar chuid de phróiseas na pleanála teanga, de réir mar a leagtar amach iad in Acht na Gaeltachta 2012 (An Roinn Cultúir, Oidhreachta & Gaeltachta, 2018a: 3).

Is fada an lá scoláirí na pleanála teanga ag cur agus ag cúiteamh faoina bhfuil i gceist leis an bpleanáil teanga. Deir Ó hIfearnáin (2006: 7) go bhfuil an phleanáil teanga, mar théarma, á himeallú le blianta beaga anuas toisc go samhlaítí a leithéid le húdarás agus le smacht ón mbarr anuas, rud nach gcuireann mianta na bpobal féin ag an leibhéal áitiúil sa mheá beag ná mór. Ina áit sin, tá múnla Spolsky (2004), an beartas teanga, tar éis teacht chun cinn le cúig bliana déag anuas. Faoin múnla úd, moltar go ndéanfaí ionramháil ar na cleachtais teanga (is é sin an chaoi a n-úsáidtear an teanga ó lá go lá, na roghanna teangeolaíochta a dhéantar sa teaghlach nó in institiúidí eile pobail, mar shampla) agus ar na creidimh teanga (is é sin an méid a chreideann daoine faoin luach a bhaineann leis na teangacha a labhraítear). Is éard a chuireann an beartas teanga roimhe féin ná 'bainistíocht' a dhéanamh ar na creidimh agus ar na cleachtais sin.

Míníonn Ó hIfearnáin (2006: 7) gurbh fhearr mar a fheileann an téarma 'bainistíocht' ná 'pleanáil' chun cur síos a dhéanamh ar a leithéid ó tharla go dtugann an bhainistíocht, dar leis, tús áite 'd'iompar an phobail teanga seachas do thoil na n-údarás pleanála.' Ina ainneoin sin ar fad, deir Ní Dhúda go bhfuil an téarma 'pleanáil teanga' i mbéal an phobail i saol na Gaeilge ó tharla é a bheith in úsáid in Acht na Gaeltachta 2012. Dá bharr sin, cloíonn sise leis an téarma 'pleanáil teanga' ina saothar siúd, bíodh is go dtagann an múnla a leagann sí amach faoi anáil Spolsky:

Úsáideann roinnt údar 'bainistíocht teanga' chun tagairt a dhéanamh do phleanáil teanga an lae inniu agus chun macallaí diúltacha stairiúla an téarma sin a sheachaint. Tá an-chúrsaíocht ag téarma na pleanála teanga i measc phobal na Gaeilge agus na meán cheana féin in Éirinn. Dá bhrí sin, úsáidtear 'pleanáil teanga' sa saothar seo, sa chiall is daonlathaí agus is rannpháirtí den téarma sin agus faoi réir mhúnla Spolsky (Ní Dhúda, 2014: 8).

Ar aon dul le Ní Dhúda, is í an phleanáil teanga a bhíonn faoi thrácht ag an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta. Deirtear gurb éard is ciall leis an bpleanáil teanga ná na hidirghabhálacha pleanáilte a cheaptar chun tionchar a imirt ar nósmhaireachtaí teanga an phobail ar mhaithe le húsáid na Gaeilge a mhéadú agus a bhuanú sa phobal sin:

Is féidir a rá go hachomair gurb éard atá i gceist leis an bpleanáil teanga ná modhanna pleanáilte faoina ndéantar iarracht tionchar a imirt ar an teanga a labhraítear in aon phobal faoi leith. Is féidir a rá freisin gur cnuasach smaointe, dlíthe, rialachán agus cleachtas atá ann chun athrú pleanáilte maidir le húsáid

01

teanga i bpobal faoi leith a bhaint amach. Is é an sprioc atá ag an bpleanáil teanga sa chás seo ná lucht labhartha na Gaeilge a mhéadú agus buanú a dhéanamh ar úsáid na Gaeilge mar theanga teaghlaigh agus mar theanga pobail (An Roinn Cultúir, Oidhreachta & Gaeltachta, 2018a: 7).

Aithnítear sna treoirlínte (2018: 8) go bhfuil cúig chéim éagsúla le tabhairt ar mhaithe le Plean Teanga a ullmhú agus a chur i bhfeidhm:

Céim 1: Mór-Aidhmeanna an Phlean Teanga a aontú.

Céim 2: Taighde a dhéanamh chun an staid reatha a thuiscint

Céim 3: Anailís a dhéanamh ar an taighde agus Plean Teanga a ullmhú

Céim 4: An Plean Teanga a chur i bhfeidhm

Céim 5: Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an Phlean Teanga

1.4 PLEANANNA TEANGA I gCEANTAIR MÁGUAIRD

Toisc gur Baile Seirbhíse Gaeltachta í cathair na Gaillimhe, tá sé cuí spléachadh a thabhairt ar chuid de na pleananna teanga atá ceadaithe sna Limistéir Pleanála Teanga Ghaeltachta atá sa cheantar máguaird.

1.4.1 LPT CHOIS FHARRAIGE (2017-2023)

Is é Fóram Chois Fharráige um Pleanáil Teanga (FCFPT) an cheanneagraíocht a bunaíodh chun Plean Teanga an LPT a chur i dtoll a chéile agus chun monatóireacht a dhéanamh ar a chur i bhfeidhm (FCFPT, 2017: 5). Leagtar cúig mhórspríoc amach sa phlean seo ina n-éilítear go mbeadh an Ghaeilge lárnach i ngach uile réimse den saol i gCois Fharráige; go dtiocfadh ardú 5% ar líon na gcainteoirí laethúla Gaeilge ón Daonáireamh i 2016 go dtí an chéad cheann eile i 2021; go dtiocfadh ardú 5% ar líon na dteaghlach ina bhfuil na tuismitheoirí ag labhairt Gaeilge amháin, nó Gaeilge den chuid is mó, lena ngasúir; go dtógfaí ar an mbród agus ar an mórtas atá ag muintir Chois Fharráige as a n-oidhreachta; agus go ndéanfaí brandáil ar Chois Fharráige mar cheantar láidir Gaeltachta agus go mbainfí earraíocht as comharthaí bóthair, mana agus lógó chun an branda sin a threisiú (FCFPT, 2017: 12).

Aithnítear an teaghlach, an córas oideachais agus an óige mar fhearainn shóisialta ar cheart borradh ar leith a chur fúthu i bPlean Teanga Chois Fharráige. Chuige sin, moltar go mbeadh feachtas poiblíochta ann chun eolas a chur faoi bhráid an phobail maidir leis an bplean. Dearbhaítear go mba cheart go mbeadh stádas scoil Ghaeltachta ag gach uile scoil, chomh maith le haitheantas Gaeltachta ag gach uile naíonra, sa LPT, faoin bPolasaí don Oideachas Gaeltachta (An Roinn Oideachais agus Scileanna, 2017). Ba chóir freisin ‘polasaí buanaithe teanga’ a bheith á chur i bhfeidhm sna hionaid chúram leanaí, sa chóras réamhscolaíochta, bunscolaíochta agus iarbhunscolaíochta chomh maith le heagrais spóirt, atá lasmuigh d’fhearann na scoile. An aidhm atá leis seo ná a chinntiú go mbeidh ‘gasúir atá á dtógáil le Gaeilge saor ó thionchar an Bhéarla go dtí go mbeidh Gaeilge sealbhaithe acu.’ Déantar an moladh céanna i gcás tuismitheoirí go mba

cheart iad a spreagadh chun Gaeilge atá ‘glan ón mBéarla’ a labhairt lena gcuid gasúr (FCFPT, 2017: 13). Moltar go gcuirfí ‘an oiliúint chúí’ ar cheannairí pobail, leithéidí cóitseálaithe a bhíonn ag plé leis an óige, chun an Ghaeilge a choinneáil chun tosaigh sna fearainn sin (FCFPT, 2017: 13). Moladh eile a dhéantar is ea go mba cheart dul i bhfeidhm ar mheonta an phobail agus iad a spreagadh chun seirbhísí poiblí a éileamh agus a úsáid faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 (FCFPT, 2017: 14).

1.4.2 LPT CONAMARA LÁIR (2017-2023)

Is í Forbairt Chonamara Láir an cheanneagraíocht atá freagrach as próiseas na pleanála teanga a riaradh san LPT seo. Luaitear ocht gcinn de mhórspríocanna sa phlean seo atá dírithe ar an nGaeilge a chur chun cinn agus a bhuanú i bhfearainn shóisialta éagsúla (Forbairt Chonamara Láir, 2017: 13). I bhfianaise LPT Chonamara Láir a bheith á áireamh mar cheantar atá faoi mhíbhuntáiste (Daonáireamh 2016), teastaíonn ón gcoiste (1) slí mhaireachtála an cheantair a ardú sa chaoi is nach mbeidh aon toghroinn san LPT faoi mhíbhuntáiste faoin mbliain 2024. An toradh a bheadh air sin ná go dtiocfadh ardú ar (2) dhaonra an cheantair go hos cionn 3,000 duine (méadú 5%) faoi dheireadh shaolré an phlean agus, i gcoibhneas leis sin, go dtiocfadh ardú 2% ar líon na gcainteoirí laethúla Gaeilge san LPT. Admhaítear go bhfuil an chéad dhá sprioc sin ag brath go mór ar (3) fhostaíocht bhunsheasamh a bheith á cur ar fáil.

Maidir le sprioc (4) oideachas, moltar, faoin bPolasaí don Oideachas Gaeltachta, go mbeadh stádas Scoil Ghaeltachta ag gach uile scoil sa LPT chomh maith le haitheantas Gaeltachta ag gach uile naíonra atá ag feidhmiú sa limistéar. Ach an oiread le Plean Teanga Chois Fharraige, maítear go mba cheart go mbeadh ‘polasaí buanaithe teanga’ á chur i bhfeidhm sna hionaid cúraim leanaí, sna réamhscoileanna, bunscoileanna, iar-bhunscoileanna, eagrais spóirt agus in imeachtaí eile taobh amuigh d’am na scoile.

Sprioc eile a luaitear is ea (5) an teaghlach. Cuireann an plean seo roimhe féin go dtiocfadh ardú 5% ar líon na dtuismitheoirí atá ag tógáil a gclann le Gaeilge. Moltar go gcuirfí scéim feasachta, tacaíochta agus saibhrithe teanga ar bun do thuismitheoirí, ar cainteoirí dúchais feidhmiúla iad, chun labhairt na Gaeilge sa teaghlach agus sa phobal a threisiú (2017: 15).

Ba cheart a leithéid chéanna de scéim a chur ar bun do thuismitheoirí, nach cainteoirí Gaeilge iad, ar mhaithe le hiad a mhealladh i dtreo na teanga. Chuige seo, ba ghá le seirbhís cúraim leanaí chomh maith le réamhscolaíocht go hiomlán i nGaeilge le tacaíocht a thabhairt do na teaghlaigh seo (Forbairt Chonamara Láir, 2017: 108). Ina theannta sin, díritear isteach ar (6) an óige. Deirtear go mba cheart dhá ionad don óige a fhorbairt san LPT, áiteanna a mbeadh rochtain ag aos óg an limistéir ar áiseanna agus ar sheirbhísí den scoth agus a mbeadh an Ghaeilge mar phríomhtheanga chumarsáide iontu. Aithnítear, freisin, go mba ghá an oiliúint chúí i bhfeasacht, i gceannaireacht agus in iompar teanga, a chur ‘ar dhaoine fásta, ar chóitseálaithe spóirt, ar cheannairí agus orthu siúd a bhíonn ag obair leis an óige’ (Forbairt Chonamara Láir, 2017: 15). Anuas ar an méid sin, luaitear (7) na healaíona dúchasacha agus (8) meallacht náisiúnta agus idirnáisiúnta mar spriocanna freisin.

01

1.4.3 LPT NA CEATHRÚN RUA

Is é Comharchumann Mhic Dara an cheanneagraíocht a roghnaíodh chun breathnú i ndiaidh phlean teanga na Ceathrún Rua agus chun monatóireacht a dhéanamh air. Tá trí mhóraidhm le sonrú sa phlean seo. An chéad cheann ná nach dtiocfaidh laghdú, faoi bhun 85% de dhaonra an LPT, ar an líon cainteoirí dúchais Gaeilge le linn shaolré an phlean teanga. Is mian leis an gceanneagraíocht, freisin, go dtiocfaidh ardú 25% ar líon na ndaoine óga a labhraíonn Gaeilge eatarthu féin. Aidhm eile de chuid an phlean is ea go mbeidh gach seirbhís de chuid an státhórais á cur ar fáil go háitiúil trí mheán na Gaeilge (CCMD, 2017: 6).

Maidir leis an gcóras oideachais, moltar go mbeadh na bunscoileanna, chomh maith leis an meánscoil, sa LPT ina scoileanna Gaeltachta faoi réir na geritéar atá leagtha amach sa Pholasáí don Oideachas Gaeltachta. Moltar go ndéanfaí bainistiú ar chleachtais teanga na bpáistí sa chlós, ag leibhéal na bunscoile go sonrath, sa chaoi is ‘go mbeadh na páistí ar fad ag labhairt Gaeilge go nádúrtha sa chlós laistigh de sheal blianta’ (CCMD, 2017: 32). Ar aon dul le pleananna eile, leagtar béim i bPlean Teanga na Ceathrún Rua ar cheist na ceannaireachta i bhfearann an oideachais go háirithe. Moltar go n-ainmneofaí an Cheathrú Rua mar phríomhbhaile Gaeltachta agus mar lárionad seirbhísí i nGaeltacht na Gaillimhe.

Déantar an moladh seo i bhfianaise lear mór seirbhísí Gaeilge a bheith á gcur ar fáil sa LPT cheana féin, mar atá: bunscoileanna, meánscoil, Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge, lárionad RTÉ Raidió na Gaeltachta, Oifig Chomhairle Contae na Gaillimhe, leabharlann, príomhoifigí Oireachtas na Gaeilge, Tuismitheoirí na Gaeltachta, áiseanna siopadóireachta agus miandíola, dhá eastát tionscail, áiseanna caitheamh aimsire agus sóisialta (CCMD, 2017: 77).

1.4.4 LPT MHAIGH EO THUaidh (2018-2024)

Cuireann Plean Teanga Mhaigh Eo Thuaidh roimhe féin ‘líon na ndaoine le cumas sa Ghaeilge [sa LPT] a chothú agus a mhéadú de réir a chéile’ (Gaeilge Iorrais, 2018: 36). Chuige sin, leagtar amach sa phlean nach dtiocfaidh aon laghdú eile ar chumas phobal an LPT sa Ghaeilge faoi Dhaonáireamh 2021 agus féachfar i dtreo méadú c.3% a chur leis an líon seo le linn shaolré an phlean (Gaeilge Iorrais, 2018: 36).

Téama leanúnach a shonraítear síos tríd an bplean is ea an tearmann teanga. Deir Ní Dhúda gurb éard atá inti ná ‘ionad aitheanta eiseamláireach ina bhfuil fáilte fhollasach roimh an nGaeilge agus cúis shoiléir ag muintir an LPT an Ghaeilge a úsáid ann’ (Ní Dhúda, 2014: 69). Ar an gcaoi sin agus ar mhaithe le comhpholasáí teanga a cheapadh do naíonraí uile an LPT, moltar go ndéanfaí tearmann teanga follasach de gach naíonra agus go mbeadh an tairiscint ghníomhach² á cur i bhfeidhm go rialta seasta iontu (Gaeilge Iorrais, 2018: 10). Mar chuid de seo, d’fhéadfaí grúpa tuisí agus páistí a bhunú chun deis shóisialaithe trí Ghaeilge a chur ar fáil (Gaeilge Iorrais, 2018: 20). Moltar coincheap an tearmainn a chur i bhfeidhm sna scoileanna sa LPT sa chaoi is gur féidir deiseanna sóisialaithe a chur ar fáil le linn agus i ndiaidh uaireanta na scoile, mar shampla: peil trí Ghaeilge, ceol trí Ghaeilge, drámaíocht trí Ghaeilge, ceardlanna do theaghlaigh trí Ghaeilge, ceardaíocht trí Ghaeilge don teaghlach, agus mar sin de (Gaeilge Iorrais, 2018: 13). D’fhéadfadh an séipéal a bheith ina thearmann teanga freisin (Gaeilge Iorrais, 2018: 30).

Is laistigh de na tearmainn teanga a fheidhmíonn na ‘cinnirí’ nó na ‘hambasadóirí teanga.’

² Córas a úsáidtear i gCeanada chun an dá theanga oifigiúla a chur ar a súile go réamhghníomhach don phobal.

Is éard atá iontu sin, dar le Ní Dhúda (2014: 71) ná ‘duine a dhéanann iarracht réamhghníomhach leanúnach chun iompar teanga agus dearchtaí teanga thart timpeall air a athrú nó a stiúradh (.i. an Ghaeilge a chur chun cinn).’ Moladh fóna eile a dhéantar is ea go gcuirfi ceardlanna sa chinnireacht teanga ar siúl do dhaoine a mbíonn plé rialta acu leis an bpobal agus leis an aos óg araon (Gaeilge Iorrais, 2018: 33). Beart eile a luaitear, agus a bheadh dírithe ar ghnólachtaí agus ar sholáthróirí seirbhíse, is ea an feachtas agus an suaitheantas ‘Labhair Gaeilge liom.’ Is éard a bheadh i gceist leis sin ná gur léir don chustaiméir ar an bpointe boise, mar gheall ar nod an tsuaitheantais, gur féidir an Ghaeilge a úsáid ‘gan aon bhrú nó breithiúnas’ (Gaeilge Iorrais, 2018: 35).

1.4.5 LPT DÚICHE SHEOIGHEACH AGUS TUAR MHC ÉADAIGH (2018-2025)

Is é Comharchumann Dhúiche Sheoigheach Teo an cheanneagraíocht a ceapadh chun Plean Teanga a ullmhú do Limistéar Pleanála Teanga Dhúiche Sheoigheach agus Thuar Mhic Éadaigh. Aithnítear gur dhá cheantar agus gur dhá phobal faoi leith is ábhar don phlean seo. Deirtear gur ceantar ‘leathan scaipthe’ agus gur ceantar ‘sléibhtíúil’ é an LPT seo a bhfuil cos aige i gCo. na Gaillimhe agus i gCo. Mhaigh Eo araon (CDS, 2018: 21). Cruthaíonn sé deacrachtaí, mar sin, go dtéann an dá cheantar faoi scáth an LPT chéanna ó tharla gur beag ceangal sóisialta atá eatarthu i bhfianaise sléibhte agus lochanna a bheith á scaradh óna chéile. Ina dhiaidh sin féin, aithnítear dúthracht agus díocas an dá phobal chun an Ghaeilge a choinneáil ina teanga labhartha agus chumarsáide do na glúnta atá le teacht (CDS, 2018: 6).

An chéad aidhm a luaitear sa phlean seo ná go dtiocfadh ardtú 20% ar líon na gcainteoirí laethúla Gaeilge san LPT faoi dheireadh shaolré an phlean i 2025. Aidhm eile a luaitear sa phlean is ea go mbeadh gach bunscoil agus meánscoil san LPT aitheanta mar Scoileanna Gaeltachta faoin bPolasaí don Oideachas Gaeltachta 2017-2022. Deirtear go mba cheart cleachtas bainistithe teanga a fheidhmiú i gclós na scoileanna ionas go mbeadh na páistí ar fad ag labhairt Gaeilge sa chlós (CDS, 2018: 86).

Luaitear aidhmeanna eile a bhaineann le húsáid comharthaíochta, i nGaeilge agus go dátheangach, a mhéadú san LPT chomh maith le hiarrachtaí a dhéanamh dul i gcion ar chumainn, ar eagraíochtaí deonacha agus ar ghnólachtaí áitiúla chun polasaí sonracha teanga dá gcuid féin a cheapadh agus a chur i bhfeidhm (CDS, 2018: 54). Tá caint sa phlean freisin ar bhrú a chur ar an stát gach seirbhís a chuirtear ar fáil don phobal a bheith ar fáil i nGaeilge faoin mbliain 2020 (CDS, 2018: 4). Ar aon dul leis na pleananna teanga eile, leagtar béim ar na ‘cinnirí le Gaeilge’ a bheith gníomhach sa phobal agus go mbeadh ról acu go háirithe i bhfeirinn na hóige, an oideachais agus an spóirt.

1.5 TAIGHDE IDIRNÁISIÚNTA FAOI CHATHRACHA DÁTHEANGACHA/ILTEANGACHA

Sa rannóg seo, tarraingeofar ar thaighde acadúil ar an dátheangachas/ilteangachas i gcathracha eile agus ar choincheap an spáis chun comhthéacs acadúil an tionscadail a leagan amach.

Sa leabhar dar teideal *The Multilingual City: Vitality, Conflict and Change*, cuireann Lid King agus Lorna Carson rompu léann an uirbeachais agus léann an ilteangachais a phósadh le chéile. An aidhm atá leis seo ná tuiscint a fháil ar an gcaoi a dtéann an idirghníomhaíocht shóisialta

01

i bhfeidhm ar an iliomad teangacha a labhraítear i gcomhthéacs iolrach na cathrach (Carson & King, 2016: 3-4). Áitítear (2016: 2), mar sin, gur spás sóisialta agus idirghníomhaíochta í an chathair ina dtagann éagsúlacht mhór daoine, agus éagsúlacht mhór teangacha le chéile. Tagann Doreen Massey (2005: 9) leis seo freisin agus coincheap an ‘spáis’ faoi chaibidil aici ina leabhar *For Space*. Is iondúil go ndéantar staidéar ar chathracha i gcomhthéacs chaighdeán na beatha chomh maith le folláine na bpobal iontu. Ciallaíonn sé sin go mbíonn ceisteanna sóisialta i lár an aonaigh agus feabhas cathracha á scrúdú agus á mheas. Is mar gheall air sin a scrúdaítear saol na cathrach laistigh de dhioscúrsa an cheartais agus an chothromais go hiondúil. Is díol suntais é, dar le Carson & King (2016: 4), go ndéantar failli i gceist na teanga agus i gceist an ilteangachais trí chéile laistigh de dhioscúrsa an uirbeachais. Is mian le Carson agus King an bhearna sin sa dioscúrsa a dhúnadh.

De bharr a éagsúla is atá an chathair, go sóisialta agus go cultúrtha araon, ní fhéadfaí a bheith dall ar an éagsúlacht teangacha a mhaireann beo inti (Mac Giolla Chríost, 2007: 3). Tá an éagsúlacht sin ann mar gheall ar an tsoghluaiseacht a bhaineann le pobail na cathrach. Feiniméan í an tsoghluaiseacht seo a eascraíonn as an domhandú, rud a éilíonn go mbeadh soláthar leanúnach oibrithe ar fáil chun freastal ar riachtanais an gheilleagair (Carson & King, 2016: 2). Tréith den tsoghluaiseacht seo, dar leis na húdair, is ea go bhféadfadh duine a bheith ag cur faoi i gcathair amháin ach ag obair in áit eile. Ina theannta sin, d’fhéadfadh duine a bheith ag cur faoi i gcathair ach go gcoinneofaí teagmháil le baill teaghlaigh eile a bhfuil cónaí orthu in áiteanna eile. Áitítear gurb iad na meáin shóisialta a chuireann bealú faoina leithéid seo de chumarsáid sa lá atá inniu ann (Carson & King, 2016: 3). Faoin gcineál domhandaithe seo agus mar gheall ar an tsoghluaiseacht atá de dhlúth agus d’inneach ann, tugann Mac Giolla Chríost (2007: 3) le fios nach mbíonn gnásanna cumarsáide daoine, gan trácht ar na gréasáin lena mbaineann siad, faoi laincis ag teorainneacha traidisúnta na náisiúntát níos mó.

Tréith eile de chuid an spáis is ea nach bhfanann féiniúlachtaí sa spás sóisialta ina stad toisc go maireann lear mór grúpaí ‘go comhuaineach’ sa spás céanna agus is grúpaí iad ar fad a bhfuil a n-insintí éagsúla féin acu ar an saol (Massey, 2005: 10).

Ciallaíonn an méid sin, a deir Massey (2005: 11), go mbíonn an spás ag athrú go síoraí seasta, ach an oiread leis an iolrachas daoine a mhaireann sa spás céanna. Bíonn tionchar ag an gcathair, mar sin, ar an gclaohlú teanga, ar an aistriú teanga mar aon le bás teangacha, mar a mhíníonn Mac Giolla Chríost (2007: 2): ‘...the city is the birthplace of the most outstanding linguistic innovation but is also a cemetery for languages.’ Ciallaíonn sé seo, a deir sé (2007: 5), gur bagairt as cuimse é an domhandú don éagsúlacht teangacha ach, os a choinne sin, deirtear gur féidir cultúir agus féiniúlachtaí a athnuachan agus a chlaohlú i gcomhthéacs dinimiciúil na cathrach chomh maith.

Ní gan dua a bhaintear staid ilteangach amach i gcomhthéacs na cathrach, a deir Carson agus King (2016: 10). Dá bharr sin, tá beartais shóisialta pholaitíochta agus chultúrtha de dhíth chun an t-ilteangachas ‘inbhuanaithe’ a chothú agus a spreagadh (Carson & King, 2016: 10; Mac Giolla Chríost, 2007: 5). Ar aon dul leis an méid sin, deir Massey (2005: 10) gurb é an spás an ‘comhéadan’ ar a dtagann an ghné pholaitiúil agus an ghné spásúil le chéile. Ó tharla gur coincheap síorathraitheach agus gan chríoch é coincheap an spáis, áitíonn Massey (2005: 10-11) go bhfuil ‘poitéinseal’ as cuimse ag baint leis sa mhéid is gur féidir teorainneacha an spáis a leathnú amach agus a fhorbairt. Ciallaíonn an méid sin gur féidir le daoine ionramháil a dhéanamh ar an spás chun leas agus chun folláine na sochaí. Cuireann Massey in iúl, mar sin, go bhféadfadh lucht déanta beartais teacht i dtír ar phoitéinseal an ‘spáis’ ar mhaithe le beartais a cheapadh a rachadh i bhfeidhm ar an tsochaí agus ar an bpolaitíocht araon. Chuige sin, tá ról

ag an bpleanáil teanga i ré seo an domhandaithe, dar le Mac Giolla Chríost (2007: 6), chun dul i ngleic le dinimicí na cathrach ar mhaithe le beartas inbhuanaithe teanga a chur chun cinn (Mac Giolla Chríost, 2007: 6). Pléifear anois an chaoi a bhféadfaí tabhairt faoin bpleanáil teanga i gcomhthéacs cathrach trí chás-staidéar a dhéanamh ar an gcathair Bolzano/Bozen i dtuaisceart na hIodáile.

1.6 CÁS-STAIÉAR: BOLZANO/BOZEN

Nuair a bhí buanna an dátheangachais á meas agus á leagan amach ag Gaillimh le Gaeilge (féach Caibidlí 2 agus 3) siar in 2007, socraíodh cás-staidéar a dhéanamh ar an gcathair Bolzano/Bozen i dtuaisceart na hIodáile le go bhfeicfí cén chaoi a n-oibríonn an dátheangachas go praiticiúil sa chomhthéacs uirbeach. Is é Bolzano/Bozen an phríomhchathair i gcúige na Tioróile Theas, áit a mbíonn an Ghearmáinis (ar eolas ag 69.4% den phobal) mar aon leis an Iodáilis (26.3%) in úsáid ó lá go lá. Tá roinnt Laidineach (4.3%) sa cheantar máguaird freisin ach tá a bhformhór sin lonnaithe i mbardais in oirthear an chúige, áit arb í an Laidinis an tríú teanga oifigiúil (Autonomous Province of South Tyrol, 2011: 15).

Cuirtear in iúl sa tuarascáil, *Staidéar Taiscéalaíoch ar an Dátheangachas i gCathair na Gaillimhe*, go nglactar le beartas an dátheangachais go fonnmar agus go toildeonach i gcathair Bolzano/Bozen. Dá bharr sin, déantar gach ábhar agus gach comhartha a cheapadh ón tús leis an dátheangachas san áireamh (Gaillimh le Gaeilge, 2007: 32). Bíonn an dá theanga ar comhchéim lena chéile ar an gcomharthaíocht sa chathair, rud a chuireann comhstádas an dá theanga in iúl go soiléir.

An rud atá suntasach faoi Bolzano/Bozen ná go bhfuil pobal an dá theanga tar éis a thaispeáint go bhfuil éileamh ann seirbhísí a fháil ina rogha teanga in earnáil phríobháideach na tráchtála. Chun teacht i dtír ar an éileamh sin sa mhargadh, tá earnáil na tráchtála tar éis seirbhísí a chur ar fáil sa dá theanga. Tá sé seo bunaithe ar an tuiscint go gcaillfí an gnó a dhéantar le grúpa teanga amháin mura mbeadh an lucht gnó in ann seirbhís a sholáthar sa teanga sin. Deirtear gurb iad an mionlach Gearmáinise a bheadh thíos leis mura mbeidh an dátheangachas á chur i bhfeidhm. Is féidir le lucht labhartha na Gearmáinise talamh slán a dhéanamh de gur féidir leo tús a chur leis an gcumarsáid trí mheán na Gearmáinise (Gaillimh le Gaeilge, 2007: 32). An tátal a bhaineann Gaillimh le Gaeilge as seo ná gur faoin gcustaiméir atá sé an t-éileamh a chruthú an chéad lá, rud a thabharfadh spreagadh don aos tráchtála seirbhísí a chur ar fáil.

Maidir leis an earnáil phoiblí, tugtar cosaint don dátheangachas san earnáil sin sa Reacht Féinrialach, reacht arb ionann é agus Bunreacht na Tioróile Theas. Ba sa bhliain 1972 a cuireadh reachtaíocht i bhfeidhm chun go mbeadh cionmhaireachtaí eitneacha á n-éileamh i gcás na fostaíochta san earnáil phoiblí. An aidhm a bhí leis seo ná níos mó de lucht labhartha na Gearmáinise a mhealladh isteach sa chóras poiblí. Go deimhin féin, ní fhéadfaí an líon ard cainteoirí Iodáilise a ruaigeadh as an gcóras in aon rabharta amháin ach an oiread. Mar sin, tugadh achar 30 bliain don earnáil phoiblí, is é sin go dtí an bhliain 2002, chun an coibhneas sin a bhaint amach. Ar mhaithe le dátheangachas iarratasóirí a dhearbhu, tá sé éigeantach scrúdú teanga a dhéanamh chun post a fháil sa státseirbhís nó chun ardú céime nó aistriú a bhaint amach. Bronntar teastas inniúlachta ar an té a n-éiríonn leis sa scrúdú (Gaillimh le Gaeilge, 2007: 32).

Deirtear go bhfuil córas na dteastas á leathnú amach go dtí an earnáil phríobháideach anois. Ciallaíonn sé sin go bhféadfadh institiúidí eile a chuireann seirbhísí poiblí ar fáil an teastas

01

inniúlachta sa dátheangachas a éileamh mar riachtanas fostaíochta, na baine cuir i gcás. Ar an gcaoi sin, meastar gurb é an cleachtas atá i bhfeidhm san earnáil phoiblí ‘an cleachtas is fearr’ do thionscail áirithe san earnáil tráchtála (Gaillimh le Gaeilge, 2007: 32).

1.7 CONCLÚID

Spás sóisialta idirghníomhaíochta í an chathair ar a dtagann lear mór cineálacha daoine le chéile. Bíonn tionchar aige sin ar úsáid teangacha sa mhéid is go dtagann borradh faoi theangacha ar leith agus, i gcoibhneas leis sin, go dtéann teangacha eile i léig. I bhfianaise a éagsúla agus a idirghníomhaí is atá an chathair mar spás sóisialta, bíonn tionchar aici ar an malartú teangeolaíochta agus ar na leaganacha éagsúla de theangacha a labhraítear. Fágann sé seo ar fad go bhfuil an-phoitéinseal ag baint leis an gcathair ó thaobh na pleanála teanga. Taispeánann cás Bolzano/Bozen go bhfuil sé tábhachtach a chur in iúl don lucht gnó go bhfuil éileamh sa mhargadh do sheirbhísí dátheangacha agus go gcothaíonn sé dea-thoil do lucht labhartha na mionteanga, go háirithe, nuair a chuirtear a leithéid de sheirbhísí ar fáil. Is amhlaidh atá i gcás na hearnála poiblí freisin go bhfuil sé tábhachtach a thaispeáint go bhfuil éileamh ann do sheirbhísí dátheangacha.

Is féidir dul i bhfeidhm ar chleachtais teanga an phobail tríd an bhfeachtas ‘Labhair Gaeilge Liom’ faoi mar a mholtar i bPlean Teanga Mhaigh Eo Thuaidh.

Bheadh a leithéid d’fheachtas dírithe ar ghnólachtaí agus ar sholáthróirí seirbhíse atá sásta seirbhís trí Ghaeilge a chur ar fáil, maille le muintir na háite atá sásta an Ghaeilge a labhairt agus/nó na seirbhísí sin a úsáid. Is éard a bheadh i gceist ná go mbeadh suaitheantas á chaitheamh ag baill foirne atá inniúil ar an nGaeilge agus tá toilteanach seirbhís trí Ghaeilge a chur ar fáil. Is bealach é seo chun deis shoiléir úsáide Gaeilge a chur ar fáil don phobal agus chun an pobal a spreagadh chun an deis sin a thapú (Gaeilge Iorrais, 2018: 35).

02 CAIBIDIL 2 AN CHEANNEAGRAÍOCHT

2.1 RÉAMHRÁ

I mí na Bealtaine 2017 ag eascairt as próiseas an iarratais, d'fhógair Seán Kyne, Aire Stáit sa Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta, go mbeadh Gaillimh le Gaeilge i gcomhpháirt le Comhairle Cathrach na Gaillimhe i gceannas ar phlean teanga a ullmhú agus a fheidhmiú do chathair na Gaillimhe (Gaillimh le Gaeilge, 2017). Chun tabhairt faoin bpróiseas sin sa chathair, bhunaigh an Chomhairle Cathrach in éineacht le Gaillimh le Gaeilge coiste stiúrtha nua ar a dtugtar Coiste Stiúrtha Pleanála Teanga, Gaillimh (CSPT Gaillimh).

Déantar cur síos ar an gComhairle Cathrach i gCaibidil 10. Sa chaibidil seo, déantar cur síos ar chúlra Ghaillimh le Gaeilge, pléitear an taighde a bhaineann le cur chun cinn na Gaeilge sa chathair atá coimsiúnaithe acu in imeacht na mblianta agus leagtar amach aidhmeanna na heagraíochta. Déantar tuilleadh anailise ar litríocht eile a bhaineann le hábhar i gCaibidil 3.

2.2 CÚLRA NA HEAGRAÍOCHTA

Ba i 1987 a bunaíodh Gaillimh le Gaeilge chun an Ghaeilge a chur chun cinn mar acmhainn gheilleagrach i gceantar na Gaillimhe. Aidhm bhunúsach de chuid na heagraíochta an chéad lá riamh ba ea luach sóisialta agus geilleagrach na Gaeilge, do chathair na Gaillimhe, a chur ar a súile do lucht gnó na cathrach (Walsh, 2012: 378). Ag eascairt as an taighde bunúil a rinne Ó Cinnéide agus Keane in 1988, *Na Tionchair Shocheacnamaíochta Áitiúla a bhaineann le Gaeltacht na Gaillimhe*, thángthas ar an tuiscint go dtéann infheistíocht an stáit sa Ghaeltacht chun leas agus chun folláine an gheilleagair, sa Ghaeltacht féin go deimhin, agus sa chathair chomh maith céanna (féach Caibidil 3). Ar mhaithe le haitheantas a thabhairt don chaiteachas sin agus i bhfianaise a luachmhaire is atá an Ghaeilge mar acmhainn gheilleagrach, moladh sa tuarascáil go mba cheart don phobal gnó a bheith gníomhach i gcur chun cinn na Gaeilge mar mhodh cumarsáide le pobal na Gaeltachta agus iad i mbun a gcuid gnóthaí sa chathair (Walsh, 2012: 381).

Ó tharla na tátail a baineadh as taighde Uí Chinnéide agus Keane (1988) a bheith go mór as dáta, in 2008 shocraigh Gaillimh le Gaeilge an chomhairleacht ghnó agus mhargaíochta Bane Mullarkey i gcomhpháirt leis an eacnamaí Jerome Casey & a Chomh. Teo a choimisiúnú chun taighde úr a dhéanamh ar na buntáistí geilleagracha atá ag dul don chathair mar gheall ar an nGaeilge agus ar an nGaeltacht araon. Ba í an tuarascáil *Buntáistí Geilleagracha na Gaeilge a fheictear i gCathair na Gaillimhe agus i nGaeltacht na Gaillimhe*, a foilsíodh in 2009, an toradh a bhí ar an obair sin (Gaillimh le Gaeilge, 2009: 3). Ach an oiread leis an mbuntaighde a rinneadh siar in 1988, dearbhaíodh i dtuarascáil 2009 gur thug an stádas Gaeltachta buntáistí móra geilleagracha don Ghaeltacht féin chomh maith leis an gcathair (Walsh, 2012: 382). Dúradh sa tuarascáil gurbh fhiú €59 milliún an Ghaeilge do chathair na Gaillimhe gach bliain (Gaillimh le Gaeilge, 2009: 8).

Anuas air sin, maíodh gur €705 milliún a chaith idir theaghlaigh agus ghnólachtaí na Gaeltachta i gCathair na Gaillimhe i 2006.

02

Ba sa chomhthéacs sin a dúirt breis agus 91% de ghnólachtaí chathair na Gaillimhe go raibh an Ghaeilge ‘tábhachtach’ nó ‘an-tábhachtach’ d’fhéiniúlacht chultúrtha na cathrach. Dúradh chomh maith gur ‘sócmhainn turasóireachta’ í an Ghaeilge agus go bhfuil sí ina ‘gné uathúil tharraingteach d’íomhá na Gaillimhe’ (Gaillimh le Gaeilge, 2009: 8).

Rinneadh riar maith moltaí sa tuarascáil freisin chun a chinntiú go mbainfí an oiread tairbhe agus is féidir as an luach a shamhlaítear leis an nGaeilge sa chathair (Gaillimh le Gaeilge, 2009: 17). Ar an gcaoi sin, moladh plean comhtháite a bheith ann, idir an Ghaeltacht agus an chathair, chun úsáid na Gaeilge a láidriú sa chathair féin agus chun seirbhísí a sholáthar do chustaiméirí na Gaeltachta (Gaillimh le Gaeilge, 2009: 17). Lena chois sin, dúradh go mba cheart go mbeadh an Ghaeilge i lár an aonaigh chomh fada is a bhaineann le féiniúlacht agus íomhá chultúrtha na cathrach. Dá réir sin, moladh an Ghaeilge a bheith in úsáid i litríocht turasóireachta a bhaineann leis an gcathair agus go mbeadh an teanga feiceálach i mbrandáil táirgí sa chathair agus sa Ghaeltacht araon. Ar aon dul leis an méid sin, dúradh go rachadh sé chun tairbhe d’infheictheacht na teanga sa chathair dá mbeadh an Ghaeilge ní b’fheiceálaí ar chomharthaíocht agus ar aghaidheanna siopaí. Luadh an tábhacht, freisin, a bhaineann le hAcht na dTeangacha Oifigiúla 2003 a bheith curtha i bhfeidhm go hiomlán sna gníomhaireachtaí uile stáit atá ag feidhmiú i nGaillimh. An aidhm atá leis seo ar fad ná ‘stádas oifigiúil dátheangach’ a bhaint amach do chathair na Gaillimhe (Gaillimh le Gaeilge, 2009: 19).

2.3 STÁDAS DÁTHEANGACH

Agus Gaillimh le Gaeilge ar a mbionda an ‘Stádas Oifigiúil Dátheangach’ a bhaint amach, in 2011 coimisiúnaíodh *Edgecast Media Ltd* chun tuilleadh taighde a dhéanamh ar staid reatha na Gaeilge sa chathair. Foilsíodh tuarascáil taighde dar teideal *I dTreo Stádas Dátheangach do Chathair na Gaillimhe* in 2013 agus an príomhchuspóir a bhain léi ná ‘léargas a fháil ar dhearcadh mhuintir na Gaillimhe i leith íomhá dhátheangach na Cathrach’ (Gaillimh le Gaeilge, 2013: 3). Thaispeáin an tuarascáil go ndeir breis agus 75% de phobal na Gaillimhe, a ghlac páirt sa taighde, go mbeadh stádas dátheangach tairbheach don chathair agus d’aontaigh suas le 70% gur gné thábhachtach den gheilleagar áitiúil í an Ghaeilge (Gaillimh le Gaeilge, 2013: 9). Cuireann úsáid na Gaeilge ar chomharthaí, i siopaí agus i ngnólachtaí éagsúla ar fud na cathrach go mór le híomhá dhátheangach na cathrach, a dúradh (Gaillimh le Gaeilge, 2013: 12). Ba mhian le Gaillimh le Gaeilge teacht i dtír ar reachtaíocht de chuid an Oireachtais, agus Acht na Gaeltachta 2012 go háirithe, chun go n-ainmneofaí Gaillimh mar Bhaile Seirbhíse Gaeltachta. Ó tharla nach bhfuil aon fhoráil reachtúil ann faoi láthair faoina bhféadfaí Gaillimh a shainiú mar chathair dhátheangach, maíodh go dtreiseodh an t-aitheantas mar Bhaile Seirbhíse Gaeltachta ‘stádas dlisteanach na Gaillimhe mar chathair dhátheangach.’ Cuireadh sa mheá freisin go mba cheart dul i gcomhairle leis na húdaráis turasóireachta chun Gaillimh a bhrandáil mar chathair dhátheangach agus go mbeadh lógó speisialta ag roinnt leis sin (Gaillimh le Gaeilge, 2013: 23).

Ach an oiread le tuarascáil Bane Mullarkey i gcomhpháirt leis an eacnamaí Jerome Casey & a Chomh.Teo in 2009, luadh na seirbhísí poiblí a chuireann gníomhaireachtaí stáit ar fáil. Moladh dul i gcomhairle le gníomhaireachtaí ar leith féachaint an bhféadfaí cinnte a dhéanamh de go gcuirfí seirbhísí ardchaighdeán Gaeilge ar fáil an t-am uilig (Gaillimh le Gaeilge, 2013: 26-27).

Nuair a bhí fearann an oideachais (féach Caibidil 7) faoi thrácht, dúradh go mba cheart dul i gcomhairle leis na bunscoileanna agus leis na hiar-bhunscoileanna sa chathair féachaint an bhféadfaí tionscnamh a fhorbairt in éineacht leo a spreagfadh na daltaí chun na deiseanna

iomadúla a thapú sa chathair chun an Ghaeilge a úsáid lasmuigh den chóras oideachais. Moladh eile a bhaineann leis an oideachas is ea go rachadh Gaillimh le Gaeilge i dteagmháil leis an Roinn Ealaíon, Oidhreacht agus Gaeltachta (mar a bhí) féachaint an bhféadfaí iar-bhunscoileanna lán-Ghaeilge a bhunú sna ceantair sin nach bhfuil a leithéid iontu fós. Bheadh tábhacht ag baint leis an moladh seo, a dúradh, go háirithe dá n-ainmneofaí Gaillimh mar Bhaile Seirbhíse Gaeltachta (Gaillimh le Gaeilge, 2013: 27). Ar mhaithe leis na snáitheanna seo ar fad a fhí le chéile, moladh feachtas margáiochta a chur ar siúl chun an pobal a ghríosadh an Ghaeilge a úsáid níos minice, go háirithe mar chuid de na tionscnaimh éagsúla a luaitear sa tuarascáil (Gaillimh le Gaeilge, 2013: 30).

Baineadh ceann de mhórspriocanna Ghaillimh le Gaeilge amach in 2016 nuair a rith an Comhairleoir Frank Fahy (Méara Chathair na Gaillimhe (2015-2016) rún chun stádas dátheangach a bhronnadh ar an gcathair. Ghlac Comhairleoirí Cathrach na Gaillimhe leis an rún d'aonghuth agus d'fhógair Uachtarán na hÉireann, Micheál D. Ó hUiginn, go mbeadh cathair na Gaillimhe ina cathair dhátheangach feasta ag searmanas speisialta ar an Luan, 7 Márta 2016 i gComhairle Cathrach na Gaillimhe. (Gaillimh le Gaeilge, 2017).

2.4 AIDHMEANNA GHAILLIMH LE GAEILGE

Is é an ráiteas misin atá ag Gaillimh le Gaeilge gur bunaíodh í ‘chun an Ghaeilge a chur chun cinn, go háirithe mar acmhainn eacnamaíoch, i gceantar na Gaillimhe.’ Dar leis an suíomh gréasáin atá acu go n-oibríonn siad ‘i gcomhar le Comhairle Cathrach na Gaillimhe, Cumann Tráchtála na Gaillimhe agus grúpaí eile chun Stádas Dátheangach na Cathrach a fhorbairt agus a threisiú’. Is cuid lárnach iad de shaol na Gaeilge i nGaillimh, mar sin, agus bíonn aird ar leith acu ar chur chun cinn na Gaeilge san earnáil phríobháideach. Tá scéimeanna luachmhara ar nós ‘Gradam Sheosaimh Uí Ógartaigh’ i gcomhar leis an *Galway Advertiser* agus TG4 agus le tacaíocht Chumann Tráchtála na Gaillimhe, Coiste Logainmneacha na Gaillimhe i gcomhar le Comhairle Cathrach na Gaillimhe, an tseirbhís ‘An Ghaeilge sa Ghnó’ agus ‘Cairde Ghaillimh le Gaeilge’, á réachtáil ag Gaillimh le Gaeilge gach bliain le scaitheamh maith de bhlianta ar mhaithe leis an nGaeilge a chur chun cinn i measc an lucht gnó.

I dteannta na hoibre sin, is í Gaillimh le Gaeilge i gcomhar le Comhairle Cathrach na Gaillimhe a bhunaigh Coiste Stiúrtha Pleanála Teanga Gaillimh (CSPT Gaillimh) le tacú agus treoir a thabhairt d’ullmhú agus do sheachadadh plean Gaeilge do Chathair na Gaillimhe (féach Caibidil 1).

Bord Stiúrtha Ghaillimh le Gaeilge

Bernadette Mullarkey (Cathaoirleach)	Stiúrthóir, Bane Mullarkey
Iognáid Ó Muircheartaigh	Uachtarán/President Emeritus, Ollscoil na hÉireann, Gaillimh.
Seán Stewart	Stiúrthóir, Stewart Construction.
Aindriú D’Arcy	Iar-Cheannasaí Forbartha, Institiúid Teicneolaíochta na Gaillimhe-Maigh Eo.
Máire Mhic Aodha	Rinnbhille Thiar, Órán Mór, Co. na Gaillimhe.
Pádraic Ó Ráighne	Feidhmeannach Margáiochta, TG4.
Caitlín Nic an Ultaigh	Ceannasaí Fontair & Nuálaíochta, Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge, Ollscoil na hÉireann, Gaillimh.
Isbéal Nic Aoidh	Múinteoir Gaeilge, Coláiste Pátríoch Naomh Seosamh
Pádraig Ó Beaglaoidh	Iar-Phríomhoifigeach san Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta

03

CAIBIDIL 3 GAILLIMH MAR BHAILE SEIRBHÍSE GAELTACHTA

3.1 RÉAMHRÁ

Tá cuid mhaith scríofa faoi stair na Gaeilge i gcathair na Gaillimhe. Sa chaibidil seo, tugtar spleáchadh gonta ar chuid den litríocht is tábhachtaí faoin gceist sin chun comhthéacs na Gaillimhe mar Bhaile Seirbhíse Gaeltachta a sholáthar. I gCaibidil 2, pléadh an taighde a rinne Gaillimh le Gaeilge cheana ar dhátheangachas agus cúrsaí gnó.

3.2 TAIGHDE STAIRIÚIL AR AN nGAELIGE I nGAILLIMH

Saothar tábhachtach tagartha ar an gcathair sa 19ú Aois is ea Cunningham (2004). Cé nach ar an nGaeilge amháin a dhírítear, déantar cur síos sa leabhar ar staid na teanga i gcathair na Gaillimhe le linn na tréimhse sin (féach mar shampla lgh. 31-2). Léirítear gur Gaeilge amháin a bhí ag 22% de mhná agus 13.5% d'fhir i gcathair na Gaillimhe a saolaíodh sna chéad 10 bliana den 19ú Aois murab ionann agus bailte móra na Mumhan (ibid: 319).

Dornán blianta tar éis bhunú Shaorstát Éireann, chuir tuarascáil Choimisiún na Gaeltachta tús leis an bpróiseas a raibh sé mar thoradh air na limistéir Ghaeltachta a mheas agus a aontú d'fhonn polasaithe a chur in oiriúint don cheantar uathúil teangeolaíoch sin. Ba iad na daonáirimh ó 1901 agus 1911 i dteannta an áirimh speisialta a rinne an Garda Síochána le linn Iúil agus Lúnasa 1925 ba bhunús don tuiscint chainníochtúil a bhí ag an gCoimisiún ar stádas na Gaeilge sa stát. Tá táblaí le fáil sa tuarascáil ina dtugtar líon na gcainteoirí Gaeilge i limistéir na Fíor-Ghaeltachta agus na Breac-Ghaeltachta. Áiríodh cathair na Gaillimhe ar fad ina Breac-Ghaeltacht sa chás seo agus tuairiscíodh go raibh 5,375 duine nó 46.9% de dhaonra na cathrach ina gcainteoirí Gaeilge (Coimisiún na Gaeltachta, 1926: 8).

Mhol an Coimisiún go ndéanfaí gnóthaí uile Choláiste na hOllscoile, Gaillimh trí mheán na Gaeilge (ibid: 27). Rinneadh moladh sonrath freisin i leith Oifig an Phoist i nGaillimh gur cheart cainteoirí líofa Gaeilge a chur in áit na n-oifigeach a bhí fostaithe ann nach raibh Gaeilge ar a dtoil acu. Dúradh leis gur ghá oiliúint a chur ar fhir agus ar mhná óga ón nGaeltacht sa chaoi is go mbeidís in ann feidhmiú mar chúntóirí ag Oifig an Phoist (ibid: 32). Tráth ar thug ionadaithe ón gcoimisiún cuairt ar Gharda Míleata na Gaillimhe dúradh gur Ghardaí gan Ghaeilge a bhí fostaithe i gcathlán na Gaeilge. Ba é breith an choimisiúin nár cheart go mbeadh aon ghlacadh ag an stát le socrú dá leithéid (ibid: 35). Moladh eile a rinne an Coimisiún gur cheart ceardscoil iascaireachta a bhunú i gcathair na Gaillimhe mar aon le ceann i gCo. Dhún na nGall agus ceann eile i gCo. Chiarraí (ibid: 64).

Ag deireadh na 1960í, d'fhoilsigh an tOll. Breandán Mac Aodha ó Roinn na Tíreolaíochta, Coláiste na hOllscoile, Gaillimh, mórshuirbhé ar Ghaeltacht na Gaillimhe. Tá caibidil iomlán sa tuairisc sin a thugann aghaidh go sonrath ar chathair na Gaillimhe toisc gurbh 'amaideach an rud é forbairt Ghaeltacht na Gaillimhe a phlé *in vacuo*. Ní mór ach go háirithe áird faoi leith a

thabhairt ar a ceangail le príomhchathair an réigiúin’.

Bhraith Mac Aodha nach raibh ann ‘ach amaidí príomhchathair na Gaeltachta a thabhairt uirthi’ de bharr gur chathair ‘choimhthíoch’ í leis na céadta bliain, dar leis (Mac Aodha, 1968/9: 20, béim sa bhunleagan).

Chreid Mac Aodha gur mar mhargadh agus mar ionad seirbhísí ba mhó a bhíodh muintir na Gaeltachta ag plé le Gaillimh ach nach mbídís ar a suaimhneas inti riamh. Ba thábhachtaí leo í mar ionad fostaíochta, oideachais agus sóisialta tráth ar scríobh sé an tuarascáil. Mheas sé gur ‘deargamaideach an rud é cathair na Gaillimhe a chur ins an áireamh mar ionad forbartha don cheantar Gaeltachta’. Ba é a bharúil freisin gur chasta í ról na cathrach i leith na Gaeltachta agus go bhfuil ‘a lán gnéithe di a ghníomhaíonn chun aimhleasa na Gaeltachta’. Mar shampla, mhaigh sé gur chuidigh an iomaíocht ó shiopaí na cathrach le bac a chur le forbairt chórais de sheirbhísí fiú amháin in ionaid mar an Spidéal. Ina theannta sin, i bhfianaise gur faoi smacht na cathrach a bhí an mhór-dhíolaíocht go léir, dúirt sé gur cuidíodh go mór le leathadh an Bhéarla i saol gheilleagraic na Gaeltachta (ibid: 20).

B’iomaí moladh a rinne Mac Aodha maidir le cathair na Gaillimhe. Ar an iomlán mheas sé nár mhór ‘an greim scornaí atá ag an chathair ar shaol uilig eacnamaíochta na Gaeltachta a scaoileadh agus seans a thabhairt do phobal an limistéir sin fás ina chomhluadar iomlán le réim leathan de scileanna agus de fheidhmeanna’ (ibid: 36). I measc na moltaí sonracha a luaigh sé don chathair bhí an méid comaitéireachta a laghdú go mór; an tseirbhís otharchair a bhí ag freastal ar an Ghaeltacht a chur faoi chúram cainteoirí dúchais; go mbeadh céatadán réasúnta den fhoireann dochtúireachta agus altrachta ag uair ar bith faoi leith san Ospidéal Réigiúnach ina gcainteoirí líofa Gaeilge; dóthain scoileanna a sholáthar taobh istigh den Ghaeltacht féin; go gcuirfí ar chumas na hOllscoile freastal cóir a dhéanamh ar mhuintir na Gaeltachta; go gcuirfí iallach ar údarais na cathrach a dhóthain láithreán le seirbhísí a chur ar fáil (go háirithe don rannóg phríobháideach) laistigh de theorainn na cathrach; cosc a chur le hiarracht ar bith le gnáthbhaile saoilíteach suanleasa do chathair na Gaillimhe a dhéanamh de Mhaigh Cuilinn nó d’aon sráidbhaile eile sa Ghaeltacht agus dá mba ghá a leithéid de fhorbairt a cheadú, gur chóir í a chur in Órán Mór seachas sa Ghaeltacht (ibid: 37).

Luadh cheana mórshaothar Uí Chinnéide agus Keane (1988) agus an tionchar a bhí aige ar luathbhlianta Ghaillimh le Gaeilge (féach Caibidil 2). D’áitigh na húdair sin gur de bharr nach raibh aon ionad uirbeach forbartha go leor laistigh den limistéar Gaeltachta, gur go Gaillimh is mó a théadh muintir na Gaeltachta le haghaidh siopadóireachta agus riachtanais eile. Ba é a mbarúil go mbíodh roinnt mhaith de mhuintir na Gaeltachta ag triall gach lá ar Ghaillimh ar son na hoibre agus go raibh cuid mhaith den sceitheadh daonra ón gcathair ag teacht isteach sa limistéar Ghaeltachta is gaire di. Rinneadh dochar do stádas na Gaeilge laistigh den Ghaeltacht de bharr í a bheith chomh gar don chathair, a scríobhadh, agus bhain an sceitheadh daonra ón gcathair go mór de stádas na Gaeilge mar phríomhtheanga i measc an phobail sin.

Maíodh gur caitheadh os cionn £12m d’airgead stáit i nGaeltacht na Gaillimhe in 1987 go díreach mar gheall ar pholasaí an stáit maidir le caomhnú agus leathnú úsáid na Gaeilge ar fud na Gaeltachta.

Is é an moladh mór a rinne an staidéar tábhachtach seo go dtabharfadh an pobal gnó i gCathair na Gaillimhe faoi obair ghníomhach chun an Ghaeilge a chur chun cinn mar phríomh-mheán cumarsáide ina mbearta gnó le pobal na Gaeltachta.

I measc na mbearta praiticiúla a luadh chun an moladh sin a thabhairt chun críche bheadh:

03

comharthaí soiléire i gcomhlachtaí ina bhfuil seirbhísí trí Ghaeilge ar fáil; ‘cúrsaí athchuidimh’ i nGaeilge do chomhaltaí ar an bhfoireann nach mbeadh ar a gcumas gnó a dhéanamh trí Ghaeilge de bharr easpa cleachtaidh; aitheantas dearfach do na buntáistí a bheadh ann don ghnó féin dá bhfostófaí daoine a bheadh líofa i nGaeilge agus i mBéarla araon; fógraí a dhíreofaí go speisialta ar mhuintir na Gaeltachta a bheith i nGaeilge amháin agus go mbeadh feachtais fhógraíochta níos ginearálta dátheangach chomh fada agus ab fhéidir. Moladh chomh maith fostaithe a bheadh cumasach agus fabhrach le gnó a dhéanamh trí Ghaeilge a bheith ag plé le gach seirbhís a chuirfeadh cathair na Gaillimhe ar fáil laistigh den Ghaeltacht agus go mbainfeadh lucht déantúsaíochta agus mórdhíoltóirí – a ndíoltar a dtáirgí sa Ghaeltacht – úsáid as an nGaeilge a mhéid agus ab fhéidir ar phacáistiú, ar ábhair díolachán agus ar fhógraí. Dúradh chomh maith gur cheart daoine le Gaeilge líofa amháin a bheith fostaithe i mbainc agus in institiúidí airgeadais eile sa Ghaeltacht; go n-ainmneodh brainsí cathrach de na hinstiúidí seo a mbeadh go leor déileála acu le pobal na Gaeltachta cuntair áirithe ag a mbeadh seirbhís trí Ghaeilge amháin le fáil; go gcuirfeadh bialanna, tithe tábhairne agus easraisí bia eile biachláir i nGaeilge nó dhátheangach ar fáil; go mbeadh ainmneacha áitreabh gnó i nGaeilge agus go mbeadh comharthaí siopaí ag teacht le stíl traidisiúnta Éireannach chomh fada agus ab fhéidir (Ó Cinnéide agus Kane, 1988: 37).

Chíor Grin agus Vaillancourt (1999) stair agus forbairt Ghaillimh le Gaeilge ó bunaíodh í sa bhliain 1988 agus scríobh siad gurbh iad na ceithre choincheap is tábhachtaí do bhunadh na heagraíochta sin gur mhór é tionchar na cathrach ar Ghaeltachtaí Chontae na Gaillimhe, gur ar an lucht gnó a leagfaí an bhéim, gur ar an spreagadh seachas ar an dualgas a bheidís ag brath agus gur ghá aitheantas a thabhairt do na buntáistí airgid a thugann an Ghaeilge don chathair. Ba í breith na n-údar go raibh ag éirí go breá le Gaillimh le Gaeilge toisc go rabhtas tar éis cur ina luí ar chuid mhaith den lucht gnó sa chathair go luíonn úsáid na Gaeilge le ciall agus gur mó i bhfad sofheictheacht na Gaeilge i nGaillimh dá bharr. Mheas siad ina theannta sin go gcaithfí glacadh leis go mbíonn tionchar dearfach ag a gcuid oibre ar dhearcthaí an phobail.

I dtuarascáil taighde a foilsíodh mar chuid d’obair Choimisiún na Gaeltachta (2000-2002), rinne Ó Cinnéide et al (2001) anailís ghrinn ar eagraíochtaí éagsúla a raibh feidhm acu sa Ghaeltacht.

Ba mhór an ceangal a bhí agus atá ag cuid de na heagraíochtaí seo le cathair na Gaillimhe ar bhealaí go leor. Ar na heagraíochtaí sin a ndearnadh anailís orthu sa tuarascáil bhí Bardas na Gaillimhe (An Chomhairle Cathrach anois), Bord Sláinte an Iarthair (Feidhmeannas na Seirbhísí Sláinte anois), Institiúid Teicneolaíochta na Gaillimhe-Mhaigh Eo, Ollscoil na hÉireann, Gaillimh, Deoise na Gaillimhe, an *Galway Advertiser*, Galway Bay FM agus Cumann Tráchtála agus Tionscail na Gaillimhe.

3.3 LÉARGAS GINEARÁLTA AR STAID REATHA AN LIMISTÉIR

Tugtar anseo léargas ginearálta ar staid reatha na Gaillimhe mar Bhaile Seirbhíse Gaeltachta. I gcás go leor de na fo-théamaí seo a leanas, pléitear iad go mion i gcaibidlí eile. Tugtar níos mó airde anseo ar staid na Gaeilge sa chathair (3.2.13) toisc nach bpléitear an cheist sin in aon áit eile sa Phlean Teanga seo.

3.3.1 TÍREOLAÍOCHT

Tá cathair na Gaillimhe suite ar an gCoirib idir Loch Coirib ó thuaidh agus Cuan na Gaillimhe ó dheas agus tá bruachbhailte móra ar an taobh thiar agus an taobh thoir. Tá 54.2 ciliméadar cearnach laistigh de theorainn na cathrach. Tá an talamh an-leibhéalta agus níl aon phointe níos airde ná 25 méadar (Comhairle Chontae na Gaillimhe, 2015). Tá Gaillimh suite in aice leis an nGaeltacht is láidre sa tír ó thaobh eolais ar an nGaeilge agus úsáid laethúil na teanga. Síneann cuid den Ghaeltacht oifigiúil isteach sa chathair; tá cuid de LPT Bhearna/Chnoc na Cathrach sa chathair agus LPT Mhionlaigh ar fad. Tá impleachtaí ag an socrú tíreolaíoch sin d'ullmhú agus d'fheidhmiú phleananna teanga sna limistéir sin agus sa chathair féin agus molaimid do na húdaráis aghaidh a thabhairt orthu ar mhaithe le pleanáil teanga níos comhtháite agus níos éifeachtaí a dhéanamh amach anseo. Féach chomh maith 3.2.13.

3.3.2 DAONRA

Is í Gaillimh príomhchathair Chonnacht agus an dara cathair is mó in iarthar na hÉireann. Is í an séú cathair is mó daonra in Éirinn í. Dhearbhaigh daonáireamh 2016 go raibh daonra 79,934 duine i gcathair na Gaillimhe, 38,438 fireannach agus 41,496 baineach. Tá líon ard daoine óga (31,005) idir 20-40 bliain d'aois ina gcónaí sa chathair (An Phríomhoifig Staidrimh, 2017a).

3.3.3 AN CÓRAS OIDEACHAIS

As 27 bunscoil sa chathair, is Gaelscoileanna iad cúig cinn acu. As 9 meánscoil, tá Gaelcholáiste amháin ann agus sruth Gaeilge don Teastas Sóisearach i gceann eile. Tá ról ar leith ag Ollscoil na hÉireann, Gaillimh maidir le cur chun cinn na Gaeilge. Pléitear cúrsaí oideachais i gCaibidil 6.

3.3.4 SEIRBHÍSÍ CÚRAIM LEANAÍ, RÉAMHSCOLAÍOCHTA AGUS TACAÍOCHTA TEAGHLAIGH

Níl aon tseirbhís shonrach cúraim leanaí, réamhscolaíochta ná tacaíochta teaghlaigh ar fáil i nGaeilge i nGaillimh cé go dtacaíonn Glór na nGael le teaghlaigh Ghaeilge na cathrach chomh fada agus is féidir laistigh dá n-acmhainní féin. Pléitear tuismitheoirí agus an óige i gCaibidil 9.

3.3.5 SEIRBHÍSÍ DON AOS ÓG AGUS D'AOISGHRÚPAÍ EILE

Reáchtáiltear trí ógclub Gaeilge sa chathair agus i gcomharsanacht na cathrach. Pléitear an obair seo i gCaibidil 11. Cuireann na comhlachtaí poiblí a bhfuil feidhm acu sa chathair seirbhís Ghaeilge ar fáil mar chuid dá ndualgais faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla (féach chomh maith 3.3.10 thíos).

3.3.6 DEISEANNA FOGHLAMA GAEILGE LASMUIGH DEN CHÓRAS OIDEACHAIS

Tá sé cinn de chiorcail chomhrá Ghaeilge ag feidhmiú sa chathair. Reáchtálann Conradh na Gaeilge ranganna Gaeilge ina gceannáras agus cuireann Ollscoil na hÉireann, Gaillimh ranganna comhrá ar fáil don fhoireann agus an Diplóma sa Ghaeilge don phobal. Pléitear an réimse sin i gCaibidilí 6 agus 8.

03

3.3.7 AN EARNÁIL GHNÓ

Tacaíonn Gaillimh le Gaeilge le cur chun cinn na Gaeilge i measc ghnólachtaí na cathrach agus oibríonn siad i bpáirt leis an gComhairle Cathrach, Cumann Tráchtála na Gaillimhe agus grúpaí éagsúla eile chun an aidhm sin a bhaint amach. Pléitear cúrsaí gnó i gCaibidil 7.

3.3.8 EAGRAÍOCHTAÍ POBAIL AGUS COMHARCHUMAINN

Tá ceithre cinn d'eagraíochtaí deonacha Gaeilge atá lonnaithe sa chathair nó a bhfuil feidhm acu inti: Gaillimh le Gaeilge, Conradh na Gaeilge, An Taibhdhearc (Amharclann Náisiúnta na Gaeilge) agus Glór na nGael. Feidhmíonn Líonra Pobail Chathair na Gaillimhe mar scáthghrúpa d'eagraíochtaí pobail agus deonacha na cathrach. Pléitear cúrsaí pobail i gCaibidil 8.

3.3.9 MEÁIN CHUMARSÁIDE

Tá dhá stáisiún raidió dá cuid féin ag Gaillimh, ceann tráchtála agus ceann campais/pobail. Clúdaíonn seirbhís réigiúnach raidió don aos óg cathair agus contae na Gaillimhe. Tá nuachtán áitiúil dá cuid féin agus nuachtán saor in aisce ag Gaillimh. Tá fáil ar sheirbhísí náisiúnta raidió agus teilifíse i nGaeilge chomh maith le hábhar Gaeilge ar líne. Pléitear na meáin chumarsáide tráchtála i gCaibidil 7 agus na meáin phobail i gCaibidil 8.

3.3.10 SEIRBHÍSÍ POIBLÍ

Is iad Comhairle Cathrach na Gaillimhe, Ollscoil na hÉireann, Gaillimh, Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte agus Bord Oiliúna agus Oideachais na Gaillimhe/Ros Comáin na comhlachtaí poiblí is mó a bhfuil baint acu le saol na cathrach. Tá cur síos ar sheirbhísí Gaeilge na gcomhlachtaí sin i gCaibidil 10. Pléitear Ollscoil na hÉireann, Gaillimh i gCaibidil 6 chomh maith.

3.3.11 PLEANÁIL AGUS FORBAIRT FHISICEACH

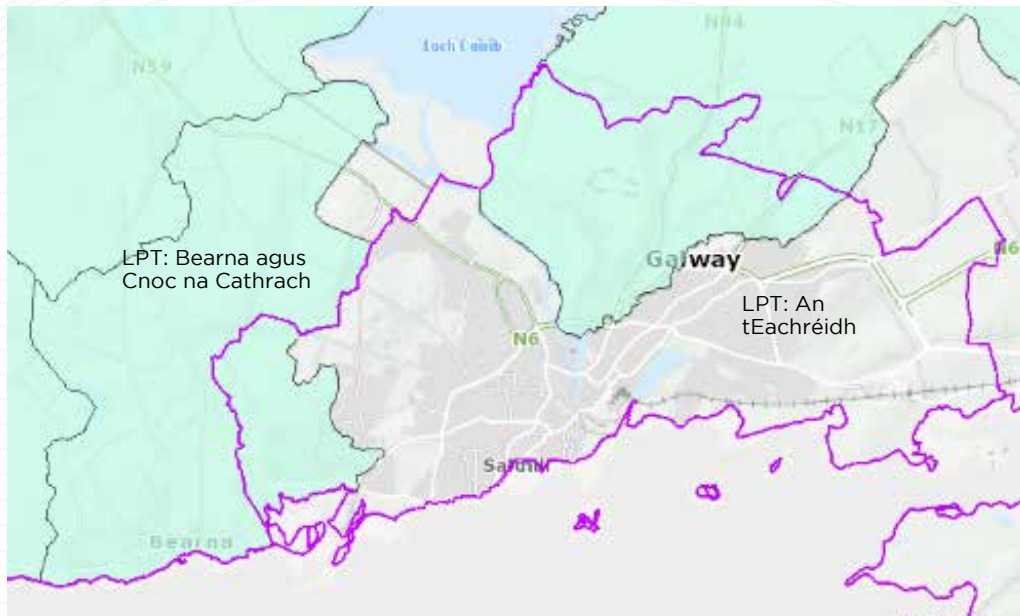
Is ar Chomhairle Cathrach na Gaillimhe mar Údarás áitiúil a luíonn an fhreagracht maidir le pleanáil agus forbairt fhisiceach. Maidir le spásanna sonracha don Ghaeilge, feidhmíonn Áras na nGael ar Shráid Doiminic mar Ionad Gaeilge na cathrach. Úsáidtear Áras na Gaeilge in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh chun imeachtaí ócáideacha Gaeilge a eagrú.

3.3.12 SEIRBHÍSÍ SÓISIALTA AGUS CAITHEAMH AIMSIRE

Eagraíonn Gaillimh le Gaeilge lón gnó ar bhonn rialta. Cuirtear imeachtaí ócáideacha Gaeilge ar siúl ar bhonn neamhrialta sa chathair. Pléitear an cheist sin i gCaibidil 7.

3.3.13 STAID NA GAEILGE I NGAILLIMH

Tugtar sa mhír seo faisnéis daonáirimh faoin nGaeilge a bhaineann le cathair na Gaillimhe. Tugtar a thuilleadh eolais faoi chumas agus úsáid na Gaeilge, agus faoi dhearcadh ina leith, sa phlé ar an suirbhé a rinneadh mar chuid den taighde (féach Caibidil 5).

Léaráid 3.1: Cathair na Gaillimhe agus Limistéir Pleanála Teanga a shíneann isteach sa chathair

Ar mhaithe le heolas mionsonraithe a fháil faoi úsáid na Gaeilge, agus faoi mhinicíocht a húsáide, i gcathair na Gaillimhe, is gá dul i dtuilleamaí an Chórais Faisnéise Geografaí (GIS) atá forbartha ag an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta, agus ar a dtugtar *an tAmharcóir Pleanála Teanga*. Is éard atá sa Chóras Faisnéise Geografaí sin ná áis ina bhfuil staitisticí Gaeilge an Phríomh-Oifig Staidrimh curtha i láthair de réir LPT, Baile Seirbhíse Gaeltachta agus Líonra.

Níor mhiste a lua go mbaineann go leor éiginnteachta le faisnéis an daonáirimh toisc gur ar fhéintuairisciú atá sí bunaithe, agus is dócha go mbíonn tionchar ag mianta daoine i leith na Gaeilge go ginearálta ar na torthaí agus ar na freagraí a roghnaíonn siad. Chomh maith leis sin, toisc nach sainítear úsáid ‘laethúil’, ‘seachtainiúil’ na Gaeilge srl., ní féidir brí chinnte a bhaint as na torthaí sin.

Ina dhiaidh sin féin, léirítear san *Amharcóir Pleanála Teanga* gur dhearbhaigh 31,855 duine (41.35%) as daonra iomlán de 77,032 duine i gcathair na Gaillimhe, atá os cionn 3 bliana d’aois, go bhfuil cumas acu sa Ghaeilge. As an líon sin, deir 1,867 duine (2.42%) go labhraítear an Ghaeilge go laethúil lasmuigh den chóras oideachais amháin. D’fhéadfá a rá gurbh é seo croíphobal na teanga sa chathair agus ceann de na dúshláin a bheas le sárú ag an bPlean Teanga ná an pobal teanga sin, atá scaipthe i ngréasáin scáinte, a tharraingt le chéile. Taispeánann na staitisticí go bhfuil 477 duine (0.62%) ann a mhaíonn go mbíonn an Ghaeilge in úsáid acu go laethúil laistigh agus lasmuigh den chóras oideachais. Cheal taighde breise, ní furasta a rá cé na grúpaí éagsúla a áirítear sa chohórt sin. D’fhéadfá a áiteamh, mar sin féin, go mbeadh páistí atá á dtógáil le Gaeilge ina measc chomh maith le múinteoirí sa chóras oideachais.

Anuas ar an ngrúpa sin, deir 7,384 duine (9.62%) go labhraíonn siad an Ghaeilge go laethúil laistigh den chóras oideachais amháin. Is sciar suntasach den daonra é seo – a chuimsíonn daltaí scoile, mic léinn chomh maith leis an bhfoireann in institiúidí oideachais – agus léiríonn sé go bhfuil riar maith cainteoirí féideartha ann laistigh den chóras oideachais ar cheart dul i bhfeidhm orthu sa phlean teanga sa chaoi is go mbainfidís úsáid as an teanga i bhfearainn eile sóisialta.

03

Maíonn 2,851 duine (3.70%) go labhraíonn siad an Ghaeilge go seachtainiúil lasmuigh den chóras oideachais. Fógraíonn 106 duine go labhraítear an Ghaeilge go laethúil taobh istigh agus go seachtainiúil taobh amuigh den chóras oideachais. Bunaithe ar an Staidreamh Daonra i gCeantair Bheaga (SAPS) a bhaineann le cathair na Gaillimhe, maíonn 12,191 duine go n-úsáidtear an Ghaeilge lasmuigh den chóras oideachais, ach ní chomh minic céanna. Is cainteoirí ócáideacha Gaeilge iad seo ar fad agus theastódh níos mó taighde le tuiscint níos soiléire a fháil ar na hinstitiúidí sóisialta ina n-úsáidtear an Ghaeilge gan trácht ar na mianta atá acu i leith na teanga (An Phríomhoifig Staidrimh, 2017b).

Nuair a bhí faisnéis SAPS á cíoradh, ba díol suntais go ndeir 6,221 duine i gcathair na Gaillimhe nach labhraíonn siad an Ghaeilge riamh. Níor cheart a bheith dall ar mhianta an ghrúpa seo i bpróiseas na pleanála teanga ach an oiread.

An chúis ar leagadh an fhaisnéis staidrimh seo amach ná chun na spriocghrúpaí éagsúla, a thiocfaidh faoi scáth an phlean teanga, a aithint. Ag eascairt as an anailís sin, is féidir a rá go bhfuil croíphobal teanga (1,867 duine) sa chathair a úsáideann an Ghaeilge go laethúil lasmuigh den chóras oideachais. I measc an ghrúpa sin freisin, tá daoine a mhaíonn go n-úsáideann siad an teanga go laethúil lasmuigh agus laistigh den chóras oideachais (477 duine). Anuas ar an gcroíghrúpa sin, tá lear mór daoine eile sa chathair a deir go n-úsáideann siad an Ghaeilge go laethúil laistigh den chóras oideachais amháin (7,384 duine) chomh maith le cainteoirí ócáideacha Gaeilge, a úsáideann an Ghaeilge go seachtainiúil (2,851 duine) agus grúpa eile a úsáideann an teanga níos mírialta ná sin (12,191 duine).

	Daonáireamh 2016	Daonáireamh 2011
Líon na ndaoine le cumas labhartha Gaeilge (3 bliana d'aois +)	31,855 (41.35%)	32,579 (44.22%)
Líon na ndaoine gan cumas labhartha Gaeilge	42,032 (54.56%)	39,295 (53.34%)
Labhraíonn Gaeilge go laethúil taobh amuigh den chóras oideachais amháin	1,867 (2.42%)	1,900 (2.58%)
Labhraíonn Gaeilge go laethúil taobh istigh agus go laethúil taobh amuigh den chóras oideachais	477 (0.62%)	519 (0.70%)
Líon na gCainteoirí Laethúla taobh istigh den chóras oideachais amháin	7,384 (9.62%)	6,745 (9.21%)
Labhraíonn Gaeilge go seachtainiúil lasmuigh den chóras oideachais amháin	2,851 (3.70%)	3,016 (4.09%)
Labhraíonn Gaeilge lasmuigh den chóras oideachais ach go mírialta	12,191	13,026

Tábla 3.1: Cumas agus úsáid na Gaeilge, Daonáirimh 2016 & 2011 (An Lár-Oifig Staidrimh, 2017a)

04 CAIBIDIL 4

FÍS AGUS MÓR-AIDHMEANNA

4.1 RÉAMHRÁ AGUS FÍS

Is í an fhís atá ag an bPlean seo go ndéanfaí freastal níos fearr ar chainteoirí líofa Gaeilge atá ag cur fúthu i nGaillimh nó a thagann go dtí an chathair go rialta ar mhaithe le hobair, seirbhísí nó gnóthaí eile. 30 bliain i ndiaidh fhoilsiú tuarascáil chinniúnach Uí Chinnéide agus Keane (1988), áitimid arís gur gá níos mó seirbhísí cultúrtha, sóisialta, poiblí agus eacnamaíochta i nGaeilge a chur ar fáil do chainteoirí líofa na cathrach agus na Gaeltachta araon. Ina theannta sin, teastaíonn uainn go dtabharfar níos mó tacaíochta don mhórphobal atá báúil i leith na Gaeilge agus a bhfuil fonn ar chuid mhaith acu níos mó Gaeilge a fhoghlaim agus a chleachtadh. Is gá go bhfreastalódh Baile Seirbhíse Gaeltachta ar an dá dhream sin: cainteoirí líofa – de chúlra cathrach nó Gaeltachta – agus foghlaimseoirí. Tá sé mar fhís againn go dtacófar leis na grúpaí sin go léir níos mó Gaeilge a labhairt ionas go gcuirfear le húsáid shóisialta na Gaeilge sa chathair ionas go mbeidh sí ina heiseamláir do Bhailte Seirbhíse Gaeltachta eile.

Cé go bhfuil cáil na Gaeilge ar Ghaillimh ó bunaíodh an stát agus gur bronnadh ‘stádas dátheangach’ uirthi in 2016, is beag atá ar eolas againn faoi uailmhianta ná riachtanais chainteoirí Gaeilge na cathrach i leith na teanga. Mar sin, tá sé mar phríomhsprioc ag an tionscadal seo chomh maith mionanailís a dhéanamh ar na gréasáin agus na grúpaí Gaeilge atá ag feidhmiú sa chathair cheana féin féachaint lena dtreisiú agus lena gcothú. Leagtar amach an taighde sin sna caibidlí seo a leanas. Gan an bhonnline eolais sin, ní féidir an phlean teanga a dhéanamh go héifeachtach i nGaillimh agus is chuige sin atá an taighde seo riachtanach.

Cé go n-úsáidtear staitisticí daonáirimh go rialta chun meath nó aisiompú teanga a mheas, ní slat tomhais gan locht iad agus is amhlaidh atá le daonáireamh na hÉireann chomh maith. Ní fios go díreach cén leibhéal cumais sa Ghaeilge atá ag daoine bunaithe ar an minicíocht úsáide a thuiriscíonn siad. Mar shampla, d’fhéadfadh duine ‘cainteoir laethúil Gaeilge’ a thabhairt air/uirthi féin toisc go n-úsáideann sé/sí roinnt Gaeilge gach lá chun cabhrú lena c(h)uid páistí obair bhaile a dhéanamh. Ar an dul céanna, d’fhéadfadh duine nach labhraíonn an Ghaeilge ach anois is arís a bheith an-líofa ar fad. Reáchtálfar an chéad daonáireamh eile in 2021 agus fiú dá bhféadfaí a bheith lánmhuiníneach as na staitisticí daonáirimh, ní fhéadfaí a bheith ag súil le haon athrú chun feabhais in achar chomh gearr sin. Reáchtálfar daonáireamh eile in 2026 nuair a bheidh an Plean seo ag teacht chun deiridh ach arís eile, is deacair aon sprioc chinnte a shocrú dó nuair nach bhfuil cinnteacht ann faoi na hacmhainní a bheidh ar fáil chun an Plean Teanga seo a chur i bhfeidhm (féach Caibidil 14).

4.2 MÓR-AIDHMEANNA

Bíodh sin mar atá, seo iad na mór-aidhmeanna atá againn sa Phlean Teanga seo.

04

4.2.1 FRESTAL AR CHAINTEOIRÍ LÍOFA GAEILGE NA CATHRACH

Teastaíonn uainn go ndéanfaí freastal níos fearr ar phobal na Gaeilge sa chathair féin, na daoine sin a labhraíonn an teanga go rialta lena glann, ina gcuid oibre nó in imeachtaí sóisialta agus eile.

4.2.2 FRESTAL AR PHOBAL NA GAELTACHTA

Mórspríoc eile de chuid an tionscadail seo ba ea scagadh a dhéanamh ar ról na Gaillimhe mar Bhaile Seirbhíse Gaeltachta do phobal Gaeltachta an chontae. I bhfianaise cháil stairiúil na Gaillimhe ó thaobh na Gaeilge, agus bunaithe ar an taighde a léiríonn an meath ar labhairt na Gaeilge sa Ghaeltacht (Ó Giollagáin et al, 2007; Ó Giollagáin & Charlton, 2015), creidimid go bhféadfadh Gaillimh ról cinniúnach a imirt i dtodhchaí na Gaeltachta. Ní mór a bhfuil i gceist le Baile Seirbhíse Gaeltachta a shainiú, agus moltaí a cheapadh a chabhródh leis an gcathair an freastal cuí a dhéanamh ar an bpobal Gaeltachta a mbíonn tarraingt acu ar an gcathair seo. Mar sin, chuireamar romhainn a chinntiú go bhfreastalódh cuid shuntasach de na bearta atá leagtha amach againn sa Phlean seo ar phobal na Gaeltachta chomh maith le pobal Gaeilge na cathrach.

4.2.3 FRESTAL AR FHOGHLAIMEOIRÍ GAEILGE NA CATHRACH

Tá sé mar mhóraidhm eile againn freastal ar an dea-thoil fhorleathan atá ag pobal mór na cathrach i leith na Gaeilge mar a léiríonn an taighde seo, agus ar an mian atá léirithe ag cuid mhaith acu a gcuid féin a dhéanamh den Ghaeilge tríd an bhfoghlaim neamhfhoirmeálta agus fhoirmeálta.

Déanfar na haidhmeanna sin a thomhais trí mhonatóireacht a dhéanamh ar rathúlacht na mbeart cuí a leagtar amach sa Phlean. Má ghlacann níos mó daoine páirt in imeachtaí Gaeilge agus/nó má úsáideann níos mó daoine seirbhísí Gaeilge, is comhartha rathúlachta é sin. Maidir leis an suirbhé ar úsáid teangacha sa tsráid, beifear ag súil go ndéanfar dul chun cinn sna torthaí sin chomh maith chun an bhearna idir minicíocht úsáide an daonáirimh (6.35%) agus minicíocht úsáide sa tsráid (0.55%) a dhúnadh (féach 5.2). Níor leor na hacmhainní a bhí againn chun suirbhéireacht chuimsitheach a dhéanamh agus mar sin molaimid an mhodheolaíocht sin a fhorbairt tuilleadh sula leagfaí amach sprioc chinnte (féach Beart 2).

4.2.4 MAPA BÓTHAIR

Is mian linn go bhfeidhmeoidh an Plean seo mar mhapa bóthair don Oifigeach Pleanála Teanga atá á mholadh againn mar phríomhbheart. Creidimid gur féidir leas agus fónamh a dhéanamh ar son na Gaeilge i nGaillimh agus sa Ghaeltacht ach bearta an Phlean a bheith in úsáid mar threoir ag an Oifigeach.

Beidh tuiscint ar an mbealach a bhfeidhmíonn saol na Gaeilge sa chathair ina toradh tábhachtach ar an tionscadal seo, chomh maith leis an mbealach a bhfuil an chathair ag freastal ar Ghaeltacht na Gaillimhe nó an bealach ar cheart freastal uirthi. Tá na bearta a mholtar sa tuarascáil bunaithe ar thaighde leathan deisce agus obair allamuigh mar chuid de phróiseas comhairliúchán an-chuimsitheach. Bunaithe ar an gcomhairliúchán sin, cuirimid romhainn próiseas pleanála teanga a mhúnlú a fhreagróidh do shainriachtanais an phobail Ghaeilge sa chathair agus sa cheantar Gaeltachta a bhfuil Gaillimh ag freastal air.

05 CAIBIDIL 5 MODHEOLAÍOCHT

5.1 RÉAMHRÁ

Úsáideadh réimse leathan modhanna taighde chun dul i mbun próisis comhairliúcháin leis an bpobal. Orthu sin bhí:

- Suirbhé ar líne
- Taighde ar úsáid teangacha sa tsráid
- Agallaimh agus grúpaí fócais
- Cur i láthair d’eagraíochtaí pobail
- Cruinnithe poiblí
- Cuireadh chun aighneachtaí a sheoladh isteach

5.2 SUIRBHÉ AR LÍNE

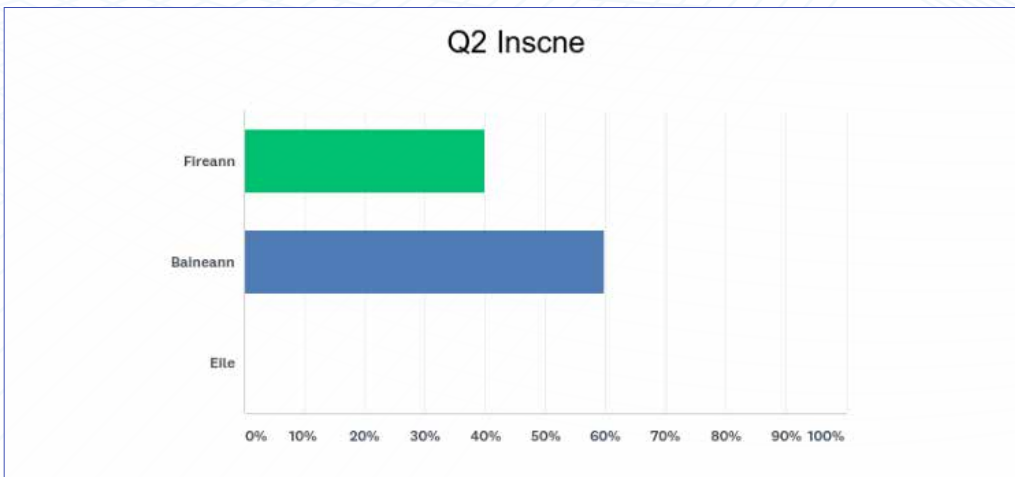
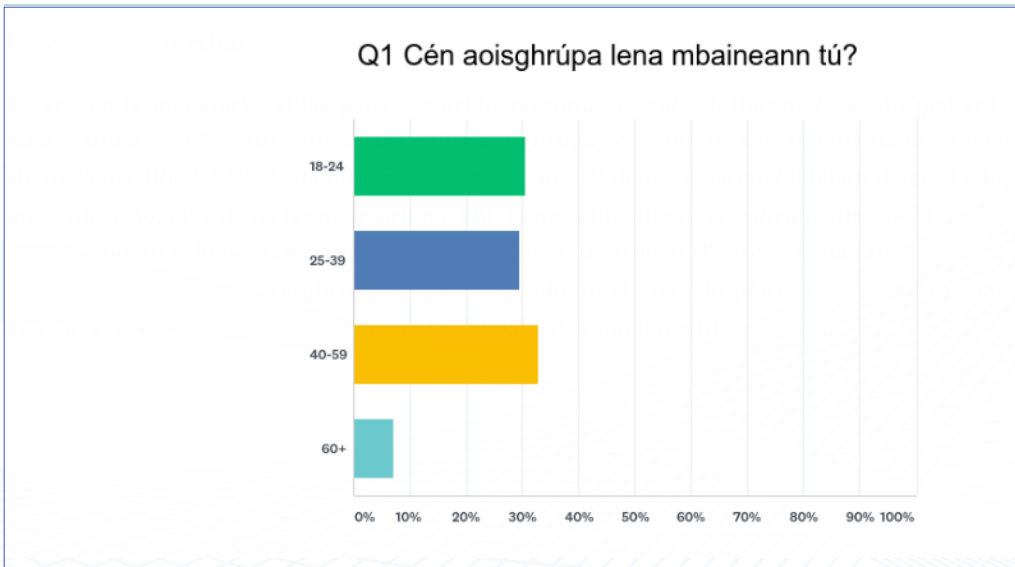
Deir Ní Dhúda ina lámhleabhar *Roghanna* (2014) go mbaineann ceithre chéim éagsúla le próiseas na pleanála teanga: taighde, plé, cur i bhfeidhm agus monatóireacht. An chéad chéim atá le tabhairt ná taighde a dhéanamh ar staid reatha na teanga sa cheantar feidhme. Chuige sin, ní mór staidéar a dhéanamh ar chumas sa Ghaeilge, ar úsáid na Gaeilge, ar dheartháir i leith na Gaeilge chomh maith le moltaí do thodhchaí na Gaeilge sa cheantar feidhme. Moltar modhanna measctha taighde i gcás na pleanála teanga ar mhaithe leis an bhfaisnéis chainníochtúil ón suirbhé, mar shampla, a phósadh leis an bhfaisnéis cháilíochtúil ó na hagallaimh agus ó na grúpaí fócais (Ní Dhúda, 2014: 22). Mar chéad chéim den phróiseas taighde, d’fhéadfaí earraíocht a bhaint as suirbhé cainníochtúil chun spléachadh a fháil ar thréithe agus ar chleachtais shóisialta laistigh den cheantar feidhme (Scott agus Marshall, 2009: 747). An aidhm atá leis an suirbhé sa chás seo ná chun tuairimí agus mianta phobal na cathrach agus phobal na Gaeltachta a mhúscailt i dtaobh an phlean teanga, go mór mhór ó tharla gur Baile Seirbhíse Gaeltachta í Gaillimh.

5.2.1 CÚLRA

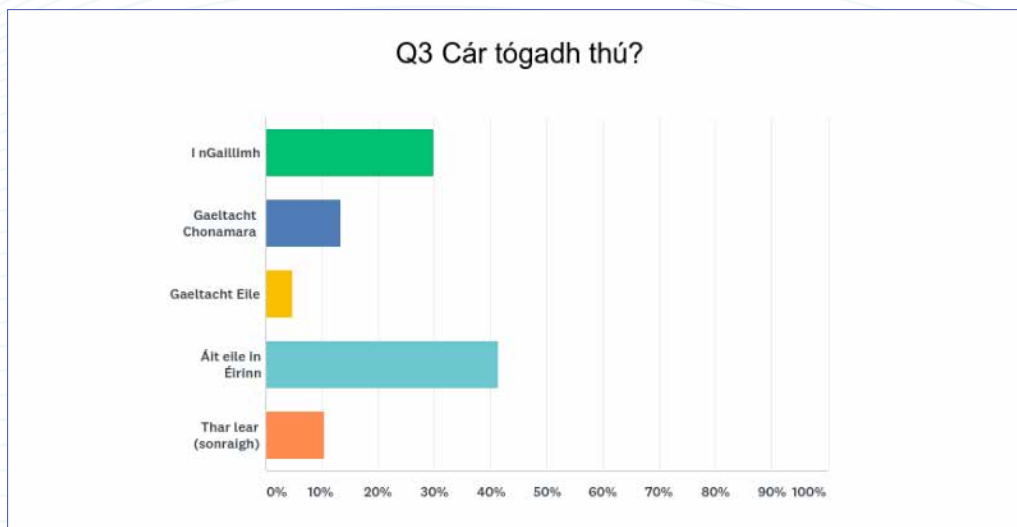
Maidir le leagan amach an tsuirbhé féin, cuireadh 16 ceist faoi bhráid an phobail; 12 ceist ilrogha chomh maith le ceithre cheist oscailte. Cuireadh an suirbhé ar fáil go dátheangach lena chinntiú go mbeadh an taighde ionadaíoch ar an bpobal oiread agus ab fhéidir. Socraíodh úsáid a bhaint as múnla de chuid *SurveyMonkey* chun an suirbhé a leagan amach agus a chur ar fáil ar líne. Rinneadh an suirbhé a phoiblíú ar na meáin shóisialta, ar an *Galway Advertiser* agus ar shuíomh gréasáin Ollscoil na hÉireann, Gaillimh. Bhí an suirbhé beo ar líne ar feadh achair ceithre seachtaine, ón 13 Márta go dtí an 12 Aibreán 2019, agus ba é 1,576 an líon daoine a chomhlánaigh an suirbhé le linn an ama sin.

05

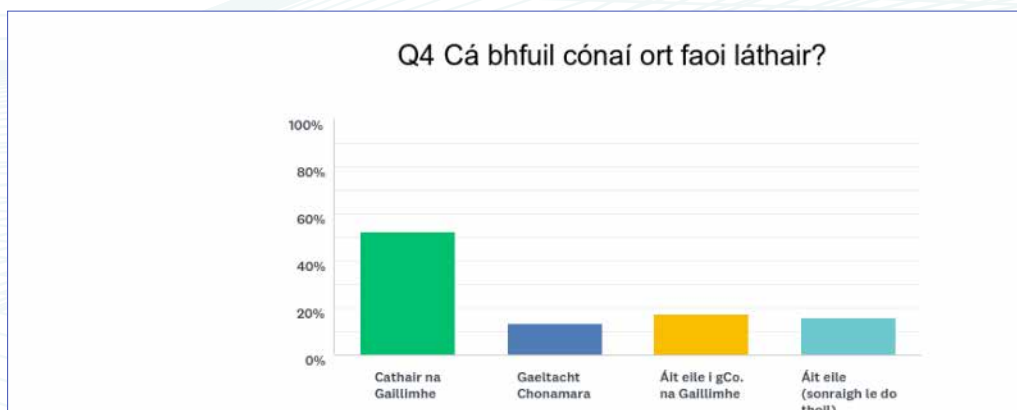
Tá an líon faisnéiseoirí a ghlac páirt sa suirbhé réasúnta seasmhach thar na haoisghrúpaí ar fad (suas is anuas le 30% i dtrí cinn de na ceithre aoisghrúpa), cé is moite den chohórt atá os cionn 60 bliain d’aois. Bhí 7.12% de na faisnéiseoirí ar fad, nó 112 duine, os cionn 60 bliain d’aois. Le hais sin, áirítear 30.53% de na faisnéiseoirí, nó 480 duine, a bheith san aoisghrúpa idir 18-24, áirítear 29.58%, nó 465 duine, san aoisghrúpa idir 25-39, agus áirítear 32.76% de na faisnéiseoirí, nó 515 duine, a bheith san aoisghrúpa 40-59. Ghlac níos mó ban ná fir páirt sa suirbhé. Mná a bhí in 59.8% de na faisnéiseoirí lena ais sin ba 39.95% den iomlán a bhí ina bhfir.

Léiríonn torthaí an tsuirbhé gur tógadh sciar suntasach de na faisnéiseoirí (43.26%) i gContae na Gaillimhe. Tógadh 29.96%, nó 471 duine, i gcathair na Gaillimhe agus tógadh 13.30% díobh, nó 209 duine, i nGaeltacht Chonamara. Anuas orthu siúd a tógadh i gContae na Gaillimhe, maíonn nach mór an sciar céanna, is é sin 41.41% nó 651 duine, gur tógadh iad in áiteanna eile in Éirinn. Tá 76 duine (4.83%) a tógadh i gceantair Ghaeltachta eile in Éirinn. Is daoine ón iasacht iad an sciar deiridh de na faisnéiseoirí a chomhlánaigh an suirbhé, is é sin an 10.5% atá fanta arb ionann é agus 165 duine.

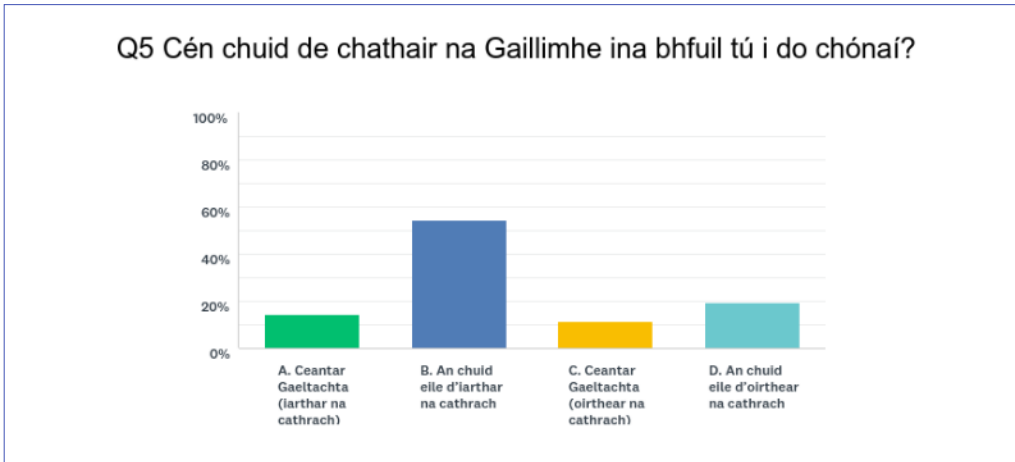

Maidir leis an áit a bhfuil cónaí ar na faisnéiseoirí faoi láthair, tá a bhformhór mór (83.81%) lonnaithe i nGaillimh, idir an contae, an chathair agus an Ghaeltacht. Tá 52.48% díobh sin, nó 826 duine, ag cur fúthu i gcathair na Gaillimhe, tá 13.6% díobh, nó 214 duine, lonnaithe i nGaeltacht Chonamara agus tá 17.73%, nó 279 duine, ina gcónaí in áiteanna eile i gContae na Gaillimhe. Fágann sé sin 16.20% a bheith fanta agus léirítear sa suirbhé gurb as áiteanna eile lasmuigh de Chontae na Gaillimhe don sciar sin den sampla.

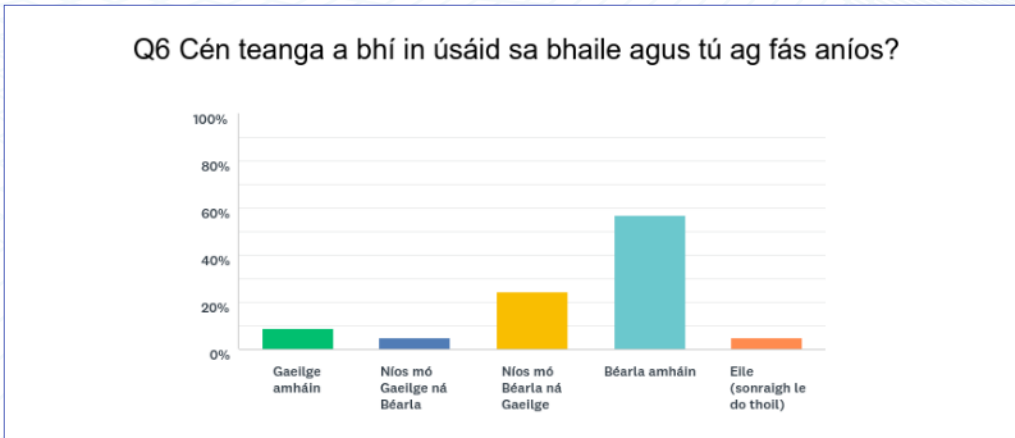

Ó tharla stráicí de dhá LPT éagsúla a bheith laistigh de limistéar na cathrach, is iad sin LPT Bhearna agus Cnoc na Cathrach chomh maith leis an Eachréidh, déantar iarracht i gceist a cúig den suirbhé chun na faisnéiseoirí ó cheantair Ghaeltachta na cathrach a dhealú ón gcuid eile den chathair. Ar an ábhar sin, dearbhaíonn 14.25% de na faisnéiseoirí, nó 117 duine, go bhfuil cónaí orthu i gceantar Ghaeltachta in iarthar na cathrach. Maíonn beagán le cois leath an tsampla, is é sin 54.69% de na faisnéiseoirí nó 449 duine, go bhfuil cónaí orthu 'sa chuid eile d'iarthar na cathrach.' Deir 11.45% den sampla, nó 94 duine, go bhfuil cónaí orthu sa cheantar Ghaeltachta in oirthear na cathrach. Ar deireadh ar fad, maíonn 19.61% de na faisnéiseoirí, nó 161 duine, go bhfuil cónaí orthu 'sa chuid eile d'oirthear na cathrach,' is é sin le rá lasmuigh de cheantar Ghaeltachta.

05

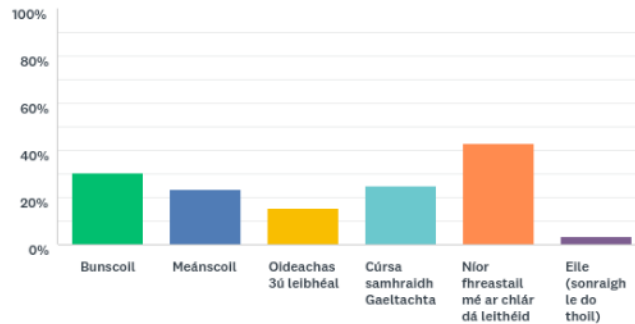
Dírítear isteach i gceist a sé ar an teanga bhaile a bhíodh ag na faisnéiseoirí ag éirí aníos dóibh. Léiríonn torthaí an tsuirbhé gur Béarla amháin a bhí ag mórán na bhfaisnéiseoirí, is é sin 56.76% den sampla arb ionann é agus 882 duine. Os a choinne sin, bhí Gaeilge amháin ag 8.88% de na faisnéiseoirí, is é sin 138 duine. Rinneadh tástáil ar an dátheangachas sa teaghlach freisin, agus ar an gcaoi sin, deir 5.02%, nó 78 duine, gur níos mó Gaeilge ná Béarla a bhíodh in úsáid sa bhaile agus iad ag fás aníos. Chomh maith leis sin, maíonn 24.32% de na faisnéiseoirí, nó 378 duine, gur níos mó Béarla ná Gaeilge a bhíodh acu sa bhaile. Cuireann 5.02% den sampla, nó 78 duine, in iúl gur theanga eile ar fad, nár Ghaeilge ná Béarla í, a úsáideadh sa bhaile agus iad ag fás aníos.

Pléitear an t-oidreachas lán-Ghaeilge i gceist a seacht, áit a dtugtar deis do na faisnéiseoirí a chur in iúl ar fhreastail siad ar chlár oidreachais lán-Ghaeilge ag leibhéal na bunscoile, ag leibhéal na meánscoile nó ag an tríú leibhéal. Is féidir a chur in iúl chomh maith gur freastalaíodh nó nár freastalaíodh ar chúrsa samhraidh Gaeltachta. Léiríonn na freagraí a tugadh ar an gceist seo nár fhreastail tromlach na bhfaisnéiseoirí, 43.19% den sampla nó 669 duine, ar chlár oidreachais Gaeilge ar chor ar bith. Os a choinne sin, cuirtear in iúl sa suirbhé gur fhreastail 30.41% den sampla, nó 471 duine, ar bhunscoil lán-Ghaeilge. Titeann an uimhir sin siar de bheagán agus réimse na meánscoile faoi thrácht. Ar an gcaoi sin, maíonn 23.50% de na faisnéiseoirí, nó 364 duine, gur fhreastail siad ar mheánscoil lán-Ghaeilge.

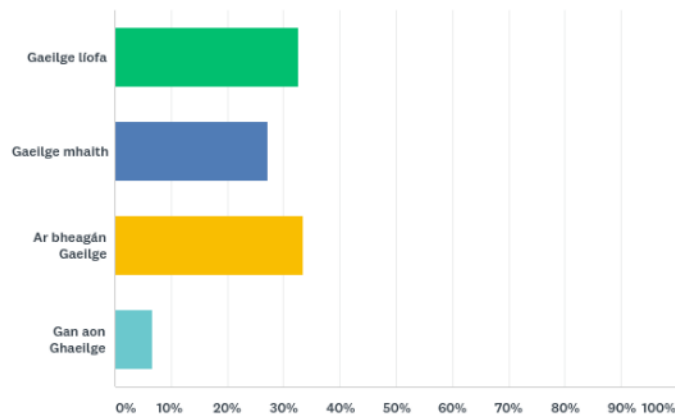
Ar aon dul leis an staitistic sin, a bheag nó a mhór, maíonn 25.05% den sampla, nó 388 duine, gur fhreastail siad ar chúrsa samhraidh Gaeltachta. Chomh maith leis sin, deir 15.36% de na faisnéiseoirí, nó 238 duine, gur thug siad faoi chlár oidreachais lán-Ghaeilge ag an tríú leibhéal.

Q7 Ar fhreastail tú ar chlár oideachais lán-Ghaeilge?

Téitear i ngleic le cumas na bhfaisnéiseoirí sa Ghaeilge i gceist a hocht. Tugadh ceithre rogha éagsúla do na faisnéiseoirí chun féinmheasúnú a dhéanamh ar a gcumas féin sa Ghaeilge. Cuireann 32.68% de na faisnéiseoirí, nó 500 duine san iomlán, in iúl go bhfuil Gaeilge líofa acu. Cuireann dhá dhuine dhéag lena chois sin (512 duine nó 33.46%) in iúl go bhfuil siad ar bheagán Gaeilge. Dearbhaíonn 27.12% den sampla, nó 415 duine, go bhfuil Gaeilge mhaith acu agus fógraíonn 6.73%, nó 103 duine, nach bhfuil aon Ghaeilge acu ar chor ar bith.

Q8 Cuir tic sa bhosca is fearr a dhéanann cur síos ar do chumas Gaeilge anois

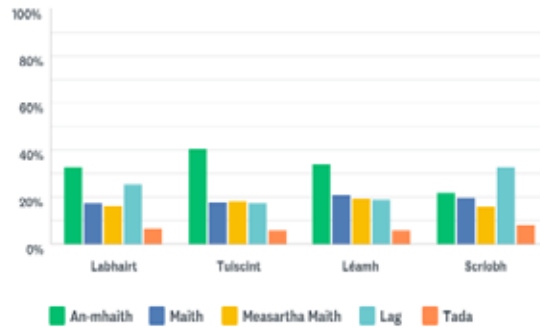

Sa chéad cheist eile, is í sin ceist a naoi, déantar measúnú ar chumas na bhfaisnéiseoirí sna ceithre scil teanga mar atá: labhairt, tuiscint, léamh agus scríobh. Fághtar faoin bhfaisnéiseoir a chumas féin sna ceithre scil a mheas mar ‘an-mhaith’, ‘maith’, ‘measartha maith’, ‘lag’ nó ‘tada’. An scil leis an ráta is airde cumas ná ‘tuiscint’ agus fógraíonn 40.45% de na faisnéiseoirí, nó 616 duine, go bhfuil cumas ‘an-mhaith’ acu sa scil sin. Tá leibhéal ‘an-mhaith’ cumais fógartha ag 34.01% (520 duine) sa léamh agus tá an cumas céanna fógartha ag 33.03% (505 duine) sa labhairt. Titeann an ráta de bheagán i gcás na scileanna scríbhneoireachta agus é ráite ag 22.20% (339 duine) go bhfuil cumas ‘an-mhaith’ acu sa scil sin. Ar an taobh eile den scála ar fad tá na daoine a fhógraíonn cumas ‘lag’ agus ‘tada’ sna ceithre scil teanga.

Tá na rátaí atá luaite leis an leibhéal cumais ‘tada’ réasúnta íseal agus téann an raon staitistiúil, sa chás sin, ó 5.78% don tuiscint suas go dtí 8.58% don scríobh. Staitistic eile atá ina díol suntais

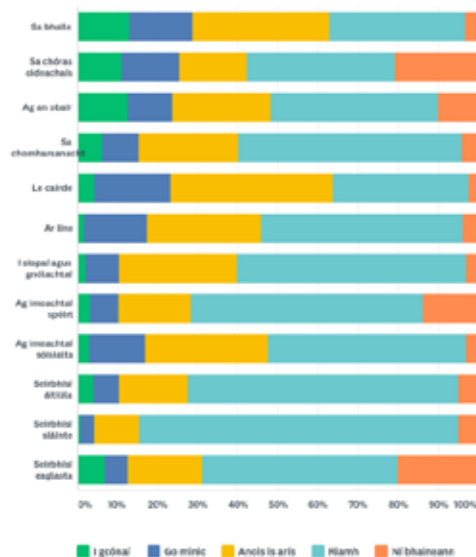
05

Q9 Cuir tic sa bhosca is fearr a dhéanann cur síos ar do chumas Gaeilge sna scileanna seo a leanas:

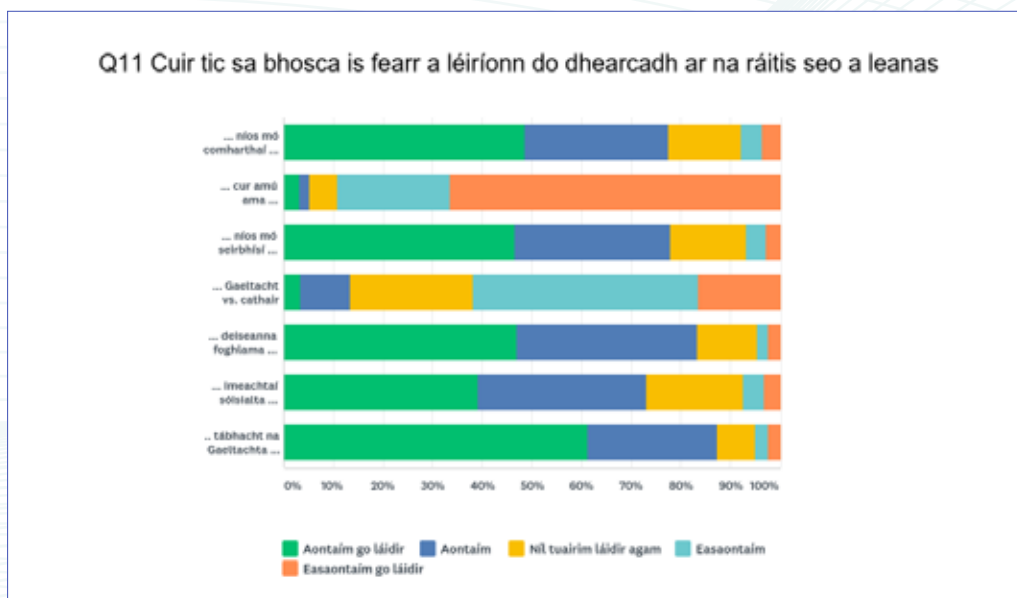

I gcás cheist uimhir a deich luaitear sraith fearann teanga, ar nós an oideachais agus seirbhísí spóirt, agus iarrtar ar na faisnéiseoirí a chur in iúl cé chomh minic is a úsáidtear an teanga sna fearainn sin. Tugtar cúig rogha chun an cheist seo a fhreagairt mar atá: ‘i gcónaí’, ‘go minic’, ‘anois is arís’, ‘riamh’ agus ‘ní bhaineann’. Baineann na staitisticí is airde leis an rogha ‘riamh’. Mar shampla, cuireann 55.65%, nó 832 duine, in iúl nach n-úsáideann siad an teanga riamh sa chomharsanacht; cuireann 79.68%, nó 1,208 duine, in iúl nach n-úsáideann siad an teanga riamh leis na seirbhísí sláinte. Maidir leis an gcohort a mhaíonn go n-úsáideann siad an teanga ‘i gcónaí’ sna fearainn atá luaite, deir 13.03% de na faisnéiseoirí, nó 198 duine, go mbíonn an Ghaeilge in úsáid acu i gcónaí sa bhaile. Lena ais sin, is díol suntais é go ndeir 6.29%, nó 94 duine, go n-úsáideann siad an Ghaeilge i gcónaí sa chomharsanacht ach gan ach 1.98%, nó 30 duine, a bheith luaite leis an nGaeilge a úsáid i gcónaí i siopaí agus gnólachtaí. Téann na staitisticí in ainseal ar fad sa chás go mbíonn an Ghaeilge in úsáid ‘i gcónaí’ sna seirbhísí sláinte agus gan ach 0.86%, nó 13 duine, a bheith luaite leis an rangú sin. Tagann feabhas ar na huimhreacha i gcás an dá rangú ‘go minic’ agus ‘anois is arís’. Ar an gcaoi sin, deir 15.66%, nó 238 duine, go n-úsáideann siad an Ghaeilge ‘go minic’ sa mbaile. Deir 34.21%, nó 520 duine, go n-úsáideann siad an Ghaeilge sa mbaile ‘anois is arís’.

Q10 Cé chomh minic agus a labhraíonn/a úsáideann tú an Ghaeilge sna háiteanna seo a leanas?

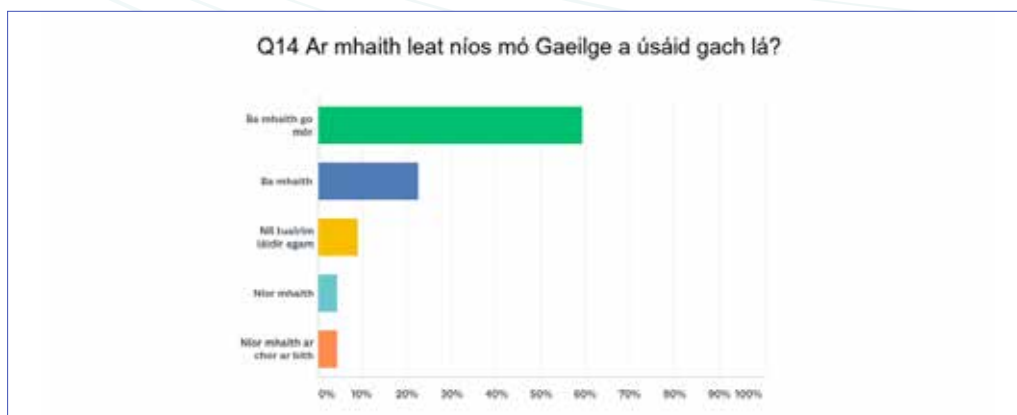

Maidir le ceist a haon déag, cuirtear sraith ráiteas i láthair na bhfaisnéiseoirí agus iarrtar orthu a chur in iúl an aontaíonn nó nach n-aontaíonn siad leo. An ráiteas ba mhó a mhúscail spéis na bhfaisnéiseoirí ná an ráiteas seo: ‘Is cur amú ama an Ghaeilge a chur chun cinn i gcathair na Gaillimhe’. Sa chás sin, cuireann 66.38% de na faisnéiseoirí, nó 926 duine, in iúl go n-esaontaíonn siad ‘go láidir’ leis an ráiteas áirithe sin. Ráiteas eile ar esaontaigh sciar suntasach (45.46%) de na faisnéiseoirí leis ná an ceann seo: ‘B’fhearr tacú leis an nGaeilge sa Ghaeltacht ná sa chathair’. Bunaithe ar an méid sin luíonn sé le ciall go mbeadh 39.16% de na faisnéiseoirí, nó 547 duine, tacúil leis an ráiteas go mba cheart go mbeadh níos mó imeachtaí sóisialta trí Ghaeilge ar siúl sa chathair. Ar an gcaoi chéanna léirítear tacaíocht láidir sa suirbhé don chomharthaíocht dhátheangach agus é curtha in iúl ag 48.67%, nó 679 duine, go mba chóir níos mó comharthaí dátheangacha a bheith sa chathair.

Ar aon dul leis sin, deir 46.99%, nó 655 duine, ‘go n-aontaíonn siad go láidir’ leis an ráiteas go mba chóir go mbeadh níos mó deiseanna ar fáil an Ghaeilge a fhoghlaim sa chathair. Feictear do chuid mhaith do na faisnéiseoirí go mba cheart an Ghaeilge a chur chun cinn sa chathair, agus chuige sin, go mba cheart ní ba mhó imeachtaí Gaeilge agus deiseanna foghlama a chur ar fáil.

Cuirtear an mhian sin in iúl go soiléir sna torthaí a bhaineann le ceist a ceathair déag, áit a bhfógraíonn 59.42%, nó 820 duine san iomlán, go mba mhaith leo go mór níos mó Gaeilge a úsáid gach lá. Aithníonn sciar suntasach de na faisnéiseoirí, 61.22% nó 854 duine, go bhfuil sé tábhachtach do chathair na Gaillimhe go mairfeadh an Ghaeilge mar theanga phobail sa Ghaeltacht.

05

5.2.3 CEISTEANNA OSCAILTE

Seo a leanas cur síos ar na ceithre cheist oscailte a cuireadh sa suirbhé. Bhí go leor athrá idir na freagraí a tugadh ar na ceisteanna sin agus ní i gcónaí a freagraíodh go díreach iad. Tugtar anseo achoimre de na príomhthéamaí a tháinig chun solais. Níor ceartaíodh botúin sa Ghaeilge ná sa Bhéarla – tugtar anseo na sleachta mar a scríobhadh iad.

Ceist 12: Is Baile Seirbhíse Gaeltachta í Gaillimh. Cén tuiscint atá agat air sin?

D'fhreagair 1,025 duine an cheist seo, a bhformhór i nGaeilge. Léirigh 321 acu (31%) nár thuig siad an coincheap 'Baile Seirbhíse Gaeltachta' nó go raibh siad éiginnte faoi.

Luaigh mórán freagróirí an freastal a dhéanann cathair na Gaillimhe ar mhuintir na Gaeltachta nó ar lucht labhartha na Gaeilge sa chathair. Dúradh go minic go mbíonn muintir na Gaeltachta ag brath ar an gcathair ó thaobh seirbhísí agus tráchtála agus go raibh ról tábhachtach aici chun freastal ar lucht labhartha na Gaeilge go ginearálta:

Go mbeadh na seirbhísí uile atá ag teastáil ó mhuintir na Gaeltachta ar fáil dóibh sa gcathair. Nach mbeadh orthu iompú ón nGaeilge go dtí an Béarla sna réimsí seirbhísí seo a leanas: ag iad ag fáil cóireáil leighis (agus iad tinn cheana féin, lig dóibh a dteanga dhúchais a úsáid), sna siopaí, ag an mbanc, le hoifig an phoist, sna bialanna, agus iad ag ceannach éadaí, seodra, smidiú, etc. Bíodh Gaillimh mar eiseamláir don chuid eile den tír!

Seo a leanas roinnt tuiscintí eile den Bhaile Seirbhíse Gaeltachta a tugadh sa bhfreagra seo:

A town near the Gaeltacht that supports the use of Irish and actively seeks to further develop the integration of the language into the town's social and commercial life.

Ability to access services through the Irish language, The language is actively promoted in all spheres of life e.g. health, education, employment, leisure, business etc.

Luaigh roinnt daoine go bhfuil cuid de mhuintir na Gaeltachta ag cur fúthu sa chathair nó go mbíonn siad ag obair ann:

Tagann daoine as an nGaeltacht isteach sa chathair le seirbhísí a úsáid nach bhfuil ar fáil san cheantar atá siad; bíonn go leor do mhuintir na Gaeltachta ag obair sa chathair; tá go leor daoine le Gaeilge ag maireachtáil sa chathair.

I bhfianaise an oiread sin teagmhála a bheith ag muintir na Gaeltachta leis an gcathair, áitíodh gur cheart seirbhísí poiblí a bheith ar fáil i nGaeilge. Bhí roinnt daoine den tuairim gur cheart 'an tairiscint ghníomhach' a chur chun cinn (féach 1.4.4). Bhíothas den tuairim nach raibh aon chóras mar is ceart i bhfeidhm chun poiblíocht a dhéanamh ar sheirbhísí Gaeilge atá ar fáil cheana agus moladh an tairiscint ghníomhach mar réiteach air sin:

Ba chóir go mbeadh Gaeilge ina tairiscint ghníomhach sa chathair mar a dhéantar i gCeanada agus duine ag teacht isteach sa tír. Ní gníomhaire teanga gach duine agus níor cheart go mbeadh ar dhaoine a bheith ceandána agus Gaeilge á lorg acu.

Cé go bhfuil go leor Gaeilge sa chathair, níl aon chóras soiléir ann chun seirbhísí Gaeilge a chur ar fáil. Ba chóir go ndéanfaí tairiscint ghníomhach ar an nGaeilge i ngach réimse den saol ionas go mbeidh sí ríshoiléir don phobal go bhfuil sí ar fáil.

Dúradh go raibh cathair na Gaillimhe ag feidhmiú mar Bhreac-Ghaeltacht – go dtuigtear an Ghaeilge inti ach nach labhraítear í mórán. Is cathair í inar féidir saol a chaitheamh trí Ghaeilge agus ina raibh meas ar an nGaeilge, a dúradh:

Galway city should act as the primary gateway city for Gaeilge in Ireland, and I would argue that there is far more respect and awareness of Irish within Galway City than perhaps any other large city/large town in the country.

Luadh nár cheart go mbeadh sé neamhghnách Gaeilge a labhairt i nGaillimh agus gur chóir go mbeadh níos mó Gaeilge le cloisteáil go nádúrtha sa chathair.

Bhí roinnt daoine den tuairim, áfach, nach fíor gur Baile Seirbhíse Gaeltachta í Gaillimh ar an mbonn go bhfuil an Ghaeilge lag inti:

Well you are meant to be a Gaeltacht Service Town but I don't see much evidence of that.

Ní thuigim cén chaoi a mbeadh Gaillimh in ann seirbhís a thabhairt don Ghaeltacht agus gan mórán Gaeilge i nGaillimh.

Tuigim an coincheap ach ní dóigh liom go bhfuil sé amhlaidh. Níl sa Gaeltacht oifigiúil ach mionchuid den chathair agus níl aon Ghaeilge le cloisteáil ann agus níl an chathair ag déanamh aon freastal ar an Ghaeltacht.

B'fhéidir gur mhian nó sprioc mhaith an coincheap Baile Seirbhíse Gaeltachta ach níl sin i bhfeidhm – Gaeilge agus Gaeilgeoirí faoi chos nó neamh aird déanta!

Dúirt líon beag daoine nár cheart an Ghaeilge a chur chun cinn in aon chor i nGaillimh agus nár mhaith an smaoinemh Baile Seirbhíse Gaeltachta a dhéanamh di.

Ceist 13: An bhfuil aon mholtaí agat faoin gcaoi a bhféadfaí freastal níos fearr a dhéanamh ar an bpobal Gaeltachta sa chathair?

D'fhreagair 797 duine an cheist seo, a bhformhór i nGaeilge. Leagadh béim mhór sna freagraí ar chur chun cinn na Gaeilge i measc an lucht gnó agus siopaí na cathrach. Moladh go mbeannófaí do chustaiméirí i nGaeilge chun úsáid na teanga a mhealladh:

Labhraítear Gaeilge mar a chéad rogha. Bíonn an dá theanga ar a dtail ag cainteoirí Gaeilge, an Ghaeilge agus an Béarla, ach is compordáí iad go minic leis an nGaeilge. Is leor cúpla abairt cosúil le “Dia dhuit”, “cén chaoi a bhfuil tú?”, “Go mbeannaí Dia dhaoibh”, “Aon scéal?” le léiriú go bhfuil Gaeilge ag an té atá ag cur na seirbhíse ar fáil.

Dúradh gur cheart níos mó daoine le Gaeilge a fhostú i ngnólachtaí agus gur cheart cur le comharthaíocht dhátheangach:

The city needs more Irish speaking staff in bars and restaurants and shop signage should be in both Irish and English.

Mhol go leor daoine suaitheantas nó siombail chun go gcuirfí in iúl don phobal go bhfuil Gaeilge ag oibríthe.

If workers who had Irish in shops and restaurants wore some sort of badge or symbol indicating that they were Irish speakers, it might encourage me to speak with them in Irish.

05

Moladh chomh maith dreasachtaí a thabhairt do shiopaí a chuireann an Ghaeilge chun cinn.

Luadh go minic gur ghá imeachtaí sóisialta as Gaeilge a eagrú sa chathair do chainteoirí líofa, bídis sa Ghaeltacht nó sa chathair féin. Luaigh roinnt daoine na leabharlanna mar spásanna ina bhféadfaí a leithéid a reáchtáil. Moladh go gcuirfí clubanna óige agus iarscoile ar bun agus go leagfaí béim ar imeachtaí do pháistí, mar shampla féilte Gaeilge nó imeachtaí ar nós tóraíocht taisce a chur ar siúl. Dúradh gur cheart eolas faoi imeachtaí sóisialta trí Ghaeilge a fhoilsiú sna meáin chumarsáide, mar shampla ar an *Galway Advertiser* nó www.tuairisc.ie agus moladh an Pop-Up Gaeltacht mar bhealach chun deiseanna neamhfhoirmeálta úsáide a chruthú. Faoi mar a dúirt freagróir amháin, chruthódh na himeachtaí sin ceangal idir cainteoirí Gaeilge na cathrach:

Caithfear líonraí Gaeilge a láidriú, go mbeadh aithne ag daoine le Gaeilge ar a chéile, go mbeadh grúpaí sóisialta trí Ghaeilge ann, go mbeadh a fhios againn cé hiad na daoine sa siopa a labhraíonn Gaeilge.

I measc na moltaí rialta a rinneadh bhí spásanna Gaeilge a chruthú mar phointe lárnach teagmhála do mhuintir na Gaeilge sa chathair nó do dhaoine ar mhian leo feabhas a chur ar a gcuid Gaeilge. Moladh athchóiriú iomlán a dhéanamh ar Áras na nGael, nó ionad eile lárnach a bhunú as an nua:

Ionad Gaeilge an-mhealltach a chur ar bun i lár na cathrach a mbeadh triall go nádúrtha ag cainteoirí Gaeilge air, foghlaimoírí ina measc – agus cuairteoirí ar an gcathair. Caifé agus siopa a bheith ann agus seomra mór ina dtaispeánfaí videónna agus scannáin gach lá den tseachtain.

Provide a centre where Irish speakers can meet during the day for break or a coffee.

Ceathrú Gaeltachta ina bhfuil siopaí, caifé, gnóthaí beaga agus cultúr na Gaeltachta a cheiliúradh iontu – spás a thabhairt dúinn a bheith cruthaitheach agus nuálaíoch seachas a bheith ag aithris ar chultúr Anglo-Mheiriceánach “as Gaeilge”.

Bhí cúpla duine den tuairim gur cheart Gaeltacht a bhunú in eastát in iarthar na cathrach atá in aice leis na Gaelscoileanna atá ann cheana. Moladh aip nó suíomh idirlín a bhunú chun poiblíocht a dhéanamh faoi na seirbhísí Gaeilge uile atá ar fáil sa chathair. Leag roinnt daoine béim ar bhreis seirbhísí leighis i nGaeilge, go háirithe do leanaí óga. Dúradh gur cheart Scéim Labhairt na Gaeilge a thabhairt ar ais agus pacáiste eolais faoin nGaeilge a thabhairt do thuismitheoirí nua san ospidéal.

Moladh cúram leanaí/réamhscolaíochta trí Ghaeilge agus gréasán tacaíochta do thuismitheoirí atá ag tógáil leanaí le Gaeilge. Mhol roinnt mhaith daoine na ciorcail chomhrá a threisíú agus/nó ranganna a chur ar fáil ar chostas íseal. Moladh go raibh ranganna Gaeilge na hOllscoile róchostasach agus gur cheart ranganna saor in aisce nó ar chostas íseal a chur ar fáil. Moladh cúrsaí sainiúla dírithe ar eachtrannaigh/inimircigh nach mbeadh staidéar déanta acu ar an nGaeilge ar scoil. Dúirt cúpla duine gur cheart don Ollscoil níos mó cúrsaí a sholáthar trí mheán na Gaeilge.

Dúradh gur ghá fáilte roimh dhaoine le scileanna laga Gaeilge nó gan Gaeilge ar bith. Bhraith roinnt daoine go raibh teannas idir muintir na Gaeltachta agus foghlaimoírí na teanga agus gur ghá cur le muinín na gcainteoirí laga:

Break the stigma between native speakers and people who have learned it through the education system. People who don't have it ó dhúchas often feel under-confident when speaking it. People who are not from a Gaeltacht don't speak it because they feel like maybe it isn't their language or that they are not 'líofa'.

Bhí duine eile den tuairim nár chóir go mbeadh brú ar dhaoine Gaeilge ‘fhoirfe’ a labhairt:

We need more fun ways to share stories about learning and speaking Irish and more fun and engaging ways to promote the language. People also need to understand the spectrum of language fluency and realise that we can speak Irish and it doesn't have to be perfect. We can also move between Irish and English as we speak it, and that is still a valid way to use it.

Moladh chomh maith go bhfreastalódh córas ranganna ar dhaoine a bhfuil páistí nó garpháistí leo i nGaelscoileanna agus go mbeadh spás acu chun Gaeilge a chleachtadh:

I think most people, especially people who have children and grandchildren going to Gaelscoil would like to have some place that they could improve their Irish in a relaxed atmosphere.

Luadh cúrsaí taistil idir Gaillimh agus Conamara roinnt babhtáí agus dúradh gur cheart feabhas a chur ar an mbóthar siar agus/nó ar an tseirbhís bus. Thacódh sé sin le húsáid na Gaeilge sa chathair, a dúradh. Dúradh go rachadh sé chun leasa na cathrach dá dtacófaí le cruthú fostaíochta sa Ghaeltacht chomh maith:

Is iontach an rud go mbeadh seirbhísí trí Ghaeilge ar fáil sa chathair ach níor cheart go mbeadh an Ghaeltacht í féin ag streachailt de bharr. Beidh pobail Ghaeilge Gaillimh láidir má tá an Ghaeltacht í féin láidir.

Bhí cúpla duine den tuairim, áfach, nár cheart an iomarca béime a leagan ar an nGaeltacht:

B'fhearr liomsa dá ndéanfaí iarracht freastal ar dhaoine lasmuigh den Ghaeltacht a bhfuil Gaeilge acu agus a dteastaíonn uathu í a úsáid mar phríomhtheanga an tsaoil.

Tá tábhacht faoi leith ag baint leis an nGaeltacht ach cuirtear an iomarca béime air sin i gcomparáid leis an méad a dhéantar chun an Ghaeilge a fhorbairt in áiteanna eile.

Ceist 15: Má d'fhreagair tú 'Ba mhaith go mór' nó 'Ba mhaith' thuas, céard a chabhródh leat chun níos mó Gaeilge a úsáid gach lá?

D'fhreagair 881 duine an cheist seo a bhain le fonn daoine níos mó Gaeilge a labhairt. Bhí níos mó de na freagraí sin i mBéarla ná i gcás na gceisteanna eile.

Dúirt líon mór freagróirí go labhróidís Gaeilge níos minice dá mbeadh a fhios acu go raibh Gaeilge ag daoine eile. Bhí daoine a d'fhreagair i nGaeilge san áireamh chomh maith. Is cosúil mar sin gur fáinne fí atá sa leibhéal íseal úsáide poiblí: dá laghad daoine a labhraíonn an Ghaeilge go sóisialta, is ea is lú daoine a thapaíonn an deis í a úsáid toisc nach mian leo cur i gcoinne na nósmaireachta sóisialta sin. Seo a leanas roinnt samplaí den mheon sin:

Feel more comfortable and less strange if more people around the city were speaking Irish.

Services and everyday tasks being able to be carried out in Irish. So we wouldn't feel out of place if we were heard speaking Irish.

Bheadh sé níos éasca níos mó Gaeilge a úsáid dá mbeadh níos mó daoine ag úsáid an teanga.

05

I think the more we hear Irish, we will be more likely to join in or to “have a go”.

Mar sin, mhol go leor daoine suaitheantas nó siombail a chaithfeadh oibríthe siopa srl. le léiriú go raibh Gaeilge ar a dtail acu:

Dá mbeadh suaitheantas nó bealach ar bith ag daoine a chuirfeadh in iúl go bhfuil Gaeilge acu agus iad toilteanach í a labhairt. Ar nós an Fáinne, ach rud níos comhaimseartha.

Dá mbeadh fhios agam cén áiteanna i nGaillimh a bheadh mé in ann Gaeilge a labhairt – mar shampla dá mbeadh daoine ag obair i mbialanna nó tithe tábhairne ag caitheamh badges le “Tá Gaeilge agam”.

It’s difficult to use the language when you don’t have anyone to use it with. Maybe signs in shops and restaurants to say spoken Irish encouraged here.

If workers in local shops and businesses were prepared to wear a “Gaeilge agus fáilte” badge it would help as the Fáinne seems to have gone out of fashion.

Luadh siopaí na Gaillimhe go minic agus moladh go mbeannófaí do chustaiméirí i nGaeilge chun tuilleadh Gaeilge a spreagadh. Moladh ‘tairiscint ghníomhach’ mar sin i gcás seirbhísí poiblí chomh maith. Moladh tuilleadh comharthaíochta in oifigí, siopaí srl. chun aird a tharraingt ar chumas oibríthe a raibh Gaeilge acu:

Fios a bheith agam go bhfuil Gaeilge ag an duine atáim ag labhairt le.

To be addressed in Irish initially, as the default option.

Go mbeadh a fhios agam cé acu a bhfuil Gaeilge, is tré thimpiste a fhaighim é seo amach.

Bhí go leor daoine den tuairim gur ghá lárionad Gaeilge a bhunú sa chathair, nó spásanna Gaeilge a chur ar fáil chun go bhféadfadh daoine a gcuid Gaeilge a úsáid. Léirigh daoine nach raibh mórán Gaeilge acu agus cainteoirí líofa araon an mhian sin. Luadh ranganna Gaeilge agus ciorcail chomhrá go rialta, a bheadh dírithe ar leibhéal éagsúla chumais. Moladh imeachtaí Gaeilge chomh maith – cinn a bheadh oiriúnach do chainteoirí líofa agus cinn a d’fhreastalódh ar dhaoine a raibh cumas níos ísle acu. Moladh go mbeadh níos mó Gaeilge ar na meáin chumarsáide áitiúla, go háirithe an raidió. Luaigh cuid mhaith daoine a d’fhreagair an cheist i mBéarla go raibh inné shóisialta orthu an Ghaeilge a labhairt ar eagla go ndéanfaidís botúin agus dúirt go leor acu sin go raibh drochthairní acu le cainteoirí líofa a cheartaigh iad ar bhealach grad. Bhí an taithí sin ag cuid acu sa Ghaeltacht. Bhí na daoine sin go láidir ar son spásanna sóisialta a sholáthar ina bhféadfaidís an Ghaeilge a chleachtadh gan scáth a bheith orthu. Luadh easpa féinmhuiníne agus eagla go minic mar bhac ar labhairt na Gaeilge. Seo roinnt samplaí den tuairim sin:

More patience from fluent Gaeilge speakers. Having the courage to use the cúpla focal more often.

The knowledge that people would welcome my efforts to speak in Irish and answer me back in Irish ... When I have used Irish in Connemara I have been answered in English so I don’t dare to use it there anymore.

Daoine atá in ann Gaeilge a labhairt a bheith toilteanach é a úsáid. Go minic, níl an féin-mhuinín acu é a labhairt nó bíonn eagla orthu go mbeadh daoine mí-shásta nó ag gearáin faoi bhotúin.

People free to converse in Gaeilge gach la without being corrected.

Tolerance towards non-native speakers.

More patience from the cainteoirí dúchais.

Irish speakers being less judgmental of beginners.

Moladh chomh maith gur cheart don phlean díriú ar dhaoine ó chúlraí éagsúla chun iad a mhealladh i dtreo na Gaeilge:

Adding more speakers from outside the Gaeltacht is the only way to see it grow. Many people from outside the area, or outside the country, fear that they won't be accepted in the community due to race, religion, sexual orientation. More people would use Irish every day if they didn't have such fears.

Ceist 16: Céard iad na nithe is tábhachtaí ba cheart a chur sa phlean teanga as seo go ceann seacht mbliana?

D'fhreagair 496 duine an cheist seo agus bhí idir Ghaeilge agus Bhéarla i gceist.

Luadh an dátheangachas agus an Ghaeilge labhartha go minic. Moladh go méadófaí de réir a chéile na seirbhísí a chuirtear ar fáil don phobal trí mheán na Gaeilge.

Moladh an Ghaeilge a bheith feiceálach sa chathair, ar chomharthaíocht agus mar sin de, chun an dátheangachas a chur abhaile ar dhaoine. Bhíothas den tuairim gur cheart níos mó cúrsaí nó ábhair trí mheán na Gaeilge a bheith á dtairiscint ag Ollscoil na hÉireann, Gaillimh. Ba chóir chomh maith saol sóisialta trí Ghaeilge a spreagadh agus a chothú, fearacht Gaeil na Gaillimhe. Luadh 'an Ghaeilge labhartha' go minic agus moladh go mbeadh deiseanna ag daoine an teanga a úsáid, go háirithe lasmuigh den chóras oideachais. Ba ghá dul i bhfeidhm ar dhaoine ón iasacht chun iad a spreagadh páirt a ghlacadh i saol sóisialta na Gaeilge tríd an teanga a fhoghlaim. Ba cheart ranganna Gaeilge a chur ar fáil dóibh nó iad a chur ar an eolas faoi na ranganna atá ar fáil cheana féin.

Moladh arís eile athchóiriú a dhéanamh ar Áras na nGael le go mbeadh an áit ní ba tharraingtí. Dúradh go bhféadfaí Gaillimh a bhriseadh suas i gceantair bheaga mar atá déanta i mBéal Feirste agus ainmneacha Gaelacha a chur ar na ceantair sin (m.sh. An Taobh Thiar, An Cheathrú Laidineach, An Cladach). Bhí daoine ar son ionad a fhorbairt sa chathair ina bhféadfadh pobal na teanga, pobal na Gaeltachta san áireamh, teacht le chéile, áit a mbeadh caifé ann. Moladh arís imeachtaí sóisialta Gaeilge a réachtáil do na teaghlaigh sin a bhfuil páistí leo ag freastal ar Ghaelscoileanna na cathrach agus dúradh gurb é Áras na nGael an t-aon áit atá ann dá leithéid faoi láthair. Ba ghá tacaíocht a chur ar fáil do thuismitheoirí ar mian leo a gclann a thógáil le Gaeilge agus deiseanna a thabhairt dóibh teacht le chéile ag imeachtaí sóisialta. Dar le freagróir amháin, bhain tábhacht ar leith le feachtas teanga a chothú i measc an ghlúin óig:

Ó thaobh tosaíochtaí de, sílim go bhfuil gá le béim a leagan ar an bhfeachtas teanga sna Gaelscoileanna agus dioscúrsa a thosú leis na daoine óga sin maidir le páistí a thógáil le Gaeilge amach anseo. Tá glúin úr thuismitheoirí ag teacht aníos anois agus tá gá iad a chur ar an eolas maidir leis na céimeanna a bhaineann le hathbheochan teanga agus na beartais atá riachtanach chun é sin a dhéanamh go héifeachtach.

05

5.3 SUIRBHÉ: ÚSÁID TEANGACHA AR SHRÁIDEANNA I LÁR CHATHAIR NA GAILLIMHE

5.3.1 RÉAMHRÁ

Forbraíodh modheolaíocht na suirbhéireachta seo (Altuna agus Basurto, 2013) i dTír na mBascach, áit a bhfuil sí thar a bheith tábhachtach mar mheasúnú ar bheocht shóisialta na Bascaise. Sa chur chuige seo déantar measúnú cainníochtúil ar láithreacht teangacha bunaithe ar chomhráite neamhfhoirmeálta a chloistear ar na sráideanna agus sna spásanna poiblí i lár chathair na Gaillimhe. Príomhcheist an staidéir ná ‘Cá mhéad Gaeilge atá in úsáid ar na sráideanna?’. Sa chur chuige seo díreann ar iompar na ndaoine sna sráideanna amháin, amuigh faoin aer sna spásanna poiblí, seachas laistigh sna foirgnimh ná spásanna inmheánacha eile.

Is é an comhrá an t-aonad a úsáidtear don taighde seo; déantar comhaireamh mar sin ar líon na gcomhráite i dteangacha a chloistear ar na sráideanna: ‘Gaeilge’, ‘Béarla’ nó ‘Eile’. Fanann na suirbhéirí glan amach ó chainteoirí agus ní chuireann siad isteach ná amach orthu ar bhealach ar bith. Fágann siad a dtuairimí pearsanta i leataobh, éistean siad agus breacann siad síos an teanga atá in úsáid sa chomhrá.

Breacann siad síos sonraí chomh maith maidir le haois agus inscne na gcainteoirí, agus cuireann siad ar taifead an bhfuil páistí ann nó nach bhfuil.

Rinneadh taifead ar úsáid na dteangacha ar na sráideanna i lár chathair na Gaillimhe ar 11, 12 agus 13 Aibreán 2019 (Sampla #1) agus arís ar 16, 17 agus 18 Bealtaine (Sampla #2). Déantar gach seisiún faoi dhó ar an mbealach seo ionas nach féidir le lá eisceachtúil sa chathair na sonraí a chur as riocht.

Forbraíodh áis ar líne don obair seo chun na sonraí uile a bhreacadh síos, atá curtha in oiriúint do ghutháin chliste; is é seo an modh taifeadta atá á úsáid ag na suirbhéirí sa ghort. Glacadh mar thúsphointe do dhearadh an chórais seo an cur síos bunúsach a dhéantar ar an aip i Mír 2.2.2 de lámhleabhar an tsuirbhé (Altuna agus Basurto, 2013: 60-61). Bheadh tuilleadh acmhainní de dhíth chun aip mar is ceart a fhorbairt.

Maidir le dearadh an tsuirbhé, leagadh amach bealaí ar leith do na suirbhéirí trí shráideanna lár na cathrach; níorbh fhéidir suirbhéireacht a dhéanamh ar cheantair imeallacha na cathrach ceall acmhainní ach molaimid gur cheart bealaí mar sin a chur san áireamh in aon tsuirbhéireacht eile a dhéanfaí amach anseo.

Léaráid 5.1: Bealaí na suirbhéireachta

Ríomhadh an sampla a bheadh ag teastáil agus an lamháil earráide a bheadh i gceist le leibhéal muiníne de 95% a bheith san áireamh, de réir na dtreoracha ar líne. Glacadh leis na paraiméadair seo a leanas mar bhunús:

Daonra Chathair na Gaillimhe: 79,934

Céatadán na nGaeilgeoirí: 6.35%³

Le lamháil earráide móide nó líude 2 (± 2) agus leibhéal muiníne de 95%, is é 571.11 comhrá an t-íosmhéid atá ag teastáil don sampla (www.soziolinguistika.org/lagina).

Bailíodh sonraí faoi 1674 comhrá sna chéad cheithre sheisiún (Sampla #1). Ríomhtar gurb é ± 1.17 an lamháil earráide don sampla seo.

Bailíodh sonraí faoi 1502 comhrá do Shampla #2. Ríomhtar gurb é ± 1.23 an lamháil earráide don sampla seo.

5.3.2 TORTHAÍ AN TSUIRBHÉ

Seo a leanas líonta agus céatadáin na gcomhráite as Gaeilge, as Béarla agus i dteangacha eile a sonraíodh ar na sráideanna i lár chathair na Gaillimhe ar dhátaí na suirbhéireachta.

³ Bunaithe ar chainteoirí laethúla agus seachtaintiúla lasmuigh den chóras oideachais, Daonáireamh 2016.

05

SAMPLA #1 - SEACHTAIN 1, SEISIÚN 1-4; 11, 12 AGUS 13 AIBREÁN 2019

	Líon na gcomhráite nótailte	Céatadán na gcomhráite
Líon iomlán na gcomhráite nótailte	1674	
Comhráite as Gaeilge	12	0.7168%
Comhráite as Béarla	1372	81.9593%
Comhráite i dteangacha eile	290	17.3237%

Tábla 5.1: Torthaí shampla 1, suirbhéireacht sráide

SAMPLA #2 - SEACHTAIN 2, SEISIÚN 5-8; 16, 17 AGUS 18 BEALTAINE 2019

	Líon na gcomhráite nótailte	Céatadán na gcomhráite
Líon iomlán na gcomhráite nótailte	1502	
Comhráite as Gaeilge	6	0.3995%
Comhráite as Béarla	1227	81.6911%
Comhráite i dteangacha eile	269	17.9094%

Tábla 5.2: Torthaí shampla 2, suirbhéireacht sráide

Seo a leanas briseadh síos na sonraí maidir leis na comhráite as Gaeilge.

SAMPLA #1 - SEACHTAIN 1, SEISIÚN 1-4; 11, 12 AGUS 13 AIBREÁN 2019

Líon na nGaeilgeoirí de réir aoischohóirt as 12 comhrá nótailte ina labhraíodh an Ghaeilge:

Aoischohórt	Fireann	Baineann
Páistí (2-14)	0	0
Daoine óga (15-24)	3	7
Daoine fásta (24-64)	6	5
Seandaoine (65-)	7	1

Tábla 5.3: Sonraí shampla 1, suirbhéireacht sráide

Líon na gcomhráite dátheangacha sa sampla seo (Gaeilge agus teangacha eile): 2*

(*Daoine óga, aoischohórt 15-24, baineann, sa dá chás)

SAMPLA #2 - SEACHTAIN 2, SEISIÚN 5-8; 16, 17 AGUS 18 BEALTAINÉ 2019

Líon na nGaeilgeoirí de réir aoischohóirt as 6 comhrá nótaílte ina labhraíodh an Ghaeilge:

Aoischohórt	Fireann	Baineann
Páistí (2-14)	1	0
Daoine óga (15-24)	0	0
Daoine fásta (24-64)	2	5
Seandaoine (65-)	2	1

Tábla 5.4: Sonraí shampla 2, suirbhéireacht sráide

Líon na gcomhráite dátheangacha sa sampla seo (Gaeilge agus teangacha eile): 0

5.4 TAIGHDE ALLAMUIGH

Socraíodh dul i gcomhairle le réimse leathan daoine aonair agus grúpaí/eagraíochtaí a mbaineann tábhacht leo i saol na cathrach agus/nó a bhfuil baint acu le cur chun cinn na Gaeilge. Cuireadh agallamh ar 27 duine agus eagraíodh 31 grúpa fócais. Gabhaimid buíochas le Gaillimh le Gaeilge as a gcabhair leis na grúpaí fócais. Ar an iomlán, ghlac 145 rannpháirtí ó 84 eagraíocht páirt sa chuid seo den taighde. Pléitear torthaí an taighde allamuigh de réir téamaí i gCaibidlí 6-10.

5.5 CRUINNITHE POIBLÍ

Reáchtáladh dhá chruinniú phoiblí, ceann amháin as Gaeilge, ceann eile as Béarla, ar an Máirt 7 Bealtaine 2019 in Ollscoil na hÉireann Gaillimh, mar chuid den phróiseas inar cruthaíodh bonnlíne eolais cuimsitheach mar thúsphointe don Phlean Gaeilge do chathair na Gaillimhe. D'fhreastail 22 duine ar an gcruinniú Gaeilge, 12 ar an gcruinniú Béarla. Ag na cruinnithe seo, pléadh tuiscintí na rannpháirtithe i dtaobh an Phlean Ghaeilge agus leis an gcoincheap 'Baile Seirbhíse Gaeltachta', agus bailíodh a gcuid tuairimí agus a gcuid moltaí don Phlean.

Maidir lena dtuiscintí, bhreathnaigh na rannpháirtithe ar an bPlean Gaeilge mar rud a spreagfadh agus a mhisneodh daoine chun an Ghaeilge a labhairt, agus gur chóir dó a bheith chomh leathan agus chomh cuimsitheach agus ab fhéidir a bheith. Ba cheart, a dúradh, go gcuirfeadh sé struchtúr agus comhordú ar an obair idir na heagraíochtaí éagsúla maidir le cothú agus neartú na teanga. Ba chóir, chomh maith, go mbeadh bealach ann chun measúnú a dhéanamh ar an dul chun cinn. Dúradh nár mhór don Phlean dul i bhfeidhm ar an bpobal Béarla sa chathair seachas ar an bpobal Gaeilge amháin, agus gur cheart mar sin feachtas as Béarla a bheith ina chuid de. Breathnaíodh ar an gcoincheap 'Baile Seirbhíse Gaeltachta' mar bhaile a bheadh in ann seirbhísí iomlána a chur ar fáil trí Ghaeilge do lucht na Gaeltachta. Ar théama sin na seirbhísí, dúradh gur cheart go gcuirfeadh an Chomhairle Cathrach seirbhís Ghaeilge d'ardchaighdeán ar fáil má táthar le stádas dátheangach na cathrach a choinneáil. Ceapadh gur chóir go mbeadh an tairiscint ghníomhach ann gan cheist gan choinníoll maidir leis na seirbhísí sin, agus nach n-iompódh daoine ar an nGaeilge mar mheán cumarsáide gan í sin a bheith ann.

05

I measc na ndeacrachtaí a luadh go ginearálta, rinneadh cur síos ar bhac nó díog dhofheicthe idir saol an Bhéarla agus saol na Gaeilge – ar champas OÉ Gaillimh mar shampla – nach féidir le Béarlóirí a thrasnú. Ar an taobh eile luadh nach bhfuil stádas ard ag an nGaeilge i dtéarmaí sóisialta. Maidir le deacrachtaí praiticiúla, tuairiscíodh go mbíonn ar Ghaeilgeoirí fanacht le seirbhís trí Ghaeilge, toisc gur minic nach mbíonn ach duine amháin ar an bhfoireann ar féidir leo an tseirbhís sin a chur ar fáil. Uaireanta ní bhíonn na seirbhísí sin le fáil ar chor ar bith, fiú amháin i gComhairle Cathrach na Gaillimhe nuair a roghnaítear seirbhís Ghaeilge ar an bhfón. I gcomhlachtaí áirithe luadh go bhfuil polasaí aonteangach i bhfeidhm i dtaobh na foirne – Béarla amháin. Ní fios ach oiread, a dúradh, cén áit ar féidir le daoine dul sa chathair chun comhrá Gaeilge a bheith acu. Luadh ceist an mhaoinithe agus tacaíocht ón stát mar fhadhb mhór.

Moltaí: Cuireadh roinnt moltaí ar aghaidh maidir le hidirghníomhaíocht cainteoirí. Luadh gur mhaith an rud é dá mbeadh bealach éigin ann arbh fhéidir le Gaeilgeoirí aithne a chur ar a chéile – suaitheantas mar shampla – toisc go bhfuil sé beagnach dodhéanta faoi láthair cainteoirí eile a aithint. Luadh go mbeadh suaitheantais ní b'éifeachtaí chomh maith taobh thiar den chuntar, seachas comharthaíocht amháin. Mar smaoinemh a ghabhann leis sin, moladh aip a chuirfeadh duine ar an eolas dá mbeidís méadar nó dhó ó Ghaeilgeoir eile. Maidir le siopaí, ba cheart, dar leis na rannpháirtithe, polasaithe ar leith a bheith ann de réir an éilimh sna siopaí sin.

Fós ar ábhar na hidirghníomhaíochta, maíodh go bhfuil coincheap an chiorcail chomhrá an-éifeachtach agus an-chumhachtach, agus gur chóir tacaíocht a thabhairt dó. B'fhiú chomh maith scéim 'comrádaithe teanga' a chur i bhfeidhm, dar leo, mar bhealach chun féinmhuinín a chothú sna foghlaimoírí teanga. Ar leibhéal ní ba ginearálta, moladh feachtas a spreagfadh daoine chun comhráite a thosú as Gaeilge – an chéad abairt ar a laghad – ionas go mbeadh an rogha ag an duine eile leanúint ar aghaidh as Gaeilge dá mba mhian leo.

Maidir le spásanna don Ghaeilge, moladh ceathrú sa chathair a aithint mar limistéar ina gcuirfí béim ar an nGaeilge mar theanga labhartha, cultúrlann ní b'fhearr a fhorbairt do lucht na Gaeilge sa chathair, agus 'binsí Gaeilge' a chur ar fud na cathrach a thuigfí mar shuíomhanna ina mbeidh strainséirí in ann an Ghaeilge a labhairt le chéile. Moladh chomh maith 'eastát tithíochta na Gaeilge' a bheith ann sa chathair chun dlús Gaeilgeoirí a chruthú. Luadh an tuairim gur cheart tuilleadh airgid agus acmhainní a chur ar fáil do na spásanna atá ann sa chathair cheana féin .i. An Taibhdhearc (Amharclann Náisiúnta na Gaeilge) agus Áras na nGael, chun tuilleadh tacaíochta a thabhairt dá gcuid gníomhaíochta i leith na Gaeilge.

D'fhéadfadh na leabharlanna ócáidí scéalaíochta a reáchtáil do pháistí, a dúradh, agus moladh gur chóir do na leabharlanna tuilleadh ábhair a bheith acu as Gaeilge, agus gurbh fhéidir leo léamh na Gaeilge a spreagadh trí chomórtais a chur ar siúl.

I dtaobh fheiceálacht agus láithreach na Gaeilge, bhíodh i bhfabhar an méid comharthaíochta atá sa chathair cheana féin, ach luadh gur cheart go mbeadh tuilleadh Gaeilge le cloisteáil i bhfoirm fógraí taifeadta, agus tuilleadh fógraí agus alt i nGaeilge a bheith sna nuachtáin áitiúla. Ar théama gaolmhar, moladh gur chóir bunachar poiblí a chruthú a chuimseodh dochtúirí, fiaclóirí agus gairmeacha uile na cathrach ar féidir leo feidhmiú go cumasach trí mheán na Gaeilge, agus liosta siopaí chomh maith ina bhfuil Gaeilge á labhairt ag fostaithe.

Ar leibhéal an teaghlaigh, moladh pacáiste teaghlaigh dátheangach do thuismitheoirí nua.

Maidir le cúrsaí léinn, maíodh nach raibh daltaí meánscoile ar an eolas faoi na modúil atá ar fáil trí Ghaeilge in ábhair eile in OÉ Gaillimh, agus dá gcuirfí leigheas air sin sula ngabhfaidís chomh fada leis an Ollscoil, go mbeadh méadú faoin éileamh.

5.6 CUR I LÁTHAIR POIBLÍ

Rinneadh cur i láthair faoin bPlean Teanga ag ollchruinniú de Líonra Pobail Chathair na Gaillimhe a reáchtáladh ar 27 Márta. Cuireadh ar a súile do na daoine a bhí i láthair go raibh an suirbhé ar líne ar oscailt agus go raibh fáilte rompu é a chomhlánú. Dúradh go gcuirfí fáilte roimh aighneachtaí ar an ríomhphost chomh maith. Seo a leanas liosta na n-eagraíochtaí a raibh ionadaí/ ionadaithe dá gcuid i láthair:

Galway City Partnership
Engineers Ireland West Region
Ballybane Community Resource Centre
Woodhaven Residents' Association
Galway Age-Friendly Older Persons Council
Irish Society for the Prevention of Cruelty to Children
The Galway Buskers' Community
Galway City School of Judo
Westside Resource Centre CLG
Galway Cycling Campaign
Galway Anti-Racism Network
Galway Traveller Movement
Grattan Court Residents' Association
Respond
Ballinfoile Mór Community Organic Garden
An Taisce
Friends of Merlin Woods
GLUAS
Cope Galway
Stay-At-Home Parents Association

Tábla 5.5: Grúpaí ionadaíochta Líonra Pobail Chathair na Gaillimhe a bhí i láthair

5.7 COMHFHREAGRAS RÍOMHPHOIST

I dteannta na modhanna taighde uile ar tugadh fúthu d'fhonn tuairimí an phobail a mheas maidir leis an bPlean Teanga, cuireadh fáilte roimh aighneachtaí ón bpobal chuig an seoladh ríomhphoist pleanteanga@oegaillimh.ie. Tháinig 6 ríomhphost isteach le linn don mheitheal taighde a bheith i mbun oibre.

5.7.1 AN SUIRBHÉ

Bhain dhá ríomhphost go sonrath leis an suirbhé faoin bPlean Teanga, ba aiseolas ó dhaoine a bhí i láthair ag na cruinnithe poiblí dhá ríomhphost eile agus eolas ar an gceachtach 7-S McKinsey (múnla bainistíochta a forbraíodh sna 1980í) a bhí in dhá ríomhphost eile. Maidir leis an dá ríomhphost a bhain leis an suirbhé, dúirt duine amháin gur i nGaeilge amháin a bhí glac

05

bheag teachtaireachtaí i dtreo dheireadh an tsuirbhé agus gur fhág sé sin lucht an Bhéarla as an áireamh. Sa dara teachtaireacht dúradh nárbh fhurasta ciall a bhaint as an léarscáil agus gur séipéil amháin a bhí mar phointí tagartha uirthi.

Cuireadh na Teachtaí Dála áitiúla ar an eolas faoin suirbhé agus tugadh cuireadh dóibh páirt a ghlacadh ann. Tháinig freagra ó Theachta amháin, Éamon Ó Cuív, a scríobh an méid seo a leanas: ‘Ba tús an-mhaith é do chur chun cinn na Gaeilge i nGaillimh agus ar fud na tíre dá gcuirfí an Straitéis Fiche Bliain i bhfeidhm go hiomlán nuair a aontaíodh é i 2010. Tá sé deacair ag dreamanna deonacha mórán a dhéanamh go dtí go ndéanfar sin. Snámh in aghaidh easa é’.

5.7.2 AISEOLAS Ó NA CRUINNITHE POIBLÍ

Ba iad an dá ríomhphost ab fhaide a tháinig isteach, an comhfhreagras ó bheirt a d’fhreastail ar na cruinnithe poiblí a reáchtáladh ar an 7ú Aibreán in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh. Bhí duine den bheirt i láthair ag an gcruinniú Béarla agus duine eile ag an gcruinniú Gaeilge.

Dúirt an duine a tháinig chuig an gcruinniú Béarla gur ‘thug sé dóchas agus spreagadh (dó) daoine a fheiceáil a bhfuil ar aon intinn (leis) ó thaobh na Gaeilge’ agus go raibh sé ar aon fhocal leis an tuairim a roinneadh ag an gcruinniú gur chóir go mbeadh an teanga níos feiceálaí agus go mbainfeadh daoine níos mó úsáid aisti in áiteanna poiblí. Ina theannta sin, áfach, shíl sé gur ghá feachtais ar son na Gaeilge a chur ar bun i nGaillimh trí mheán an Bhéarla ar mhaithe le meon diúltach an Bhéarla i dtaobh na Gaeilge a athrú. Ina éagmais sin, a dúirt sé, ‘ní tarlóidh tada’.

Bhí trí phointe ar leith ag an duine a d’fhreastail ar an gcruinniú Gaeilge. Cheap sé go raibh líon na ndaoine ag an dá chruinniú íseal agus gur chruthú a bhí ann nach bhfuil saol na Gaeilge ‘ag nascadh leis na dúshláin a bhaineann le pleanáil don Ghaeilge’. Shíl sé go mb’fhéidir go raibh ‘Gaeilge *fatigue* ar dhaoine ach gur ghá iarracht a dhéanamh pobal na Gaeilge a shlógadh faoin gceist. Mhaígh sé freisin go dtugann sé tacaíocht don mholadh binsí ‘cuireadh chun cainte’ a chur suas sa chathair ach seachas binse do lucht na Gaeilge amháin go bhféadfadh sé feidhmiú mar bhinse ar a mbeadh daoine ag suí síos le cur in iúl go bhfuil comhrá uathu i dteanga ar bith seachas Béarla. Tá ról don Ghaeilge ‘eisiach’ chomh maith leis an dátheangachas dar leis an duine seo ach tá sé buartha faoin gceist de bharr nach dtuigeann daoine “go gcaithfidh an Ghaeilge seasamh ar a cosa féin amháin in amanna le go mbeidh fíorsheans go ngabhfaidh sí ar aghaidh go dtí an chéad ghlúin eile”.

Dúirt an duine a chuir ríomhphost isteach faoi Chreatlach 7-S McKinsey go dtagann siad le moladh an tSeanadóir Pádraig Ó Céidigh maidir le plan nua fostaíochta sa Ghaeltacht (Ó Céidigh, 2018). Cuireadh íomhá i gceangal leis an ríomhphost ina raibh cur síos mion ar chreatlach 7-S McKinsey. Is iad na seacht ‘S’ (i mBéarla) atá i gceist leis an gcreatlach seo: Straitéis, Struchtúr, Córais, Stíl, Foireann, Luachanna Comhroimnte agus Scileanna.

06 CAIBIDIL 6 OIDEACHAS

6.1 RÉAMHRÁ

Is éard atá sa chaibidil seo cur síos ar thaighde a rinneadh ar dhaoine agus eagraíochtaí a bhfuil dlúth-bhaint acu leis an oideachas i gcathair na Gaillimhe. San áireamh tá agallaimh, grúpaí fócais agus taighde a bhaineann le bunscoileanna, meánscoileanna, institiúidí tríú leibhéal agus múinteoirí Gaeilge de chuid Chonradh na Gaeilge. Ba i mBéarla a rinneadh na hagallaimh agus na grúpaí fócais atá san áireamh anseo thíos ach amháin nuair a chuirtear a mhalairt in iúl.

6.2 BUNSCOILEANNA

Tá cúig cinn de Ghaelscoileanna laistigh de limistéar na cathrach: Gaelscoil Dara, An Rinn Mhór; Gaelscoil Mhic Amhlaigh, Cnoc na Cathrach; Scoil Iognáid, Bóithrín na Sliogán; Scoil Bhríde, Mionlach agus Scoil Fhursa, Lóiste na Níle. Tá Scoil Bhríde lonnaithe i nGaeltacht Mhionlaigh. Cuireadh agallamh ar phríomhoidí dhá scoil, ar cheann acu, Gaelscoil Mhic Amhlaigh. Reáchtáladh dhá ghrúpa fócais i nGaelscoil Mhic Amhlaigh, ceann amháin le múinteoirí agus ceann eile le tuismitheoirí.

6.2.1 GAELSCOIL MHC AMHLAIGH

Mhínigh an príomhoide gur 580 gasúr a bhí ag freastal ar an ngaelscoil ach go rabhthas ag iarraidh líon na ndaltaí a mhéadú go 670 (méadú 16%). Ba chuige seo a bhí súil acu ionad nua a thógáil ar shuíomh na scoile. “Áras Mhic Amhlaigh” a thabharfaí ar an bhfoirgneamh nua seo a bhí beartaithe don scoil. Dúirt an príomhoide go raibh cead pleanála faighte cheana féin leis an áras a thógáil agus i measc na seirbhísí a chuirfí ar fáil ann bheadh an naíonra, cúram iarscoile agus spás do phobal na Gaeilge cruinnithe poiblí, imeachtaí Gaeilge agus eile a reáchtáil. Ba é an t-airgead a bhí le cuartú anois.

Bhí 66 gasúr i naíonra na scoile. Beidh ceithre sheomra ranga breise san fhoirgneamh nua a bheadh in úsáid ag an naíonra agus táthar ag súil go ligfidh sé sin líon na ngasúr sa naíonra a ardú go 88 in Áras Mhic Amhlaigh (méadú 33%). Maidir le cúram iarscoile, dúirt an príomhoide gur thart ar 150 dalta a bhí ag freastal ar an tseirbhís iarscoile a chuirtear ar fáil sa scoil ó 1.30in–6.00in.

D’inis sí dúinn gurbh iad lucht Chonradh na Gaeilge a chuir na ranganna Gaeilge ar fáil sa scoil (in áit OÉ Gaillimh a bhíodh á reáchtáil) agus gur 30 tuismitheoir a bhí cláraithe do dhá rang Gaeilge. Dúirt sí freisin go raibh club de chuid Ógrais gníomhach sa scoil.

Deacrachtaí

Ar cheann de na deacrachtaí ab fhacthas dóibh bhí na heaspaí i leith na teicneolaíochta faisnéise i nGaeilge; dar leis an bpríomhoide go raibh Gaelscoileanna ‘i gcónaí taobh thiar’. Dúirt sí nach raibh sé éasca teacht ar dhaoine spéisíúla a bhfuil Gaeilge acu chun cur i láthair a thabhairt do na gasúir.

06

Ba mhian leo Gaeilgeoirí a mbeadh baint acu le cúrsaí peile, aontaí leabhar, damhsa, iomáint agus tuilleadh nach iad ach gur dheacair dóibh na daoine sin a aimsiú.

Mhóthaigh sí gur faillí a bhí ann go raibh an JEP (*Junior Entrepreneurship Project*) uile i mBéarla agus nárbh fhéidir le daltaí Gaelscoile freastal air.

Easpaí móra eile a luaigh sí, ganntanas daoine oilte le hearcú do na naíonraí agus go raibh an t-uafás tuismitheoirí ag labhairt Béarla amháin lena ngasúir sa mbaile fós agus gur chuir sé sin as go mór do líofacht Ghaeilge an pháiste.

Moltaí

Bhraith Dairíona Nic an Iomaire go raibh sé ríthábhachtach na ranganna Gaeilge a bhíonn ar fáil do thuismitheoirí sa scoil a bheith leanúnach agus gur minic faoi láthair nach mbíonn. Shíl sí freisin gurbh fhiú rang beag Gaeilge i rith an lae agus um thráthnóna a chur ar fáil do dhaoine gairmiúla, ach an tsolúbthacht ba thábhachtaí. Ba chóir go n-eagródh Cumann na bhFiann tuilleadh gníomhaíochtaí spóirt le gasúir scoile. Bhí an príomhoide den bharúil freisin gur theastaigh níos mó áiteanna ar leith chun teacht le chéile ag lucht na Gaeilge i nGaillimh. Ba cheart fógraíocht cheart a dhéanamh ar son na seirbhísí atá ann cheana féin cosúil le ranganna Gaeilge, clubanna óige, drámaí Gaeilge agus mar sin de.

6.2.1.1 MÚINTEOIRÍ GHAELSCOIL MHC AMHLAIGH

Ba sa scoil féin a reáchtáladh an grúpa fócais le múinteoirí Ghaelscoil Mhic Amhlaigh agus ghlac ceathrar páirt ann. Dúradh go raibh cumas maith Gaeilge ag 10%-15% de na tuismitheoirí a thagann isteach chuig an scoil. Bheadh tuairim is 75% de na daltaí ag dul ar aghaidh chuig Coláiste na Coiribe.

Deacrachtaí

Ba í tuairim na coitiantachta go bhfuil easpa feasachta maidir le cé hiad lucht na Gaeilge i nGaillimh (freastalaithe i siopaí agus i gcaiféanna an sampla is fearr) agus cé na himeachtaí Gaeilge a bhíonn ar siúl. Mheas siad gurbh í an deacracht ba mhó a bhí ann go raibh sé deacair an Ghaeilge a chur chun cinn nuair a bhí an Béarla chomh láidir sin sa bpobal. B'fhacthas dóibh gur mhór an faitíos a bhí ar thuismitheoirí roimh labhairt na Gaeilge. Chaithfí béim ar leith a leagan ar an tumoideachas. Dúradh go raibh ualach oibre níos mó i gcónaí le hoideachas trí Ghaeilge, obair aistriúcháin go príomha ba chúis leis sin.

Moltaí

Ba ghá suaitheantas Gaeilge ar leith a thabhairt isteach don chathair. Níor mhór níos mó a dhéanamh leis na Gaeilgeoirí atá ag obair i ngnólachtaí a bhíonn ag plé go díreach leis an bpobal cheana féin; tá deiseanna móra ansin a dúradh. Ba ghá ranganna Gaeilge rialta a bhunú le cumas Gaeilge an phobail a fheabhsú. Bheadh *Cúl Campaí* trí Ghaeilge gach samhradh an-mhaith do na gasúir.

Ní bheadh ann ach tógáil ar na *Cúl Campaí* Béarla. Shíl siad gur áis iontach a bheadh in amharclann sa scoil. Chuideodh an drámaíocht trí Ghaeilge go mór le muinín agus saibhreas teanga na ndaltaí. Ba ghá go leor oibre a dhéanamh leis an teicneolaíocht a chur ar fáil i nGaeilge. Bhí an iPad in úsáid ag gasúir agus níor bheag an tionchar a d'imreodh feidhmchláir Ghaeilge orthu.

Chaithfí níos mó Gaeilge a bheith in úsáid sna laethanta inseirbhíse a réachtáiltear don fhoireann. Shíl siad gur cheart go mbeadh taispeántais lán-Ghaeilge ar fáil in áiteanna/institiúidí cosúil le Músaem na Cathrach sa chaoi go mbeadh na spásanna sin oscailte do na gasúir i nGaelscoileanna. D'fhéadfadh sé go dteastaíonn ionad mór amháin sa chathair a mbeadh seirbhísí uile na Gaeilge le fáil ann. Ba ghá tuilleadh teiripeoirí teanga Gaeilge agus dochtúirí le Gaeilge a bheith ar fáil. Failí bhunúsach atá ann i lucht labhartha na Gaeilge gan a leithéid bheith ar fáil, a dúradh.

6.2.1.2 TUISMITHEOIRÍ GHAELSCOIL MHC AMHLAIGH

Ba sa scoil féin a réachtáladh an grúpa fócais le tuismitheoirí Ghaelscoil Mhic Amhlaigh agus ghlac triúr páirt ann. Ba i mBéarla a rinneadh an grúpa fócais seo.

Deacrachtaí

Mheas na tuismitheoirí nach raibh taithí mhaith acu ar ranganna Gaeilge Chonradh na Gaeilge. Cuireadh ranganna ar ceal go deireanach, dar leo, agus dúradh gur easpa spéise ba chúis leis, bíodh is gur chláraigh os cionn 20 tuismitheoir don rang. Bhí costas an Dioplóma sa Ghaeilge san Ollscoil ró-ard don ghnáthdhuine. Níor dhóigh leo go raibh mórán deacrachtaí ag baint le hábhar scoile a bheith ar fáil i nGaeilge ach bhí siad ar an eolas faoin easpa leabhar maith Gaeilge don oideachas dara leibhéal. Dar leo, chothaigh sé sin amhras i measc tuismitheoirí maidir leis an nGaelscolaíocht trí chéile. Ba chosúil, dar leo gur oibrigh oifigigh agus eagraíochtaí na Gaeilge leo féin seachas mar ghrúpa go straitéiseach.

Moltaí

Ba mhaith ann sainranganna Gaeilge do thuismitheoirí a bhfuil a gcuid gasúr ag gabháil don oideachas trí Ghaeilge seachas ranganna Gaeilge ginearálta. Theastódh struchtúr buan do theagasc na Gaeilge i nGaillimh a cheanglódh chuile shórt le chéile. Ba ghá comhartha éigin neamhshuntasach ('unobtrusive') a chur ar fáil le cur in iúl gur Ghaeilgeoir i nGaillimh thú. Dá dtabharfaí rud éigin mar sin isteach fud fad na cathrach d'fhéadfadh sé tionchar a bheith aige. B'fhiú deontas gnó a bheith ar fáil go bhféadfaí ábhar Gaeilge a chur ar fáil idir phoiblíocht, chomharthaíocht agus araile. Níor mhór cur chuige ar leith i leith scoileanna Béarla ar mhaithe leis an nGaeilge a shní isteach ina gcuid oibre siúd freisin. B'fhacthas dóibh gur fusa spórt trí Ghaeilge a chur ar fáil ach an duine cuí a bheith le fáil ag scoil. Shíl siad gur mhaith an rud é ranganna cócaireachta trí Ghaeilge a bheith ar fáil do chuile aoisghrúpa sa chathair.

6.2.2 PRÍOMHOIDE BUNSCOILE

Cuireadh agallamh ar phríomhoide bun scoile lán-Ghaeilge eile sa chathair. Dar leis an bpríomhoide seo go raibh cúpla clann sa scoil ar Ghaeilgeoirí iad ach gur dheacair figiúr ar leith a chur orthu. Bhí go leor gasúr le Polainnis sa scoil agus gan stró breise orthu sin an Ghaeilge a fhoghlaim. Mhóthaigh an t-agalláí go mbíodh tuiscint ann tráth gur bhain an Ghaeilge le daoine geala de bhunadh na hÉireann amháin ach go raibh an tuiscint sin ag athrú sa scoil agus gasúir a mbíonn cultúir agus traidisiúin éagsúla acu ag labhairt Gaeilge. Shíl an príomhoide gur mhór an tsuim a bhí ag an bpobal inimirceach i gcultúr na hÉireann agus go raibh an Ghaeilge i gcroílár an chultúir.

06

Deacrachtaí

Ba í barúil an phríomhoide go raibh an Ghaeilge ag dul in éag i nGaillimh d'ainneoin na deathola atá ann do chaomhnú na teanga. Bhí brú ar scoileanna a bhíonn ag feidhmiú trí mheán na Gaeilge go leor ábhair a aistriú go Gaeilge. B'fhacthas don phríomhoide freisin go raibh rian láidir ag comhréir an Bhéarla ar an nGaeilge labhartha agus go raibh an caighdeán Gaeilge ag titim dá réir.

Moltaí

Dúradh go raibh an tumoideachas an-tábhachtach d'fhoghlaim na Gaeilge. B'ionann é sin agus gnéithe uilig an tsoil a mhúineadh trí mheán na Gaeilge; an corpoideachas, oideachas ceoil agus gníomhaíochtaí spraiúla ar fad ina measc. Ba ghá go mbeadh teagasc na Gaeilge dírithe go príomha ar an gcumarsáid agus dílis don teanga féin. Mar a dúradh i gcás Ghaelscoil Mhic Amhlaigh, moladh gur cheart leagan Gaeilge den *Junior Entrepreneurship Project* (JEP) a fhorbairt i gcomhar leis na Gaelscoileanna agus Gaillimh le Gaeilge. Níor mhór feasacht teanga a ardú i measc an phobail i gcoitinne, a dúirt an príomhoide. Tá an-deis i nGaillimh leithéidí 'Comedy Club' na Gaeilge a réachtáil ar bhealach dílis don teanga. Dúirt an t-agalláí gur ghá teiripe urlabhra Gaeilge a bheith ar fáil agus go mbeadh dualgas ar an *National Educational Psychological Service* (NEPS) freastal cuí a dhéanamh ar phobal na Gaeilge. Tá ranganna Gaeilge úsáideach don uile dhuine ar ndóigh ach ba ghá go mbeadh feidhm dhílis ag gabháil leo – ranganna le tuismitheoirí a bheadh ag iarraidh cabhrú le obair bhaile a gcuid gasúr, mar shampla.

6.2.3 MÚINTEOIR I SCOIL CHATHRACH INA BHFUIL LÍON ARD INIMIRCEACH

Cuireadh agallamh ar mhúinteoir Gaeilge i scoil chathrach a bhfreastalaíonn líon mór inimirceach uirthi. Dúirt an t-agalláí go bhfuil tuairim is 50% de na páistí sa scoil ag foghlaim Béarla mar theanga bhreise (BTB) agus go bhfuil os cionn 60 náisiúnachtaí ann.

Maidir leis an teagmháil a bhí ag na daltaí leis an nGaeilge, mhínigh an t-agalláí gur ghá dhá ghrúpa ar leith a aithint. Sa chéad ghrúpa bhí daltaí BTB a bhfuil meánchumas agus cumas thar an meán acu. Ba mhínic gurbh fhearr an sealbhú teanga acu sin ná ag páistí na hÉireann. Bhí an dream seo díograiseach i dtaobh na Gaeilge de bharr gurbh í an tríú nó an ceathrú teanga a bhí acu. Tugann siad an fuaimniú leo go réidh agus is mínic iad in úsáid mar eiseamláirí sa rang.

Ba acu a bhí na marcanna ab airde sna scrúduithe Gaeilge caighdeánaithe, bíonn siad cumasach nó cumasach thar an meán agus b'fhusa dóibh staidéar a dhéanamh ar an nGaeilge mar ábhar scoile. Sa dara grúpa bhí na páistí a raibh cumas faoin meán nó lagú urlabhra agus teanga acu agus bíonn fadhbanna acu sin leis an nGaeilge. D'fhéadfadh sé go mbeadh na daltaí seo ag streachailt le gach rud go hacadúil agus nár éirigh leo an Béarla a shealbhú mar is ceart mar sin is mór an dúshlán atá sa Ghaeilge dóibh. Dúirt an múinteoir gur bhreá an rud é díolúine ón nGaeilge a thabhairt dóibh ós é an Béarla an tosaíocht a bhí acu ach ní raibh a gcumas Béarla sách lag le go gceadófaí an díolúine. Bhí an grúpa seo ina mhionlach suntasach de na daltaí sin nár de bhunadh na hÉireann iad. Ceal acmhainní agus foirne níorbh fhéidir dóthain tacaíochta a thabhairt do dhaltáí BTB mar iad. Mhínigh an múinteoir nach mbíonn múinteoirí tacaíochta speisialta le fáil acu do dhaltáí BTB a thuilleadh. Dar léi gurbh fhearr an seans a bhí ag daltaí i leith na Gaeilge nuair a bhí an tacaíocht sin ar fáil de bharr go rabhadar in ann an Béarla a shealbhú i dtosach.

Cheap an múinteoir gur bhreá an rud é tacaíocht Ghaeilge a bheith ar fáil don scoil agus go mbeadh teaghlann ina thaca suntasach. Ba mhaith an chabhair í acmhainní sonracha Gaeilge dúirthe ar pháistí idirnáisiúnta a bheith ar fáil. Cheap an múinteoir go raibh tionchar láidir ag tuairimí na tuismitheoirí i leith na Gaeilge ar bharúil na bpáistí. Tá tuairimí dearfacha ag tuismitheoirí a bhfuil ag éirí go breá lena gcuid gasúr ach ní hamhlaidh i gcás na dtuistí a bhfuil a gcuid gasúr ag streachailt leis an nGaeilge. Bíonn claonadh iontu sin in aghaidh na Gaeilge agus déanann siad a ndícheall díolúine a fháil dá ngasúir. Ní fheiceann siad aon fheidhm leis an nGaeilge in Éirinn. Bíonn club Ógrais iar-scoile ar siúl agus tá céatadán ard daltaí ag freastal air nach de bhunadh na hÉireann iad. Dúirt an múinteoir go n-oibríonn siad go deonach don chlub uair amháin in aghaidh na seachtaine ach go bhféadfadh an rang sin a bheith lán gach uile lá de bharr an éilimh mhóir. Dá gcuirfeadh eagraíocht Ghaeilge an tseirbhís seo (club óige Gaeilge iarscoile) ar fáil mheas an múinteoir go gcláródh an rang ar fad gach lá. Tráth ar bunaíodh an club iarscoile cheap an múinteoir go mbeadh cúigear nó mar sin ag freastal air. Níltear ceaptha glacadh le níos mó ná 18 ach dúradh go bhféadfaí 40 a bheith acu. Déantar iarracht tacú leis na tuismitheoirí freisin agus bíonn nascanna fuaime ar na leathanaigh obair bhaile chomh maith le físeáin chabhracha agus nascanna ar an suíomh idirlíon. Cuireadh ranganna Gaeilge ar bun do na tuismitheoirí cheana ach go raibh an costas ina chonstaic de bharr gurbh éigean duine ón taobh amuigh a aimsiú leis na ranganna a thabhairt le linn an lae agus um thráthnóna. Mheas an múinteoir go gcuideodh sé ranganna fóirdheontais a chur ar fáil a mbeadh solúbthacht ag baint leis na hamanna agus an t-ábhar cuí go cultúrtha ar fáil sa chaoi is go mbeadh siad feiliúnach do na tuismitheoirí.

Dúirt an t-agalláí gurb ann do roinnt daltaí nach de bhunadh na hÉireann dóibh atá bródúil as a gcumas sa Ghaeilge agus gur cuid dá bhféiniúlacht féin í anois. Tugadh samplaí ar leith de ghasúir Afracacha gurb amhlaidh an scéal dóibh. D'fhéadfaí níos mó a dhéanamh le buntáistí an ilteangachais do ghasúir agus ba ghá do mhúinteoirí an buntáiste sin a chur chun cinn, rud a d'fhéadfaí a bhrú ag cúrsaí oiliúna do mhúinteoirí.

6.3 MEÁNSCOILEANNA

Tá meánscoil amháin lán-Ghaeilge taobh istigh de limistéar chathair na Gaillimhe, Coláiste na Coiribe. Bunaíodh Coláiste na Coiribe in 1992 chun oideachas dara leibhéal trí mheán na Gaeilge a chur ar fáil do pobal na cathrach. Ó osclaíodh an scoil in 1992 go dtí 2015 bhí sí lonnaithe ar Bhóthar Thuama ar an taobh thoir de chathair na Gaillimhe. Bogadh an scoil go dtí foirgneamh nua ar bhóthar Bhaile na mBúrcach, Cnoc na Cathrach sa bhliain 2015, ceantar atá sa Ghaeltacht, murab ionann agus an suíomh ar Bhóthar Thuama. Cuireadh agallamh ar phríomhoide Choláiste na Coiribe agus ar dhuine de Choiste na dTuistí ag an scoil. Ina theannta sin, reáchtáil Isbéal Nic Aoidh, múinteoir scoile i gColáiste Pátríoch Naomh Seosamh ('The Bish'), grúpaí fócais le daltaí na meánscoile sin chun cumas Gaeilge agus tuairimí na scoláirí a mheas maidir le toadhcháin na Gaeilge sa chathair.

6.3.1 BORD OILIÚNA AGUS OIDEACHAIS NA GAILLIMHE/MHAIGH EO

Ghlac ionadaí thar cheann Bhord Oiliúna agus Oideachais na Gaillimhe/Ros Comáin páirt i ngrúpa fócais a reáchtáladh le comhlachtaí poiblí na Gaillimhe. Dúirt an t-ionadaí go gcuimsíonn an tseirbhís 21 scoil ar fad a bhfuil seacht gcinn acu sa Ghaeltacht. Dúradh go mbíodh timire

06

Gaeilge ag Coistí Gairmoideachais na cathrach agus an chontae ó na 1930í i leith agus gur ceadaíodh Oifigeach Gaeilge amháin do Bhord Oiliúna agus Oideachais na Gaillimhe/Ros Comáin nuair a bunaíodh é. Níl a leithéid ag aon Bhord eile. Mar sin féin, bhí an t-ionadaí den tuairim nach bhfuil an oiread cainteoirí Gaeilge ag obair sa Bhord agus a bhíodh. Bíonn sé dúshlánach múinteoirí a bhfuil inniúlacht in ábhair ar leith a earcú agus go gceaptar múinteoirí gan Ghaeilge uaireanta i scoileanna Gaeltachta dá dheasca sin.

6.3.2 COLÁISTE NA COIRIBE

Dúirt Mac Dhabhoc go raibh tuairim is 585 dalta sa scoil tráth ar cuireadh an t-agallamh air agus go raibh fás níos sciobtha i líon na ndaltaí le gairid. Is iad na foinsí bunscoile is mó atá ag Coláiste na Coiribe san am i láthair: Gaelscoil Mhic Amhlaigh, Gaelscoil Dara, scoil na bhForbacha, Scoil Bhearna agus Scoil an Bhaile Nua. Bhí sé den bharúil go bhféadfadh an líon daltaí imeacht suas go míle faoi cheann cúpla bliain. Níl an oiread sin den phobal inimirceach ag freastal ar an scoil faoi láthair, mheas sé go raibh cúigear nó seisear inimirceach acu.

Deacrachtaí

Dúirt an príomhoide go raibh sé deacair múinteoirí ar ardchaighdeán Gaeilge a aimsiú. B'iad na hábhair ba mhó a raibh an deacracht seo ag gabháil leo, eacnamaíocht bhaile, teangacha agus Gaeilge. I gcoitinne bhí sé níos deacra múinteoirí le Gaeilge a fháil. Is deacair an Ghaeilge a choinneáil mar theanga na scoile ina hiomláine. Cheap sé go raibh brú ar phointí seachas ar an teanga agus gur tháinig siad salach ar a chéile scaití. Ba é a bharúil nach raibh suim ag cuid de na tuismitheoirí sa Ghaeilge féin. Ba mhinic moill mhór ar an leagan Gaeilge de leabhair scoile agus d'fhéadfadh an leagan Gaeilge a bheith easnamhach – b'fhurasta scaití an leabhar Béarla a úsáid agus go n-aistreadh an múinteoir féin é.

Moltaí

Ba cheart ceangal níos láidre a thógáil idir na bunscoileanna lán-Ghaeilge sa chathair agus Coláiste na Coiribe. Ba ghá díriú ar an bpobal freisin agus dúirt sé gur cheart tuilleadh ranganna Gaeilge a chur ar fáil. Ba cheart freisin go mbeadh na bunscoileanna agus meánscoileanna in úsáid ag an bpobal mar spásanna Gaeilge sa chathair. Níor mhór go mbeadh seirbhísí stáit uile ar fáil go dátheangach mar bhunchloch. Ba mhór an cúnaimh poiblíocht a chinntiú do na seirbhísí ar fad atá ar fáil trí Ghaeilge cheana. Shíl sé gur bhearna a bhí ann gan pacáistí eolais a chur amach chuig tuismitheoirí nua sa stát a chuideodh leo clann a thógáil le Gaeilge. Níor ghá go mbeadh éileamh gníomhach ó na tuismitheoirí iad féin.

6.3.2.1 TUISMITHEOIR I GCOLÁISTE NA COIRIBE

Chuir Anne Carey agus a fear a gcuid gasúr chuig Gaelscoil Mhic Amhlaigh de bharr gurbh í an scoil áitiúil í seachas ar mhaithe leis an oideachas trí mheán na Gaeilge. Nuair a chonaic siad a éasca is a bhí sé do ghasúr an teanga a shealbhu, spreag sé sin suim sa Ghaeilge iontu. Mhothaigh siad gur tháinig siad ar rud éigin an-luachmhar a raibh siad dall air go dtí sin agus gur cruthúnas atá ann gur ghá seirbhísí Gaeilge a chur ar fáil sula mbíonn an t-éileamh ann.

Deacrachtaí

Ba chosúil di go raibh riar maith daoine diúltach i leith thairbhe na Gaeilge gan chruthúnas. Mhothaigh sí nach raibh muintir na Gaeltachta sásta Gaeilge a labhairt leo sin nach as an nGaeltacht dóibh agus gur chonstaic mhór í roimh chur chun cinn na teanga. Ba chosúil di nach raibh áit ar bith le Gaeilge a labhairt thart timpeall na cathrach – go mór mór do ghasúir a bhíonn ag freastal ar Ghaelscoileanna.

Moltaí

Dar léi bhí fóram pobail don Ghaeilge ag teastáil i gcathair na Gaillimhe leis an gceangal a dhéanamh leis an teanga i measc an phobail. B'fhiú go mór clubanna óige Gaeilge a bhunú sa chathair mar aon le tuilleadh ciorcal comhrá.

6.3.2.2 DALTAÍ CHOLÁISTE NA COIRIBE

Rinneadh suirbhé i measc scoláirí Choláiste na Coiribe d'fhonn próifíl teanga na ndaltaí a mheas agus tuairimí a bhailiú maidir le cur chun cinn na Gaeilge i gcathair na Gaillimhe. Ba í an scoil féin a rinne an suirbhé agus go fánach a roghnaíodh 29 scoláire le tabhairt faoi. Foilsíodh torthaí an tsuirbhé ar shuíomh idirlín na scoile.

Dúirt na rannpháirtithe ar fad gur bhain siad leis an aoisghrúpa 18-24 bliain d'aois agus bhí roinnt na n-inscíní cothrom go leor: 13 bhean agus 16 fear. Tógadh 72.4% de na daltaí i nGaillimh, 24.1% i nGaeltacht Chonamara agus 3.5% eile i nGaeltacht eile. Tráth a ndearnadh an suirbhé bhí leath acu ina gcónaí i gcathair na Gaillimhe (51.7%), beagnach an tríú cuid i nGaeltacht Chonamara (31%), triúr (10.3%) in áiteanna eile i gCo. na Gaillimhe agus beirt eile (6.9%) in áit eile ar fad. Nuair a fiafraíodh díobh cén chuid de chathair na Gaillimhe ina raibh siad ina gcónaí, dúirt an chuid ba mhó gur i gceantar Gaeltachta in iarthar na cathrach (41.4%) nó sa chuid eile d'iarthar na cathrach (38%) a bhí cónaí orthu.

Bhí 7% eile ina gcónaí i gceantar Gaeltachta in oirthear na cathrach agus 13.8% sa chuid eile d'oirthear na cathrach.

Maidir le teanga an bhaile, mhaígh 13 (44.8%) gur mhó Béarla ná Gaeilge a bhí sa bhaile acu agus an líon céanna ag rá gur Béarla amháin a bhí sa teach. Dúirt beirt (7%) gur mhó Gaeilge ná Béarla a bhí acu sa bhaile agus bhí duine amháin (3.5%) a roghnaigh “eile”. As an 29 rannpháirtí, bhí 26 (89.7%) a d'fhreastail ar bhunscoil lán-Ghaeilge agus thug cúigear (17.2%) faoi chúrsa samhraidh Gaeltachta. Mheas 79.3% go raibh siad líofa sa Ghaeilge i gcomórtas le 20.7% a dúirt gur Gaeilge mhaith a bhí acu. Fiafraíodh díobh cén cumas Gaeilge a bhí acu ó thaobh labhairt, tuiscint, léamh agus scríobh na teanga. Ba í ‘tuiscint’ an scil ba láidre, arna leanacht ag labhairt agus léamh na Gaeilge faoi seach. Ba é scríobh na Gaeilge an scil ba laige, bíodh is gur léirigh an diall caighdeánach a rinneadh de thorthaí an tsuirbhé gur roghnaigh na daltaí uilig ‘maith’ nó ‘an-mhaith’ i dtaobh na scileanna ar fad.

Díol spéise na torthaí a bhain le cé chomh minic agus a labhair na rannpháirtithe Gaeilge in áiteanna ar leith. Idir ‘go minic’ agus ‘i gcónaí’ a labhair siad ar fad Gaeilge laistigh den chóras oideachais agus i bhfad chun cinn ar na réimsí eile a bhí sé sin. Ba sa bhaile, le cairde agus ag imeachtaí spóirt ba mhinice a labhraíodh Gaeilge i réimsí eile den saol, bíodh is gur ‘anois is arís’ an rogha ba choitianta. Bhí an roinnt cothrom go leor idir ‘anois is arís’ agus ‘riamh’ maidir leis

06

an méid Gaeilge a labhair na daltaí ‘sa chomharsanacht’ agus ‘i siopaí agus comhlachtaí’. Ar an meán dúirt siad nár labhair siad Gaeilge ‘riamh’ sna réimsí seo a leanas: ‘ag an obair’, ‘ar líne’, ‘ag imeachtaí sóisialta’, ‘seirbhísí áitiúla’ agus ‘seirbhísí sláinte’. Dúirt tuairim is leath díobh nár bhain obair leo ar chor ar bith chomh maith le roinnt bheag a mheas nár bhain seirbhísí eaglasta leo.

Sa suirbhé, iarradh ar na daltaí tic a chur i mboscaí a léirigh a láidre is a d’aontaigh/d’easaontaigh siad le ráitis ar leith. Dúirt siad gur aontaigh siad nó gur aontaigh siad go láidir le ‘níos mó comharthaí dátheangacha’ sa chathair, ‘níos mó deiseanna an Ghaeilge a fhoghlaim sa chathair’ agus go raibh sé tábhachtach ‘do chathair na Gaillimhe go mairfeadh an Ghaeilge mar theanga phobail sa Ghaeltacht’. Ba mhó an éagsúlacht tuairimí a bhí acu maidir leis an ráiteas gur ‘chóir go mbeadh níos mó seirbhísí Gaeilge ar fáil sa chathair’ ach ar an meán bhí na daltaí ag teacht leis an ráiteas seo. Ba mhó rannpháirtí a d’aontaigh leis an ráiteas gur mhaith leo ‘go mbeadh níos mó imeachtaí sóisialta trí Ghaeilge ar siúl sa chathair’ bíodh is go ndúirt roinnt mhaith nach raibh aon tuairim láidir acu faoin gceist. Ba é ‘níl tuairim láidir agam’ an freagra ba choitianta a tugadh ar an ráiteas ‘b’fhearr tacú leis an nGaeilge sa Ghaeltacht ná sa chathair’. Ar an meán freisin bhí na daltaí ag easaontú nó ag easaontú go láidir gur ‘cur amú ama an Ghaeilge a chur chun cinn i gcathair na Gaillimhe’. Fiafraíodh de na daltaí ar mhaith leo ‘níos mó Gaeilge a úsáid gach lá’. Ba é ‘Ba mhaith’ an freagra ba choitianta (44.8%) agus dúirt tríúr (10.3%) gur mhaith leo ‘go mór’ Gaeilge a úsáid gach lá ach ní raibh ‘tuairim láidir’ ag 9 (31%) agus mhothaigh ceathrar (13.8%) nár mhaith leo.

6.3.3 DALTAÍ CHOLÁISTE PAITRÍOCH NAOMH SEOSAMH

Reáchtáil Isbéal Nic Aoidh, múinteoir scoile i gColáiste Pátríoch Naomh Seosamh (“The Bish”), grúpaí fócais le daltaí na meánscoile Béarla sin chun cumas Gaeilge agus tuairimí na scoláirí a mheas maidir le todhchaí na Gaeilge sa chathair. Foilsíodh torthaí an taighde ar leathanach Facebook na scoile. Dúirt siad uilig gur mhaith leo níos mó Gaeilge a chloisteáil sa chathair ach toisc nach raibh Gaeilge ag chuile dhuine sa chathair go mbeadh deacrachtaí ann í a úsáid. Dúirt cuid acu nach mbeidís compordach Gaeilge a labhairt nó nach raibh a ndóthain Gaeilge acu ach go mbeidís sásta beannachtaí Gaeilge a chloisteáil agus a úsáid i siopaí. Bhí siad den bharúil go spreagadh rudaí beaga mar sin daoine óga eile le Gaeilge a labhairt. Mheas siad go gcaithfí iarrachtaí a dhéanamh daoine óga a spreagadh agus a mhealladh le Gaeilge a úsáid.

Moltaí

Mhol siad caifé Gaeilge don chathair agus lascaine 5% do dhaoine a d’ordódh bia i nGaeilge. Ar na moltaí eile a luaigh siad bhí comórtais i nGaeilge i gcaiféanna le laghdú nó lascaine mar dhuais don bhuaiteoir/do na buaiteoirí; áit ar leith do dhaoine óga teacht le chéile chun Gaeilge a labhairt nó/agus a fhoghlaim; comharthaí a chrochadh ar shráideanna na cathrach ar a mbeadh nathanna cainte agus focail Ghaeilge; ranganna Gaeilge a chur ar fáil sa chathair; dioscónna agus ceolchoirmeacha dátheangacha/Gaeilge. Dar leo gur cuid mhór de shaol na ndaoine óga é an ceol.

6.4 INSTITIÚIDÍ OIDEACHAIS TRÍÚ LEIBHÉIL

Sa mhír seo déantar plé ar an taighde ar fad a bhain leis an nGaeilge agus na príomh-institiúidí tríú-leibhéal i nGaillimh mar atá, Ollscoil na hÉireann, Gaillimh agus Institiúid Teicneolaíochta na Gaillimhe/Mhaigh Eo.

6.4.1 OLLSCOIL NA HÉIREANN GAILLIMH

Is é atá sa chuid seo, torthaí taighde ó ghrúpaí fócais agus agallaimh a rinneadh le foireann agus mic léinn Ollscoil na hÉireann, Gaillimh.

6.4.1.1 SCÉIM TEANGA OLLSCOIL NA HÉIREANN, GAILLIMH (2018-2021)

Sa tríú scéim teanga de chuid Ollscoil na hÉireann, Gaillimh, leagtar amach an éagsúlacht mhór cúraimí atá ar an institiúid chomh fada is a bhaineann leis an nGaeilge. Tá na seirbhísí a chuirtear ar fáil roinnte ina dtrí chuid mar atá: na seirbhísí tacaíochta atá ar fáil go dátheangach (OÉG, 2018: 7-16); Seirbhísí Acadúla arna soláthar trí mheán na Gaeilge (2018: 17-20) agus inniúlacht sa Ghaeilge a fheabhsú (OÉG, 2018: 20-21). Maidir leis na seirbhísí tacaíochta atá ar fáil go dátheangach, cuimsíonn sé sin oifigí riaracháin na hOllscoile, Oifig an Uachtaráin, Oifig an Rúnai agus an Oifig Iontrála, mar shampla. Sna samplaí sin uile cuirtear seirbhís ar fáil trí Ghaeilge agus trí Bhéarla araon. Ar an gcaoi chéanna, cuirtear seirbhís trí Ghaeilge agus trí Bhéarla ar fáil ag Deasc Freastail na Leabharlainne agus I.T. mar aon le Deasc Eolais na Mac Léinn (OÉG, 2018: 7).

Nuair a bhíonn comhfhreagras i scríbhinn i gceist, bíodh sé tríd an tseirbhís phoist nó go leictreonach, tabharfar freagra ar an gcumarsáid scríofa sa teanga oifigiúil chéanna ina bhfuarthas í (OÉG, 2018: 11). Mínítear sa scéim go bhfuil an Ghaeilge chun tosaigh ar an mBéarla sa teachtaireacht réamhthairseach gutháin a chuireann fáilte roimh dhaoine a chuireann glaoch ar an Ollscoil. Más ball foirne a fhreagraíonn an fón, deirtear go bhfuil an tairiscint ghníomhach i bhfeidhm ar an malartán, rud a fhágann go mbeannófar don té atá ag glaoch i nGaeilge i dtosach agus i mBéarla ina dhiaidh sin. Ciallaíonn sé seo go bhfágfar an rogha teanga faoin té atá ag glaoch (OÉG, 2018: 12). Sa rannóg dar teideal ‘Seirbhísí Acadúla arna soláthar trí mheán na Gaeilge’ leagtar amach na cúraimí iomadúla atá ar an Ollscoil i dtaca leis an ollscolaíocht trí Ghaeilge, faoi mar a dhéantar cur síos orthu in Acht an Choláiste Ollscoile, Gaillimh (Leasú) 2006. Is é Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge ‘an phríomhfheithicil’ atá ag an Ollscoil chun aghaidh a thabhairt ar an gcúram sin oideachas Ollscoile trí Ghaeilge a chur ar fáil (OÉG, 2018: 17).

Maidir le hinniúlacht sa Ghaeilge a fheabhsú, tá sé i gceist ag an Ollscoil plean institiúideach teanga a chur i dtoll a chéile. An aidhm atá leis seo ná áireamh cruinn a dhéanamh ar líon na gcainteoirí Gaeilge i measc chomhlúadar na hOllscoile, idir mhic léinn agus bhaill foirne, féachaint cé na líonraí lena mbaineann siad gan trácht ar na mianta atá acu. Ag eascairt as an méid sin féachfar le plean cuimsitheach a réiteach i dtaca le soláthar seirbhísí acadúla agus tacaíochta trí mheán na Gaeilge in OÉ Gaillimh (OÉG, 2018: 21).

Dúirt ionadaí thar cheann OÉ Gaillimh a ghlac páirt i ngrúpa fócais a reáchtáladh le comhlachtaí poiblí na cathrach go mbíonn seirbhísí riaracháin na hOllscoile ag plé go príomha le muintir na Gaeltachta agus le mic léinn a thagann ó Ghaelcholáistí. Dúirt an t-ionadaí go bhfuil sé tábhachtach go dtuigfeadh daoine go bhfuil Gaeilge ag baill foirne agus mhol sí an tairiscint ghníomhach. Ní bhíonn lucht na Gaeilge ag éileamh seirbhísí Gaeilge go minic, a dúradh, mar nach bhfuil a fhios acu go bhfuil siad ann.

06

6.4.1.2 PLEAN STRAITÉISEACH OÉ GAILLIMH

Leagann *Fís 2020* plean straitéiseach OÉ Gaillimh amach don tréimhse 2015-2020 agus tá tagairtí go leor ann maidir le tábhacht agus ról na Gaeilge i bhforbairt na hOllscoile amach sa saol. Dearbhaíonn sé an athuair go bhfuil an Ollscoil ‘meáite ar champas dátheangach eiseamláireach a fhorbairt’ agus, níos suntasaí fós, ‘ar thairiscint ghníomhach seirbhíse trí Ghaeilge a chur ar fáil ar fud na hOllscoile’ (OÉ Gaillimh, 2015: 44). Tá liosta spriocanna sa phlean a bhaineann go sonrach leis an nGaeilge agus leis an nGaeltacht mar atá (OÉ Gaillimh, 2015: 45):

- Cláir sealbhaithe teanga a leasú le cinntiú go bhfuil inniúlacht sa Ghaeilge ina príomhthréith ag céimíthe OÉ Gaillimh.
- An seasamh atá ag an Ollscoil mar phríomhsholáthróir náisiúnta ar Oideachas Tosaigh Múinteoirí (ITE) iarbhuideoeachais trí mheán na Gaeilge a dhaingniú agus a fheabhsú.
- Leas a bhaint as a bonneagar uathúil Gaeltachta le go mbeidh sé ar an bpríomhionad do thumchláir theanga in ITE go náisiúnta.
- Cur le líon na ndeiseanna socrúcháin do mhic léinn i bhfiontair Ghaeltachta, eagraíochtaí meáin agus teangabhunaithe, agus dá bhrí sin tacú le forbairt eacnamaíochta sa réigiún.
- Atheagar a chur ar Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge chun cur leis an soláthar fadtréimhseach teagaisc trí Ghaeilge ag leibhéal fochéime.
- Clár bliantúil imeachtaí sóisialta, cultúrtha agus léannta a fhorbairt chun líonraí teangeolaíoch a bhunú agus a chothú ar fud na hOllscoile agus a cuid campas.
- Saineolas institiúide sa Ghaeilge, sa litríocht agus sa chultúr a atreisiú agus an Ollscoil a chur ar thús cadhnaíochta mar lárionad do léann na Gaeilge.
- Monatóireacht a dhéanamh ar chur i bhfeidhm na Scéime Teanga i ndlúthpháirt le hOifig an Choimisinéara Teanga agus leis an Roinn Ealaíon, Oidhreachta agus Gaeltachta.
- Tús a chur le bealaí solúbtha agus nuálaíochta do chomhaltaí foirne, do mhic léinn agus do chéimíthe sa chaoi go mbíonn siad in ann cur lena n-inniúlacht teanga le cabhair ó chlár chreidiúnaithe, cosúil leis an Diplóma sa Ghaeilge.

6.4.1.3 UACHTARÁN OLLSCOIL NA HÉIREANN, GAILLIMH

Cuireadh agallamh ar Uachtarán na hOllscoile an tOllamh Ciarán Ó hÓgartaigh faoi sheasamh na hOllscoile ar an nGaeilge agus faoi na bealaí ina bhféadfadh an Ollscoil tacú leis an bPlean Teanga. Fiafraíodh den Uachtarán cén fhís ghinearálta a bhí aige maidir leis an nGaeilge sa chathair.

‘Agus Ollscoil na hÉireann Gaillimh i mbun ullmhúchán stratéis nua na hOllscoile don tréimhse i ndiaidh 2020, tá sé i gceist go mbeadh saibhreas sainiúil na Gaillimhe agus an cheantair máguaird mar bhunchloch straitéiseach ag an Ollscoil lenár n-uaimhian idirnáisiúnta a threisiú. Tá an cultúr agus cúrsaí cultúrtha greannta ar chroíchloch shuíomh agus shaol na hOllscoile agus tá sé i gceist dá bharr sin go mbeidh caomhnú agus bláthú na Gaeilge i gcroílár struchtúr agus straitéis

na hOllscoile. Mar chuid den straitéis nua mar sin, beidh an ollscoil ag plé deiseanna co-oibrithe agus maoinithe le heagraíochtaí poiblí agus lenár bpobal i gcoitinne chun go mbainfimid amach le chéile an sprioc straitéiseach seo’.

Mheas sé dá bharr go raibh ról lárnach ag an Ollscoil maidir leis an nGaeilge sa chathair; luadh gur leis an Ollscoil thart ar an gceathrú cuid de dhaonra na cathrach agus go raibh c.2,500 fostaithe ag an Ollscoil. Dúirt sé nár mhór don Ollscoil dea-shampla a thabhairt má tá an chathair chun dul chun cinn a dheanamh mar chathair dhátheangach. Ba mhaith leis an Uachtarán go mbeadh OÉ Gaillimh lárnach ó thaobh taighde a bhaineann leis an nGaeilge agus le cúrsaí ceilteacha trí chéile. Luaigh sé tuarascálacha a rinneadh san Ollscoil roimhe seo faoin ábhar céanna, le Mícheál Ó Cinnéide, mar shampla (féach Caibidlí 2 agus 3). Dar leis go bhfuil tábhacht leis na teaghlaigh ghaelacha agus leis an bpobal Gaeilge sa chathair agus go dteastaíonn cúnaimh agus tacaíocht uathu. Luadh Gaillimh le Gaeilge agus Glór na nGael sa chomhthéacs seo, agus gur cheart don Ollscoil a bheith ag obair leosan.

Ba cheart freisin clár taighde faoin nGaeilge a leagan síos san Ollscoil agus luaigh sé mar shampla amháin go raibh deiseanna ann ceangal a dhéanamh le scoileanna sa chathair leis an taighde seo. Mhol sé ceangal straitéiseach leis na gaelscoileanna; d’fhéadfaí an Ghaeilge a mhúineadh do na tuismitheoirí, mar shampla, nó d’fhéadfaí baill foirne dul amach chuig na scoileanna. Luaigh an tOllamh Ó hÓgartaigh gur cheart an teagasc trí Ghaeilge a láidriú san Ollscoil agus go bhféadfaí é sin a lua i bPlean Straitéiseach na hOllscoile freisin, b’fhéidir. D’fhéadfaí postanna áirithe a chur ar leataobh i ndisciplíní éagsúla agus an Ghaeilge a bheith luaite leo. Ba cheart acmhainní breise a chur ar fáil do mhúineadh na Gaeilge féin. Luaigh an tUachtarán go raibh ról ag an Oifigeach Rannpháirtíochta Seachtraí (in Oifig an Rúnaí) cuidiú le ról na cathrach mar bhaile seirbhíse do Ghaeltacht na Gaillimhe. Luadh freisin go raibh ról lárnach ag an Acadamh san obair sin, de bharr go raibh saol na teanga go hiomlán éagsúil sa chathair le hais na Gaeltachta. Mhol sé go bhféadfaí deiseanna a thabhairt do scoileanna agus grúpaí cathrach eile dul chun na Gaeltachta agus acmhainní na hOllscoile sna ceantair Ghaeltachta a úsáid. Tá ceangal traidisiúnta ag An Taibhdhearc leis an Ollscoil freisin anois agus ó bunaíodh í, agus d’fhéadfaí iarrachtaí a dhéanamh nasc láidir a chruthú idir An Taibhdhearc agus an Cumann Drámaíochta.

Fiafraíodh den Uachtarán cad a bhí i gceist i dtéarmaí praiticiúla leis an ráiteas in Fís 2020 go ndearbhaíonn an Ollscoil an ról atá aici tacú le pobal na Gaeilge agus le Gaillimh mar chathair dhátheangach. Maidir le Scéim Teanga na hOllscoile, rinne sé trí mholadh ar leith a chabhródh leis an nGaeilge san Ollscoil, dar leis:

- a) Scoláireachtaí a bhronnadh ar dhaoine a raibh Gaeilge acu a bhí ag cur fúthu in ionad cónaithe na hOllscoile.
- b) Scoláireachtaí do dhaoine a bhí ag tabhairt faoi ábhair Ghaeilge san Ollscoil.
- c) Cur leis an teagasc trí Ghaeilge san Ollscoil.

Mhol an tUachtarán freisin go mbunófaí Coiste Straitéiseach don Ghaeilge in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh a chabhródh le cur i bhfeidhm na moltaí thuas. Mhol sé freisin páirtneireachtaí straitéiseacha chun freastal na hOllscoile ar mhic léinn agus ar bhaill foirne Ghaeilge agus Ghaeltachta a fheabhsú – le Gaillimh le Gaeilge / Conradh na Gaeilge, Galway Bay FM etc, mar shampla. Bheadh duine ag teastáil leis an obair a chomhordú. Luadh gurbh fhiú taighde a dhéanamh maidir leis na hOifigigh Gaeilge in institiúidí tríú leibhéal eile sa tír. Moladh ciste a chur ar leataobh do thograí taighde, nó fiú le comhordú a dhéanamh ar chlár taighde náisiúnta don Ghaeilge.

06

6.4.1.4 FOIREANN OLLSCOIL NA hÉIREANN, GAILLIMH A bhfuil GAEILGE ACU

Reáchtáladh grúpa fócais le foireann Ollscoil na hÉireann, Gaillimh a bhfuil Gaeilge acu agus bhí triúr i láthair ó ranna éagsúla na hOllscoile. Dúradh gur tuairim is 5% den teagasc a bhí trí mheán na Gaeilge i Roinn na Staire. Níl aon dualgas ar na baill foirne a fostaíodh tar éis 2000, áfach, léachtaí ná ranganna teagaisc a chur fáil i nGaeilge. Tháinig íslíú mór ar líon na mac léinn ag tabhairt faoi ranganna teagaisc trí mheán na Gaeilge le 5 bliana anuas. Níl ach beirt sa chéad bhliain faoi láthair agus ba chosúil go raibh mic léinn a tógadh le Gaeilge ag tabhairt faoin stair i mBéarla.

Tugadh an t-eolas seo a leanas faoi líon na mac léinn atá ag déanamh staidéir ar Fhraincis trí Ghaeilge:

- 1BA – 28 Mac Léinn
- 2BA – 13 Mac Léinn
- 4BA – 13 Mac Léinn

Maíodh gur idir 25-30% de mhic léinn i ngach bliain a roghnaigh Fraincis a dhéanamh trí Ghaeilge. Meascán iad na mic léinn sin den dream a rinne a gcuid scolaíochta trí Ghaeilge agus a mhalairt. Dúradh gur buntáiste do lucht na Gaeilge i Roinn na Fraincise é de bharr go raibh na ranganna níos lú agus béim níos mó ar an teagasc. Bhí na rannpháirtithe den bharúil go raibh margaiócht ar na cúrsaí atá ar fáil trí mheán na Gaeilge fíorthábhachtach ar mhaithe le líon na mac léinn a choinneáil ard. Maidir leis an Eolaíocht, dúradh nach raibh aon mhúineadh trí mheán na Gaeilge ar siúl a thuilleadh. Cuireadh deireadh leis an gcleachtas i Roinn na Fisice dhá bhliain ó shin, i Roinn na Ceimice trí bliana ó shin agus i Roinn na Mata i mbliana. Bhíodh idir duine amháin agus triúr ag tabhairt faoin gcúrsa iomlán trí mheán na Gaeilge i gcomórtas le 30-40 mac léinn 20 bliain ó shin. Míníodh gurbh fhéidir le trí bliana anuas modúl roghnach a dhéanamh ar théarmaí eolaíochta trí mheán na Gaeilge sa dara bliain den bhunchéim. B'iondúil gur roghnaigh níos mó ná deichniúr mac léinn an modúl seo gach bliain.

Cuireadh agallamh breise ar léachtóir d'fhoireann Ollscoil na hÉireann, Gaillimh a bhfuil Gaeilge acu. Bhíodh leagan Gaeilge de na modúil ar fad ina Roinn ar fáil sa chéad agus sa dara bliain den BA ach níl ach modúl roghnach Gaeilge nó dhó ar fáil anois. Dúirt an t-agalláí go raibh seachtar nó ochtar Gaeilgeoirí ag múineadh ina Roinn (33% den fhoireann ar a laghad) agus go raibh triúr sa Roinn nár labhair ach Gaeilge leis an agalláí ar bhonn laethúil. Mar sin, bhí cumas teangeolaíoch ag an Roinn tuilleadh teagaisc trí Ghaeilge a dhéanamh.

Deacrachtaí

Dúradh nach bhfuil teacht ar fhostaíocht i saol na heolaíochta trí Ghaeilge agus nach mbíonn éileamh ann ar oideachas trí Ghaeilge dá bharr. Bhí na rannpháirtithe den tuairim nach mbíonn aithne ag lucht na Gaeilge ar a chéile i nGaillimh, fiú amháin ar an gcampas. Bhí easpa feasachta ann maidir leis na cúrsaí agus modúil a bhí ar fáil i nGaeilge cheana in OÉ Gaillimh.

Moltaí

Moladh gur cheart dul chuig na meánscoileanna leis na daltaí a chur ar an eolas faoi na cúrsaí a bhíonn ar fáil trí mheán na Gaeilge. Maíodh gur buntáiste ar leith é d'OÉ Gaillimh go mbíonn cúrsaí BA ar fáil i nGaeilge. Ba chóir tógáil air sin ó thaobh na poiblíochta de. Ba ghá fostaíocht/socrúcháin a chur ar fáil sna Gaeltachtaí d'eolaithe agus do mhic léinn na heolaíochta. Teastaíonn 'córas aitheantais' go géar go mbeadh a fhios cé aige/aici a bhfuil Gaeilge sa chathair.

Bhí siad den bharúil gur éirigh an Fáinne rópholaitiúil mar shiombail. Tá an Pop-Up Gaeltacht ina múnla an-mhaith do chur chun cinn na Gaeilge agus b'fhiú í a reáchtáil i nGaillimh.

Shíl an t-agalláí aonair go raibh mothú diúltach faoin teanga i measc an phobail agus mhothaigh siad go raibh pobal Gaeilge níos bríomhaire i mBaile Átha Cliath ná Gaillimh. Ba ghá níos mó poiblíochta a dhéanamh don teanga mar ábhar bróid don Ollscoil, dar leo, agus ba cheart go gceapfaí gur buntáiste uathúil a bhí ann don Ollscoil an oiread ábhar a bheith ar fáil trí mheán na Gaeilge. Ba chóir go mbeadh aon áit lárnach amháin san Ollscoil a thabharfadh an t-eolas ar fad don phobal maidir le seirbhísí Gaeilge an institiúid, cosúil le modúil Ghaeilge, foireann le Gaeilge agus mar sin de. Teastaíonn deiseanna níos mó do phobal na Gaeilge ar champas na hOllscoile aithne a chur ar a chéile. Ba ghá tuilleadh imeachtaí sóisialta Gaeilge a reáchtáil san Ollscoil don fhoireann.

6.4.1.5 TEAGASCÓIRÍ ACADAMH NA hOLLSCOLAÍOCHTA GAEILGE

Reáchtáladh grúpa fócais le beirt theagascóirí ó Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge. Ba le lucht an Dioplóma sa Ghaeilge ba mhó a bhí na múinteoirí ag plé. Dúirt siad go raibh suas le scór in aon rang amháin do chúrsa an Dioplóma agus go raibh meascán sa rang ón dream a bhí ar scor ón obair agus a thug faoin gcúrsa mar chaitheamh aimsire go dtí an dream óg a bhí i mbun bunchéime eile ar an gcampas.

Deacrachtaí agus moltaí

B'fhacthas dóibh gurbh ísle i gcoitinne cumas na mac léinn ná mar a bhí cheana agus go raibh brú na bpointí sna meánscoileanna ag cur srian ar an bhfoghlaim. Ba mhinic, dar leo, daoine óga ag gabháil den choláiste sa lá atá inniu ann fiú nuair nár fheil sé dóibh agus go mbeidís níos fearr as ag díriú ar cheirdeanna. Bhí siad den bharúil nach raibh stádas ag an gceird sa lá atá inniu ann agus go raibh sé seo ag cur oideachas tríú leibhéal as riocht. Measadh go raibh an litriú agus an ghramadach go dona ag mic léinn. Deacracht eile a luadh ná an easpa Ghaeilge a bhí le cloisteáil sa chaifé in Áras na Gaeilge. Dhéanfaidh sé maitheas freisin Oifigeach Gaeilge amháin lán-aimseartha a earcú san Ollscoil a bheadh ag plé go sonrach le cur chun cinn na Gaeilge ar an gcampas. Ba cheart úsáid a bhaint as pearsana poiblí leis an nGaeilge a chur chun cinn agus a phoiblíú. Bhí tionchar an-mhór ag na daoine sin ar mheon an phobail agus níor mhór iad a aithint agus a úsáid.

6.4.1.6 MIC LÉINN NA GAEILGE IN OLLSCOIL NA hÉIREANN, GAILLIMH

Beartaíodh grúpa fócais a eagrú le mic léinn in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh a raibh an Ghaeilge acu. Ba tríd an gCumann Gaelach a rinneadh teagmháil leis na mic léinn agus d'fhreastail ceathrar acu ar an gcruinniú. Bhí idir lucht na Gaeltachta agus cainteoirí líofa eile sa ghrúpa. Mhínigh siad i dtosach céard a bhí i gceist le hobair an Chumainn Ghaelaigh: imeachtaí sóisialta, oíche na mac léinn, tráth na gceist, ciorcal comhrá agus araile a reáchtáil. Ar an gcampas ba mhó a bhí imeachtaí á n-eagrú seachas oíche na Mac Léinn in Áras na nGael. Dúirt siad go raibh tuairim is 130 a chuaigh leis an gCumann gach bliain sa chéad seimeastar agus 40 breise ar lá na gcumann sa dara seimeastar. Níorbh fhurasta figiúr a chur ar an líon gníomhaithe sa chumann ach bhí 50 ón gcumann a thug aghaidh ar an Oireachtas mar shampla, idir fhoghlaimeoirí agus chainteoirí líofa.

06

Deacrachtaí

Mhóthaigh siad go raibh áiteanna ar an gcampas go raibh comhartha ar an deasc tosaigh ag maíomh go raibh seirbhísí Gaeilge ar fáil ach nuair a tosaíodh comhrá i nGaeilge ba mhinice ná a chéile gur iompaigh an ball foirne ar an mBéarla. Dúradh nach raibh a fhios ag daoine cá raibh na seirbhísí Gaeilge le fáil ar an gcampas.

Moltaí

Mhol siad gur cheart go mbeadh biachláir san Ollscoil ar fáil go hiomlán dátheangach mar aon le heolas níos soiléire faoi na seirbhísí Gaeilge atá ar fáil san Ollscoil. Ba ghá cinntiú go raibh foireann san Ollscoil in ann ar a laghad beannachtaí a rá i nGaeilge agus roinnt frásaí bunúsacha i nGaeilge a fhoghlaim. Bhí siad ar fad go láidir den tuairim gur chóir níos mó cúrsaí Ollscoile a chur ar fáil trí mheán na Gaeilge, go háirithe cúrsaí eolaíochta. Beartaíonn daltaí meánscoile ábhair cosúil le tíreolas agus eolaíocht a dhéanamh i mBéarla de bharr go gceapann siad nach mbeidh an rogha ann Gaeilge le fáil san Ollscoil. B'fhiú go mór Pop-Up Gaeltacht a reáchtáil i nGaillimh mar áis do Ghaeilgeoirí teacht le chéile. Níor mhór suaitheantas ar dhaoine a thabhairt isteach a chuirfeadh in iúl go bhfuil Gaeilge ag an duine atá á chaitheamh. B'fhacthas go raibh náire ar dhaoine seirbhísí a éileamh de bharr go raibh sé de thaithí acu gan an tseirbhís Ghaeilge bheith ar fáil dóibh.

6.4.1.7 COMHALTAS NA MAC LÉINN, OÉ GAILLIMH

Duine Gaeltachta ba ea Oifigeach na Gaeilge de chuid Chomhaltas na Mac Léinn in OÉ Gaillimh tráth ar tugadh faoin taighde ar an bPlean Teanga. Ról páirtaimseartha atá i gceist leis an bpost seo agus mac léinn lán-aimseartha atá san Oifigeach. Fiafraíodh den Oifigeach cé na cúraimí a bhí ar an té a thoghtar mar Oifigeach na Gaeilge ag an gComhaltas agus i measc na bpríomhchúraimí a luadh bhí: cinntiú go dtéann chuile shórt amach ó Chomhaltas na Mac Léinn go dátheangach; comhairle agus tacaíocht a chur ar fáil do na Cumainn Ghaeilge/ Ghaelacha; freastal ar chruinnithe de Choiste Chomhaltas na Mac Léinn; agus labhairt ag ócáidí oifigiúla na Gaeilge ar an gcampas.

Deacrachtaí

Shíl an t-oifigeach gur dheacracht mhór amháin a bhain leis an bpost gur ról páirtaimseartha a bhí ann. Dúradh freisin go raibh easpa ranganna/léachtaí le fáil i nGaeilge san Ollscoil agus easpa eolais faoi na modúil a bhí ar fáil trí Ghaeilge. Dar leis an oifigeach nach raibh a fhios ag mic léinn cé na daoine ar an gcampas a raibh Gaeilge acu.

Moltaí

Mothaíodh gurbh fhiú go mór Pop-Up Gaeltacht a chur ar bun i nGaillimh ó tharla dlús suntasach cainteoirí a bheith ag cur fúthu sa chathair. Ba ghá cinntiú go gcothófaí an Scéim Chónaitheach Gaeilge nua in OÉ Gaillimh: tá seisear páirteach ann i mbliana ach níor mhór í a fhorbairt sna blianta amach romhainn. Cheap an t-oifigeach gur chóir go gcuirfí an Scéim Teanga i bhfeidhm go dílis san Ollscoil mar eiseamláir d'institiúidí poiblí eile.

Níor mhór eolas a scaipeadh faoin rogha Gaeilge de chúrsaí Ollscoile – ba chosúil nach bhfuair mic léinn na chéad bliana amach faoin rogha Gaeilge de mhodúil áirithe go raibh sé

ródheireanach. Theastódh comhartha nó suaitheantais ag foireann na hOllscoile ag léiriú go bhfuil Gaeilge acu. Chuirfeadh sé sin le sofheictheacht agus le labhairt na Gaeilge. Ba cheart go mbeadh sé ina dhualgas ag Uachtarán na hOllscoile agus ag Uachtarán Chomhaltas na Mac Léinn bheith in ann Gaeilge a labhairt. Comhartha an-láidir a bheadh ina leithéid agus luíonn sé le réasún in Ollscoil dhátheangach.

6.4.1.8 IAR-LÉACHTÓIR OLLSCOILE

Shíl an tOllamh Emeritus Steven Ellis ó Roinn na Staire go raibh labhairt na Gaeilge sa chathair tite siar le 30 bliain anuas. Maidir leis an Ollscoil, dúirt sé go mbíodh na léachtaí ar fad i Roinn na Staire ar fáil trí mheán na Gaeilge tráth dá raibh agus gur i nGaeilge a bhíodh cúrsaí riaracháin uile na Roinne chomh maith.

Deacrachtaí

Dúirt an tOllamh Ellis gurbh fhearr i bhfad cumas Gaeilge an lucht acadúil sna 1970í agus sna 1980í. B'fhacthas dó nach raibh aitheantas ag gabháil don dream a rinne iarracht léachtaí Gaeilge a chur ar fáil go deonach. Constaic eile í nach raibh aon dul as ach ábhar i mBéarla a chur ar na liostaí léitheoireachta ar fad. Bíonn an Ghaeilge ina ábhar bunchéime eile ag thart ar 25% de mhic léinn na Staire, dar leis an Ollamh Ellis, ach ní éilíonn siad modúil trí Ghaeilge.

Moltaí

Mhol an tOllamh Ellis nár mhór staidéar a dhéanamh ar stádas na Breatnaise sa Bhreatain Bheag agus na polasaithe atá ann i leith na teanga sin más uainn an Ghaeilge a chothú mar theanga bheo sa phobal. Bhí sé den bharúil gur mhothaigh daoine dearfach faoin stádas dátheangach a bhí ag an gcathair agus gur cheart tógáil ar an dea-thoil sin. Tá sé ina bhuntáiste go nglacann go leor mac léinn ón gcoigríoch leis go nádúrtha go mbeidh teanga eile á labhairt in Éireann taobh amuigh den Bhéarla. Is minic go mbíonn an Ghaeilge i nGaillimh ar cheann de na cúiseanna móra go socraíonn daoine cur fúthu anseo – is amhlaidh an scéal i gcás daoine acadúla, an lucht gnó agus ealaíontóirí ach go háirithe, a dúirt sé.

6.4.2 INSTITIÚID TEICNEOLAÍOCHTA NA GAILLIMHE/MHAIGH EO (ITGM)

De réir eolais a fuarthas ó ITGM (Marnell, 2019), idir an dá champas atá ag an Institiúid sa chathair níl ach 44 mac léinn ag gabháil den Ghaeilge ar an iomlán. Dar leis go bhfuil a bhformhór sin i mbliain a haon nó a dó de chlár trí nó ceithre bliana. Ní leanann ach fíorbheagán ar aghaidh leis an nGaeilge go dtí na blianta deireanacha. Sé cinn nó mar sin d'ábhair éagsúla a bhíonn ar bun ag na mic léinn ag aon am amháin ar pé clár léinn atá acu, mar sin níl an Ghaeilge i dteideal aon cháilíocht ag an gcoláiste, ná ní mhúintear aon ábhar eile trí Ghaeilge a thuilleadh. Is cosúil nach bhfuil aon Oifigeach Gaeilge ag feidhmiú in ITGM agus níor éirigh linn aon agallamh ná grúpa fócais a shocrú leis an bhfoireann ach tuigtear don mheitheal taighde gur ghlac ball foirne amháin ar a laghad páirt sa suirbhé ar-líne faoin bPlean Gaeilge.

06

6.4.2.1 SCÉIM TEANGA ITGM 2019-2022

Is é seo an tríú scéim de chuid ITGM. Aithnítear sa scéim seo go bhfuil líon teoranta ball foirne san Institiúid a bhfuil cumas sa Ghaeilge acu (2018: 5). Is sa chomhthéacs sin a leagtar amach na ceithre aidhm atá ag an scéim: Tuilleadh feabhais a chur ar chumas Gaeilge na Foirne; Feasacht a mhéadú i measc na foirne uile ar ábhar agus aidhm na scéime; Seirbhís theoranta duine-le-duine a leathnú do réimsí eile; Pleananna a dhaingniú chun cumas Gaeilge iarchéimithe a leathnú i réimsí roghnaithe (ITGM, 2018: 5). Maítear go bhfuil an scéim bunaithe ar ‘phrionsabail na Seirbhíse Cáilíochta don Chustaiméir,’ rud a chiallaíonn go ndéanfar freastal ar dhaoine ar mian leo a gnó a dhéanamh trí Ghaeilge (ITGM, 2018: 9).

Is é an cuspóir a leagtar amach sa scéim go mbeidh ‘dul chun cinn suntasach’ déanta ag an Institiúid chomh fada agus a bhaineann le seirbhísí dátheangacha a chur ar fáil faoi dheireadh na scéime (ITGM, 2018: 12). Chuige sin, díreann isteach ar raon leathan cáipéisíochta a chuirtear ar fáil go leictreonach agus i bhfoirm chrua mar atá: bróisiúir, foirmeacha iarratais agus bileoga faisnéise, láithreán gréasáin – faisnéis statach, ghinearálta (ITGM, 2018: 12). Cuirfear an t-ábhar seo ar fáil go dátheangach faoi dheireadh na scéime. Ina ainneoin sin, beidh codanna den láithreán gréasáin á gcur ar fáil i mBéarla amháin i gcónaí, codanna a bhaineann leis an bpobal idirnáisiúnta go sonrach chomh maith le sainábhar teicniúil agus speisialtóireachta (ITGM, 2018: 12).

Aithnítear, freisin, an tábhacht a bhaineann leis an oifig fáilte gan trácht ar an lasc-chlár ó tharla gurb iad sin an chéad phointe teagmhála atá ag an bpobal leis an Institiúid. Ar an gcaoi sin, deirtear go dtugann an fhoireann fáiltithe/lasc-chláir ainm na hInstitiúide i nGaeilge. Táthar oile, freisin, ar na bunbheannachtaí a thabhairt i nGaeilge. Chomh maith leis sin, tá socruithe i bhfeidhm ionas gur féidir leis an bhfoireann baill den phobal a chur i dteagmháil, gan mhoill, leis an oifig nó oifigeach atá freagrach as an tseirbhís atá ag teastáil trí Ghaeilge, más ann di (ITGM, 2018: 14).

6.4.2.2 AONTAS NA MAC LÉINN, ITGM

Níl aon seasamh oifigiúil ag an Oifigeach Gaeilge in Aontas na Mac Léinn, ITGM ach feidhmíonn siad mar dhuine deonach agus cuireann an tAontas spás ar fáil don duine sin sna hoifigí atá acu.

Deacrachtaí

Dúirt an t-oifigeach nach raibh ach fíorbheagán modúl le Gaeilge ar fáil in ITGM. Laige mhór amháin a bhí ag lucht na Gaeilge i nGaillimh dar leis an Oifigeach nach raibh aithne acu ar a chéile. Ba dhóigh leis an agalláí gurbh iomaí Gaeilgeoir a casadh ar a chéile sa chathair ach gurbh é Béarla teanga an chomhrá san áit nach raibh aithne phearsanta ag na Gaeilgeoirí sin ar a chéile agus nach raibh a fhios ag duine amháin go raibh Gaeilge ag an duine eile.

Moltaí

I measc na dtionscnamh a mhol an t-oifigeach le daoine a spreagadh chun Gaeilge a labhairt bhí Maidin Chaifé Ghaeilge ar an gcampas in ITGM; scannán i nGaeilge a thaispeáint sa choláiste; dioscó Gaeilge a réachtáil sa chathair agus níos mó ceolchoirmeacha Gaeilge i nGaillimh. Bhí an t-oifigeach den bharúil freisin gur theastaigh foireann cheart Ghaeilge in ITGM leis an teanga a chur chun cinn ar an gcampas. Shíl siad go raibh an Pop-Up Gaeltacht ina múnla maith do chur chun cinn na teanga. Bhí siad den tuairim gur gá níos mó ranganna agus cláracha raidió, suaitheantas ar leith agus Oifigeach Gaeilge lánaimseartha in ITGM.

Rinneadh grúpa fócais le múinteoirí Gaeilge de chuid Chonradh na Gaeilge in Áras na nGael ar Shráid Doiminic. D'fhreastail beirt ar an ngrúpa fócais seo. Dar leo gur mhó an tsuim a bhí ag daoine fásta i ranganna Gaeilge agus go raibh siad an-dearfach i leith na teanga. Ba dhóigh leo go raibh na heachtrannaigh a d'fhreastail ar ranganna Gaeilge an-ghníomhach ó thaobh na foghlama de. Faoi láthair tá ochtar eachtrannach sa rang Gaeilge as tíortha ar nós Cheanada, Stáit Aontaithe Mheiriceá agus Pórtó Ríce. Maidir le ciorcail chomhrá, bíonn thart ar scór daoine sna cinn is rathúla sa chathair agus tá meascán de dhaoine a bhfuil 'cúpla focal' acu, cainteoirí cumasacha agus glantosaítheoirí (féach chomh maith 10.5). Mhothaigh na múinteoirí go raibh an-lúí ag muintir na cathrach leis an dátheangachas ach go raibh droch-mheon i leith na Gaeilge ag leor daoine freisin. Dúirt siad go raibh turasóirí an-tógtha leis an teanga agus gur deis iontach don chathair í maíomh a dhéanamh as a láidre is atá an Ghaeilge sa réigiún seo.

Moltaí

Ba cheart níos mó taighde a dhéanamh ar na teangacha Ceilteacha mar ghrúpa agus aird a bheith againn ar ghluaiseachtaí agus ar pholasaithe Breatnaise sa Bhreatain Bheag ach go háirithe. Ba ghá labhairt go díreach le comhlachtaí beaga sa chathair go bhfeicfí cén chaoi a bhféadfaí cuidiú leo seirbhísí Gaeilge a chur ar fáil. Mhol siad siúlóid staire i nGaillimh trí mheán na Gaeilge a chur ar fáil leis an nGaeilge a chur i lár an aonaigh d'earnáil turasóireachta na cathrach. Ceapadh go raibh scéim foghlama Gaeilge as an nua ag teastáil le daoine a spreagadh Gaeilge a fhoghlaim agus go raibh daoine sásta Gaeilge a labhairt ach na huirlisí cuí bheith acu. Dar leo go raibh géarghá le feighlithe linbh le Gaeilge do thuismitheoirí agus gréasán lárnach do lucht na Gaeilge sa chathair. B'fhiú fógraí 'Fáilte go Gaillimh' a chrochadh in áiteanna feiceálacha.

07

CAIBIDIL 7
GNÓ AGUS TEICNEOLAÍOCHT

7.1 RÉAMHRÁ

Sa chaibidil seo, déantar cur síos ar na tuairimí atá ag gnólachtaí, dlíodóirí, na meáin chumarsáide agus daoine a bhíonn ag plé le teicneolaíocht i gcathair na Gaillimhe. Reáchtáladh grúpaí fócais le réimse leathan gnólachtaí sa chathair mar chuid de phróiseas inar cruthaíodh bonnlíne eolais cuimsitheach mar thúsphointe don Phlean Gaeilge do chathair na Gaillimhe. Cuireadh san áireamh gnólachtaí a fheidhmíonn go gníomhach trí Ghaeilge sa chathair – a bhfuil cainteoirí líofa ar an bhfoireann acu agus a dhéanann iarracht shonrach í a chur chun cinn mar theanga chumarsáide le custaiméirí. Fuarthas aiseolas ó bhuaiteoirí Ghradam Sheosaimh Uí Ógartaigh, agus uathu siúd a bhfuil suim acu sa Ghradam; bailíodh eolas chomh maith maidir le tuairimí ó roinnt mhaith gnólachtaí nach mbíonn páirteach i gcomórtas an Ghradain. Reáchtáladh grúpaí fócais freisin d'earnálacha na meán is na teicneolaíochta. Ba le cúnaimh agus comhairle Ghaillimh le Gaeilge a rinneadh an obair seo.

Cuireadh 13 grúpa fócais le chéile mar chuid de shraith ní ba leithne de ghrúpaí fócais a rinneadh sa Harbour Hotel, Gaillimh, thar chúig lá i Mí Feabhra agus Mí an Mhárta 2019. Reáchtáladh na grúpaí seo de réir téamaí: scátheagraíochtaí; eagraíochtaí beaga agus meánmhéide (*SMEs*); fáilteachas agus turasóireacht; dlí; airgeadas; na meáin chumarsáide agus teicneolaíocht. Pléitear grúpaí fócais a reáchtáladh le lucht ealaíon agus siamsaíochta i gCaibidil 8.

7.2 SCÁTHEAGRAÍOCHTAÍ, EAGRAÍOCHTAÍ BEAGA AGUS MEÁNMHÉIDE

Faoin téama ginearálta seo reáchtáladh grúpa fócais amháin trí mheán na Gaeilge le hionadaithe ó na gnólachtaí éagsúla sa chathair agus trí cinn díobh trí mheán an Bhéarla. Bhí meascán ann idir gnólachtaí idirnáisiúnta agus gnólachtaí áitiúla, ó réimsí éagsúla: tionscal na tógála, réadmhaoin, lónadóireacht, leabhair, stáiseanáireacht, éadaí, fearais tí agus earraí nach iad, agus earnáil an mhiondíola i gcoitinne.

7.2.1 GRÚPA FÓCAIS - GAEILGE

Tuairiscíodh sa ghrúpa seo go mbíonn daoine sásta an Ghaeilge a labhairt san ionad oibre má fheiceann siad go bhfuil Gaeilge ag an duine eile, agus má fheiceann siad fógraí i leith na Gaeilge. Dúirt na rannpháirtithe go mbíonn teagmháil laethúil acu le Gaeilgeoirí, agus luadh cúig faoin gcéad mar mheastachán ar an méid gnó a dhéantar as Gaeilge. Luadh chomh maith go bhfeictear uaireanta daoine as tíortha eile a bhíonn ag foghlaim agus ag labhairt na Gaeilge. Bhíodhas den tuairim gur chuir na comhlachtaí fúthu i gCathair na Gaillimhe mar gheall ar an gcultúr, agus gur rud maith é dá mbeidís féin páirteach sa saol sin maidir le cur chun cinn na teanga.

Maidir le deacrachtaí a d'aithin siad, luadh nach mbíonn sé soiléir do dhaoine cé a bhíonn ag cur seirbhísí ar fáil i nGaeilge. Sonraíodh go mbíonn sé deacair daoine a mhealladh chuig ranganna tar éis a sé an chlog. Luaigh rannpháirtithe áirithe chomh maith go mbíonn drogall orthu an Ghaeilge a labhairt fiú amháin nuair a bhíonn fógra ar an gcuntar.

Moltaí

Mhol na rannpháirtithe gur chóir go mbeadh an Ghaeilge ní ba láithrí sna meáin i bhfoirm fógraí ar an raidió agus sna nuachtáin, agus gur cheart tuilleadh comharthaíochta fós a bheith ann. Moladh go gcuirfí ranganna Gaeilge ar fáil i rith an lae seachas sa tráthnóna. Luadh go leor tacaíochta do bhealach éigin arbh fhéidir le Gaeilgeoirí aithne a chur ar a chéile sa spás gnó - suaitheantas mar shampla.

7.2.2 GRÚPAÍ FÓCAIS - BÉARLA

Sna grúpaí seo bhí cuid de na rannpháirtithe den tuairim go bhfuil pobal an ghnó freagrach go pointe áirithe maidir le cur chun cinn na Gaeilge sa chathair. Luadh áfach go bhfuil an-chuid oibre i gceist leis an gcineál sin gníomhaíochta. Bhí amhras ar roinnt de na rannpháirtithe faoin tsum sa teanga i measc an ghnáthphobail lasmuigh de shaol na Gaeilge féin i gcathair na Gaillimhe, agus amhras orthu dá bharr faoin éileamh a bhíonn ar an nGaeilge. Dúradh gur breá an rud é stádas dátheangach na cathrach, ach mar sin féin go bhfuil sé deacair teacht ar an nGaeilge sa chathair, i dtéarmaí seirbhísí ach go háirithe. Ina dhiaidh sin féin, luadh go mbíonn an Ghaeilge le cloisteáil in áiteanna ar leith – ar an Taobh Thiar mar shampla, agus i measc na foirne in ionad siopadóireachta na Coiribe, agus go mbíonn an-mheas ag na turasóirí ar an teanga. Tuairiscíodh, i gcás siopaí leabhair, go mbíonn an-tóir ar leabhair Ghaeilge. Maíodh gur buntáiste í an Ghaeilge do ghnólachtaí na Gaillimhe, rud nach bhfuil le fáil in aon chathair eile in Éirinn. Aontaíodh go bhfuil an-obair á déanamh ag Gaillimh le Gaeilge. Táthar ag iarraidh thábhacht na Gaeilge a chur ina luí ar ghnólachtaí idirnáisiúnta ar nós Debenhams agus Marks and Spencers.

I measc na ndeacrachtaí a d'aithin na rannpháirtithe, luadh go mbíonn sé deacair seirbhís trí Ghaeilge a chur ar fáil má bhíonn foireann an chomhlachta ag síorathrú. Má bhíonn ar ghnólachtaí fanacht le haistriúcháin as Gaeilge do bhiachláir nó do bhróisiúir, mar shampla, a dúradh, cuireann sé sin moill ar an obair. Sonraíodh go mbíonn costas agus am i gceist le haistriúcháin agus le fógraíocht/litríocht a chur ar fáil faoi dhó. Luadh an deacracht a bhíonn ag daoine a fháil amach cá bhfuil teacht ar sheirbhísí trí Ghaeilge. Tuairiscíodh go mbíonn sé deacair a chur ina luí ar bhaill foirne, agus ar bhainistíocht i gcoitinne, céard iad na buntáistí a ghabhfadh le gnó trí Ghaeilge, agus nach mbíonn sé éasca an tairbhe a bhaineann léi a thomhas i dtéarmaí praiticiúla ná i dtéarmaí an ghnóthachain.

Moltaí

Bhí na rannpháirtithe go mór i bhfabhar an tsuaitheantais mar bhealach arbh fhéidir le Gaeilgeoirí aithne a chur ar a chéile sa spás gnó. Moladh miontograí dírithe ar fhoirne gnólachtaí, mar shampla lá ar leith sa tseachtain a mbeadh na beannachtaí go léir as Gaeilge, agus bileoga a scaipeadh ar na foirne le beannachtaí agus nathanna bunúsacha orthu.

Smaoineamh eile a luadh ná go bhféadfáí rudaí áirithe a cheannach níos saoire ach iad a ordú as Gaeilge. Aontaíodh go bhfuil an chomharthaíocht tábhachtach d'fheiceálacht na Gaeilge sa chathair. Bhí an-mheas ag rannpháirtithe ar *Pioc Suas Mé*, an tsraith leabhrán a scaipeann Gaillimh le Gaeilge ar fud na cathrach; ba cheart, dar leo, tuilleadh a dhéanamh ar an dul céanna. Luadh gur mhaith an rud é dá mbeadh maoiniú agus creat acmhainní ar fáil ón stát i bhfoirm scéime do bhaill foirne chun an Ghaeilge a fhoghlaim. D'fhéadfadh cúrsaí ar líne a bheith i gceist. Moladh gur chóir ranganna saor in aisce a chur ar fáil do bhaill foirne, agus gur

07

cheart clubanna sóisialta i leith na Gaeilge a bheith bunaithe do na baill foirne i ngnólachtaí idirnáisiúnta sa chathair, ionas go bhféadfaí díriú ar an saol áitiúil agus ar úsáid na teanga ar leibhéal sin na ngnólachtaí. Luadh chomh maith gur chóir tuilleadh spásanna fisiciúla a chruthú don Ghaeilge sa chathair.

7.3 FÁILTEACHAS AGUS TURASÓIREACHT

Reáchtáladh dhá ghrúpa fócais le hionadaithe ó earnáil an fháilteachais is na turasóireachta i nGaillimh, ceann amháin trí mheán na Gaeilge agus ceann eile trí mheán an Bhéarla.

7.3.1 GRÚPAÍ FÓCAIS - GAELIGE

Leagadh rannpháirtithe an ghrúpa seo béim ar thábhacht na Gaeilge in earnáil an fháilteachais agus na turasóireachta. Maíodh go mbíonn a fhios ag turasóirí go bhfuil an Ghaeilge ar fáil anseo ar bhealach nach bhfuil sí ann aon áit eile in Éirinn. Tuairiscíodh daoine as tíortha eile ag labhairt na Gaeilge. Luadh go mbíonn cuid mhaith den ghnó laethúil acu trí mheán na Gaeilge. Maidir le deacrachtaí a d'aithin siad, luadh go mbíonn drogall ar roinnt ngnólachtaí póstálacha a chrochadh ar líne i nGaeilge uaireanta ar fhaitíos nach mbeadh an Ghaeilge cruinn, agus maíodh go mbíonn inni ar dhaoine i gcoitinne maidir lena gcuid Gaeilge.

Moltaí

Mhol an grúpa go bhfuil seirbhísí aistriúcháin ag teastáil ó chomhlachtaí. Luadh go bhfuil tacaíocht le scríobh na Gaeilge de dhíth ar chainteoirí dúchais. Tháinig smaoineamh an tsuaitheantais aníos arís mar mholadh, mar bhealach arbh fhéidir le Gaeilgeoirí aithne a chur ar a chéile. Ba mhian leis na rannpháirtithe nuachtán Gaeilge a fheiceáil ar na seilfeanna arís. Ar leibhéal ní ba ghinearálta, luadh gur chóir daoine a spreagadh chun an Ghaeilge a labhairt fiú amháin mura mbeadh ach focal nó dhó acu.

7.3.2 GRÚPAÍ FÓCAIS - BÉARLA

Bhí na rannpháirtithe sa ghrúpa den tuairim go raibh an Ghaeilge le feiceáil i gcomharthaíocht na cathrach agus le cloisteáil sna fógraí taifeadta in áiteanna ar nós Ionad Siopadóireachta na Faiche Móire, ach nach mbíonn sí le cloisteáil rómhínic i gcainte na cathrach. Dúirt siad go mbíonn suim ag turasóirí sa Ghaeilge nuair a fheiceann siad í, agus go mbíonn siad an-tógtha léi. Ceapadh go mbíonn meon níos dearfaí ag daoine ó thíortha eile maidir le foghlaim teanga i gcomparáid leis na hÉireannaigh. Sonraíodh go mbeadh sé níos éasca suim a spreagadh i measc ball foirne maidir leis an nGaeilge dá mb'fhéidir a chur ina luí orthu go bhfuil buntáiste ag gabháil léi.

Maidir le deacrachtaí, luadh i gcás na comharthaíochta gur minic a éiríonn comharthaí doiléir mar gheall ar an dátheangachas agus an méid téacs a bhíonn orthu dá bharr. I dtaobh na cainte, dúradh go gcuireann sé isteach ar dhaoine, in earnáil an fháilteachais ach go háirithe, má thosaíonn duine le beannachtaí as Gaeilge ach ní bhíonn dóthain Gaeilge acu chun leanúint ar aghaidh leis an gcomhrá. Deacracht mhór a luadh ná nach bhfuil sé éasca do ngnólachtaí luach

na Gaeilge a thomhas i dtéarmaí an ghnó is an airgid, agus gur fadhb mhór í do ghnólachtaí ceist an mhaoinithe maidir leis an nGaeilge. Sonraíodh go bhfuil doiléireacht ann i dtaobh aidhmeanna úsáid na Gaeilge.

Moltaí

Moladh suaitheantas mar bhealach inar féidir le Gaeilgeoirí cainteoirí eile a aithint, le rannpháirtithe áirithe á lua go raibh an-rath acu féin san ionad oibre lena leithéid de thionscnamh roimhe seo. Smaoineamh eile a luadh ná comhartha nó siombail bheag don Ghaeilge a scaipeadh ar fud na cathrach, agus cód QR a bheith san íomhá sin a bheadh ina nasc do shuíomh ar líne, áit a dtabharfaí treoir maidir le hacmhainní agus seirbhísí i leith na Gaeilge. Moladh gur chóir ranganna a chur ar fáil do bhaill foirne. Bhí an grúpa den tuairim nach mór don Chomhairle Cathrach a bheith in ann a léiriú cén mhaith do ghnólachtaí an Ghaeilge, cén luach a ghabhann léi i dtéarmaí an airgid, an mhargaidh, agus an ghnó.

7.4 DLÍ AGUS AIRGEADAS

Reáchtáladh dhá ghrúpa fócais le hionadaithe ó na hearnálacha seo, ceann amháin trí mheán na Gaeilge agus ceann eile trí mheán an Bhéarla.

7.4.1 GRÚPAÍ FÓCAIS - GAEILGE

Dhearbhaigh rannpháirtithe sa ghrúpa seo go mbíonn teagmháil laethúil acu le Gaeilgeoirí le linn a gcuid oibre, formhór na nGaeilgeoirí sin ón nGaeltacht ó dhúchas ach iad lonnaithe go minic sa chathair. Tugadh idir fiche agus tríocha faoin gcéad mar mheastacháin ar an méid daoine as an iomlán a thagann chucu agus seirbhís trí Ghaeilge á lorg acu. I measc na ndeacrachtaí a d'aithin siad, luadh go bhfuil easpa cáipéisíochta agus foirmeacha ar fáil i nGaeilge i réimse an dlí, agus go bhfuil sé deacair teacht ar dhaoine ag leibhéal níos airde sna rannóga stáit atá sásta Gaeilge a labhairt. Sonraíodh nach bhfuil dualgas ar na Gardaí a gcuid fianaise a thabhairt i nGaeilge mar a bhíodh tráth, mar gheall ar bhreithiúnas sa chúirt dúiche. Bhíothas den tuairim chomh maith go gcailltear go leor fianaise trí phróiseas an aistriúcháin. Bíonn fiordheacracht ag daoine chomh maith má tá ainm Gaelach orthu, dar leo, mar gheall ar fhadhbanna le litriú agus leis an síneadh fada ach go háirithe.

Moltaí

Luaigh an grúpa go bhfuil sé tábhachtach go mbeadh Gardaí le Gaeilge ar fáil. Moladh dianchúrsaí Gaeilge a chur ar fáil do rúnaithe agus d'aturnaetha ina mbeadh an t-ábhar dírithe ar réimse na hoibre. Luadh coincheap an Pop-Up Gaeltacht mar mholadh eile; ba chóir, dar leis na rannpháirtithe, níos mó díobh seo a reáchtáil sa chathair. Mar ráiteas ginearálta, luaigh siad gur cheart go mbeifí in ann gnó a dhéanamh le rannóga stáit ar fad trí mheán na Gaeilge.

07

7.4.2 GRÚPAÍ FÓCAIS - BÉARLA

Tuairiscíodh sa ghrúpa seo nach mbíonn mórán teagmhála ag na rannpháirtithe le cainteoirí Gaeilge, ach amháin b'fhéidir ar an Taobh Thiar den chathair, áit a gcloisfí tuilleadh Gaeilge. Maidir le deacrachtaí, dearbhaíodh nach mbíonn ach duine amháin uaireanta ar na foirne a bhfuil Gaeilge acu, agus fiú nuair a bhíonn an duine sin ann, go gcaithfidh daoine fanacht leis an tseirbhís má bhíonn sé nó sí gafa le custaiméir eile. Dearbhaíodh chomh maith go mbíonn sé deacair a chur ina lú ar bhaill foirne na buntáistí a ghabhfadh le labhairt na Gaeilge, go háirithe nuair a bhíonn tuilleadh ama agus iarrachta i gceist. Luadh deacrachtaí le ranganna – fiú má thagann duine seachtrach isteach, ceaptar uaireanta nach mbíonn na ranganna oiriúnach maidir le leibhéal; go mbíonn siad ródheacair gan dóthain béime iontu ar an gcomhrá. Sonraíodh chomh maith gur in áiteanna eile, seachas i nGaillimh, a dhéantar na cinní go minic maidir le margáíocht, agus nach í Gaillimh an chloch is mó ar an bpaidrín ag an mbainistíocht. Maidir le labhairt na Gaeilge go ginearálta, luadh gur minic nach mbíonn dóthain féinmhuiníne ag baill foirne.

Moltaí

Luadh gur cheart ranganna Gaeilge a chur ar fáil a bheadh dírithe ar an ngairm, le cabhair ó mhúinteoirí ón taobh amuigh a bhfuil an Ghaeilge go maith acu. Moladh sraith ócáidí dátheangacha ina bhféadfadh na gnólachtaí na hócáidí a óstáil don phobal sa chathair, ina n-oifigí féin, ar bhonn rialta. D'fhéadfá iad a reáchtáil ar an mbealach a ndéantar *Business After Hours* agus an Lón Gnó faoi láthair. I gcás eagraíocht náisiúnta, sonraíodh gurbh fhéidir cás ní ba láidre a dhéanamh i gcomhthéacs na heagraíochta sin dá mb'fhéidir an luach a ghabhann leis an nGaeilge a léiriú don bhainistíocht i dtéarmaí an mhargaidh is an ghnó.

7.5 NA MEÁIN CHUMARSÁIDE

Reáchtáladh dhá ghrúpa fócais le hionadaithe ó earnáil na meán chumarsáide, ceann amháin trí mheán na Gaeilge agus ceann eile trí mheán an Bhéarla.⁴

7.5.1 GRÚPAÍ FÓCAIS - GAELIGE

D'fhreastail ionadaí ó ghnólacht amháin ar an seisiún seo. Leagadh béim sa chomhrá ar shaol na meán sóisialta, toisc gurb é seo sainréimse an ghnólachta seo. Díríonn siad ar fhéilte den chuid is mó sa chathair. Is gnách leis an ngnólacht an Ghaeilge a shní isteach sna feachtais éagsúla a bhíonn ar siúl ar líne acu. Ón teagmháil a bhíonn acu le pobal na cathrach, ba léir don ionadaí go bhfuil cathair na Gaillimhe báúil don Ghaeilge. Maidir le deacrachtaí, shonraigh siad go mbíonn fadhbanna le ranganna d'fhostaithe an ghnólachta – go gcuireann Conradh na Gaeilge na ranganna ar ceal uaireanta, agus nach mbíonn caighdeán na ranganna sin maith go leor.

Moltaí

Moladh gur cheart ranganna Gaeilge d'ardchaighdeán a chur ar fáil d'fhostaithe, agus béim iontu ar an gcruinneas sa teanga ar bhealach a bheadh oiriúnach do dhaoine a bhíonn ag obair in earnáil na meán. Dearbhaíodh go bhfuil deontas ag teastáil ó chomhlachtaí maidir le cur chun cinn na Gaeilge i measc na bhfostaithe. Moladh spás don Ghaeilge chomh maith, áit sa

⁴ Pléitear an stáisiún raidió pobail Flirt FM i gCaibidil 10.

chathair inarbh fhéidir an Ghaeilge a chleachtadh, agus luadh gur fiú an Pop-Up Gaeltacht mar choincheap. Sonraíodh, i ráiteas ginearálta, tábhacht na glúine óige agus tábhacht an teaghlaigh maidir le cothú na Gaeilge.

7.5.2 GRÚPAÍ FÓCAIS - BÉARLA

Tharraing rannpháirtithe an ghrúpa seo aird ar thábhacht na Gaeilge do chathair na Gaillimhe, rud a chuireann le carachtar na cathrach ar bhealach nach bhfuil le fáil i gcathracha eile sa tír. Luadh mar dheacracht easpa Gaeilgeoirí san ionad oibre, agus dearbhaíodh nach mbíonn fiú duine amháin uaireanta ar an bhfoireann a bhfuil an Ghaeilge maith go leor acu chun bheith ag déileáil le scéalta nuachta as Gaeilge. Sonraíodh nach féidir le Gaeilgeoirí aithne a chur ar a chéile toisc nach bhfuil bealach ann chun é sin a dhéanamh. Ní raibh na rannpháirtithe sásta leis na ranganna in Áras na nGael toisc nach mbíonn an t-ábhar iontu ag díriú ar a ngairm féin.

Moltaí

Moladh go bhféadfaí alt amháin, 1 nóiméad, a dhéanamh as Gaeilge mar chuid de nuacht na cathrach ar an raidió, trí huair sa lá, agus go bhféadfadh tuilleadh fógraíochta as Gaeilge i leith an dátheangachais a chur amach ar an raidió. Dúradh gur chóir ranganna Gaeilge a bheith ann a mbeadh dírithe ar obair na n-iriseoirí, go háirithe maidir le hullmhú tuairiscí do RTÉ Raidió na Gaeltachta. Ba cheart, dar leo, daoine seachtracha a bheith ag teacht isteach ag múineadh nathanna agus eochairfhocal do na bailil foirne. D'fhéadfaí teimpléad agallaimh a chur ar fáil chomh maith d'urlobhairithe mar ullmhú chun cainte ar an raidió, agus traenáil do láithreoirí i labhairt na Gaeilge. Luadh go bhfuil seirbhísí profála agus gramadaí de dhíth ar oibríthe san earnáil.

7.6 TEICNEOLAÍOCHT

Bhí grúpa fócais amháin as Béarla le hionadaithe ó earnáil na teicneolaíochta. Tá cur síos gearr sa mhír seo chomh maith ar Ionad *TechSpace*, tionscnamh nua in Áras na nGael, Sráid Dhoimínic.

7.6.1 GRÚPAÍ FÓCAIS - BÉARLA

Tharraing na rannpháirtithe sa ghrúpa seo ar a gcuid taithí i réimse na gluichí agus na próiseála teanga. Luadh aistriúchán mar chuid de réimsí na próiseála teanga chomh maith. Tá leagan Gaeilge de chluiche forbartha ag gnólacht amháin cheana féin. Tá idir Éireannaigh agus eachtrannaigh ar na foirne acu. Maíodh, as an teagmháil idirnáisiúnta a bhíonn ag na gnólachtaí seo, go mbíonn meon dearfach ag daoine ó thíortha eile i leith na Gaeilge. Maidir leis na deacrachtaí a aithníodh, luadh go bhfuil tuilleadh Gaeilgeoirí ag teastáil san earnáil, i dtaobh fhorbairt na gluichí.

Sonraíodh go bhfuil sé deacair aipeanna a thógáil as Gaeilge toisc go bhfuil na huirlisí uile ar fáil sa Bhéarla, idir acmhainní agus theagasc. Tuairiscíodh go bhfuil sé deacair daoine a mhealladh chun an leagan Gaeilge de chluichí a imirt.

07

Moltaí

Mar mholtaí, luadh go bhfuil leagan VR/3D de chathair na Gaillimhe ar fáil, agus gurbh fhéidir an Ghaeilge a tharraingt isteach ann. Moladh go bhféadfadh tuilleadh a dhéanamh le daltaí idirbhliana ó na scoileanna sa chathair i dtaobh leaganacha Gaeilge de chluichí a fhorbairt. Rinneadh tagairt d'fhíschluiche bunaithe ar fhinscéal Éireannach, agus go mbeadh sé seo indéanta ach an maoiniú a fháil. Ba cheart, dar leis na rannpháirtithe, tuilleadh ábhar a bhaineann leis an teicneolaíocht a dhéanamh sna scoileanna, agus dúradh go bhfuil polasaithe ag teastáil ón Ollscoil a chuirfeadh an teicneolaíocht agus an Ghaeilge chun cinn le chéile. Moladh gur chóir an teicneolaíocht a mhúineadh trí Ghaeilge mar ábhar roghnach don Ardeistiméireacht.

7.6.2 TECHSPACE

In agallamh aonair, thug Peadar Mac Fhlannchadha ó Chonradh na Gaeilge (féach Caibidil 8) cuntas ar Ionad *TechSpace* atá á bhunú in Áras na nGael i Sráid Dhoiminic. Leis an tionscnamh seo tá sé i gceist scéimeanna oiliúna a chur ar fáil d'oibrithe óige, múinteoirí agus daoine óga; beidh rochtain ag úsáideoirí ar réimse leathan trealamh scannánaíochta agus taifeadta, bogearraí fiseáin, bogearraí ceoil, agus beidh deiseanna acu scileanna a fhorbairt i réimsí na meán is na teicneolaíochta. Beartaítear an tIonad a chur ar fáil in aisce do scoileanna agus grúpaí óige, grúpaí Gaeltachta ina measc. Is tionscadal píolótach bliana é seo, agus tá meitheal curtha le chéile chun tabhairt faoin obair a chuimsíonn Áras na nGael, Camara Education Ireland, Conradh na Gaeilge, Foróige agus Ógras. Dearbháiodh san agallamh go bhfuil gá le réimse gníomhaíochta do dhaoine óga atá ar fáil trí mheán na Gaeilge go príomha, agus luadh *TechSpace* mar shampla maith de seo. Tá sé i gceist go mbeadh an t-ionad in úsáid mar ionad bualadh isteach teicneolaíochta Gaeilge do dhaoine óga ar an deireadh seachtaine agus go mbeadh sé ar fáil, in aisce, do scoileanna, grúpaí óige agus grúpaí Gaeltachta. Is é Camara Education Ireland a dhéanann *TechSpace* a bhainistiú agus a fhorbairt ina iomláine agus is acu sin atá an dream a bhíonn ag obair go lán aimseartha san ionad fostaithe. Faigheann Camara Education Ireland maoiniú ón Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta leis an gclár Gaeilge de chuid *TechSpace* a chur ar fáil go náisiúnta. Beidh ceathrar fostaithe go lán-aimseartha ag TechSpace san ionad nua atá acu in Áras na nGael agus oibreoidh siad i bpáirt le duine amháin lán-aimseartha de chuid Foróige.

7.7 BUAITEOIRÍ GHRADAM SHEOSAIMH UÍ ÓGARTAIGH - GRÚPA FÓCAIS

Bhí na rannpháirtithe sa ghrúpa seo den tuairim go bhfuil cur chun cinn na Gaeilge i nGaillimh níos fearr sa lá atá inniu ann ná mar a bhí, agus go bhfuil an Ghaeilge níos feiceálaí sa chathair. Dúirt siad go bhfuil dea-thionchar ag an nGradam i dtaobh úsáid na Gaeilge san ionad oibre, agus go mbíonn tuilleadh cainte le cloisteáil as Gaeilge idir fhostaithe agus chustaiméirí, cé gurb é an 'cúpla focal' a bhíonn i gceist go hiondúil seachas comhráite iomlána.

Maíodh go dtagann tuilleadh gnó as Gaeilge chuig gnólachtaí toisc go bhfuil an Gradam buaite acu. Luadh go bhfuil an chomharthaíocht i leith na Gaeilge tábhachtach, agus sonraíodh go bhfaightear aiseolas dearfach nuair a úsáidtear Gaeilge i bhfógraí ar na meáin shóisialta. Leag na rannpháirtithe béim ar an tábhacht a bhaineann le meon na mball foirne i leith na Gaeilge nuair atáthar ag iarraidh an teanga a chur chun cinn sa spás oibre.

Bhí an-mheas acu ar *Píoc Suas Mé*, an tsraith leabhrán a scaipeann Gaillimh le Gaeilge ar fud na cathrach.

Maidir le deacrachtaí, d'aithin siad ceist an aistriúcháin mar fhadhb, toisc go mbíonn airgead, acmhainní agus am ag teastáil má táthar ag súil le Gaeilge a chur ar an litríocht go léir agus ar na comharthaí uile. Dúradh chomh maith nach bhféachann gnólachtaí idirnáisiúnta ar an nGaeilge mar bhuntáiste. Ar leibhéal níos ginearálta, maíodh go mbíonn grúpaí Gaeilge dúnta iontu féin go minic nó nach leor an méid a dhéanann na grúpaí sin chun a gcuid gníomhaíochta a leathnú i measc an phobail. Luadh nach mbíonn dóthain féinmhuiníne ag gnáthdhaoiné maidir le labhairt na Gaeilge.

Moltaí

Luadh mar mholadh tuilleadh rochtana a bheith ag an bpobal ar ranganna Gaeilge, agus gur chóir ranganna a chur ar fáil d'oibríthe i rith an lóin. Leagadh béim ar thábhacht na comharthaíochta, agus dearbhaíodh go mbeidh sé deacair an Ghaeilge a chur chun cinn mura mbíonn na gnólachtaí móra gníomhach sna feachtais. Ba cheart, dar leo, daoine mór le rá sna meáin agus i réimse an spóirt a bheith páirteach i gcur chun cinn na Gaeilge chomh maith. Moladh gníomhaíochtaí ar na meáin shóisialta trí na hinstitiúidí tríú leibhéal i leith na teanga.

08

CAIBIDIL 8
POBAL AGUS CULTÚR

8.1 RÉAMHRÁ

Sa chaibidil seo déantar cur síos ar thaighde a rinneadh ar na heagraíochtaí Gaeilge áitiúla, faoi na healaíona i nGaillimh, faoi na pobail chreidimh, faoi dhaoine a ghlacann páirt i gciorcail chomhrá agus i gcúrsaí spóirt.

8.2 EAGRAÍOCHTAÍ GAEILGE

Is iad na heagraíochtaí Gaeilge a thagann faoi scáth na caibidle seo, Conradh na Gaeilge agus Gaillimh le Gaeilge. Tá eagraíochtaí Gaeilge eile ann a bhfuil dlúthbhaint acu le saol na Gaeilge sa chathair agus sa réigiún seo (m.sh. An Taibhdhearc agus Glór na nGael) ach a ndéantar plé orthu i gcaibidlí eile. Bíonn lámh ag an dá eagraíocht a chuimsítear sa chaibidil seo i mórán chuile ghné de shaol na Gaeilge sa chathair agus is minic gurb iad na heagraíochtaí Gaeilge is inaitheanta do phobal na cathrach iad.

8.2.1 CONRADH NA GAEILGE

Chuathas chun cainte le Peadar Mac Fhlannchadha ó Chonradh na Gaeilge de bharr an ról lárnach atá ag an eagraíocht sin le fada i gcur chun cinn na Gaeilge sa phobal i nGaillimh. Tá an Conradh lonnaithe in Áras na nGael, 45 Sráid Doimínic, Cathair na Gaillimhe. I measc na gcúraimí a bhíonn ar Mhac Fhlannchadha agus ar a fhoireann sa Chonradh tá ranganna Gaeilge agus ranganna ceoil trí Ghaeilge a eagrú; Áras na nGael a ligean amach ar cíos do ghrúpaí éagsúla pobail; an teach tábhairne; imeachtaí a eagrú in/trí Áras na nGael, go háirithe tríd an Scéim Phobail Gaeilge (campaí samhraidh ach go háirithe). Mhínigh Mac Fhlannchadha go bhfuil seisear ar bhord stiúrtha deonach an Árais faoi láthair ach go n-athraíonn líon na mball ó am go chéile.

Deacrachtaí

Luaigh Mac Fhlannchadha roinnt laicísí mar atá: cé is moite den mhaoiniú a fhaightear ó Fhoras na Gaeilge leis an Scéim Phobal Gaeilge a chur ar fáil, ní fhaigheann an tÁras aon mhaoiniú stáit ná seachtrach le costais riaracháin a ghlanadh agus buiséad a tharraingt le chéile ar mhaithe le himeachtaí agus eile a chur ar bun. Bítear ag brath ar ioncam dá gcuid féin chuige sin; tá bunchostais an Árais ag dul i méid i gcónaí ó thaobh cúrsaí árachais agus leictreachais, táillí uisce agus rátaí; níl pobal na Gaeilge ag tabhairt a dhóthain tacaíochta don Áras mar ionad Gaeilge; is i mBéarla amháin a bhíonn comhfhreagras ó Chomhairle Cathrach na Gaillimhe; an iomarca Béarla a bheith á labhairt ag daltaí Gaelscoile sa chathair a mbíonn teagmháil ag an gConradh leo. Bhí sé inmíoch freisin nach dtiocfadh an tacaíocht ná an maoiniú cúí isteach leis an bPlean Teanga a chur i bhfeidhm go sásúil.

Moltaí

Dúirt Mac Fhlannchadha gur cheart réimse gníomhaíochta do dhaoine óga a chur ar fáil trí mheán na Gaeilge go príomha agus gur sampla maith de sin é *TechSpace* (féach 9.6.2). Mhol sé freisin go mbeadh teacht ag comhlachtaí príobháideacha agus poiblí ar cheardlanna a chuideodh leo seirbhísí Gaeilge a chur ar fáil don phobal. Dar leis go dteastaíonn bainisteoir ginearálta lán-aimseartha in Áras na nGael agus go mbeadh an té sin dírithe ar fhorbairt agus ar úsáid fhiúntach an ionaid amháin. Bhí sé den bharúil nach leor an tuarastal a bhíonn le fáil ag daoine atá ag obair i saol na Gaeilge. Moladh eile a bhí aige go dtógfáí ionad ollmhór amháin i nGaillimh a bhféadfáí ócáidí móra a chur ar bun ann. Bíodh is go mbeadh idir imeachtaí Gaeilge agus Béarla in ionad dá leithéid, mhothaigh Mac Fhlannchadha gur deis iontach a bheadh ann an tOireachtas agus ócáidí móra eile na Gaeilge a reáchtáil i nGaillimh toisc an stádas dátheangach atá ag an gcathair.

8.2.2 GAILLIMH LE GAEILGE

Déantar cur síos ar stair agus ar chúlra Ghaillimh le Gaeilge i gCaibidil 2. Reáchtáladh grúpa fócais le bord stiúrtha na heagraíochta chomh maith. Sa ghrúpa fócais luadh an tábhacht a bhaineann le “normalú na Gaeilge” sa chathair. Dúradh gur foireann bheag atá ag Gaillimh le Gaeilge ach gur éacht é an méid atá bainte amach ag an bhfoireann ina ainneoin sin. Mhothaigh siad go bhfuil dea-thoil sa phobal i leith labhairt na Gaeilge ach gur ghá cur ina luí orthu go bhfuil feidhm phraiticiúil leis an teanga sa saol.

Deacrachtaí

Bhíothas den bharúil go bhfuil “eagraíochtaí Gaeilge sa gcathair i bhfolach” agus gur lag é an freastal a dhéanann comhlachtaí poiblí ar an bphobal Gaeilge i nGaillimh, rud a fhágann nach ngríosaítear na comhlachtaí príobháideacha chun seirbhísí Gaeilge a chur ar fáil ach an oiread. Dúradh nach bhfuil an caighdeán múinteoireachta sna scoileanna sách maith le sealbhú na Gaeilge a chinntiú agus gur tearc iad na spásanna fisiciúla sa chathair ina mbíonn sé de dheis ag duine Gaeilge a labhairt.

Moltaí

Ní raibh gannchúis smaointe ar an mbord maidir le moltaí agus bhí go leor den tuairim go bhfuil géarghá le deiseanna labhartha a chruthú do dhaoine sa chathair, idir óg is aosta, mar aon le feachtas a chuirfeadh leis an éileamh ar sheirbhísí Gaeilge. Moladh freisin suaitheantas ar leith a chuirfeadh in iúl go bhfuil Gaeilge ag an duine sin agus feachtas feasachta trína meallfaí daoine óga aitheanta agus daoine mór le rá isteach leis an nGaeilge a chur chun cinn, ar na meáin shóisialta ach go háirithe. Ba ghá an Ghaeilge a shní isteach in earnálacha éagsúla na cathrach; ina measc na samplaí a tugadh bhí comhordaitheoir Gaeilge a bheadh ag plé leis na grúpaí spóirt ar fad sa chathair, scéalaíocht Ghaeilge a reáchtáil go rialta sna leabharlanna poiblí, téarmaíocht Ghaeilge a chur ar fáil do na gairmeacha agus an dátheangachas a chinntiú sna healaíona. B’fhiú clár píolótach a thabhairt isteach in aon scoil amháin sa chathair le cur chuige nua do mhúineadh na Gaeilge a thriail. Samhlaiodh tábhacht ar leith le cúrsaí earcaíochta san earnáil phoiblí agus bhíothas den bharúil gur cheart go mbeadh líon áirithe oibrithe in ann an freastal céanna a dhéanamh ar lucht na Gaeilge is a d’fhéadfaidís a dhéanamh ar lucht an Bhéarla. Mar aon leis an méid sin ba ghá roinnt eagraíochtaí Gaeilge a athlonnú ar an bhFaiche Mhór nó ar Shráid na Siopaí leis an nGaeilge a chur i lár an aonaigh sa chathair agus go mbeadh níos

08

mó comharthaíochta i nGaeilge sa chathair, ar an mbealach isteach go dtí an chathair ach go háirithe. Leagadh béim ar leith ar an aos óg agus an tábhacht a bhaineann le bród a chothú ina measc siúd i leith na Gaeilge. Ba ghá léiriú go bhfuil spraoi, feidhm agus buntáistí ag baint le sealbhú na Gaeilge do ghlúin nua.

8.3 AN GHAEILGE AGUS NA HEALAÍONA

Tá An Taibhdhearc (Amharclann Náisiúnta na Gaeilge) ar cheann de na heagraíochtaí Gaeilge is tábhachtaí sa chathair ach beartaíodh í a chuimsiú faoin gcaibidil seo seachas faoin rannóg atá ag plé go sonrach le heagraíochtaí Gaeilge mar gheall ar an gceangal atá aici le cúrsaí cultúrtha agus ealaíona na cathrach. Beartaíodh agallamh a chur ar bheirt ón Taibhdhearc chuige sin, an Cathaoirleach, Aodh Ó Coileáin agus an Bainisteoir, Emer O’Flaherty. Cuireadh agallaimh aonair ar dhaoine eile a ghlacann ról lárnach sna healaíona i nGaillimh trí eagraíochtaí agus ghníomhaíochtaí éagsúla. Reáchtáladh dhá ghrúpa fócais ina theannta sin le daoine aonair agus ionadaithe ó eagraíochtaí ealaíona sa chathair.

8.3.1 AN TAIBHDHEARC (AMHARCLANN NAISIÚNTA NA GAELIGE)

Ós í An Taibhdhearc (Amharclann Náisiúnta na Gaeilge) tá tábhachtach nach beag ag gabháil léi, ní hamháin do phobal na cathrach ach do shaol na Gaeilge trí chéile. Cuireadh agallamh ar Chathaoirleach na Taibhdheirce, Aodh Ó Coileáin agus Bainisteoir na Taibhdheirce, Emer O’Flaherty. Dúirt siad gur áit í An Taibhdhearc inar féidir le lucht na n-ealaíon teacht le chéile. Bítear i gcónaí ag iarraidh pobail nua a mhealladh isteach ach ba í an bharúil a bhí acu gur chóir go mbeadh seasamh náisiúnta níos mó ag An Taibhdhearc, seachas seasamh áitiúil amháin. Is iad na bealaí is mó a bhíonn in úsáid ag An Taibhdhearc le teagmháil a dhéanamh le daoine ná TG4, Raidió na Gaeltachta, an *Connacht Tribune* agus Molscéal. Dúradh go mbaintear feidhm as an gceol agus an damhsa le daoine nua a tharraingt isteach agus go bhfuil ról tábhachtach acu stáitse a thabhairt do dhaoine óga. Forbairt dhearfach amháin atá déanta acu go bhfuil áis nua tugtha chun cinn a chuirfidh fotheidil ar fáil don lucht féachana, rud a chuirfidh le rochtain ar an teanga don phobal, dar leo.

Deacrachtaí

Bhí Ó Coileáin agus O’Flaherty araon den tuairim go bhfuil an easpa léirmheastóireachta ar an amharclann in Éirinn faoi láthair ina chonstaic don Taibhdhearc. Preasráitis amháin a bhíonn le léamh nó le cloisteáil ag an bpobal sna meáin ina thaobh sin, dar leo. Bíonn na drámaí dírithe ar an bpobal céanna i gcónaí – muintir na Gaeltachta. Ba ghá an réimse sin a leathnú amach do phobail eile. B’fhacthas dóibh gur ann do theannas idir Gaeilge na cathrach agus Gaeilge na Gaeltachta. San áit nach mbíonn Gaeilge na Gaeltachta le cloistéáil ar an stáitse níor chosúil go mbíonn suim ag muintir na Gaeltachta ann. Táthar ag freastal ar dhá phobal ar leith dá bharr sin.

Moltaí

Níor mhór deiseanna fostaíochta a chruthú d’aisteoirí le Gaeilge. Ba ghá airgead breise a chur ar fáil le daoine a ghriósadh chun scríbhneoireachta maidir le drámaí nua ar ard-chaighdeán a chumadh. Ba chóir éagsúlacht a chothú i dtaobh ábhar na ndrámáí sa gcaoi go mbíonn aird

acu ar phobail agus ar áiteanna éagsúla. Thabharfadh sé sin daoine nua isteach don earnáil idir scríbhneoirí, aisteoirí agus lucht féachana. Mothaíodh go dteastaíonn gréasán nó seift éigin leis an bpobal a aithint agus a aimsiú. Sampla den cheird sin is ea an grúpa WhatsApp a bhunaigh foireann rugbaí sa chathair le sonraí na gluichí a chur ar a súile don lucht tacaíochta.

8.3.2 LUCHT NA nEALAÍON SA CHATHAIR

Reáchtáladh dhá ghrúpa fócais le hionadaithe ó earnáil na n-ealaíon i nGaillimh. Ceann amháin trí mheán na Gaeilge agus ceann eile trí mheán an Bhéarla.

8.3.2.1 GRÚPA FÓCAIS - GAEILGE

Dúradh go mbíonn taispeántais dhátheangacha i Músaem na cathrach agus cúpla léacht in aghaidh na bliana trí mheán na Gaeilge. Dúradh nach bhfuil ach an t-aon duine amháin le Gaeilge fostaithe ag an Músaem agus nach mbíonn mórán éilimh ar na léachtaí Gaeilge. Tá slám mór leabhar Gaeilge ag Kenny's agus ceathrar nó cúigear ar an bhfoireann a bhfuil Gaeilge acu, bíodh is go n-athraíonn sé sin de bheagán ó bhliain go bliain. Mhaígh an t-ionadaí ó chomplacht drámaíochta go mbíonn tuairim is 50% dá gcuid oibre ar siúl i nGaeilge agus go mbíonn Gaeilge in úsáid gach lá sa tseachtain ag an ionadaí ó Oifig na nEalaíon sa Chomhairle Cathrach in ainneoin gur lú an méid Gaeilge a labhraíonn an duine sin ar bhonn laethúil i gcomórtas le tréimhse oibre a caitheadh ag obair i gComhairle Chontae na Gaillimhe.

Deacrachtaí

Is fadhb mhór í an chúthaileacht agus easpa muiníne atá ag an bpobal Gaeilge a labhairt mar nach mbítear ag éileamh seirbhísí ná ag cruthú deiseanna labhartha don phobal Gaeilge. Ní raibh taispeántas fós sa Mhúsaem dírithe ar an nGaeilge as féin agus an bhaint atá aici leis an gcathair. Níl ionad ealaíne Gaeilge sa chathair féin – Áras Éanna ar Inis Oírr an t-aon cheann atá le fáil sa chontae, a dúradh.

Moltaí

Ceapadh gur mhaith an rud é ‘caifé cultúrtha’ a bhunú a mbeadh an Ghaeilge ina dlúthchuid de agus é a lonnú in áit lárnach sa chathair. B'fhiú sráid amháin sa chathair a ainmniú ina sráid Ghaelach. Dhéanfaí iarracht an chomharthaíocht ar fad bheith i nGaeilge amháin nó ar a laghad dátheangach (Gaeilge agus Béarla). Níor mhór daoine mór le rá nó ‘lucht tionchair’ na meán a mhealladh le feachtais Ghaeilge a chur chun cinn agus daoine óga a spreagadh i leith na Gaeilge. Chaithfí spás a chothú dóibh sin ar bheagán Gaeilge páirt a ghlacadh. Toisc gurb é ‘Cáil Dhomhanda – Náisiún Cruthaitheach agus Cultúrtha’ an cúigiú taca den chlár rialtais ‘Éire Ildánach’, luífeadh sé le ciall sárthaispeántas a chur le chéile faoi chultúr na Gaeilge ar bhealach comhaimseartha. Chuimseodh sé sin chuile ghné den chultúr – cúrsaí ealaíona, ceirde, ceoil agus araile – ach an rud ar fad trí mheán na Gaeilge.

08

8.3.2.2 GRÚPA FÓCAIS - BÉARLA

Sa ghrúpa fócais seo dúradh nach bhfuil aon dualgas ar Ghaillimh 2020 maidir leis an nGaeilge ach tá Oifigeach Gaeilge á fhostú don fhoireann. Luadh go mbíonn éileamh níos mó ar an nGaeilge san earnáil turasóireachta i nGaillimh ná i gcodanna eile den tír. Dúirt duine eile go dtagann daoine chuige go rialta ag cuartú aistriúcháin le haghaidh leachtanna cuimhneacháin, duaiseanna agus mar sin mar gheall ar an gceangal a bhíonn aige le Gaeilgeoirí agus é i mbun taighde.

Deacrachtaí

Dúirt siad ar fad go mbíonn eagla ar dhaoine roimh an nGaeilge fós agus go mbíonn siad dian orthu féin – ‘I’m never good enough’ an nath a úsáideadh. Dúradh go bhfuil dualgas ar Fáilte Ireland maidir leis an nGaeilge ach gur minic é ag dul deacair orthu teacht ar dhaoine a bhfuil dóthain Gaeilge acu leis an dualgas sin a chomhlíonadh.

Moltaí

Ós í an Ghaeilge teanga oifigiúil an stáit, ba ghá léiriú do ghasúir go bhfuil slí bheatha le baint amach go gairmiúil i réimse na Gaeilge. Ba chóir oícheanta Gaeilge a eagrú do thuismitheoirí atá ag iarraidh clann a thógáil le Gaeilge agus dóibh sin a dteastaíonn uathu cúnamh a thabhairt dá gcuid páistí i dtaobh obair bhaile. Mheas siad gur thábhachtach an mhaise cur ina luí ar an nglúin óg go mbíonn spraoi agus spóirt ag baint leis an nGaeilge an oiread is a bhaineann leis an mBéarla. Chuideodh sé caiféanna Gaeilge aitheanta a bheith againn sa chathair ar a mbeadh lucht na Gaeilge ag triall. Moladh freisin úsáid a bhaint as daoine mór le rá a d’fhéadfadh feidhmiú mar ‘ambasadóirí’ don Ghaeilge in aon fheachtas poiblíochta nó feasachta. Ba ghá staidéar a dhéanamh le féachaint cé hiad na gnéithe den teanga a spreagann suim daoine sa teanga agus an taighde sin a chur faoi bhráid na n-eagraíochtaí agus na gcomhlachtaí sin atá drogallach tabhairt faoin aistear teanga sin. Ba mhaith tuilleadh ócáidí líonraithe bheith ar siúl le lucht na Gaeilge sa chathair sa chaoi go bhféadfaí iad a chur ag caint le chéile níos minice.

8.3.2.3 DIARMUID DE FAOITE - AISTEOIR

Aisteoir, scríbhneoir agus stiúrthóir atá sa duine seo a bhfuil ról lárnach aige i saol na Gaeilge. Baineann formhór a chuid oibre leis an teiripe drámaíochta, le píosaí drámaíochta do scoileanna agus leis an drámaíocht ar stáitse. Dúirt sé go luaitear ‘coimeádachas le lucht na Gaeilge’ go minic ach a mhalairt atá agus a bhí fíor le fada, fiú agus é faoi cheilt ag idé-eolaíochtaí oifigiúla. Tá a rian sin le fáil i scrípteanna Gaeilge a scríobhadh don stáitse agus thug sé dhá shampla ar leith ó thréimhsí éagsúla mar chruthúnas air sin: an dráma a scríobh Mícheál Ó Meallaigh don chomóradh céad bliain ar an gCéad Dáil agus mórdhráma na Gaeilge *An Triail* le Mairéad Ní Ghráda.

Deacrachtaí

Bíonn geamaireachtaí an Bhéarla in Éirinn fabhtach de bharr go bhfuil siad ‘bunaithe ar chultúr Shasana’ agus tá tionchar diúltach dá réir ar an meon, ar an tsaoirse agus ar an misneach a bhaineann leo. Dar leis go scríobhtar drámaí den chéad scoth i nGaeilge ach gur minic nach mbíonn pingin le fáil ag an duine sin as script cumasach a chur le chéile. Bhí an tuairim aige go mbaineann na ceisteanna seo le claonadh polaitiúil agus gur ‘ceist chumhachta’ is cúis le go leor den easpa atá in earnáil na n-ealaíon. Ba é a bharúil gur cheart go ngabhadh an ealaíon i ngleic

le ceisteanna bunúsacha agus gur fearr iad lucht na Gaeilge chuige sin, ach an t-airgead bheith ar fáil leis an ealaíon a chruthú. Ar cheann de na deacrachtaí móra a luaigh sé tá an dul in aois a bhaineann leis an lucht féachana a bhíonn ag freastal ar dhrámaí Gaeilge. Dúirt sé gur “íslíú meanma” atá ann d’aon aisteoir, scríbhneoir nó stiúrthóir a laghad lucht féachana a fheiceáil sa halla nó an dream céanna ag gach uile sheó. Is mór an bhearna í an easpa tuisceana atá ann i leith foghlaim teangacha, a dúirt sé, agus “ní fios cén méid Gaeilge a d’fhoghlaim” sé féin agus é ag foghlaim scrípteanna de ghlanmheabhair mar go ngreantar na fuaimneanna agus na focail isteach i d’intinn. Tá an ghné seo den fhoghlaim in easnamh faoi láthair agus ba dheacair teanga a shealbhú mar is ceart ina héagmais.

Moltaí

Níor mhór do scoileanna na Gaillimhe an drámaíocht a shní isteach sa gcuraclam mar ‘uirlis foghlamtha don scoil’. Ba ghá freisin tuilleadh béime a leagan ar shaibhreas teanga. Dar leis gur fusa an saibhreas teanga a mhúineadh i nGaillimh ná aon chathair eile de bharr a shaibhre is atá an teanga ag Gaeilgeoirí na cathrach idir dhúchas agus nua. Ba cheart go mbeadh ‘geamaireacht ar siúl chuile mhí gan teip’ sa Taibhdhearc. An tuairim a bhí aige go mbíonn téamaí na geamaireachta fréamhaithe sa phobal agus gur fusa suim a mhúscailt iontu dhá bharr sin.

8.3.2.4 PÁRAIC BREATHNACH - IONAD EALAÍONA NA GAILLIMHE

Aisteoir, scríbhneoir agus stiúrthóir atá sa duine seo a bhfuil an-aithne air i saol na Gaeilge agus in earnáil na n-ealaíon trí chéile.

Deacrachtaí

Ba é an tuairim a bhí aige gur cur amú ama atá in aon phlean teanga de bharr nach mbeidh aon toradh fiúntach ar an obair agus gur ‘easpa samhlaíochta’ is cúis le faillí na bpleananna a bhain leis an nGaeilge le blianta fada. Dúirt sé nach dtagann lucht na Gaeilge ná muintir na Gaeltachta chuig seónna Gaeilge a bhíonn ar siúl sa chathair. Mhóthaigh sé, sa mhullach air sin, nach mbíonn ‘pobal na Gaeilge in ann glacadh le féinchrític’. Dar leis freisin go mbíonn lucht na Gaeilge ‘mí-réasúnta’ lena gcuid éileamh. Fiafraíodh den Bhreathnach cén chaoi gur féidir gníomh éigin a dhéanamh le cuid de na fadhbanna seo a fhuascaíl ag leibhéal áitiúil. Dúirt sé go mbaineann sé go dlúth le féin-mhuinín agus gurb é is cúis le láidreacht na Gaeilge i nGaeltachtaí áirithe go bhfuil féinmhuinín ag an bpobal astu féin. Mhóthaigh sé go raibh dhá chúis ar leith nach mbíonn pleananna an stáit éifeachtach: iar-choilíneachas mar aon leis an easpa féinmhuiníne agus féinaitheantais a bhíonn ina theannta sin; agus an chinnireacht – go mbíonn “taoiseach gach tí” nach mbíonn sásta oibriú leis an gcéad ‘treibh’ eile.

Murar féidir na nithe seo a athrú, a dúirt sé, níorbh fhiú Plean Teanga. Mhaígh Breathnach gur ‘fiorbheagán Gaeilge’ a labhraíonn sé in aon lá oibre san Ionad Ealaíon seachas corr-ghlaoch ar an bhfón. Shíl sé nárbh fhéidir leis an stát aon tionchar a imirt ar labhairt ná ar úsáid na Gaeilge sa chathair.

Moltaí

Ba é an t-aon mholadh a bhí aige gur cheart pleananna teanga a fhágáil faoi chúram na n-ealaíontóirí – an dream atá in ann an tsamhlaíocht a úsáid ar mhaithe leis an teanga – agus gur fúthu sin i gcomhar leis an lucht gnó agus leis na daoine iad féin atá sé an cinneadh a dhéanamh iompú ar an nGaeilge mar theanga phobail agus í a chur chun cinn.

08

8.3.2.5 RÓISÍN STACK - THEATRE 57

Aisteoir, scríbhneoir agus amharclannóir atá sa duine seo a bhfuil baint aici le Druid, Macnas agus grúpaí eile dhá leithéid. Le gairid a bhunaigh sí Theatre 57 i gcomhar le baicle ealaíontóirí eile. Tá ballraíocht glactha ag tuairim is 50 duine sa ghrúpa faoi láthair agus 60 eile ag cur isteach air tráth ar cuireadh an t-agallamh uirthi.

Deacrachtaí

Dúirt sí go mbraitheann sí go mbíonn an Fáinne á chaitheamh ag daoine atá ‘dian’ maidir leis an nGaeilge agus nach mothaíonn foghlaimoírí go bhfuil fáilte rompu ar fheiceáil an Fháinne dóibh. Ba é an bharúil a bhí aici go bhfuil aisteoirí na cathrach sa tóir ar dheiseanna sna healaíona ach nach bhfuil na tacaíochtaí ná na struchtúir chuí ann dóibh. Tá aisteoirí na Gaeilge i gceist anseo ach níos tábhachtaí fós, dar léi, aisteoirí ar bheagán Gaeilge ach gur bhreá leo tabhairt faoi thograí Gaeilge dá mbeadh an deis sin ar fáil dóibh. Bhí sí go láidir den tuairim nach bhfuil a dhóthain spásanna sa chathair don drámaíocht agus gur thacaíocht mhór don Ghaeilge a bheadh ann.

Moltaí

Ba ghá féilte beaga ealaíon a reáchtáil sa chathair a mbeadh an Ghaeilge fite fuaite iontu. Níor mhór ‘tionscnaimh i leith leathnú an lucht féachana’ (‘audience development initiatives’) a bhunú don Ghaeilge. Teastaíonn taighde go mbeadh a fhios cén cineál ealaíne atá uathu agus ansin maoiniú a chur isteach sna tograí cuí. Mhóthaigh sí go bhfuil géarghá le drámaíocht nua ach go bhfuil deis ar leith ag an nGaeilge tograí forásacha agus turgnamhacha as an nua a chur chun cinn le spás dá cuid féin a chruthú don Ghaeilge. Ba ghá freisin *repertoire* na Gaeilge a mhéadú ó thaobh na n-ealaíon sa chaoi is go mairfidh sí agus go gcothófar í amach anseo.

8.4 NA POBAIL CHREIDIMH

Rinneadh iarracht dul chun cainte leis na príomhphobail chreidimh i nGaillimh. Reáchtáladh grúpa fócais le pobal na hEaglaise Caitlicí agus rinneadh teagmháil le pobal Eaglais na hÉireann agus leis an bpobal Moslamach.

8.4.1 POBAL NA HEAGLAISE CAITLICÍ

Bíonn an t-aon Aifreann Gaeilge amháin atá le fáil i gcathair na Gaillimhe ar siúl maidin Dé Domhnaigh ón 10.00rn in Ard-Eaglais na Gaillimhe. Beartaíodh grúpa aifreannach a tharraingt le chéile i seomra sa sacraistí i ndiaidh an Aifrinn. Dar leo siúd a bhíonn ag triall ar an Aifreann sin go rialta go bhfuil idir 30-40 duine a bhíonn i láthair gach uile sheachtain agus 30-40 eile a bheadh ann ó thráth go chéile ag brath ar an tseachtain. Cuimsíonn an dara grúpa sin daoine áitiúla gur mhian leo freastal ar chorr-Aifreann Gaeilge chomh maith le muintir na Gaeltachta agus turasóirí a bhíonn i lár na cathrach. Bhí an grúpa den bharúil go bhfuil méadú faoi líon na n-aifreannach ó aistríodh Aifreann Gaeilge an Domhnaigh go dtí an Ard-Eaglais ó Shéipéal Iognáid scaitheamh de bhlianta ó shin. Dúradh go bhfuil sé de bhuntáiste an-mhór ag an bpobal Gaeilge i nGaillimh go bhfuil an Ghaeilge ag roinnt sagart sa cheantar agus ag an Easpag agus nach mbítear riamh gan duine ar bith leis an aifreann a rá. B’fhacthas dóibh gur muintir na Gaeltachta ba mhó a chloisfí ag labhairt Gaeilge sa chathair i gcoitinne.

Deacrachtaí

Ghearánaigh siad nach mbíonn seirbhís Ghaeilge le fáil ag Caitlicigh i bparóistí níos faide soir ó Ghaillimh de bharr easpa sagart le Gaeilge. Dar leo gur fhadhb í seo a bhain le sochraidí ach go háirithe. Dúradh gurb é an tAifreann Gaeilge an t-aon deis atá ag roinnt daoine Gaeilge a labhairt. Dá mbeadh imeachtaí/ócáidí feilínacha Gaeilge eile ar siúl sa chathair bheadh lucht an Aifrinn agus an sagart sásta poiblíocht a thabhairt dóibh. Dúradh nár mhothaigh an pobal compordach ag iarraidh seirbhísí Gaeilge in aon oifig phoiblí de chuid an stáit. Luadh Ard-Oifig an Phoist i nGaillimh go sonrath mar shampla ós minic gurb éigean do lucht an Aifrinn dul ann. Mhaigh siad go bhfuil deasc ansin ag a mbíonn comhartha ag cur in iúl go bhfuil seirbhísí ar fáil i nGaeilge ach nach n-éiríonn leo teacht ar an duine atá ceaptha seirbhís Ghaeilge a sholáthar. Ceapadh nach mbíonn a dhóthain daoine gairmiúla in earnáil na sláinte le Gaeilge agus gur teachtaireacht dhiúltach atá ann nuair nach bhfuil glacadh ag leibhéal oifigiúil leis an nGaeilge mar theanga ghairmiúil.

Moltaí

Bhraith siad go bhfuil seirbhís mhaith á cur ar fáil ag an Eaglais Chaitliceach faoi láthair sa chathair ach gur ghá seirbhísí eile a bheith ar fáil chun cuidiú leis an bpobal atá acu a mhéad agus ab fhéidir dá gcuid gnóthaí a dhéanamh trí mheán na Gaeilge. Dar leo go dteastaíonn siombail de chineál éigin a bheadh in úsáid go forleathan i nGaillimh le cur in iúl go bhfuil Gaeilge ag an oibrí nó ag an duine atá os do chomhair amach. Bhí siad tógtha leis an bhFáinne mar thionscnamh ach suim acu freisin i siombail nua. Ba ghá daoine le Gaeilge a fhostú sna hospidéil agus in árais na seandaoine idir dhochtúirí, bhanaltraí agus oibríthe sláinte eile. Ba cheart go mbeadh níos mó den teagasc ar fáil trí mheán na Gaeilge san Ollscoil chun cabhrú leis an éileamh seo. Níor mhór don stát córas a fhorbairt le freastal ar ainmneacha Gaeilge gan iarraidh ar dhaoine a gcuid ainmneacha a aistriú go Béarla.

8.4.2 CREIDIMH EILE

Bhíodh an tOirmhinneach Gary Hastings ina reachtaire de chuid Eaglais na hÉireann i nGaillimh agus an Ghaeilge ar a thoil aige. Fear é Hastings a chaith os cionn daichead bliain dá shaol in iarthar na hÉireann agus a d'aistrigh Leabhar na hUrnaí Coitinne go Gaeilge. Aistríodh é as Gaillimh, áfach, i dtús 2018 agus ceapadh an tUrramach Lynda Peilow ina áit siúd. Níor éirigh linn labhairt leis an Oirmhinneach Peilow ach chuireamar agallamh ar Steven Ellis atá ina bhall den phobal creideamh sin i nGaillimh a dúirt nár casadh éinne le Gaeilge air laistigh den phobal creidimh áirithe sin, cé is moite den Oirmhinneach Hastings. Rinneadh iarracht freisin dul chun cainte leis an bpobal Moslamach ach nár éirigh linn aon agallamh ná grúpa fócais foirmeálta a shocrú leo.

8.5 MISNEACH

Is é an cur síos a dhéanann an eagraíocht Misneach air féin gur grúpa radacach ar son leas na cosmhuintire agus na teanga dúchais atá ann. Tá craobh den eagraíocht bunaithe i nGaillimh agus rinneadh agallamh le ball den chraobh sin, Dáire Ní Chanáin. Dúirt sí go bhfuil sé fíor-thábhachtach éascaíocht a dhéanamh do phobal na cathrach le saol sóisialta trí mheán na Gaeilge a bheith acu.

08

Deacrachtaí

Mhóthaigh sí nach raibh an teach tábhairne atá ag Club Áras na nGael sa chathair feiliúnach agus gur dheacair pobal a spreagadh ina leith. Dúirt sí nach bhfuil dóthain Gaeilge dá labhairt i gcaifé na Gaeilge ar an gcampas in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh. Cheap sí gur ró-thearc í an úsáid atá á baint as An Taibhdhearc mar ionad Gaeilge. Shíl sí go raibh eagla ag foghlaimeoirí na Gaeilge agus cainteoirí dúchais na Gaeilge ar a chéile i nGaillimh agus gur ghá an bhearna sin a laghdú.

Moltaí

Níor mhór deiseanna fostaíochta le Gaeilge a chruthú do dhaoine óga sa chathair de bharr go gcuirfidh sé sin leis an líon mac léinn a thugann go díograiseach faoin nGaeilge mar ábhar Ollscoile agus leis an méid Gaeilge a bheadh dhá labhairt ó cheann ceann na cathrach dhá réir. B'fhiú do ghluaiseacht na Gaeilge feachtas a thógáil le seilbh a ghlacadh ar an bhFáinne in athuair. Mhóthaigh sí gur cheart go mbeadh siombail ar leith a chuireann in iúl gur Gaeilgeoir thú agus gur siombal aitheanta é an Fáinne cheana féin. Mhol sí gur cheart oíche shóisialta na Gaeilge bheith ar siúl ar bhonn rialta i dtithe tábhairne éagsúla i nGaillimh cosúil leis an Pop-Up Gaeltacht agus go bhféadfadh na cumainn Ghaelacha san Ollscoil agus Conradh na Gaeilge oibriú as lámha a chéile leis seo a bhaint amach.

Ba cheart go mbeadh coinníoll fostaíochta ann maidir leis an méid Gaeilge atá ag an bhfoireann in aon chomhlacht poiblí sa chathair, an Ollscoil san áireamh. Ba chóir go dtógfáid caidreamh níos fearr idir mic léinn na Gaeilge agus an pobal Gaeilge sa chathair. Cheap sí go mbeadh ról anseo ag comhordaitheoir Gaeilge don chathair ar fad. Bhí sí den bharúil freisin go bhfuil gá le scéim ar leith chun tacú le comhlachtaí ar mhian leo seirbhísí Gaeilge a chur ar fáil agus le grúpaí atá ag iarraidh ócáidí Gaeilge a eagrú.

8.6 CIORCAIL CHOMHRÁ

Tá ciorcail chomhrá éagsúla ar bun sa chathair agus is deis iad don phobal pé ar bith cén Ghaeilge atá acu a úsáid i dtimpeallacht shóisialta. Chuathas chun cainte le duine amháin a ghlacann páirt rialta i gcorcail chomhrá na cathrach agus le beirt ón bpobal LADT+ atá gníomhach leis an gcorcal comhrá a bhíonn ar siúl sa Teach Solais sa chathair.

8.6.1 BALL DE CHIORCAIL CHOMHRÁ NA GAILLIMHE

Mhínigh an t-agalláí go raibh trí chiorcal comhrá á reáchtáil sa chathair a d'eascair as feachtas Chonradh na Gaeilge 'Is leor beirt.' Bíonn ceann ar siúl in O'Reilly's i mBóthar na Trá, ceann eile in O'Connell's agus an ceann a mbíonn an t-agalláí ag freastal air, a thosaigh in McCambridge's agus atá anois ar siúl in Brasserie on the Corner. Bíonn an corcal seo ar siúl gach Máirt ar maidin, agus is daoine atá ar scor is mó a fhreastalaíonn air. Is daoine iad a dtromlach freisin a bhfuil oideachas orthu, agus is í an Ghaeilge an dara teanga atá acu. Ó thráth go chéile, tagann daoine nach bhfreastalaíonn ach ar feadh roinnt seachtainí; go hiondúil sna cásanna seo is daoine iad atá ag tabhairt faoi scrúdú Gaeilge nó a leithéid. Bíonn idir 20-25 duine ar an meán ag freastal ar chruinnithe de chuid an chiorcail seo agus tá na figiúirí ag fás.

Ní bhaineann aon struchtúr ar leith leis an gciorcail; is Éireannaigh iad tromlach na ndaoine a bhíonn ag freastal air cé go bhfuil éagsúlacht mhór i gcumas teanga le sonrú sa ghrúpa. Freastalaíonn go leor de lucht freastail an chiorcail ar imeachtaí Gaeilge eile sa chathair freisin. Dar leis an agalláí, thug an ciorcal comhrá deis dóibh a gcuid Gaeilge a chleachtadh i suíomh taitneamhach.

Deacrachtaí

Mheas an t-agalláí nach raibh aon bhealach simplí le teacht ar eolas faoi imeachtaí Gaeilge sa chathair. Luadh gurbh údar frustrachais uaireanta cloisteáil faoi imeachtaí Gaeilge agus iad thart. Mhínigh an t-agalláí go mbíodh iontas go minic ar dhaoine go raibh siad ag foghlaim na Gaeilge de bharr gur Sasanach an duine atá i gceist. Luadh freisin an easpa mhór i seirbhísí Gaeilge sa chathair – agus sa tír – síceolaithe oideachais, mar shampla, lucht leighis agus tuilleadh nach iad. Bhí an duine seo den bharúil gur theanga gradaim a bhí sa Ghaeilge in Éirinn scaití – is é sin le rá gur teanga í a bhain le daoine a raibh oideachas orthu, ach nach raibh an ceangal le cainteoirí dúchais soiléir i gcónaí. Mheas an t-agalláí go raibh sé deacair teacht ar chroí-phobal na Gaeilge sa chathair.

Moltaí

Thug an t-agalláí suntas do chúrsaí measúnaithe i gcás na Gaeilge i scrúduithe an Stáit, agus mhol sí gur cheart go mbeadh scrúduithe ar leith do chainteoirí dúchais agus d'fhoghlaimoirí. Mheas sí freisin gur cheart scileanna eile a mhúineadh trí mheán na Gaeilge (cothabháil carranna, mar shampla amháin).

8.6.2 CIORCAL COMHRÁ LADT+

Bunaíodh ciorcal comhrá don phobal LADT+ i nGaillimh agus beartaíodh grúpa fócais a reáchtáil le cuid den dream a bhíonn gníomhach ann. Beirt a bhí i láthair don ghrúpa fócais. Fiafraíodh díobh i dtosach cén fáth gur bunaíodh an ciorcal comhrá ar an gcéad lá riamh agus dúradh go raibh siad ag iarraidh an nasc a chruthú idir an pobal LADT+ agus an pobal Gaelach mar gur mothaíodh nach raibh nasc láidir eatarthu. Tháinig mac léinn san Ollscoil go Teach Solais (ionad LADT+ i nGaillimh) agus d'iarr siad orthu ceann a chur ar siúl. Ba dhóigh leo go bhfuil an meon ann gur rud seanfhaiseanta í an Ghaeilge agus go bhfuil daoine a labhraíonn Gaeilge caolaigeanta. Ceapadh nach raibh áit ag daoine ón bpobal LADT+ sa phobal Gaelach ach gur tréine an meon sin sa Ghaeltacht ná sa chathair. Dúirt siad go bhfuil go leor Gaeilgeoirí i nGaillimh atá sa phobal LADT+ agus go bhfuil an saol níos compordaí acu sa chathair. Dúradh go mbíonn siad ag iarraidh ócáidí Gaeilge nó dátheangacha a chur ar siúl mar chuid de Bhród na Gaillimhe ach níl a fhios acu an bhfuil deontais ar fáil ó na heagraíochtaí Gaeilge chun cabhrú leis sin. Maidir leis an gciorcail comhrá féin, dúirt siad go dtagann foghlaimoirí den chuid is mó ach go mbíonn nuachainteoirí líofa agus glan-tosaitheoirí páirteach ann freisin idir óg agus aosta. Míníodh go mbíonn an ciorcal comhrá ar siúl ar feadh dhá uair an chloig agus de ghnáth go gcaitear thart ar 40 nóiméad ag plé ábhair a bhaineann leis an nGaeilge agus an leath eile ag plé nithe LADT+. Dúradh go mbíonn *An Foclóir Aiteach* in úsáid sna ciorcail chomhrá agus go scaiptear é ar na daoine a bhíonn i láthair. Déantar iarracht an foclóir sin a cheangal leis na cluichí *icebreakers* a bhíonn ar siúl acu chun daoine a chur ar a suaimhneas.

08

Deacrachtaí

Dar leo go mbíonn inní ar dhaoine ón bpobal LADT+ an Ghaeilge a fhoghlaim mar síleann siad go bhfuil meon diúltach ag cuid de phobal na Gaeilge ina leith. Dúradh go bhfuil go leor den phobal LADT+ ag iarraidh an Ghaeilge a fhoghlaim i gceart ach nach bhfuil siad in ann ranganna a chur ar bun iad féin. Ba mhian leo ranganna a chur ar siúl saor in aisce i dTeach Solais agus aithníonn siad nach furasta an beart é sin ach go mbíonn chuile rud a tharlaíonn i dTeach Solais saor in aisce. Labhair an bheirt faoin mbagairt ar mhaoiniú Theach Solais agus an baol atá ann go ndúnfar é mura bhfaighfear breis maoinithe.

Moltaí

Bheadh sé go maith dá gcuirfí múinteoir ar fáil ar pá chun ranganna a mhúineadh i dTeach Solais. Tá siad sásta leanúint ar aghaidh go deonach leis an méid atá bun acu cheana ach níl aon chinnteacht fhadtéarmach ann. Mhínigh siad gurb é an fáth a dtagann daoine chuig Teach Solais ná gur áit shábháilte é. Bhraith siad go mbeadh sé go hiontach dá mbeadh áit ar leith ag daoine LADT+ le dhul chun an Ghaeilge a fhoghlaim agus a bheith cinnte go bhfuil siad sábháilte. Theastódh acmhainní breise i nGaeilge faoin bpobal LADT+. Níor leor *An Foclóir Aiteach* agus ba ghá níos mó taighde a dhéanamh ar an bpobal agus an nasc atá aige leis an bpobal Gaelach.

8.7 FLIRT FM

Is stáisiún raidió pobail/mac léinn é Flirt FM 101.3 atá bunaithe ar champas OÉ Gaillimh ó Mheán Fómhair 1995. Is ball é an stáisiún den ghréasán raidió pobail CRAOL ina bhfuil os cionn 20 stáisiún páirteach. Duine amháin lánaimseartha agus beirt pháirtaimseartha atá fostaithe ag an stáisiún agus tá suas le 150 oibrí deonach acu a chuireann leis na cláracha ar bhealach amháin nó eile. Is é polasaí an stáisiúin gur ceol é 60% dá gcaoladh agus go mbeadh 25% den cheol i nGaeilge. Caint atá i gceist leis an 40% eile, agus 20% den chaint dírithe ar chúrsaí reatha. Reáchtáladh grúpa fócais leis an bhfoireann. Ba mhian leis na fostaithe go mbeadh Flirt FM in ann ábhar dá gcuid féin a chur amach, seachas é a ghlacadh ó stáisiúin eile; go mbeadh deis traenála do na mic léinn, agus deis taithe a bhaint amach. Níor shíl an fhoireann go bhféadfaí stáisiún lán-Ghaeilge raidió a bhunú i nGaillimh fós agus meabhraíodh go raibh 168 uair an chloig de chraoltóireacht le líonadh in aghaidh na seachtaine.

Deacrachtaí

Dúradh gur 5 huair a chloig in aghaidh na seachtaine an sprioc a bhíonn ag Flirt FM do chláracha Gaeilge, ach go mbraitheann líon na n-uaireanta ar an mbliain. Braitheann go leor ar na daoine a bhíonn ar fáil i measc na mac léinn. Míníodh go mbíonn iomaíocht ann de bharr na ngníomhaíochtaí eile uilig a bhíonn ar siúl ar an gcampas a mheallann mic léinn. Is minic nach mbíonn an fhéinmhuinín ag daoine clár iomlán Gaeilge a láimhseáil. Dar leo freisin go bhfuil easpa acmhainní, ó thaobh ama de, chun ábhar nua a fhorbairt, agus easpa daoine a bhfuil an Ghaeilge ar a dtoil acu chun tabhairt faoi chláracha Gaeilge.

Moltaí

Ba cheart go mbeadh oiliúint Ghaeilge ar fáil do chraoltóirí mar aon le sainfhoclóir craoltóireachta, a d'fhéadfaí a chur ar fáil i bhfoirm paimfléid. B'fhearr leo go mbeadh comhoibriú níos dlúithe acu le grúpaí eile i nGaillimh ar nós Raidió na dTreabh agus Gaillimh le Gaeilge. Dúirt siad

go bhfuil a shampla sin ann cheana féin i Luimneach le Wired FM agus stáisiún pobail eile sa chathair, Limerick City Community Radio. Tá duine ar leith ag teastáil a bheadh in ann feidhmiú mar chomhordaitheoir do na stáisiúin raidió Gaeilge uilig nó do na meáin Ghaeilge ar fad fiú amháin.

8.8 CÚRSAÍ SPÓIRT

Cuireadh agallaimh agus an taighde ar bun don phlean teanga ar dhaoine a raibh baint acu le ceann de na clubanna CLG is óige sa chathair – Gaeilge na Gaillimhe – agus le ceann de na clubanna seanbhunaithe, CLG Bhóthar na Trá/Cnoc na Cathrach.

8.8.1 GAEIL NA GAILLIMHE

Mínítear bunú agus aidhm an chlub peile seo ar shuíomh an chlub féin:

Bunaíodh Gaeil na Gaillimhe ag tús 2016 chun na cluichí Gaelacha agus an Ghaeilge a chur chun cinn i gCathair na Gaillimhe. Anuraidh, chuaigh foireann na mban agus foireann na bhfear chun páirce i sraitheanna agus craobhacha peile na Gaillimhe. Is cumann muid a fheidhmíonn go hiomlán trí mheán na Gaeilge agus táimid ag fás agus ag forbairt i gcónaí (Gaeil na Gaillimhe, 2019).

Cuireadh agallamh ar dhuine atá páirteach sa chlub. Luaigh an duine seo go raibh idir 40 agus 50 ball ag an gclub, agus go raibh meascán cumais ó thaobh na Gaeilge de le fáil i measc na mball sin. Mar sin féin is í an Ghaeilge teanga na traenála i gcónaí. Tá daoine ón gcontae agus ón gcathair ag plé leis an gclub, iardháltaí Gaelscoileanna ina measc, agus braitheann na baill go bhfuil sé níos fearr gan rudaí a dhéanamh go dátheangach, gur fearr cloí le teanga amháin. Measann an t-agalláí go dtarraingíonn an Ghaeilge daoine isteach sa chlub, agus maítear go bhfuil níos mó Gaeilge in úsáid sa chlub ná mar a bhíonn ag roinnt de na foirne Gaeltachta. Ar na deacrachtaí atá ag an gclub tá na ceanna céanna a bhíonn ag clubanna CLG ar fud na tíre: áiseanna, acmhainní, trealamh, airgead. I gcás na Gaeilge, luadh go raibh pobail na Gaeilge sa chathair scoite amach óna chéile agus go raibh réachtáil an chlub ag brath ar ghrúpa beag díograiseoirí.

Moltaí

Moladh ceanncheathrú cheart a bheith ann don Ghaeilge sa chathair; áit a bheadh ina cheanncheathrú ag clubanna spóirt agus cumainn shóisialta Ghaeilge éagsúla, macasamhail na gCultúrlann i mBéal Feirste agus i nDoire. Chabhródh a leithéid le fócas a thabhairt d'imeachtaí uile na Gaeilge sa chathair, agus nasc a chruthú eatarthu agus idir na rannpháirtithe a bhíonn ag freastal orthu.

8.8.2 CLG BHÓTHAR NA TRÁ/CNOC NA CATHRACH

Cuireadh agallamh chomh maith ar ionadaí ó chlub CLG seanbhunaithe sa chathair. Seán Ó Gabháin an té a bhí i gceist, Oifigeach Gaeilge a bhfuil baint aige le CLG Bhóthar na Trá/Cnoc na Cathrach. Dar le Ó Gabháin go bhfuil c.800-1000 ball ag an gclub agus go bhfuil

08

Gaeilge áirithe ag 30% de bhaill an chlub. Tá roinnt daoine as Conamara a bhfuil cónaí orthu sa chathair ag plé le CLG Bhóthar na Trá/Cnoc na Cathrach agus in 2017 bronnadh gradam orthu i gComórtas Sheosaimh Uí Ógartaigh de chuig Ghaillimh le Gaeilge.

Mhaígh Ó Gabháin go raibh tionchar an-mhór á imirt ag Gaelscoileanna an cheantair ar an leibhéal Gaeilge a bhí in úsáid sa chlub, ach mhaígh sé nach raibh suim láidir sa Ghaeilge le sonrú i gclubanna eile sa chathair.

Moltaí

I measc na moltaí a bhí ag Ó Gabháin bhí réachtáil Chomórtas Peile na Gaeilge don Óige i lár an tsamhraidh. Chabhródh ranganna Gaeilge i gCnoc na Cathrach freisin, ach teastaíonn cabhair agus comhairle do na clubanna CLG ar fad maidir le seirbhís Gaeilge a chur ar fáil ina gcuid clubanna. Mhol Ó Gabháin gur cheart maidineacha sóisialta Gaeilge a réachtáil ar bhonn rialta ina chlub féin agus b'fhéidir i gcomhar le clubanna eile sa chathair. Luaigh sé freisin go raibh áiteanna i gCnoc na Cathrach laistigh de limistéar na Gaeltachta agus gur cheart, dá réir, go mbeadh tuilleadh tacaíochta ar fáil dá chlub siúd leis an nGaeilge a chur chun cinn i measc na mball.

8.9 TIONSCNAIMH PHOBAIL EILE

Sa mhír seo, pléitear le dhá thionscnamh pobail ar leith atá tosaithe le blianta beaga anuas agus a cheanglaíonn an Ghaeilge le réimsí eile den saol nach samhlaítear leis an teanga go minic. Is tionscnamh as féin é an Pop-Up Gaeltacht a cheap lucht na Gaeilge ar an gcéad lá riamh ach is éard atá i ParkRunAbú, imeacht a gineadh as tionscnamh a bhí ar an bhfód cheana ach go mbeadh an Ghaeilge ina meán cumarsáide acu sin a bhíonn rannpháirteach ann. Ní bhaineann ceachtar den dá thionscnamh seo le Gaillimh go sonrach ach luaitear anseo iad toisc go gcreidimid go bhféadfaidís a bheith tairbheach ó thaobh na pleanála teanga.

8.9.1 POP-UP GAELTACHT (PUG)

B'iomáí uair le linn an taighde a luadh coincheap an Pop-Up Gaeltacht (PUG) mar ghníomh fiúntach a thugann lucht na Gaeilge le chéile go fisiciúil i dtimpeallacht shultmhar neamhfhoirmeálta. Bíodh is go mbíonn Pop-Up Gaeltachtaí le fáil anois ó cheann ceann na tíre agus níos faide i gcéin, ní cosúil go bhfuil an traidisiún beo i nGaillimh fós. In alt acadúil, rinneadh anailís ar an bhfeiniméan sochtheangeolaíoch seo (Seoighe, 2018). Ba ar Pop-Up Gaeltacht Bhaile Átha Cliath amháin a tugadh aird san alt áirithe seo. Míníodh gur 'coincheap simplí a bhí sa PUG ón tús, is é sin go mbaileodh lucht labhartha na Gaeilge i mBaile Átha Cliath le chéile i dtithe tábhairne éagsúla chun deoch a ól agus chun Gaeilge a labhairt lena chéile (...) coincheap foinse oscailte, ón mbun aníos agus gan baint aige le heagraíochtaí teanga is ea é' (Seoighe, 2018). Deirtear go raibh lucht a bhunaithe ag iarraidh deiseanna úsáide nua lasmuigh de shuíomhanna traidisiúnta na teanga a chruthú do chainteoirí ilghnéitheacha na Gaeilge. Táthar den bharúil freisin gur eascair PUG as an dúshlán poiblí a bhí á thabhairt do dhlísteacht phobail uirbeacha na Gaeilge in Éirinn. Ba sa chomhthéacs seo a rinneadh tagairt don 72% (53,217 duine) de chainteoirí laethúla na Gaeilge (lasmuigh den chóras oideachais) atá ina gcónaí lasmuigh den Ghaeltacht. Tagraítear do thaighde a léiríonn go mbraitheann nuachainteoirí na Bascaise níos dlísteanaí mar chainteoirí nuair a éiríonn leo úsáid rialta a bhaint aisti i bpobail chleachtais nua.

8.9.2 PARK RUN ABÚ

Is é atá sa ParkRun, rith 5 chiliméadar a bhíonn ar siúl in áiteanna éagsúla fud fad an domhain. Bíonn sé saor agus oscailte do chuile dhuine. Is i bpáirceanna agus láithreacha áille a bhíonn an ParkRun á reáchtáil agus bítear ag iarraidh ar gach aoisghrúpa páirt a ghlacadh. Ba ar an 10 Samhain 2012 a cuireadh tús leis an gcéad ParkRun in Éirinn ag Caisleán Mhullach Íde. Is as an tionscnamh ParkRun a d'eascair coincheap an ParkRunAbú. Bhíodh Oireachtas na Gaeilge ag spreagadh reathaithe ParkRun a raibh Gaeilge acu banda rosta 'Tá Gaeilge agam' a chaitheamh sa chaoi is go bhféadfaí cainteoirí Gaeilge a aithint agus iad ag glacadh páirte ann. Bhí an t-éileamh comh tréan sin ar na bandaí rosta gur thug an tOireachtas cuireadh do ParkRun ócáidí a reáchtáil ina gcuirfí fáilte ar leith roimh lucht na Gaeilge agus tugadh ParkRunAbú ar na hócáidí sin. Ó thús na bliana 2019 go deireadh mhí Aibreáin 2019 cuireadh 8 gcinn d'imeachtaí ParkRunAbú ar siúl agus bhí 9 gcinn eile beartaithe don tréimhse Meitheamh-Nollaig 2019.

09

CAIBIDIL 9
TUISMITHEOIRÍ AGUS ÓIGE

9.1 RÉAMHRÁ

Tá fearann an teaghlaigh i lár an aonaigh chomh fada is a bhaineann le hiarrachtaí athneartaithe teanga agus chun próiseas an aistriú teanga a chur ar mhalairt slí. Is í sin an chúis a ndeir an sochtangeolaí clúiteach, Joshua Fishman, gur ‘foundational spheres’ (1991: 4-5) iad réimsí an teaghlaigh agus an phobail agus go dteastaíonn timpéallacht atá ‘intimate and sheltered’ (2001: 95) chun an teanga a sheachadadh ó ghlúin go glúin. Leagann Mac Donnacha (2000) an-bhéim ar an seachadadh teanga idirghlúineach freisin. Teastaíonn a leithéid, a deir sé, chun a chinntiú go ndéanann pobal na teanga dul chun cinn, ó thaobh cumais agus úsáide de, ó ghlúin amháin go glúin eile (Mac Donnacha, 2000: 22). Tá go leor taighde déanta le blianta beaga anuas ar choincheap an nuachainteora (Walsh & O’Rourke, 2015; Ó Murchadha et al, 2018). Is daoine iad na nuachainteoirí nach bhfuil an Ghaeilge acu ó dhúchas ach a d’fhoghlaim an teanga sa chóras oideachais den chuid is mó. Is daoine iad freisin a fhógraíonn go n-úsáideann siad an Ghaeilge go rialta agus le dúthracht ina gcuid gnóthaí saoil. Is cuid eile de phobal na teanga iad na nuachainteoirí mar aon le pobal traidisiúnta na teanga sa Ghaeltacht. Ó tharla soghluaiseacht daoine agus pobal a bheith go mór i gceist i ré an domhandaithe, bíonn nuachainteoirí na Gaeilge agus pobal na Gaeltachta ag cur fúthu in éineacht i gceantair uirbeacha ar fud na tíre, cathair na Gaillimhe mar shampla.

I bhfianaise athruithe a bheith tagtha ar an gcaoi a bhfuil pobal na teanga scaipthe, tá deiseanna agus dúshlán úra tagtha aníos maidir leis an seachadadh teanga idirghlúineach. Ciallaíonn an méid sin go bhféadfadh tuismitheoirí sa chathair, ar aon dul le tuismitheoirí sa Ghaeltacht, cinneadh comhfhiosach a dhéanamh a gclann a thógáil le Gaeilge. Réimse bisiúil is ea fearann an teaghlaigh, dar le Spolsky, chun staidéar a dhéanamh ar an rogha teanga laistigh den teaghlach chomh maith leis na brúnna seachtracha a d’fhéadfadh cur as don rogha sin (2004: 45-46; féach chomh maith Smith-Christmas 2016; 2018). Deir Ó hÍfearnáin (2013: 355-6) gur in aon turas a chruthaítear cainteoirí nua Gaeilge sa lá atá inniu ann. Maíonn sé, dá bharr sin, ‘there are no “accidental” Irish speakers anymore.’ Is cinneadh comhfhiosach é, gan amhras, cinneadh a dhéanamh páiste a thógáil le Gaeilge i gcathair na Gaillimhe. Taispeánann sé seo, dar le Ní Dhúda, gur ‘bainisteoirí teanga’ iad na tuismitheoirí agus iad ag iarraidh dul i bhfeidhm ar iompar agus ar chreidimh teanga na ngasúr. Is éard is bainisteoir teanga ann, mar sin, ná ‘a person that takes an active role, makes an intervention and produces a particular effect or outcome’ (Ní Dhúda, 2017: 221). I gcás na dtuismitheoirí is ábhar don taighde seo, is é an toradh a éilítear ar an mbainistíocht teanga ná gurb í an Ghaeilge a bheas mar theanga an tí.

9.2 CÚLRA NA RANNPHÁIRTITHE

Chun an taighde seo a chur i gcrích, rinneadh agallaimh leathstruchtúrtha (Bryman, 2008: 436) le sampla de chúigear tuismitheoirí chun a dtuairimí agus a mianta i leith phlean teanga na cathrach a mhúscailt. Foilsíodh fógra ar an *Galway Advertiser* i mí Eanáir 2019 chun tuismitheoirí ábhartha sa chathair a spreagadh chun páirt a ghlacadh sa taighde agus chun dul faoi agallamh. Léirigh beirt spéis ann ag eascairt as an bhfógra nuachtáin sin. Úsáideadh ‘sampláil na cloiche

sneachta' (Berg, 2007: 44) chun tuilleadh rannpháirtithe a aithint ina dhiaidh sin. Chuathas chun cainte freisin le Sorcha Ní Chéilleachair, atá ina Ceannasaí ar Tuismitheoirí na Gaeltachta, chomh maith le Marcas Mac Ruairí, atá ina Bhainisteoir Forbartha le Glór na nGael, féachaint cé na tacaíochtaí comhairleacha a chuirtear ar fáil do theaghlaigh Ghaeilge, bídis sa Ghaeltacht nó lasmuigh di.

Rannpháirtí 1	Gaeilge ag duine amháin de na tuismitheoirí
Rannpháirtí 2	Gaeilge ag an mbeirt tuismitheoirí
Rannpháirtí 3	Gaeilge ag an mbeirt tuismitheoirí
Rannpháirtí 4	Gaeilge ag duine amháin de na tuismitheoirí
Rannpháirtí 5	Gaeilge ag an mbeirt tuismitheoirí
Sorcha Ní Chéilleachair	Ceannasaí Tuismitheoirí na Gaeltachta
Marcas Mac Ruairí	Bainisteoir Forbartha, Gaeilge sa Teaghlach, Glór na nGael

Tábla 9.1: Rannpháirtithe taighde, Tuismitheoirí agus Óige

Taispeánann na hagallaimh uile a rinneadh leis na tuismitheoirí go mbíonn tiomantas agus dúthracht phearsanta á léiriú acu ar mhaithe leis an nGaeilge a sheachadadh mar theanga an teaghlaigh. Ar an gcaoi sin, tá cinneadh comhfhiósach déanta acu a gclann a thógáil le Gaeilge in ainneoin na mbrúnna iomadúla a chuireann forlámhas an Bhéarla sa chathair ar chúrsaí teanga sa teaghlach. Níor tógadh Rannpháirtí 1 i gceantar Gaeltachta ach rinne sé cinneadh agus é sna déaga go mba mhaith leis a chlann féin a thógáil le Gaeilge. Bhí an scéal ceannann céanna, a bheag nó a mhór, ag Rannpháirtí 2, is é sin gur shocraigh sí ag aois an-óg go mba mhaith léi a clann a thógáil le Gaeilge. Bhuail Rannpháirtí 3 lena bhean chéile in ionad oibre Gaeilge i mBaile Átha Cliath agus theastaigh uathu go mbeidís i dtimpeallacht Ghaelach nuair a thiofadh an chéad pháiste ar an saol agus ba í sin an chúis ar bhog siad siar go Gaillimh:

Labhair muid Gaeilge lena chéile ó chas muid ar a chéile agus bhí sé nádúrtha go mbeadh muid ag tógáil clainne le Gaeilge freisin (Rannpháirtí 3).

Deir Rannpháirtí 4 gur thuig sé luath ina shaol go mba mhaith leis a chlann a thógáil le Gaeilge:

Is dóigh gur cinneadh a bhí déanta agam fada an lá ó shin, blianta ó shin sula raibh páistí agam agus sula raibh mé sa chaidreamh ina bhfuil mé le mo chéile anois, bunaithe ar an idé-eolaíocht agus dúil mhór agam sna gluaiseachtaí athbheochana, ní hamháin sa Ghaeilge agus mionteangacha eile agus dá bharr sin thuig mé ag aois an-luath an t-aon bhealach i ndáiríre len í a thabhairt ar aghaidh go dtí an chéad ghlúin eile ná í a thabhairt ar aghaidh go dtí an chéad ghlúin eile, sé sin an chlann a thógáil le Gaeilge (Rannpháirtí 4).

Is cainteoir dúchais Gaeilge as Gaeltacht Chonamara, í Rannpháirtí 5 agus ba chinneadh 'nádúrtha' di agus dá fear céile é go dtógfáí a gclann le Gaeilge ó tharla gurb í an Ghaeilge an teanga choitianta eatarthu féin.

09

9.3 SEIRBHÍSÍ COMHAIRLEACHA

9.3.1 GLÓR NA nGAEL

Mar chuid den atheagar a rinneadh ar earnáil dheonach na Gaeilge in 2014, tugadh isteach córas nua na sé cheanneagraíocht. Chomh fada is a bhaineann leis an seachadadh teanga, fuarthas réidh leis an eagraíocht Comhluadar a bunaíodh in 1993. Bunaíodh Comhluadar an chéad lá riamh chun féachaint chuige go gcuirfí tacaíocht ar fáil do theaghlaigh Ghaeilge lasmuigh den Ghaeltacht. Thóg Glór na nGael an cúram sin ar lámh sa bhliain 2014 nuair a fuarthas réidh le Comhluadar. Is é Foras na Gaeilge a chuireann maoiniú ar fáil d'obair Glór na nGael i bhfearran an teaghlaigh. Déantar cur síos ar shuíomh Ghlór na nGael faoi na cúraimí atá orthu:

Tá an teaghlach ar an áit is tábhachtaí le labhairt na Gaeilge agus saibhreas teanga a chinntiú don chéad ghlúin eile. Is é Glór na nGael an ceanneagras náisiúnta atá freagrach as cur chun cinn na Gaeilge mar theanga teaghlaigh. Comhoibrimis le grúpaí a bhfuil na spriocanna céanna acu. Is é ról Ghlór an nGael ná a chinntiú go bhfuil tacaíocht agus comhairle ar fáil do theaghlaigh ar fud na tíre atá ag tógáil a bpáistí le Gaeilge. Bíonn clár imeachtaí á eagrú i rith na bliana lena n-áirítear: seachtainí saoire sa Ghaeltacht, deirí seachtaine sna ceithre cúigí, imeachtaí lae, scéalaíocht um Shamhna, cuairteanna Daidí na Nollag, picnicí na Bealtaine, seomra na dteaghlach ag Oireachtas na Gaeilge agus níos mó (Glór na nGael, 2019).

Forbairt pobal agus líonraí teanga is príomhaidhm do Ghlór na nGael. Chuige sin, tá bunachar sonraí ag an eagraíocht a chuimsíonn suas is anuas le 1,200 teaghlach as na 32 chontae ar fad agus scaiptear nuachtlitr ar na teaghlaigh sin uair sa choicís, áit a gcuirtear eolas ar fáil faoi na himeachtaí atá ar na bacáin (Mac Ruairí, 2019).

9.3.2 TUISMITHEOIRÍ NA GAELTACHTA

An aidhm atá ag Tuismitheoirí na Gaeltachta ná comhairle agus tacaíocht a chur ar fáil do theaghlaigh atá ag tógáil a gclann le Gaeilge sa Ghaeltacht nó ar mian leo a leithéid a dhéanamh. Bunaíodh an eagraíocht in 2011 nuair a tháinig cúpla teaghlach le chéile mar dheis shóisialta ar dtús ach d'fhorbair sé agus bhláthaigh sé ó shin. Fuarthas maoiniú teoranta ó Roinn na Gaeltachta ó 2014 go dtí 2016 agus fuarthas beagán níos mó i 2017. Tá an eagraíocht ag feidhmiú go náisiúnta anois ó 2018. Ceapadh Sorcha Ní Chéilleachair ina ceannasaí ar an eagraíocht ag deireadh 2018. Bíodh is go raibh an eagraíocht Comhluadar ar an bhfód ó 1993 i leith, dúirt Ní Chéilleachair in agallamh linn nach mbíodh a leithéid de thacaíocht ar fáil do theaghlaigh laistigh den Ghaeltacht. Tá athrú tagtha air sin le blianta beaga anuas ó bunaíodh Tuismitheoirí na Gaeltachta, a deir sí. Is aitheantas é bunú Tuismitheoirí na Gaeltachta gur earnáil ann féin é an t-oidéachas Gaeltachta, rud atá le feiceáil freisin sa Pholasáí don Oideachas Gaeltachta 2017-2022. Rinneadh talamh slán de san am a caitheadh, dar léi, go dtarlódh an seachadadh teanga go nádúrtha orgánach sa Ghaeltacht. Deir Ní Chéilleachair nár ghá go dtarlódh áfach. Dá bharr sin, teastaíonn bainistiú ar an teanga sa teaghlach sa Ghaeltacht freisin agus is chuige sin atá Tuismitheoirí na Gaeltachta. Chuir Tuismitheoirí na Gaeltachta an grúpa Gligíní ar bun agus is éard atá ann ná club spraoi i nGaeilge do thuismitheoirí agus leanaí. Deir Ní Chéilleachair go mbíonn teaghlaigh as cathair na Gaillimhe ag dul siar chun freastal air ó tharla nach bhfuil

a leithéid ar fáil sa chathair. Tá an grúpa Gligíní dírithe orthu siúd atá ag tógáil a gclainne le Gaeilge agus cuirtear riaiil teanga i bhfeidhm dá bharr sin. Uaireanta nuair a bhíonn na rudaí seo á riaradh go deonach ní furasta, dar le Ní Chéilleachair, riaiil teanga a chur i bhfeidhm nó chun an t-iompar teanga a bhainistiú. Is í sin an chúis a dteastaíonn foireann cheart oilte chun tabhairt faoin obair seo. Is bealach é chun forbairt a dhéanamh ar Ghaeilge na ngasúr seachas go mbeidís ag Béarlóireacht le gasúir eile. Chun an aidhm sin a bhaint amach freisin, forbraíodh ‘Teidí le Gaeilge’ i gcomhar le Glór na nGael atá ar fáil sna trí mhórchanúint. Sa ghrúpa Gligíní, leagtar béim ar an saibhriú teanga trí sheisiúin scéalaíochta a réachtáil.

Tá dualgas ar an eagraíocht an Scéim Clár Tacaíochta Teaghlaigh, de chuid Roinn na Gaeltachta, a fhorbairt agus a scaipeadh (Roinn na Gaeltachta, 2019). Tháinig an pacáiste sin isteach in áit Scéim Labhairt na Gaeilge. Pacáiste leabhar agus bileoga eolais atá ann a théann amach chuig teaghlaigh ar fud na tíre a chuireann isteach ar a leithéid. Is ar theaghlaigh Ghaeltachta le páiste/páistí idir 0 agus 5 bliana d’aois atá an pacáiste dírithe (Roinn na Gaeltachta, 2019). Is mian le Tuismitheoirí na Gaeltachta teagmháil rialta agus leanúnach a choinneáil leis na teaghlaigh sin a chuireann isteach ar an scéim óir is bealach é chun taighde nua a chur ar a súile dóibh chomh maith le gréasáin nua a aithint agus a bhunú (Ní Chéilleachair, 2019).

Moltaí

Ó tharla stráicí suntasacha de LPT Bhearna agus Cnoc na Cathrach chomh maith le LPT Oirthear Chathair na Gaillimhe a bheith laistigh de limistéar na cathrach, moltar do na hOifigigh Pleanála Teanga sa dá LPT sin teagmháil a dhéanamh le Tuismitheoirí na Gaeltachta ar mhaithe le heolas a fháil faoi na himeachtaí teaghlaigh a réachtálann an eagraíocht sin. Ba cheart clárú le Glór na nGael freisin chun eolas a fháil faoi na himeachtaí do theaghlaigh a réachtáiltear sa chathair.

9.4 ANAILÍS AR NA HAGALLAIMH

9.4.1 TIMPEALLACHT NA CATHRACH

Dúshlán an-bhunúsach a aithnítear sna hagallaimh ná timpeallacht theangeolaíoch na cathrach féin, is é sin le rá gurb é an Béarla an mhórtheanga a labhraítear sa chathair agus go gcloistear í a thúsce agus a fhágtar tearmann an tí. Is é seo mar a mhíníonn Rannpháirtí 3 an scéal:

An dúshlán is mó, is dóigh, ná na comharsana agus an timpeallacht áitiúil nach gcloiseann na gasúir Gaeilge. Caithfidh tú iarracht ar leith a dhéanamh. Aithníonn na gasúir iad féin scaití go bhfuil siad difriúil ó chuid de na gasúir eile agus tiontóidh siad ar an mBéarla le *fi*teáil isteach mar a déarfá (Rannpháirtí 3).

Tarraingíonn Rannpháirtí 5 ceist na timpeallachta anuas freisin. Cuireann sé as d’iompar teanga na ngasúr, a deir sí, agus an Béarla mórthimpeall orthu ach airíonn sí, mar sin féin, go bhfuil pobal na cathrach báúil leis an nGaeilge:

Is dóigh go bhfuil dúshlán sainiúla don chathair mar gheall go bhfuil tú ag tógáil clann le Gaeilge nach bhfuil tú istigh i gceantar Gaeltachta. Dá bhrí sin nuair a fhágann tú an teach níleadar ag feiceáil an Ghaeilge mórthimpeall orthu cé go

09

bhfuileadar ag dul ag Gaelscoil agus feictear dom go bhfuil daoine sa gceantar atá báúil don Ghaeilge (Rannpháirtí 5).

Tagann Rannpháirtí 2 leis seo freisin. Deir sise go bhfuil an gnáthphobal sa chathair an-bháúil leis an nGaeilge agus go bhfuil meon dearfach ag daoine i leith na Gaeilge. In ainneoin na deamhéine sin, áfach, deir sí nach dtuigeann daoine na dúshláin phraiticiúla a bhaineann le clann a thógáil le Gaeilge sa chathair. Déanfar plé ar chuid de na dúshláin sin anois.

9.4.2 FEIGHLITHE LINBH LE GAEILGE

Bíonn go leor dúshlán ag roinnt leis an gcúram leanaí sa chathair, dar le Rannpháirtithe 2 agus 5 go háirithe. Deir Rannpháirtí 2 gur beartaíodh ón tús gurbh í an Ghaeilge teanga an teaghlaigh. Ceann de na dúshláin ba mhó a bhí le sárú ná feighlí linbh le Gaeilge a fháil. Is dream gairmiúil iad lucht na Gaeilge sa chathair go hiondúil agus is daoine iad a oibríonn sa státchóras go minic. Ciallaíonn sé sin nár ghá go mbeadh feighlí linbh le Gaeilge ar fáil go héasca. Mar gheall ar chúrsaí teanga, rinne sí féin agus a fear céile an-iarracht féachaint chuige nach mbeadh na páistí le haon duine eile go lánaimseartha i rith na seachtaine. Bhí íobairtí pearsanta de dhíth chun é seo a bhaint amach:

Is íobairtí pearsanta agus fiú amháin i ndiaidh am scoile ... an socrú a dhéanann muid ná go mbíonn m'fhear céile sa bhaile mar seachas sin is Béarla a bheadh sa teach agus a luaithe a ligeann tú Béarla sa teach, mar sin an tearmann atá againn, athraíonn sé sin gach rud (Rannpháirtí 2).

Tagann Rannpháirtí 5 leis an méid sin freisin. Deirtear go ndearnadh iarrachtaí teacht ar dhuine le Gaeilge chun aire a thabhairt do na gasúir le linn na n-uaireanta a bhí ag teastáil ach nár éirigh leo é sin a dhéanamh. D'uireasa seirbhísí cúraim leanaí i nGaeilge, b'éigean dóibh dul i muinín seirbhís Bhéarla ar feadh achar bliana agus bhí tionchar diúltach aige seo ar chúrsaí teanga sa teach, dar léi:

Is éard a rinne muid ná, chuadar chuig seirbhís *crèche* iarscoile sa chathair, seirbhís Bhéarla a bhí ann agus thug mé faoi deara, mar shampla rinne an duine is óige, ó tháinig an dá bhliain réamhscoile i bhfeidhm agus níl an tseirbhís náionra in ann freastal ach ar bhliain amháin, *so* rinne seisean an chéad bhliain sa tseirbhís Bhéarla agus thug mé faoi deara ag tús na bliana nuair a chuaigh sé ann go raibh... ar éigean a labhair sé aon Bhéarla agus faoi dheireadh na bliana is ar éigean gur labhair sé aon Ghaeilge (Rannpháirtí 5).

Léiríonn an méid sin go bhféadfadh beartas soiléir teanga a bheith ag an teaghlach féin, is é sin le rá gurbh í an Ghaeilge teanga an tí, ach ina ainneoin sin bíonn an teaghlach síoraí seasta i dteagmháil le réimsí eile sóisialta. Níor ghá go mbeadh aon smacht ag tuismitheoirí ar an rogha teanga, agus ar na nósmaireachtaí teanga, sna réimsí eile sin lasmuigh dá dteach féin, mar a deir Spolsky (2009: 22).

Moladh

Moladh go gcuirfí liosta Feighlithe Linbh le Gaeilge líofa le chéile agus ar fáil. Bheadh sé seo ag teacht leis an méid a mholtar i bPlean Teanga Chois Fharráige (2017: 31) (féach chomh maith Caibidil 2).

9.4.3 DEISEANNA SÓISIALAITHE TRÍ GHAELGE

An dúshlán is mó atá le sárú, dar le Rannpháirtí 1, ná nach bhfuil dóthain deiseanna ann chun an Ghaeilge a úsáid agus chun comhlúadar Gaelach a chothú lasmuigh de shaol an teaghlaigh:

An rud is tábhachtaí ar fad ná go mbeadh deiseanna ann chun páistí le Gaeilge a thabhairt a chéile. Foghlaimíonn páistí teangacha, agus cuireann siad spéis i rudaí eile, mar gheall ar iad a bheith á sóisialú le páistí eile agus iad ag imirt cluichí le chéile agus iad ag spraoi le chéile (Rannpháirtí 1).

Tá go leor páistí á dtógáil le Gaeilge sa chathair, dar leis, ach teastaíonn níos mó deiseanna sóisialaithe chun go mbeadh deis ag na páistí sin a gcuid Gaeilge a chleachtadh agus chun cairdeas a chothú eatarthu féin trí mheán na Gaeilge. ‘Tá na daoine ann ach níl an gréasán ann’ a deir Rannpháirtí 2 agus tá sé den riachtanas, mar sin, imeachtaí a eagrú chun an gréasán a chothú agus a thabhairt le chéile agus go ndéanfaí é sin ar bhealach rialta agus struchtúrtha. Mar aon leis na himeachtaí féin, is gá go mbeadh daoine oile ar an láthair chun úsáid na teanga i measc an ghrúpa a bhainistiú. Dá bharr sin, tá géarghá le háisitheoirí oile a bheith ann chun ról ceannaireachta a ghlacadh chucu féin, dar le Rannpháirtí 2.

9.4.4 DEACRACHTAÍ AN DEONACHAIS

Deir Mac Donnacha go bhfuil bainistiú acmhainní daonna go mór i gceist sna hiarrachtaí a dhéantar chun teangacha atá faoi bhagairt a ‘atreisiú teanga’ (*language-reinforcement*). De bharr teorainn a bheith leis na hacmhainní airgid atá ar fáil, bíonn ar lucht na pleanála teanga bainistiú a dhéanamh ar an bhfoireann atá fostaithe ‘go hoifigiúil’ chomh maith leis an bhfoireann deonaithe a d’fhéadfadh a bheith gníomhach i bpróiseas na pleanála teanga (2000: 26). Aithníonn rannpháirtithe uile an taighde seo go mbíonn eagraíochtaí pleanála teanga ag brath, cuid mhaith, ar an obair dheonach. Deir Rannpháirtí 2, áfach, nach féidir a bheith ag brath ar an múnla ‘deonach’ amháin chun bainistiú a dhéanamh ar iompar teanga ag imeachtaí Gaeilge, go mór mór agus aithne phearsanta ag teaghlaigh ar a chéile:

...samhlaíonn daoine go dtarlaíonn na rudaí seo go nádúrtha [go labhrófaí Gaeilge ag imeachtaí sóisialta] ach ní tharlaíonn le mionteanga. Sin an chúis a mbaineann deacracht leis an meon deonach seo mar tá scileanna ar leith de dhíth agus tuiscint ar leith ar chúrsaí sochtheangeolaíochta le grúpa spraoi trí mheán na Gaeilge a réachtáil sa lá atá inniu ann ... is dóigh liom go bhfuil sé sin iontach dian agus go m’fhéidir go mbeadh sé níos fearr sa chás sin dá mba rud é go raibh duine i gceannas ar an ngrúpa go hoifigiúil agus go buan (Rannpháirtí 2).

Tagann Marcas Mac Ruairí le Rannpháirtí 2 maidir leis an obair dheonach. Deir sé nach furasta an fhadhb seo a leigheas i bhfianaise a laghad foirne agus acmhainní atá ag Glór na nGael. Tá triúr eile ag obair in éineacht leis agus fearann an teaghlaigh mar shainchúram acu uile. Tá ceathrar foirne ag déanamh cúraim den tír ar fad, thuaidh agus theas, mar sin. Deir Mac Ruairí gurb éard a tharlaíonn go minic go n-eagraítear grúpa súgartha, mar shampla, agus go ndéanann Glór na nGael a leithéid a eagrú i gcomhar le tuismitheoir díograiseach. Ach a thúisce agus a éiríonn páistí an tuismitheora sin níos sine ní bhíonn aon tuismitheoir eile sách díograiseach nó sách tiomanta chun an cúram a thógáil ar lámh ina dhiaidh sin:

09

Ceann de na deacrachtaí eile, ní mór a lua, táimid ag tabhairt tacaíochta do roinnt grúpaí súgartha timpeall na tíre agus mothaíonn muid, tiocfaidh tuismitheoir atá tiomanta i dteagmháil linn ag iarraidh go mbeadh grúpa súgartha ann do thuismitheoirí agus do pháistí agus cuireann muid tacaíocht ar fáil ach leis an bhfoireann bheag atá againn bíonn muid ag brath ar an tuismitheoir sin chun tuismitheoirí eile a bhailiú mórthimpeall ar an tuismitheoir sin ... Mothaíonn muid go bhfuil an grúpa sin ag brath ar an tuismitheoir tiomanta sin agus tiocfaidh an lá agus imeoidh páistí s'aici féin ar aghaidh go leibhéal na bunscoile agus b'fhéidir nach bhfuil na tuismitheoirí eile timpeall di tiomanta [chun an obair a choinneáil ag imeacht] (Mac Ruairí 2019).

Ciallaíonn an méid sin go mbítear ag brath, cuid mhaith, ar an obair dheonach agus ar ghníomhaíochas tuismitheoirí aonair chun go mbeidh rath ar na himeachtaí. Chun teacht i dtír air seo, deir Rannpháirtí 2 gurb éard a theastaíonn ná imeachtaí rialta agus leanúnacha a bhfuil struchtúr buan riaracháin laistiar dóibh, cosúil leis an tseirbhís a chuireann Tuismitheoirí na Gaeltachta ar fáil:

Is cinnte go bhfuil níos mó tacaíochta ... go bhfuil rud éigin atá buan de dhíth ... ba chóir go mbeadh an struchtúr buan ach níor ghá go mbeadh na daoine céanna ag freastal air i rith an ama (Rannpháirtí 2).

Is é Tuismitheoirí na Gaeltachta an rud is fearr a tharla le blianta beaga anuas ó thaobh na Gaeilge de agus ó thaobh an tseachadta teanga de go háirithe, dar léi. An deacracht atá ann ná nach bhfuil a leithéid ar bun go leanúnach lasmuigh den Ghaeltacht. Tá an dá eagraíocht, Tuismitheoirí na Gaeltachta agus Glór na nGael, measartha neamhspleách ar a chéile:

Bíonn rudaí ar siúl ag Tuismitheoirí na Gaeltachta agus is minic a ghlacaim mo chuid páistí siar ... Ar feadh bliana chuaigh mé siar gach Luan ach arís de réir mar a théann siad in aois agus níos mó obair bhaile le déanamh acu níl sé praiticiúil an turas a dhéanamh siar go dtí an Cheathrú Rua gach Luan agus ar ais arís. Táimid ag smaoineamh ar é a dhéanamh arís i mbliana in ainneoin go mbíonn stró ag baint leis mar níl aon deis eile ann (Rannpháirtí 2).

Tá Rannpháirtí 5 ar aon bhuille le Rannpháirtí 2 maidir leis an tábhacht a bhaineann leis an eagraíocht Tuismitheoirí na Gaeltachta. Cuirtear in iúl áfach, ar aon dul le Rannpháirtí 2, nach furasta dóibh siúd a bhfuil cónaí orthu sa chathair dul siar chuig na himeachtaí a reachtálann Tuismitheoirí na Gaeltachta i bhfianaise cúraimí oibre agus cúraimí eile saoil a bheith ar thuismitheoirí go minic:

Scaití tá sé deacair dul siar go minic mar bíonn snámh [ar siúl]...agus go réalaióch b'fhéidir go mbeifeá ag obair agus fear an tí ag obair agus bíonn imeachtaí spóirt agus rudaí mar sin ag tarlú sa gcathair. Ach chuaigh muid ag rudaí de chuid Tuismitheoirí na Gaeltachta, tadar iontach ach bheadh sé go deas, abair, rud amháin ar chuimhnigh mise air, tá fhios agam go bhfuileadar [Tuismitheoirí na Gaeltachta] sin ag freastal ar an nGaeltacht ach bheadh sé go hálainn dá mbeadh damhsa ar an sean-nós ar fáil do ghasúir óga sa gcathair nó amhránaíocht ar an sean-nós (Rannpháirtí 5).

Deir Ní Chéilleachair (2019) go bhfuil Tuismitheoirí na Gaeltachta sásta aon tseirbhís a chuireann siad ar fáil a scaipeadh. An fhealsúnacht atá ag an eagraíocht ná gur mian leo go mbeadh an obair déanta agus is cuma leo cé a dhéanann é. Is é sin le rá, má tá rud éigin ar siúl sa phobal

cheana féin, ní mian leis an eagraíocht a bheith ag cur as do rud atá ag tarlú go nádúrtha cheana. Níltear ag iarraidh tada, a bhfuil an éirí leis cheana, a chur ó mhaith. Deir Ní Chéilleachair go bhfuil fáilte roimh phobal na cathrach freastal ar imeachtaí Tuismitheoirí na Gaeltachta ach deir sí freisin nach mian leis an eagraíocht a bheith ag cur as d'obair Ghlór na nGael ach an oiread.

Moltaí

Aithnítear go bhfuil Tuismitheoirí na Gaeltachta agus Glór na nGael neamhspleách ar a chéile i bhfianaise spriocghrúpaí éagsúla a bheith ag teacht faoina gcúram. Ina dhiaidh sin féin, moltar go mbeadh teagmháil fhoirmeálta idir an dá eagraíocht, i gcás chontae na Gaillimhe go háirithe, ar mhaithe le nasc níos dlúithe a chothú idir teaghlaigh na cathrach agus teaghlaigh na Gaeltachta.

Is éard a bheadh i gceist go praiticiúil ná go mbeadh teaghlaigh na cathrach curtha ar an eolas faoi imeachtaí Tuismitheoirí na Gaeltachta agus go ndéanfaí poiblíocht sa Ghaeltacht ar imeachtaí Gaeilge sa chathair freisin.

9.4.5 BRÚNNA SEACHTRACHA

De réir mar a théann na gasúir in aois, cuireann fórsaí seachtracha isteach ar an iompar teanga laistigh den teaghlach. Mar shampla, nuair a théann na gasúir ar scoil bíonn tionchar ag an bpiarghrúpa ar chreidimh agus ar chleachtais teanga an pháiste. Bíonn trasnaíl idir na réimsí éagsúla a mbíonn páistí páirteach iontu. Mar sin, bíonn fearann an teaghlaigh de shíor i dteagmháil le fearann na gcarad, agus le fearann an oideachais gan trácht ar fhearann an spóirt. Bíonn tionchar ag na fachtóirí seachtracha seo ar an iompar teanga sa teaghlach agus an dúshlán atá le sárú ag na tuismitheoirí ná an t-iompar teanga sa teaghlach a bhainistiú (Spolsky, 2009: 30). Ar an gcaoi sin, d'fhéadfadh gurbh í an Ghaeilge teanga an teaghlaigh ach gurbh é an Béarla an teanga a úsáidtear sa chlub spóirt nó ag ranganna snámha, cuir i gcás. Ciallaíonn an méid sin nár ghá go samhlaíonn daoine óga an Ghaeilge le daoine atá ar comhaois leo féin. Chun an staid sin a leigheas de bheagán, ba cheart, dar le Rannpháirtí 4 chomh maith le Rannpháirtí 2, 'normalú' a dhéanamh ar úsáid na teanga sa chaoi is go mbeadh an teanga á samhlú ag na páistí le daoine atá ar comhaois leo féin:

Thar aon rud eile, cineál normalú a dhéanamh ar úsáid na teanga, mar a dúirt mé bímse iontach feasach ar na roghanna seo atá déanta againn agus níor mhaith liom go smaoinodh an páiste go mbaineann an teanga seo le Daidí amháin, go bhfuil saol amuigh ansin, go bhfuil pobal amuigh ansin a labhraíonn Gaeilge. [...] Tá sé iontach tábhachtach go mbeadh deis sóisialaithe ag mo pháistí lena gcomhaoisigh fosta (Rannpháirtí 4).

Ní shamhlaíonn siad Gaeilge le daoine atá ar comhaois leo den chuid is mó ach amháin nuair a chaitheann muid tréimhsí sa Ghaeltacht (Rannpháirtí 2).

Chaith Rannpháirtí 4 tamall de bhlianta ag múineadh Gaeilge i nGaelscoil i mBaile Átha Cliath, tráth ar shocraigh sé club óige i nGaeilge a bhunú dá dhaltáí féin. An t-údar a bhí leis seo ná gur mheas sé go raibh nasc róláidir idir an scoil agus an teanga, rud a d'fhág go n-iompódh na daltaí ar an mBéarla a thúsce agus a d'fhágfaidís comhthéacs na scoile. Measann sé, mar sin, go mba cheart imeachtaí rialta a eagrú ach nár chóir go mbeadh an teanga ina 'príomhfhócas' ag na himeachtaí sin i gcónaí. Faoin múnla úd, molann sé go mbeadh an pheil nó an amhránaíocht ina bpríomhghníomhaíochtaí ach go reáchtáiltear iad trí mheán na Gaeilge.

09

Measann sé gur comhthéacsanna ‘nádúrtha’ úsáide teanga iad a leithéidí le hais comhthéacs ‘saorga’ an chiorcail chomhrá mar shampla:

Sílímse de réir mo thaithí leis an gclub óige agus a bheith bainteach le cumainn san Ollscoil agus i mBaile Átha Cliath leis na Gaeil Óga... imeachtaí a bheith eagraithe nuair nach bhfuil an teanga mar phríomhfhócas.

Is cuimhin liom ciorcal comhrá a bheith ar siúl in áit X agus is maith iad na daoine a eagraíonn iad agus is mór an t-éacht atá déanta ach shíl mé go raibh sé giota beag mí-nádúrtha...b’fhéidir nach mbeadh mórán le rá ag daoine lena chéile agus rudaí mar sin ach nuair a bhíonn fócas faoi leith ann shíl mé féin gur chuidigh sé sin go mór, na Gaeil Óga i mBaile Átha Cliath mar shampla (Rannpháirtí 4).

Moltaí

Ar an ábhar sin, tháinig roinnt mhaith moltaí chun cinn sna hagallaimh maidir le cén cineál imeachtaí a ba cheart a eagrú:

- Drámaíocht agus aisteoireacht sa Taibhdhearc.
- Amhránaíocht i gClub Chonradh na Gaeilge.
- Damhsa ar an sean-nós trí mheán na Gaeilge i gClub Chonradh na Gaeilge.
- Léamh pictiúrleabhar/ léamh scéalta trí Ghaeilge do pháistí i Leabharlann na cathrach nó in Charlie Byrne’s.
- Foirne peile agus iomána a eagrú do na grúpaí faoi aois, faoi choimirce Ghaeil na Gaillimhe.
- Moltar go gcuirfí ceardlanna sa chinnireacht teanga ar siúl do dhaoine a mbíonn plé rialta acu leis an bpobal agus leis an aos óg araon. Chuirfeadh a leithéid oiliúint ar dhaoine cén chaoi le húsáid na Gaeilge a bhainistiú i gcomhthéacsanna sóisialta éagsúla (Gaeilge Iorrais, 2018: 33).

Is faoin Oifigeach Pleanála Teanga a bheidh sé teagmháil a dhéanamh leis na páirtithe leasmhara chun an obair seo a stiúradh agus a chomhordú. Ba cheart comhoibriú le Tuismitheoirí na Gaeltachta chun na himeachtaí Gaeilge don óige, a reáchtáiltear sa chathair, a phoibliú sa Ghaeltacht.

9.4.6 GLÓR TEAGHLAIGH NA GAILLIMHE

An tatal is mó tábhacht atá le baint as na hagallaimh ar fad a rinneadh ná go dteastaíonn imeachtaí rialta agus leanúnacha chun teaghlaigh Ghaeilge na cathrach a thabhairt le chéile. Anuas ar na himeachtaí féin, tá sé den riachtanas go mbeadh struchtúr buan ann chun an t-iompar teanga a bhainistiú agus nár cheart a bheith ag brath ar an obair dheonach amháin chun na himeachtaí sin a reáchtáil agus a stiúradh.

Maíonn Rannpháirtithe 1, 2, 3, agus a 5 go háirithe go mbíodh easpa struchtúir agus eagar ag roinnt leis na himeachtaí teaghlaigh a reáchtáil i nGaillimh san am a caitheadh. Aithnítear go bhfuil an scéal athraithe le bliain anuas go mór mór ó bunaíodh Glór Teaghlaigh na Gaillimhe. Bunaíodh an grúpa seo in Earrach 2019 chun tacaíocht a chur ar fáil do theaghlaigh atá ag tógáil a gclann le Gaeilge agus chun deis a thabhairt dóibh aithne a chur ar a chéile agus chun eolas a roinnt lena chéile. Grúpa tuismitheoirí a bhunaigh Glór Teaghlaigh na Gaillimhe i gcomhar le Cabríní de Barra as Glór na nGael. Is é seo mar a dhéanann Rannpháirtí 4 cur síos ar an scéal:

Níl ann ach leithscéal teacht le chéile agus sílimse gurbh fhearr rudaí a choinneáil simplí mar sin. Imeachtaí séasúracha a bheas i gceist, siúlóidí sa samhradh etc. Cuirtear scéala faoi bhráid na dtuismitheoirí ar WhatsApps ... níl aon choiste ann agus is iad Glór na nGael a ghlannann an cíós don ionad (Rannpháirtí 4).

Tá clár imeachtaí don bhliain 2019 curtha i dtoll a chéile ag Glór Teaghlaigh na Gaillimhe. Tá réimse leathan imeachtaí le bheith i gceist. Ina measc sin, tá tóraíocht uibheacha le linn aimsir na Cásca, picnic agus spraoi ar an trá i mí Iúil agus i mí Lúnasa, cóisir ghléasta na Samhna chomh maith le cóisir do theaghlaigh le Daidí na Nollag.

Deir Mac Ruairí go bhfuil buiséad ag Glór na nGael chun teacht i gcabhair ar ghrúpaí ar mian leo líonraí a chothú agus an chaoi a ndéantar é sin go praiticiúil ná airgead a chur ar fáil chun seomra nó chun ionad a fháil ar cíós. Maíonn Mac Ruairí, mar sin, gur ról tacaíochta atá ag Glór na nGael go príomha:

Amharcann muid orainn féin mar dhream atá ag tacú seachas mar dhream atá ag teorú... áisitheoirí [atá ionainn] chun an gréasán a thabhairt le chéile...táimid an-sásta leis an bheocht atá ag teacht ar chúrsaí i gcathair na Gaillimhe, go háirithe i mbliana, mothaíonn muid go bhfuil feabhas ag teacht ar chúrsaí líonraí ansin (Mac Ruairí, 2019).

Tá dlús leis an líonra de theaghlaigh Ghaeilge i gcathair na Gaillimhe faoi láthair, dar le Mac Ruairí, mar gheall ar dhúthracht na dtuismitheoirí féin chomh maith leis an gcomhordú a dhéanann Cabríní de Barra ar Ghlór Teaghlaigh na Gaillimhe. Ina theannta sin, cúis eile leis an mbeocht atá le sonrú sa líonra i nGaillimh ná *Mother Tongues Ireland*. Is eagraíocht neamhbhrabúis é *Mother Tongues Ireland* a bunaíodh in 2017 chun feacht a ardú maidir le buanna an dátheangachais, ag cur san áireamh go bhfuil éagsúlacht mhór teangacha á labhairt mar theangacha baile in Éirinn anois.

Dá fheabhas iad na struchtúir atá tagtha chun cinn le deireanas, teastaíonn ionad buan agus struchtúr buan chun an líonra de theaghlaigh a thabhairt le chéile, a dúirt Mac Ruairí. Idir na teaghlaigh Ghaeilge chomh maith le lucht Gaelscoileanna, tá sé ag ceapadh go bhfuil dlús ceart cainteoirí Gaeilge sa chathair chun gurbh fhiú macasamhail Ionad Tacaíochta Teaghlaigh a bhunú sa chathair. Ceapann sé go mba cheart don Chomhairle Cathrach beart a dhéanamh de réir briathair agus céim phraiticiúil a thabhairt chun an Ghaeilge a chur chun cinn sa chathair. Ba chóir go mbeadh gníomh taobh thiar den stádas dátheangach atá ag an gcathair, dar leis:

B'fhéidir gurbh fhiú, agus muid ag aithint go bhfuil cuid mhaith de chathair na Gaillimhe in san Ghaeltacht féin, fiú taobh amuigh den taobh Gaeilge, tá cuid mhaith Gaelscoileanna sa chathair agus tá pobal mór Gaeilge i gcathair na Gaillimhe agus b'fhéidir nach miste ionad do theaghlaigh a oscailt sa chathair agus b'fhéidir san áit sin go mbeadh spás don ghrúpa súgartha sin a luaigh mé agus b'fhéidir áit ann do naíonáin nó naíonra. Ionad buan a bheadh ann le go mbeadh áit ann do na teaghlaigh teacht le chéile (Mac Ruairí, 2019).

Moltaí

Moltar go mbunófaí ionad buan chun seirbhísí a chur ar fáil do theaghlaigh Ghaeilge na cathrach. D'fhéadfaí 'Ionad Tacaíochta Teaghlaigh' nó 'Ionad Tacaíochta Gaeilge' a thabhairt ar a leithéid d'ionad. Maíonn Mac Ruairí (2019) nach mór íogaireachtaí déagóirí a chur sa mheá agus an t-ionad á ainmniú, is é sin le rá go sroicheann déagóirí aois áirithe agus nach mian leo a bheith ag freastal ar imeachtaí lena dtuismitheoirí níos mó:

09

Má táimid ag iarraidh go mbeadh an Club óige san ionad seo, má tá teaghlaigh in ainm an ionaid, b'fhéidir go mbeadh na déagóirí ag rá 'ní bhaineann sé sin linn.'

Deir Rannpháirtí 3 go dteastaíonn 'tearmann' de chineál éigin ó na déagóirí, áit a mbeadh an Ghaeilge chun cinn mar theanga chumarsáide inti:

Is aois cineáilín dúshlánach é na déaga ó thaobh iad a tharraingt amach. Is dóigh, uimhir a haon, ná 'tearmann' nó 'spás' de shaghas éigin a aimsiú ina mbeadh an t-impeallacht Gaelach *so* dá mbeadh imeacht á rith go n-aithneofaí spás, bíodh sé mar Ghaelscoil nó meánscoil trí Ghaeilge nó Áras na Gaeilge nó An Taibhdhearc, ach dá bhféadfaí spás éigin a aimsiú ina bhfuil an fhoireann, b'fhéidir an chomharthaíocht, an t-atmaisféar Gaelach nach mbeidís ag leaindeáil isteach i halla pobail nó ag dul trí oifig de shaghas éigin agus iad ar an mbealach isteach agus is Béarla a chloiseann siad (Rannpháirtí 3).

9.4.7 ÓGRAS

Ós ag caint ar thearmann teanga don aos óg, is é Ógras a eagraíonn gníomhaíochtaí spraoi, spóirt, cultúrtha agus caitheamh aimsire do dhaoine óga idir 8 - 19 mbliana d'aois. Is í an chaoi a n-oibríonn an eagraíocht ná go dtagann grúpa daoine le chéile as a stuaim féin agus go socraíonn siad, de bharr éilimh, go mba mhaith leo club a bhunú faoi choimirce Ógras. Ina dhiaidh sin, teastaíonn ionad agus ceannairí chun an grúpa a riaradh. Tá trí ghrúpa den eagraíocht ag feidhmiú cheana féin i gcathair na Gaillimhe ar mhaithe le freastal ar na haoisghrúpaí éagsúla: ceann ar an gCaisleán Nua (7-12 bliain d'aois), ceann ar Shráid Dominic (12-17 bliain d'aois) agus ceann sa Taibhdhearc (10-15 bliain d'aois). Chuathas chun cainte le Méadhbh Ní Ghaora atá ina hOifigeach Forbartha le hÓgras i gConnachta. Deir sise go dteastaíonn níos mó tacaíochtaí agus acmhainní chun bonn níos seasmhaí a chur faoi infreastruchtúr na Gaeilge sa chathair. Moltar oiliúint a chur ar fáil do dhaoine fásta a bheadh sásta gníomhú mar chinnirí le hÓgras. Molann sí freisin go mba cheart bunachar sonraí a chur i dtoll a chéile de dhaoine a bheadh in ann lámh chúnta a thabhairt le ceardlanna agus seirbhísí do ghasúir in áit uaireanta a chloig a chaitheamh ag tóraíocht daoine. D'fhéadfadh an Chomhairle Cathrach áras a chur ar fáil, áit a bhféadfaí an tIonad Tacaíochta Teaghlaigh/Gaeilge a lonnú ann. D'fhéadfaí an t-ionad a chur ar fáil do réimse leathan imeachtaí agus grúpaí éagsúla, mar atá: grúpaí súgartha, club óige, imeachtaí de chuid Ógras, imeachtaí do thuismitheoirí, imeachtaí do pháistí réamhscoile, imeachtaí de chuid Glór Teaghlaigh na Gaillimhe agus Tuismitheoirí na Gaeltachta. Ionad a bheadh ann ina bhféadfadh pobal na Gaeltachta agus pobal na Gaeilge sa chathair teacht le chéile chun freastal ar imeachtaí cultúrtha agus sóisialta in éineacht.

10 CAIBIDIL 10 AN SAOL POIBLÍ

10.1 RÉAMHRÁ

Cuimsíonn an chaibidil seo na heagraíochtaí poiblí is mó a mbíonn tionchar acu ar shaol na cathrach. San áireamh tá Comhairlí Cathrach agus Contae na Gaillimhe, Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte agus Bord Oideachais agus Oiliúna na Gaillimhe/Ros Comáin. Pléitear comhlacht tábhachtach poiblí eile, Ollscoil na hÉireann, Gaillimh i gCaibidil 6.

10.2 COMHAIRLE CATHRACH NA GAILLIMHE

Toisc go bhfuil ról lárnach ag an gComhairle Cathrach i bhfeidhmiú an Phlean Teanga seo, beartaíodh mionstaidéar a dhéanamh ar ról na Comhairle i dtaca leis an nGaeilge. Mar chuid den mhír seo, rinneadh anailís ar cháipéisí beartais de chuid na Comhairle, cuireadh an Príomhfheidhmeannach faoi agallamh agus reáchtáladh grúpa fócais le hionadaithe tofa.

10.2.1 PLEAN FORBARTHA CHOMHAIRLE CATHRACH NA GAILLIMHE

Is iad na blianta 2017 go 2023 is ábhar do Phlean Forbartha Chomhairle Cathrach na Gaillimhe. Sa phlean sin aithnítear go bhfuil sciar suntasach de limistéar chathair na Gaillimhe sa Ghaeltacht oifigiúil, faoi mar a sainíodh í i 1956 (An tAcht Airí & Rúnaithe (Leasú) 1956). Chomh maith leis sin, aithnítear go bhfuil Gaeltacht Chonamara ar leac an dorais agus gurb ionad seirbhíse í cathair na Gaillimhe do mhuintir na Gaeltachta sin. Fágann sé sin gur dlúthchuid de shaol laethúil na cathrach í an Ghaeilge (2017: 107). Ina fhianaise sin, is mian leis an gComhairle tacú le hinstiúidí eile teanga sa chathair, leithéidí Gaillimh le Gaeilge, Ollscoil na hÉireann, Gaillimh, An Taibhdhearc agus Áras na nGael, chun an Ghaeilge a chur chun cinn agus chun oidhreacht chultúrtha agus theangeolaíoch na Gaeltachta a chosaint. Chuige sin, tá an Chomhairle tiomanta d'úsáid na comharthaíochta Gaeilge/ dátheangai a spreagadh sna réimsí poiblí agus tráchtála araon sa chathair. Deirtear, chomh maith leis sin, go leanfar leis an nós ainmneacha Gaeilge a bhaisteadh ar fhorbairtí nua cónaithe, ar bhóithre poiblí mar aon le páirceanna poiblí sa chathair (2017: 108).

10.2.2 SCÉIM TEANGA CHOMHAIRLE CATHRACH NA GAILLIMHE

Gné eile d'obair na Comhairle Cathrach is ea an Scéim Teanga, a dhréachtaítear faoi Alt 11 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003. Mínítear sa scéim cé na seirbhísí a chuirfear ar fáil i nGaeilge amháin, i mBéarla amháin agus go dátheangach. Tá an tríú scéim de chuid na Comhairle i bhfeidhm ón mbliain 2016 agus rachaidh sí in éag in 2019. Dúradh sa scéim sin go mbeidh gach bróisiúr agus gach bileog eolais a fhoilsíonn an Chomhairle as an nua, ar fáil go dátheangach laistigh den aon cháipéis amháin agus go mbeidh an dá theanga ar comhstádas

10

lena chéile (Comhairle Cathrach na Gaillimhe, 2016: 5). Cloíodh leis an nósmaireacht chéanna i gcás foirmeacha iarratais nua freisin (ibid: 6). Maidir leis an gcomhfhreagras scríofa, dúradh go leanfar leis an nós freagra a thabhairt ar theachtaireacht sa teanga chéanna inar tháinig an fiosrúchán bunaidh isteach an chéad lá. Is amhlaidh atá i gcás glaonna gutháin mar aon le fiosruithe ag an gcuntar, a dúradh (ibid: 6).

Agus preaseisiúintí faoi thrácht, dúradh go gcuirfí a leithéid ar fáil go dátheangach ach nár ghá go ndéanfaí sin go comhuaineach i gcónaí ó tharla práinn a bheith ag baint leis an ráiteas i gcásanna áirithe (ibid: 7). Maíodh, freisin, gur i nGaeilge a dhéanfaidh an Chomhairle teagmháil le grúpaí nó le heagraíochtaí nuair is léir gur trí mheán na Gaeilge a fheidhmíonn na grúpaí agus na heagraíochtaí sin – Gaelscoileanna atá ag feidhmiú sa chathair, mar shampla (ibid: 6). Fógraíodh sa scéim go mbainfear earraíocht as suíomh gréasáin na Comhairle chun ábhar dátheangach – leithéidí foirmeacha iarratais, bileoga eolais agus tuarascálacha – a chur ar fáil don phobal (ibid: 9). Ó thaobh foirne de, dúradh go mbeidh líofacht sa Ghaeilge ar cheann de na scileanna a chuirfear san áireamh in earcú foirne (ibid: 19). Cuireadh in iúl sa scéim go n-aithneoidh an Chomhairle na poist sin a mbeidh riachtanas Gaeilge ag baint leo, chomh maith leis na poist sin ina mbeadh sé inmhianaithe Gaeilge a bheith ag an bhfoireann (ibid: 18).

10.2.3 PRÍOMHFHEIDHMEANNACH NA COMHAIRLE

Cuireadh agallamh ar Phríomhfheidhmeannach na Comhairle Cathrach, Brendan McGrath. Bhí an tOifigeach Gaeilge John Mullin i láthair chomh maith (McGrath, 2019). Fiafraíodh den Uas. McGrath cén tuiscint a bhí aige ar stádas dátheangach na cathrach, a bronnadh uirthi in 2016. Dar leis, ciallaíonn an stádas gur chóir go labhrófaí an Ghaeilge chomh minic céanna leis an mBéarla sa chathair go mbeadh an dá theanga chomh feiceálach céanna. Aithníonn an stádas chomh maith go gcuireann an Ghaeilge le geilleagar agus le saol sóisialta na cathrach agus caithfidh an Chomhairle Cathrach a bheith i gcoilár aon tionscadal a chuireann Gaillimh chun cinn mar bhaile dátheangach, i bpáirt le geallsealbhóirí eile. Dúirt Brendan McGrath nár éirigh leis an gComhairle i gcónaí a cuid gealltanais i leith na Gaeilge a chomhlíonadh agus go raibh sí gan Oifigeach Gaeilge ar feadh tamaill. Tá feabhas ar an scéal anois agus Oifigeach Gaeilge ceaptha ach is féidir tuilleadh dul chun cinn a dhéanamh. Dúirt sé nach bhfuil eolas ar an nGaeilge éigeantach chun post a fháil sa Chomhairle seachas i gcás an Oifigigh Ghaeilge. Ba ghá leasú a dhéanamh ar an mbeartas náisiúnta a cheapann an Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil chun é sin a athrú, a dúirt sé. Mar sin, is féidir leis an gComhairle oiliúint a chur ar an bhfoireann, faoi réir ag acmhainní breise. Ba ghá don Phríomhfheidhmeannach é sin a aontú sa bhuiséad agus go nglacfadh na comhairleoirí tofa leis. Ghlac an tUas. McGrath leis nach leis an nGaeilge amháin a bhíonn an tOifigeach Gaeilge ag plé toisc go bhfuil sé lonnaithe sa Rannóg Seirbhísí Comparaídeacha.

Moltaí

Maidir le ceist na hoiliúna, d'aontaigh an tUas. McGrath go bhféadfadh an tOifigeach Gaeilge suirbhé a dhéanamh ar an bhfoireann maidir lena gcumas sa Ghaeilge. Dúirt sé chomh maith go bhféadfadh an tOifigeach iomlán a c(h)uid ama a chaitheamh ar an nGaeilge laistigh den chéad chúpla bliain den Phlean Teanga. D'fhéadfaí Oifigeach Pleanála Teanga a bheadh freagrach as comhordú an Phlean a lonnú sa Chomhairle Cathrach, faoi réir ag maoiniú seachtrach a bheith ar fáil. Bheadh an duine sin ag obair i bpáirt leis an Oifigeach Gaeilge. D'fhéadfaí an tOifigeach

Pleanála Teanga a fhostú ag leibhéal an Ard-Oifigigh Feidhmiúcháin agus coiste Gaeilge *ad hoc* nó fochoiste de chuid Choiste Straitéiseach Beartais a bheith faoina c(h)úram. Tá leasuithe le déanamh ar struchtúr reatha na gCoistí Straitéiseacha Beartais, a dúirt sé.

Moladh chomh maith spás Gaeilge a chur ar fáil sa Leabharlann Phoiblí nua atá le tógáil sa chathair go luath agus go dtacódh an Oifig Fiontair Áitiúil i nGaillimh le gnólachtaí atá ag iarraidh an Ghaeilge a úsáid. Dúirt an tUas. McGrath go raibh Oifigeach Turasóireachta le ceapadh go luath agus gur chóir don duine sin comhoibriú leis an Oifigeach Pleanála Teanga chun an Ghaeilge a chur chun cinn. Mhol sé go mbeadh comhoibriú idir an tOifigeach agus Comhlachas Tráchtála na Gaillimhe agus an tAonad um Chuimsiú Sóisialta chomh maith. Nuair a fiafraíodh den Uas. McGrath an bhféadfadh an Chomhairle tacaíocht bhreise a thabhairt d'fhorbairt Áras na nGael, dúirt sé gur leis an gComhairle an foirgneamh sin agus go raibh go leor airgid á chaitheamh acu ar dhíon nua faoi láthair. Mhol sé chomh maith go méadófaí an buiséad oiliúna agus go gcuirfí cuid de i leataoibh i gcomhair na Gaeilge agus go n-úsáidfí tuilleadh Gaeilge ag cruinnithe na Comhairle.

10.2.4 IONADAITHE TOFA

Reáchtáladh dhá grúpa fócais le comhairleoirí cathrach na Gaillimhe mar chuid den phróiseas comhairliúcháin. Bhí naonúr comhairleoirí i láthair idir an dá ghrúpa. Rinneadh an taighde roimh na toghcháin áitiúla i mBealtaine 2019 inar chaill roinnt de na comhairleoirí a gcuid suíochán. Tugtar anseo cuntas ar a ndúradh sna grúpaí fócais sin mar léiriú ar thuairimí na n-ionadaithe tofa áitiúla nuair a bhí an Plean Teanga seo á ullmhú. Dúirt na comhairleoirí gur i mBéarla den chuid is mó a bhíonn a gcuid teagmhála leis an bpobal, ach má bhíonn a fhios ag daoine go bhfuil an Ghaeilge agat, labhraíonn siad as Gaeilge leat. Bhí cuid acu den tuairim go ndéantar tuairim is 5 faoin gcéad den teagmháil i nGaeilge ach i gcás comhairleoirí eile níor mheas siad go raibh éileamh ann in aon chor. Dúirt Comhairleoir A go mbíonn a fhios ag daoine go bhfuil Gaeilge aige agus dá bhrí sin shíl sé gur i nGaeilge a bhíonn tuairim is 15 faoin gcéad den teagmháil a dhéanann sé le muintir na cathrach. Bhí na comhairleoirí den tuairim go raibh buntáiste eacnamaíoch ag an nGaeilge don chathair ó thaobh na turasóireachta. Maidir leis an stádas dátheangach, bhí siad den tuairim go dtugann an Ghaeilge 'carachtar' ar leith don chathair. Mheas Comhairleoir B go raibh an stádas sin 'aspirational' ach gur ghá tosú in áit éigin.

Deacrachtaí

Maidir le deacrachtaí a d'aithin siad, bhí éiginnteacht ar roinnt comhairleoirí faoi ról an Oifigigh Ghaeilge sa Chomhairle agus bhí siad den tuairim nár cheart gur aistritheoir amháin a bheadh sa duine sin. Dúirt Comhairleoir C go mbíonn dualgais eile seachas an Ghaeilge ar an Oifigeach agus nach gcaitear ach tuairim is 0.02 faoin gcéad de bhuiséad na cathrach ar an nGaeilge, cé gurb í 'príomhchathair Ghaeltacht na hÉireann í Gaillimh'. Dúirt Comhairleoirí A agus C gur cheart go mbeadh Coiste Straitéiseach Beartais (SPC) ann don Ghaeilge i gcathair a bhfuil stádas dátheangach aici. Bhí na comhairleoirí den tuairim nach raibh acmhainní ann dóibh a chabhródh leo leis an nGaeilge, mar shampla freagraí samplacha do ríomhphoist, nathanna srl.

10

Moltaí

Mhol na comhairleoirí go mbeadh seirbhís ateangaireachta ar fáil do chruinnithe de chuid na Comhairle agus ranganna Gaeilge do na comhairleoirí agus d'fhoireann na Comhairle. Bhí siad den tuairim gur cheart gradam spóirt do pháistí a bhunú a leagfadh béim ar úsáid na Gaeilge i réimse an spóirt, agus ranganna Gaeilge a chur ar fáil saor in aisce ag amanta éagsúla. Bhíothas den tuairim chomh maith gur cheart fóram inmheánach a bhunú sa Chomhairle Cathrach ina bhféadfaí an Ghaeilge a phlé go rialta leis an Oifigeach Gaeilge. Moladh fóram seachtrach chomh maith a mbeadh grúpaí eile pobail páirteach ann. Dúradh chomh maith nach raibh dóthain spásanna don Ghaeilge ar fáil sa chathair agus nár leor Áras na nGael. Moladh aip a fhorbairt a mbeadh liosta ann de na gnólachtaí uile atá sásta a gcuid gnó a dhéanamh trí Ghaeilge.

10.3 COMHAIRLE CONTAE NA GAILLIMHE

Toisc gur Baile Seirbhíse Gaeltachta í Gaillimh, socraíodh anailís a dhéanamh ar bheartas Gaeilge an údaráis áitiúil atá freagrach as na ceantair Ghaeltachta, Comhairle Contae na Gaillimhe agus cuireadh Oifigeach Gaeilge na Comhairle faoi agallamh.

10.3.1 SCÉIM TEANGA CHOMHAIRLE CONTAE NA GAILLIMHE

Is í seo an dara scéim teanga de chuid Chomhairle Chontae na Gaillimhe. Dúradh sa scéim gur mhian leis an gComhairle Contae 'cultúr dátheangach' a chur chun cinn sa chaoi is go mbeidh bail an phobail in ann seirbhísí a éileamh ina rogha teanga féin (ÚÁCnaG, 2014: 3). Dúradh gur i nGaeilge amháin nó go dátheangach a bheas 'aon chomhfhreagras ginearálta' idir an Chomhairle agus an pobal i gceantar Gaeltachta. Cloíodh leis an nósmaireacht chéanna, a dúradh, i gcás preasráiteas agus doiciméad a bhaineann go sonrach le ceantar Gaeltachta (ibid: 17). Maíodh, freisin, go mbeidh fáilteoirí/oibríthe lasc-chláir in oifigí de chuid na Comhairle atá lonnaithe sa Ghaeltacht, inniúil ar an nGaeilge agus in ann an teanga a labhairt le custaiméirí. Sa mhullach air sin, dúradh go mbeidh córas fógraíochta poiblí na Comhairle, nó ag conraitheoirí dá cuid, ag feidhmiú i nGaeilge amháin sa Ghaeltacht. Gealladh gurbh í an Ghaeilge a bheidh mar theanga oibre in aon oifigí Comhairle sa Ghaeltacht faoin mbliain 2020, nach bhfuil ag feidhmiú ar an gcaoi sin faoi láthair (ibid: 17). Maidir le cúrsaí earcaíochta, deirtear 'go mbreithneofaí go cuí' poist a bhaineann le 'ceantair láidir agus bríomhara Gaeltachta' nuair a bheifí ag lonnú earcach atá 'inniúil i nGaeilge' (ibid, 2014: 20). Anuas ar na bearta Gaeltachta, tá bearta go leor eile leagtha amach sa scéim seo atá á gcur i bhfeidhm i gcás gnóthaí na Comhairle ar fud an chontae. Ar an gcaoi sin, fáiltíodh roimh chomhfhreagras i nGaeilge nó i mBéarla. Dearbhaíodh sa scéim go ndéanfaidh an Chomhairle teagmháil le custaiméir sa teanga chéanna inar tháinig an chéad litir nó ríomhphost isteach an chéad lá (ibid: 10). Maidir le bróisiúir agus bileoga eolais, cuireadh a leithéid ar fáil i nGaeilge amháin nó go dátheangach san aon doiciméad amháin agus stádas comhionann tugtha don dá theanga. Gealladh go mbeidh preasráitis, a bhaineann le ceisteanna contae chomh maith le ceist na Gaeilge agus na Gaeltachta, á n-eisiúint go dátheangach (ibid: 11).

Nuair a bhí láithreán gréasáin na Comhairle faoi thrácht, dúradh go mbeidh an láithreán ar fáil go dátheangach agus go mbeidh an fheidhmiúlacht Ghaeilge agus Bhéarla ar comhchéim lena chéile. Dúradh go bhfoilseofar éagsúlacht mhór cáipéisíochta, go dátheangach agus sa bhunteanga araon, ar an láithreán mar atá: doiciméid, foilseacháin, miontuairiscí, bróisiúir, fógraí (ibid: 12).

10.3.2 OIFIGEACH GAEILGE CHOMHAIRLE CONTAE NA GAILLIMHE

Reáchtáladh agallamh le hOifigeach Gaeilge Chomhairle Chontae na Gaillimhe, Úna Ní Eidhin. Dúirt sí go mbíonn sí freagrach as ranganna inmheánacha a sholáthar agus as comhairle a chur ar chomhghleacaithe faoi Scéim Teanga an chomhlachta. Tá beirt oifigeach le Gaeilge ag obair sa Chomhairle chomh maith le triúr eile a bhfuil Gaeilge acu in oifig na Ceathrún Rua. Is í an deacracht is mó atá acu ná an easpa foirne le Gaeilge agus easpa muiníne a bheith ar dhaoine pé Gaeilge atá acu a labhairt.

Moltaí

Mhol Ní Eidhin go bhfostófaí níos mó oibrithe le Gaeilge sa Chomhairle Contae. Ba ghá chomh maith go mbeadh comharthaíocht níos soiléire i bhfeidhm chun go mbeadh a fhios ag an bpobal go bhfuil seirbhís Ghaeilge ar fáil. Mhol sí go mbunófaí maidin chaife nó ‘cupán tae le Gaeilge’ sa chathair mar ócáid shóisialta do dhaoine ar mian leo Gaeilge a labhairt agus go dtabharfaí dreasachtaí do chomhlachtaí chun oibrithe a chur chuig ranganna Gaeilge. Ba ghá go mbeadh níos mó Gaeilge le closteáil ar na stáisiúin raidió áitiúla le linn an lae agus ba cheart go gcinnteofaí go bhfuil an chomharthaíocht phoiblí ar fad go dátheangach.

10.4 FEIDHMEANNAS NA SEIRBHÍSE SLÁINTE

Tá tábhacht na cumarsáide idir cleachtóirí leighis aitheanta le fada; tuigtear, ar ndóigh, i gcás dochtúirí agus othar go mbraitheann 80% d’fháthmheas an othair ar ghlacadh stair an othair. Rinneadh taighde in 2009-2012 in Ospidéal Ollscoile na Gaillimhe, a léirigh roinnt nithe suimiúla faoi dhearcadh cleachtóirí leighis agus cainteoirí Gaeilge i leith na teanga. Ag an am sin, cheap 78% den fhoireann a ndearnadh suirbhé orthu go raibh an Ghaeilge an-tábhachtach do chainteoirí na teanga, agus d’aithin 75% gur cheart freastal ar riachtanais teanga chainteoirí Gaeilge. I measc na n-othar a raibh Gaeilge acu agus ar cuireadh faoi agallamh iad, dúirt 42% acu gurbh fhearr leo an Ghaeilge a úsáid san ospidéal, cé nár mhiste le 36% an Béarla a úsáid. Dúirt 94% acu, áfach, nár tugadh aon rogha dóibh Gaeilge a úsáid san ospidéal (Ní Uigín, D., Ó Flatharta, G. & Ó Maoláin, M., 2015).

10.4.1 SCÉIM TEANGA FSS

Is í seo an chéad scéim de chuid Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte san iarthar. Cuireadh an scéim sin i bhfeidhm sa bhliain 2005 agus chuaigh sí in éag, faoi mar is iondúil, tar éis achair trí bliana i 2008. Níl aon scéim nua daingnithe ina háit fós ná níl Scéim Teanga ag FSS go náisiúnta

10

ach an oiread in ainneoin gur iarr Roinn na Gaeltachta orthu in 2007 a leithéid a ullmhú. Fágann sé sin go bhfuil scéim 2005 fós bailí ó thaobh an Iarthair ach nach bhfuil aon treisiú déanta, dá réir sin, ar na seirbhísí a chuirtear ar fáil sa réigiún.

Deir an Coimisinéir Teanga go raibh 63 scéim teanga, as 127 san iomlán, imithe in éag faoi dheireadh na bliana 2017 (Coimisinéir Teanga, 2017b: 18). Ó tharla an scéim seo a bheith ar an bhfód achar fada blianta, fágann sé go bhfuil naoi n-imscrúdú éagsúla déanta ag an gCoimisinéir Teanga ar Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte. As na naoi n-imscrúdú sin ar fad, baineann trí cinn díobh le limistéar an iarthair go sonrach.

Aithníodh sa scéim, a fhreastalaíonn ar chontaetha na Gaillimhe, Mhaigh Eo agus Ros Comáin, go bhfuil an pobal Gaeilge is mó sa tír ag cur fúthu sa réigiún seo (FSS, 2005: 6). Maíodh gurbh é polasaí na Feidhmeannachta san iarthar cainteoirí líofa Gaeilge a cheapadh ‘i ngach post sa Ghaeltacht’ (ibid: 6). Dúradh go mbeidh ‘dóthain foirne’ lasmuigh den Ghaeltacht ina gcainteoirí Gaeilge freisin ach tugtar foláireamh nach furasta é sin a bhaint amach i gcónaí go mór mór ‘i gcás speisialtachtaí atá gann’ (ibid: 6). Cuireadh in iúl sa scéim gur trí mheán an Béarla go príomha a dhéanfaidh an Fheidhmeannacht cumarsáid leis an bpobal cé is moite de chásanna áirithe a bhaineann leis an nGaeltacht go sonrach. Maidir leis an nGaeltacht, dúradh faoin scéim go gcuirtear ‘méid áirithe’ eolais ar fáil i nGaeilge amháin nó go dátheangach, leithéidí bróisiúir agus bileoga eolais; foirmeacha eolais; foilseacháin; preas-ráitis agus láithreáin gréasáin mar shampla (ibid: 8). Dúradh, chomh maith leis sin, go gcuirfí riar maith seirbhísí eile ar fáil go dátheangach, sa Ghaeltacht agus lasmuigh di, mar atá: an láithreán gréasáin; bileoga eolais agus foirmeacha iarratais; cártaí leighis, aiséicaiochtaí drugaí agus na cártaí aitheantais a ghabhann leo san áireamh (ibid: 8). Dúradh gurbh é an Béarla amháin a bhí ar fáil ar an malartán fóin ag tús na scéime ach go ndéanfaí cinnte de go mbeidh sé ar fáil sa dá theanga oifigiúla faoi dheireadh na scéime (ibid: 8).

Maidir le cúram othair in Ospidéal na hOllscoile i nGaillimh, moladh go gcuirfí tús le scéim phiolótach dhá bhliain ina gceapfaí comhordaitheoirí, a bhfuil an Ghaeilge ar a dtoil acu, lena chinntiú go bhfaighidh othair atá ina gcainteoirí Gaeilge an tseirbhís atá uathu i nGaeilge (ibid: 15). Moladh go mba cheart ‘aonad riaracháin Gaeilge’ a bhunú i nGaeltacht na Gaillimhe, ar feadh tréimhse phiolótach dhá bhliain, ag tosú in Earrach 2007. Gealladh go mbeidh aon chomhfhreagras i nGaeilge ag teacht faoi chúram an aonaid riaracháin seo, áit a mbeidh aistritheoirí fostaithe ag an bhFeidhmeannacht chun breathnú i ndiaidh ábhar dátheangach a chur ar fáil don phobal agus don fhoireann (ibid: 19). Dúirt an Fheidhmeannacht nár cheart go mbeadh ar éinne dul i ngleic le deacrachtaí urlabhra in aon teanga seachas a dteanga dúchais féin. Ar an gcaoi sin, dúradh go mbunófar gréasán de theiripeoirí teanga atá in ann a bheith ag obair le cainteoirí Gaeilge. Gealladh go gcuirfí uirlisí measúnaithe de chuid na teiripe urlabhra in oiriúint do chainteoirí Gaeilge. Chomh maith leis sin, gealladh go leanfaí leis an gcomhoibriú le Scoil na Teiripe Urlabhra agus Teanga in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh chun a chinntiú go mbeidh teiripeoirí in ann freastal ar riachtanais phobal na Gaeltachta (ibid: 18-19).

10.4.2 STRAITÉIS GAEILGE FSS

Foilsíodh *Straitéis Gaeilge FSS 2019-2023* i mí Feabhra 2019. Níl bunús reachtúil leis an gcaipéis sin ná ní athraíonn sí stádas Scéim Teanga FSS an Iarthair. Mínítear sa *Straitéis* gur bunaíodh Seirbhís Ghaeilge i Rannán Cumarsáide FSS nuair a rinneadh athstruchtúrú ar FSS agus gur eascair an *Straitéis* féin as an *Straitéis 20 Blain don Ghaeilge*.

Luaitear i gcás cúrsaí earcaíochta go dtuigeann FSS riachtanais ‘an-sonrach’ na bpobal Gaeltachta, agus luaitear athbhreithniú ar fheachtais earcaíochta FSS leis an bhfreastal cuí a dhéanamh ar chainteoirí Gaeilge (FSS, 2019: 26). Tá tábhacht na seirbhísí Gaeilge aitheanta sna réimsí seo a leanas go sonrach in *Straitéis Gaeilge FSS*: ‘Teiripe Urlabhra agus Teanga, Athshlánú i ndiaidh stróc, cóir leighis a chur ar Galar (*sic*) Parkinson agus Seirbhísí Ortaipéideacha’ (ibid: 10). Tá cúig réimse ar leith, a mbeidh béim orthu in obair FSS aitheanta ina *Straitéis*:

1. Comhlíonadh na reachtaíochta agus Acht na dTeangacha
2. Tacú le Seirbhís agus Feidhmeanna FSS
3. Oiliúint, Earcaíocht agus Forbairt
4. Cur chun cinn (na Gaeilge) agus Cumarsáid
5. Dreasachtaí 3ú Leibhéal, Tacaíochtaí Oideachais agus Gairmthreoir (ibid: 12)

Maidir leis na Bailte Seirbhíse Gaeltachta, ar cheann acu í cathair na Gaillimhe, aithnítear a dtábhacht in *Straitéis FSS*. Tugtar gealltanais freisin go ‘Soláthróidh Foireann Seirbhíse (*sic*) Ghaeilge an FSS an DOAHG le haon chúnamh agá ag taisteáil (*sic*) uatha (*sic*) i bhforbairt agus cur i bhfeidhm na bPleananna Teanga mar go mbaineann siad leis an FSS agus na seirbhísí a sholáthrimid (*sic*) (ibid: 19)’.

10.4.3 IONADAÍ Ó FSS

Ghlac ionadaí ó FSS páirt i ngrúpa fócais a reáchtáladh le comhlachtaí poiblí atá ag feidhmiú i nGaillimh. Dúirt an té seo gur ar dhaoine ón nGaeltacht is mó a bhíonn an eagraíocht ag freastal trí mheán na Gaeilge. Dúradh go mbíonn lipéad ‘Gaeilge ó dhúchas’ ar litreacha a chuireann dochtúirí teaghlaigh isteach agus gur furasta ansin Gaeilgeoir a aithint agus freastal orthu dá réir. Tá líon áirithe dochtúirí tagtha chun cinn as an nGaeltacht le blianta beaga anuas agus is mór an cúnaimh iad ó thaobh seirbhísí Gaeilge a chur ar fáil. Maidir le seirbhísí pobail, dúirt an t-ionadaí go bhfuil póstaí sibhialta, teastais chróinéara nó teastais bháis ar fáil i nGaeilge. Maidir le seirbhísí teiripe, dúradh go bhfuil seirbhísí maidir le teiripe urlabhra, fisiteiripe agus teiripe saothair ar fáil i nGaeilge. Sa chathair féin ní féidir a rá go bhfuil FSS ag cur seirbhíse trí Ghaeilge ar fáil ach san áit go bhfuil seirbhís Ghaeilge ag teastáil tá siad in ann freastal orthu i nGaeilge agus déantar é sin go rialta, dar leis an agalláí. San ospidéal is minic gur fearr a bhíonn duine a tógadh le Gaeilge in ann an fhadhb atá acu a mhíniú i nGaeilge agus gurb é sin is cúis leis an éileamh ar sheirbhís i nGaeilge. Tá os cionn deichniúr teiripeoirí urlabhra ag obair in FSS a bhfuil Gaeilge líofa acu atá ag cur seirbhísí Gaeilge ar fáil.

10.5 TUISMITHEOIRÍ ATÁ AG TÓGÁIL A GCUID PÁISTÍ LE GAEILGE

Luadh Seirbhísí Máithreachais in Ospidéal na hOllscoile, Gaillimh go sonrach sna hagallaimh le tuismitheoirí a bhí ag tógáil páistí le Gaeilge i gcathair na Gaillimhe. Dúirt Rannpháirtí 4 go raibh an-díomá air faoi chaighdeán na seirbhísí leighis a cuireadh ar fáil i nGaeilge in Ospidéal na hOllscoile, Gaillimh.

Ba dhíol suntais dó a dhonacht is a bhí an tseirbhís Ghaeilge ann, go mór mór ó tharla gurb é an t-ospidéal is mó é a fhreastalaíonn ar Ghaeltacht Chonamara:

10

San ospidéal ... an t-aon ospidéal atá ag freastal ar Ghaeltacht Chonamara agus ar Ghaillimh ní dhéanann siad fiú sínte fada ar na sloinntí. B'fhéidir gur féidir a rá gur rud beag é sin ach tá siad thar a bheith ceandána mura bhfuil siad ag iarraidh é sin a athrú (Rannpháirtí 4).

Ar aon dul le Rannpháirtí 4, cheap Rannpháirtí 5 nach ndearna Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte cúram ceart de litriú na n-ainmneacha Gaeilge. Is comhartha drochmheasa é, dar léi:

Rud eile leis an HSE, bheadh sé an-deas dá mbeidís in ann t'ainm a scríobh i gceart agus aird a thabhairt ort nuair a iarrann tú orthu é a athrú. Scríobh muid chucu, ghlaigh muid orthu, tá ainm m'ínine mícheart acu cé gur scríobh muid chucu agus gur ghlaigh muid orthu... dúirt muid leo é ar an bhfón, thug mé dóibh i gceart é ar dtús, tá sé i gceart ar an teastas breithe a thug muid dóibh, scríobh muid chucu agus tá sé fós mícheart. Is droch-mheas é (Rannpháirtí 5).

Mhol Rannpháirtí 4 gur cheart do na seirbhísí máithreachais san ospidéal eolas a chur ar fáil agus a scaipeadh faoi na buntáistí a bhaineann leis an dátheangachas. Is le linn am cinniúnach an toirchis a dhéantar an cinneadh go minic maidir le cé acu teanga a labhrófar sa teaghlach:

Nuair a fuair muid an dea-scéala go raibh X ag iompar... isteach linn sa tseirbhís chnámhseachais agus fuair muid pacáiste breá agus bhí eolas faoi achan rud beo, na hinstealltaí, an páiste a bheith ag diúl agus na buntáistí a bhaineann leis sin ach ní raibh oiread agus píosa eolais amháin ann ó thaobh do chlann a thógáil go dátheangach... sílimse gur chóir na buntáistí a chur in iúl ón gcéad lá do chuile dhuine. Níl muid ag caint ar an nGaeilge amháin in Éirinn mar dhara teanga nó mar phríomhtheanga an tí... (Rannpháirtí 4).

Ar an ábhar céanna, tá bileog eolais dhátheangach dar teideal 'Ar smaoinigh tú ar do pháistí a thógáil le Gaeilge?' foilsithe ag Glór na nGael, áit a leagtar buntáistí an dátheangachais amach chomh maith leis na tacaíochtaí breise a chuireann Glór na nGael ar fáil ina leithéid de chás. Deir Marcas Mac Ruairí, Bainisteoir Forbartha (Gaeilge sa Teaghlach) gur mhaith le Glór na nGael an bhileog seo a chur sna hotharlanna máithreachais agus i gclíní dochtúra timpeall na tíre. Mar sin féin, bíonn deacrachtaí ann, a deir sé, impí ar an bhFeidhmeannacht bileoga eolais de chuid grúpaí eile a chur ar fáil:

...ní maith leo bileoga eolais dream ar bith eile a chur isteach sna hotharlanna mar má chuireann muid [na bileoga] seo sna hotharlanna, cuirfidh sé bileoga eolais ón bhFeidhmeannacht Sláinte féin as áit... táimid faoi láthair ag smaoineamh cad é mar atá muid chun é seo a dhéanamh, tá sé dátheangach agus tá sé ag tabhairt le fios do lánúineacha óga, tá rogha agat agus tá tacaíocht ann, is bileog eolais simplí é díreach le síol a chur.

Tá sé tábhachtach go gcuirfeadh muid an síol b'fhéidir, thioctadh leat a rá b'fhéidir go bhfuil sé píosa mall nuair atá an mháthair san otharlann mháthaireachais, ba mhaith linn go mbeadh an cinneadh seo glactha roimh ré (Mac Ruairí, 2019).

Tá sé sa phlean oibre ag Tuismitheoirí na Gaeltachta go n-eagrófaí ceardlanna réamhbhreithe i nGaeilge, i gcomhar le Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte, agus go mbeadh mír ann faoin rogha teanga. Táthar ag súil leis go mbeadh a leithéid de cheardlann ar fáil sa Ghaeltacht, dar le Sorcha Ní Chéilleachair (agallamh, 2019).

Moltaí

Ba cheart don Oifigeach Pleanála Teanga a bheith ag comhoibriú le hOifigeach Forbartha Gaeilge le Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte, féachaint chuige go gcuirfi bileoga eolais, faoin dátheangachas agus faoin rogha teanga, ar fáil do thuismitheoirí san ionad máithreachais in Ospidéal na hOllscoile, Gaillimh. Ba cheart go mbeadh an t-eolas seo mar chuid den ghnáthbhurla máithreachais a scaiptear ar gach uile mháthair a thagann faoi chúram an ionaid. Ba chóir an t-eolas ceannann céanna a chur ar fáil ar shuíomh idirlín Saolta (<https://www.uhgmaternity.com/>), áit a leagtar amach cé na seirbhísí máithreachais a chuirtear ar fáil in Ospidéal na hOllscoile, Gaillimh. Tá na moltaí seo ag teacht le moltaí a rinneadh ag an gcruinniú poiblí a reáchtáladh Dé Mairt, 7 Bealtaine freisin. Ba cheart don Oifigeach Pleanála Teanga, in éineacht le Tuismitheoirí na Gaeltachta, achainí a dhéanamh ar an bhFeidhmeannacht chun ceardlanna réamhbhreithe i nGaeilge a chur ar fáil.

10.6 TEIRIPEOIRÍ URLABHRA

Reáchtáladh agallaimh le triúr teiripeoirí urlabhra atá ceangailte leis an Ionad Sláinte sa Seantalamh i nGaillimh, ach a bhíonn ag freastal go príomha ar iarthar Chontae na Gaillimhe ar 12 Márta, 2019. Oibríonn na teiripeoirí seo le gasúir ó 0 go 18 mbliana; is páistí faoi mhíchumas roinnt acu, agus is gasúir dhátheangacha iad den chuid is mó (fiú iad siúd a bhfuil cónaí orthu sna ceantair Ghaeltachta).

Ar na dúshlán a luaigh na teiripeoirí bhí an easpa acmhainní Gaeilge. Tá tromlach na n-acmhainní atá acu i mBéarla amháin, agus ní fheileann siad seo de bharr na ndifríochtaí idir struchtúr agus gramadach na Gaeilge agus an Bhéarla. Luaigh na teiripeoirí go mbíonn náire orthu uaireanta mar gheall air seo, agus dúirt siad gur theastaigh tástálacha caighdeánithe Gaeilge go géar. Tugann siad ‘cur isteach’ ón mBéarla faoi deara go minic agus iad ag plé leis na páistí, fiú i measc cainteoirí maithe Gaeilge, agus is deacair a dhéanamh amach uaireanta an fadhb teanga atá ag na gasúir nó Gaeilge lag. Is dúshlán é dóibh go bhfuil caighdeán na Gaeilge ag titim agus go mbíonn códmhalartú ag tarlú go minic i measc na ngasúr. Is dúshlán iad freisin canúintí éagsúla na Gaeilge agus obair an teiripeora urlabhra ar bun. Tá measúnú foghraíochta forbartha acu féin le cuidiú leo dul i ngleic le roinnt de na fadhbanna a luaitear thuas, ach teastaíonn taighde ar na tástálacha teanga trí chéile.

Faoi láthair, is deacair brath ar scóir na dtástálacha i suíomhanna dátheangacha; agus bíonn na teiripeoirí ag brath go minic ar a gcuid taithí cliniciúla i gcásanna mar sin.

Luaigh siad nach mbíonn siad ag plé go rialta le pobal Gaeilge na cathrach, ach luadh Scoil Chaitríona sa Rinn Mhór, áit a dtéann go leor gasúr a bhfuil fadhbanna urlabhraíochta agus éisteachta acu, beag beann ar cheist na teanga. Thug na teiripeoirí faoi deara freisin go dtosaíonn tuismitheoirí ag úsáid Béarla le gasúir a bhfuil fadhbanna teanga acu mar go gceapann siad go mbeidh deiseanna níos fearr ag a gcuid gasúr agus go mbeidh níos mó cúnaimh ar fáil dóibh má dhéanann siad é sin.

10

Moltaí

Ní mór pleanáil fhadtréimhseach a dhéanamh le tabhairt faoi na dúshláin a luadh thuas. D'fheilfeadh aistriúchán ar ábhar i gcás roinnt de na tástálacha, ach is dearadh as an nua a theastaíonn i go leor cásanna. Ní mór taighde a dhéanamh leis na tástálacha cuí seo a dhearadh. D'fheilfeadh sé go mbeadh teiripeoir(i) urlabhra atá fostaithe ag FSS saor óna ngnáthobair ar feadh tréimhse leis an taighde agus an dearadh seo a dhéanamh. B'fhiú go mór an t-am a chaitheamh leis an taighde seo dar leis na teiripeoirí urlabhra ar cuireadh agallamh orthu, agus bheadh pacáistí tástála iontaofa ar fáil mar thoradh ar an obair seo. Luadh acmhainní físiúla freisin agus moladh ealaíontóir nó dearthóir a bheith ar fáil le cuidiú leis an obair dheartha. Shíl na teiripeoirí go mbeadh scoláireachtaí do mhic léinn Ollscoile a bhfuil Gaeilge acu cabhrach le cainteoirí maithe Gaeilge a mhealladh i dtreo na teiripe urlabhraíochta – agus na dteiripí eile go deimhin. Moladh traenáil ar struchtúr na Gaeilge a bheith ar churaclam na hOllscoile, agus moladh freisin taighde a dhéanamh ar na teangacha eile a bhíonn ag gasúir sa bhaile. Moladh clár saibhrithe teanga sna scoileanna féin, chomh maith le tuilleadh béime ar chúrsaí gramadaí. Theastódh pacáistí teagaisc agus foghlama sa chás seo.

10.7 GRÚPA FÓCAIS LE GAIRMITHE SLÁINTE

Pléadh cúrsaí sláinte agus leighis ag grúpa fócais a reáchtáladh. Bhí poitigéir agus dochtúir atá ag obair sa chathair i láthair ag an seisiún seo. Cé go ndúirt siad nár bhuail siad go rómhínic le daoine a raibh Gaeilge acu, luadh páistí Gaelscoile agus seandaoine as Conamara ach a raibh cónaí orthu sa chathair, mar lucht úsáide Gaeilge. Luadh go raibh go leor Gaeilge in úsáid sna tithe altranaís.

Moltaí

Ar na moltaí a luadh ag an seisiún seo bhí brandáil Ghaeilge agus litríocht a bhaineann le cúrsaí sláinte a chur ar fáil i nGaeilge. Luadh suaitheantais i siopaí agus i seirbhísí, le go mbeadh a fhios ag othair/custaiméirí go raibh Gaeilge ag na daoine a bhí ag obair ansin. Luadh freisin gur theastaigh acmhainní foghlama ó na cleachtóirí leighis – m.sh. póstaer, uirlisí foghlama idirghníomhacha.

Dúradh go bhféadfaí freisin oícheanta sóisialta a eagrú do chleachtóirí leighis. D'fhéadfadh cur i láthair teagascach a bheith mar chuid d'oíche dá leithéid – agus plé le téarmaíocht a bhain le réimse leighis ar leith.

10.8 AN GHAELIGE AGUS COMHLACHTAÍ POIBLÍ

Reáchtáladh grúpa fócais le hOifigigh Ghaeilge ó chuid de na príomhchomhlachtaí stáit áitiúla: Bord Oideachais agus Oiliúna na Gaillimhe/Ros Comáin, Ollscoil na hÉireann Gaillimhe agus Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte. Pléadh an Ollscoil agus an FSS cheana i míreanna 6.4.1 agus 10.4 faoi seach. Maidir leis an mBord Oideachais agus Oiliúna, tá cur chun cinn na Gaeilge ar cheann dá chroí-aidhmeanna agus tá ocht gcoláistí lán-Ghaeilge faoina chúram i gCo. na Gaillimhe (Bord Oideachais agus Oiliúna na Gaillimhe-Ros Comáin, 2017: 10)

D'aontaigh na hOifigigh go bhfuil géarchéim ann maidir leis an líon daoine a bhfuil Gaeilge líofa acu a chuireann bac ar sheirbhísí d'aon chineál a chur ar fáil. Go minic, bítear ag brath ar dhea-thoil na ndaoine atá i gceannas in aon eagraíocht ach nach gá gur tacaíocht fhadtréimhseach í sin. Dá thoradh sin, dar leo, tá sé an-deacair do dhaltáí i nGaelscoileanna an ceangal a dhéanamh idir an seomra seo agus an saol Gaeilge mar atá. Tá baol ann chomh maith, a dúradh, go dtiocfaidh deireadh leis an traidisiún Gaelscolaíochta ar an taobh thoir den chathair de bharr gur aistrigh Coláiste na Coiribe go Cnoc na Cathrach. Dúradh chomh maith go n-úsáideann go leor cainteoirí dúchais Gaeilge leagan Béarla dá n-aíon agus dá seoladh, rud a fhágann go mbíonn sé deacair iad a aithint. Dúradh go bhfuil éagóir á déanamh ag OÉ Gaillimh ar chainteoirí dúchais Gaeltachta toisc, a maíodh, nach gcuireann siad ar a súile dóibh gur féidir an scrúdú *HPat* a dhéanamh trí Ghaeilge.

Moltaí

Moladh go dtabharfaí lascainí nó pointí breise Ardteistiméireacht ar fáil do dhaoine ón nGaeltacht le freastal ar chúrsa teiripe saothair, fisiteiripe srl. Dúradh gur dócha go gcuideodh an seimeastar nua Gaeltachta a bheadh le déanamh ag mic léinn na Gaeilge in OÉ Gaillimh le cumas teanga agus le feasacht faoin bpleanáil teanga. Moladh chomh maith go n-úsáidfí comhartha nó siombail oifigiúil ar fud na cathrach a thabharfadh le fios go bhfuil Gaeilge ag an duine sin. Dúradh chomh maith gur ghá an cineál Gaeilge a úsáidtear ar fhoirmeacha oifigiúla a shimpliú ionas go mbeidh sí intuigthe. Meabhraíodh gur gá do na heagraíochtaí poiblí oibriú i bpáirt le coistí pleanála teanga chun bealaí a aimsiú le cur le feasacht an phobail ar sheirbhísí Gaeilge. Mar shampla, as bunachar sonraí os cionn dhá mhilliún duine, dúirt ionadaí FSS nár chláraigh ach 330 duine i nGaeilge do chárta leighis agus gan as 26 duine i gcás cúram dochtúirí teaghlaigh do leanaí faoi bhun 6 bliana.

10.9 AN GHAEILGE AGUS CÚRSAÍ DLÍ AGUS CIRT

Sa mhír seo, déanfar plé ar úsáid na Gaeilge sa Gharda Síochána chomh maith leis an tSeirbhís Chúirteanna. Is comhlachtaí stáit iad araon a bhfuil dualgas orthu scéim teanga a réiteach agus a chur i bhfeidhm faoi Alt 11 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.

Ar mhaithe le spléachadh a fháil ar úsáid na Gaeilge sna comhlachtaí sin, le béim ar leith ar chathair na Gaillimhe, cuireadh agallamh ar Eimear Ní Cheallaigh atá ina hOifigeach Gaeilge leis an nGarda Síochána chomh maith le Thomas Curley atá ina Ard-Cheannfort leis an nGarda Síochána i nGaillimh. Chuathas i dteagmháil leis an tSeirbhís Chúirteanna freisin féachaint cén t-éileamh atá ar an nGaeilge sa chúirt sa chathair.

10.10 AN GARDA SÍOCHÁNA

Ba mar chuid de Scéim Teanga an Gharda Síochána (2009-12) a bunaíodh Coiste Feidhmithe Bheartas na Gaeilge laistigh den eagraíocht. Féachann an Coiste Feidhmithe chuige go mbeidh gach comhalta san eagraíocht curtha ar an eolas faoi na gealltanais éagsúla a leagtar amach sa scéim. Deirtear sa scéim go scaiptear an t-eolas seo ar an bhfoireann trí sheisiúin mhionteagaisc a reáchtáil chomh maith le nuachtlitreacha a scaipeadh (An Garda Síochána, 2016: 14). Tá Oifigeach Gaeilge ceaptha ag an nGarda Síochána chun a chinntiú go ndéanann an eagraíocht comhlíonadh ar na dualgais uile atá uirthi faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 (An Garda

10

Síochána, 2016: 7). Is í Eimear Ní Cheallaigh atá ag feidhmiú sa ról sin agus is é an príomhchúram atá uirthi ná lámh chúnta a thabhairt do Choiste Feidhmithe Bheartas na Gaeilge chun próifíl agus stádas na Gaeilge a ardú sa Gharda Síochána. ‘Is é an Stúirthóir Feidhmiúcháin Acmhainní Daonna agus Forbairt Pearsanra, Alan Mulligan, atá i gceannas ar an gCoiste Feidhmithe ach is iad na Coimisinéirí Cúnta atá freagrach as an scéim a chur i bhfeidhm ina gceantair feidhme féin (An Garda Síochána, 2016: 14).

Tá dhá rogha ag an bpobal chomh fada is a bhaineann le gearáin a dhéanamh faoi ghné ar bith de scéim teanga an Gharda Síochána. Ar an gcéad dul síos, is féidir gearán a chur faoi bhráid an Choimisinéara Teanga, Rónán Ó Domhnaill. Ina dhiaidh sin, cuireann an Coimisinéir Teanga an t-ábhar gearáin faoi bhráid Oifigeach Gaeilge an Gharda Síochána, Eimear Ní Cheallaigh. An dara rogha atá ann ná go bhféadfadh ball den phobal teagmháil dhíreach a dhéanamh le Ní Cheallaigh féin agus an t-údar gearáin a chur in iúl ar an gcaoi sin. Sa dá chás sin, is faoi Ní Cheallaigh atá sé an gearán a chur ar a shúile don Choimisinéir Cúnta. Ag an bpointe sin is é an Coimisinéir Cúnta a théann i dteagmháil leis an stáisiún is ábhar don ghearán. Bíonn ar bhall foirne sa stáisiún sin tuairisc a sheoladh ar ais chuig an gCoimisinéir Cúnta chun an cás a mhíniú agus chun a rá cé na hathruithe a chuirfear i bhfeidhm chun an scéal a leigheas. Is oifigeach idirchaidrimh, nó idirghabhálaí, í Ní Cheallaigh idir an Coimisinéir Cúnta agus Oifig an Choimisinéara Teanga. Deir sí go mbaineann formhór mór na ngearán a chuirtear faoina bráid le comharthaíocht sna stáisiúin.

Moladh

Ba cheart an rogha gur féidir teagmháil dhíreach a dhéanamh le hOifigeach Gaeilge an Gharda Síochána a phoibliú níos mó sa chaoi is go mbeadh an pobal curtha ar an eolas faoin tseirbhís bhreise sin chun údair ghearáin a chur faoi bhráid an Gharda Síochána.

10.10.1 SEIRBHÍSÍ SA GHAELTACHT

Mar gheall ar shocrú a rinne an t-iar-Choimisinéir Teanga, Seán Ó Cuirreáin, leis an nGarda Síochána siar sa bhliain 2011, caithfidh 10% de Gharðaí nua a bheith ina gcainteoirí líofa Gaeilge (Tuairisc, 2019a). An aidhm atá leis sin ná a chinntiú go mbeadh Gardaí atá inniúil ar an nGaeilge ag obair sna stáisiúin Ghaeltachta. Tá thart ar 800 garda nua geallta in aghaidh na bliana idir 2016-2021, rud a fhágann go mba chóir go mbeadh áit curtha ar leataobh do 80 Gaeilgeoir líofa gach bliain (Tuairisc, 2019b). Bhí feachtas earcaíochta ag an nGarda Síochána i mí an Mheithimh 2018 (Ní Thuathaláin, 2018) agus bhí ceann eile ann i mí Aibreáin 2019. Bhí sruth speisialta Gaeilge mar chuid de na feachtais earcaíochta sin chun a chinntiú go mbeadh an eagraíocht ag cloí leis an sprioc 10% a aontaíodh i 2011. In agallamh, dúirt an tArd-Cheannfort i nGaillimh, Thomas Curley, gur beag spéis a léiríodh sa sruth Gaeilge a bhí mar chuid den bhabhta earcaíochta i 2018, rud a chruthaíonn deacrachtaí dó agus é ag iarraidh Gardaí le Gaeilge a chur ag obair sa Ghaeltacht.

Taispeánann figiúirí a foilsíodh ar *Tuairisc* gur 12 duine a earcaíodh mar chuid den sainsruth Gaeilge i 2016 agus 2017. Ní fios fós cén toradh a bhí ar an bpróiseas earcaíochta i 2018 ná i 2019 (Tuairisc, 2019b). Measann Tuairisc (2019b) gur earcaíodh níos lú ná 50 duine tríd an gcomórtas Gaeilge ó tugadh isteach é. Deir Curley (2019) go mbíodh Gardaí Gaeltachta agus oileáin i dteideal líuntais, ar luach 7.5% dá dtuarastail é, ach cuireadh deireadh leis sin i gcás ball foirne nua i mí Dheireadh Fómhair 2013. Tharla sé sin de dheasca an chúlú eacnamaíochta.

Moladh

Tá an Garda Síochána, i gcomhar le Gaelchultúr, tar éis measúnú nua inniúlachta a fhorbairt agus a chur ar fáil chun go mbeadh sé ar chumas na nGardaí, atá sa chóras cheana féin, a bheith ag obair i stáisiúin Ghaeltachta, má thograíonn siad é. Beidh sé de rogha ag Gardaí scrúdú a dhéanamh, mar chuid den mheasúnú inniúlachta, agus má éiríonn leo beidh siad mar chuid de phainéal Gardaí atá tar éis leibhéal inniúlachta ar leith a bhaint amach sa Ghaeilge, leibhéal arb ionann é, dar le Ní Cheallaigh, agus leibhéal B2 den Fhráma Tagartha Comónta Eorpach do Theangacha. Is bealach é seo chun a chinntiú go mbeadh Gaeilge sách maith ag Gardaí a bheas ag obair i stáisiúin Ghaeltachta.

Moltaí

Moladh go mba cheart an líuntas Gaeltachta a thabhairt ar ais chun a chinntiú go mbeadh dlús ceart Gardaí le Gaeilge lonnaithe sna stáisiúin Ghaeltachta. Ba cheart an measúnú inniúlachta seo a leathnú amach do stáisiúin eile atá i ngiorracht do cheantair Ghaeltachta, stáisiúin ar nós Bhóthar na Trá agus Shráid an Mhuilinn mar shampla.

10.10.2 SEIRBHÍSÍ LASMUIGH DEN GHAELTACHT

Dúshlán atá le sárú, dar le Curley (2019), is ea na stáisiúin atá buailte ar an nGaeltacht. Mar shampla, tá roinnt stáisiún Gaeltachta faoi chúram an stáisiúin i mBóthar na Trá, rud a chiallaíonn go mbíonn Gardaí Bhóthar na Trá ag plé le pobal na Gaeltachta go minic. Faoin Acht Teanga, tá sé de cheart ag daoine seirbhísí a éileamh i nGaeilge, dá mba mhian leo. Mar sin, deir Curley go bhfuiltear ag iarraidh a chinntiú go mbeadh ‘cohórt’ le Gaeilge ann chun freastal ar na daoine sin.

Maíonn sé nár ghá go mbeadh Garda le Gaeilge ag an bhfáltiltú an t-am uilig ach gur féidir na socrúithe a dhéanamh chun ball foirne le Gaeilge a chur ar fáil, ach an t-am cuí a shocrú. Táthar tar éis an scéal a fhiosrú i mBóthar na Trá féachaint cé na Gardaí sa stáisiún atá inniúil ar an nGaeilge agus cé na haonaid lena mbaineann siad. Ciallaíonn sé sin, dar leis, gur féidir socrúithe a dhéanamh leis an bpobal chun Garda le Gaeilge a chur ar fáil, má theastaíonn a leithéid.

Deir Curley (2019) nach mbeadh aon deacracht aige bunlón foirne le Gaeilge a bheith i mBóthar na Trá, ach an fhadhb atá ann ná nach bhfuil dóthain daoine le Gaeilge sa chóras cheana féin agus níl dóthain daoine nua le Gaeilge ag teacht isteach sa chóras ach an oiread.

Dá mbeadh níos mó éilimh ón bpobal, thuigfeadh na Gardaí, a deir Ní Cheallaigh (2019), go bhfuil an teanga beo agus go bhfuil daoine ag iarraidh í a úsáid.

Moladh

Theastódh feachtas feasachta, nó a leithéid sin, chun daoine a chur ar an eolas gurb ann don tseirbhís Ghaeilge agus chun baill den phobal a ghríosadh chun an tseirbhís Ghaeilge a lorg. Mar chuid de seo, ba cheart go mbeadh Gardaí atá inniúil ar an nGaeilge lonnaithe i stáisiúin, ar nós Bhóthar na Trá, atá ar thairseach na Gaeltachta.

10

10.11 AN TSEIRBHÍS CHÚIRTEANNA

Faoi Alt 8 (1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 ‘féadfaidh duine ceachtar de na teangacha oifigiúla a úsáid in aon chúirt nó in aon phléadáil in aon chúirt nó in aon doiciméad a eiseofar ó aon chúirt.’ Bunaithe ar an méid sin, tá an ceart ag daoine dul i muinín ceachtar den dá theanga oifigiúla agus iad os comhair cúirte. Chun an ceart sin a chosaint, féadfaidh an chúirt na ‘saoráidí,’ is dóigh léi a bheith cuí, a chur ar fáil chun ateangaireacht chomhuaineach nó chomhleanúnach a chur ar fáil ó theanga oifigiúil amháin go dtí an teanga oifigiúil eile.

Bhí Aisling Ní Chatháin ina mac léinn MA san Ateangaireacht Chomhdhála in Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge i 2018. Mar chuid den chúrsa sin, scríobh sí miontráchtas (Ní Chatháin, 2018) ar úsáid agus ar staid reatha na hateangaireachta Gaeilge i gcúirteanna na hÉireann. Chuaigh Ní Chatháin i dteagmháil leis an tSeirbhís Chúirteanna le heolas a fháil i dtaobh líon na gcásanna cúirte ina mbíonn ateangaireacht á húsáid i gcás na Gaeilge. Chuige sin, cuireadh eolas faoina bráid a bhain le líon na n-áirithintí a rinne an tSeirbhís Chúirteanna le haghaidh ateangairí Gaeilge ó 2013-2017 agus leagtar an t-eolas sin amach sa tábla thíos (Ní Chatháin, 2018: 47).

Bliain	Líon áirithintí Gaeilge	% áirithintí Gaeilge (as na teangacha ar fad)
2013	13	0.1
2014	6	0.09
2015	3	0.04
2016	5	0.07
2017	1	0.01
Iomlán 2013-2017	28	

Tábla 10.1: Áirithintí Gaeilge sa tSeirbhís Chúirteanna, 2013-2017

Léiríonn na figiúirí seo, dar le Ní Chatháin (2018: 48), go bhfuil laghdú suntasach tagtha ar líon na n-ateangairí Gaeilge atá á éileamh ag an tSeirbhís Chúirteanna le tamall de bhlianta anuas. Cé go raibh méadú beag ann idir na blianta 2015-2016, laghdú a bhí i gceist gach bliain eile. De réir na staitisticí seo, measann Ní Chatháin gur tháinig laghdú 92% ar líon na n-ateangairí a cuireadh san áireamh do chásanna i nGaeilge le linn na mblianta 2013-2017. Léiríonn na figiúirí freisin gur céatadán an-bheag de na háirithintí iomlána atá sna háirithintí a bhaineann le hateangairí Gaeilge (Ní Chatháin, 2018: 48). Caitheann taighde Uí Chatháin amhras ar a iontaofa is atá na figiúirí seo de chuid na Seirbhíse Chúirteanna.

Ag tagairt di d’agallamh a rinne sí le hUinseann Mac Thomáis, a bhíonn ag obair go rialta mar ateangaire cúirte, deir sí go bhfuil míréir le tabhairt faoi deara idir figiúirí oifigiúla na Seirbhíse Chúirteanna agus an méid a leagann Mac Thomáis amach. Bunaithe ar fhigiúirí de chuid na Seirbhíse Chúirteanna, ní raibh ach 28 cás ann ina raibh ateangairí Gaeilge ag obair ó 2013-2017. Os a choinne sin, cuireann Mac Thomáis in iúl, bunaithe ar a thaithí phearsanta féin, go raibh baint aige le 50 cás agus é ag obair mar ateangaire ó 2015-2017 (Ní Chatháin, 2018: 49).

Ó tharla cathair na Gaillimhe a bheith faoi chaibidil sa taighde seo go sonrach, chuaigh údair na tuarascála seo i dteagmháil leis an tSeirbhís Chúirteanna chun úsáid na Gaeilge i gcúirteanna na cathrach a mheas. Ba é Pat Conlon, in oifig réigiún an iarthair i gCaisleán an Bharraigh, a d’fhreagair an achainí a chuir an fhoireann taighde faoina bhráid. Dúirt Conlon nach bhfuil

aon chóras ag an tseirbhís chun taifead a choinneáil ar úsáid na Gaeilge sna cúirteanna faoi láthair. Dúradh sa chomhfhreagras céanna nach n-úsáidtear an Ghaeilge ach ‘go fíorannamh’ sna cúirteanna i gcathair na Gaillimhe. Úsáidtear an Ghaeilge i gCúirteanna an chontae ó am go céile, i Doire an Fhéich agus i gCill Rónáin go háirithe.

Tá cúirt Dhoire an Fhéich lonnaithe in LPT na Ceathrún Rua agus leagtar amach go cuimsitheach sa phlean teanga sin cén tseirbhís Ghaeilge a chuirtear ar fáil ann. Aithnítear sa phlean teanga sin go mbíodh cáil ar Chúirt Dhoire an Fhéich riamh anall mar áit ina reáchtáilí na himeachtaí trí mheán na Gaeilge. Tá athrú tagtha ar an gcleachtas sin anois, a deirtear, agus an t-údar atá leis sin ná nach nós leis an nGarda Síochána, Ceannfort nó Cigire go hiondúil, an t-ionchúiseamh a dhéanamh i nGaeilge níos mó (CCMD, 2017: 82). Ciallaíonn an méid sin go bhfuil teanga na cúirte athraithe ó Ghaeilge go Béarla le tamall de bhlianta anuas (CCMD, 2017: 83). Ina dhiaidh sin féin, aithnítear go ndéanann an Garda Síochána an t-ionchúiseamh i nGaeilge má tá ‘sé riachtanach nó má tá sé á éileamh ag an duine atá os comhair na cúirte’ (CCMD, 2017: 83). Deirtear freisin go gcuireann an tSeirbhís Chúirteanna, atá freagrach as reáchtáil na cúirte, a cuid seirbhísí féin ar fáil i nGaeilge agus go dtugann an Garda Síochána ‘fianaise i nGaeilge go tráthrialta’ (CCMD, 2017: 82-83).

Caitheann sé seo solas ar an mbearna ollmhór a áirítear idir an t-ardstádas *de jure* atá ag an nGaeilge, ar lámh amháin, agus a stádas *de facto*, ar an lámh eile, go mór mór agus daoine ag éileamh seirbhísí ar an stát. Taispeánann cúirt Dhoire an Fhéich go bhfuil sé ar chumas an stáit, idir an Garda Síochána agus an tSeirbhís Chúirteanna, seirbhís Ghaeilge a chur ar fáil ach go gcaithfidh an saoránach an rogha sin a éileamh go soiléir. Mura n-éilítear a leithéid, déantar talamh slán de gur trí mheán an Bhéarla a reáchtáiltear na himeachtaí.

Moltaí

Faoi mar a mholtar i bPlean Teanga na Ceathrún Rua, ba cheart don Gharda Síochána a chinntiú go ndéanfaí an t-ionchúiseamh i nGaeilge sa Chúirt i nDoire an Fhéich ionas go mbeadh an chúirt sin ina chúirt lán-Ghaeilge feasta, faoi mar a bhíodh san am a caitheadh (CCMD, 2017: 96).

Chomh fada is a bhaineann le cathair na Gaillimhe, moltar feachtas feasachta a cheapadh chun daoine a chur ar an eolas faoi na cearta teanga atá acu agus chun iad a ghríosadh chun an Ghaeilge a úsáid sna cúirteanna. Chun freastal ar an éileamh sin, ní mór don Gharda Síochána a chinntiú go bhfuil dóthain foirne ag an eagraíocht chun an t-ionchúiseamh a dhéanamh i nGaeilge agus chun fianaise a chur ar fáil i nGaeilge freisin. Beidh sé/ de dhualgas ar an tSeirbhís Chúirteanna ateangairí a chur ar fáil, má theastaíonn a leithéid.

11

CAIBIDIL 11

BEARTA AN PHLEAN

Tá **37 beart** sa Phlean Teanga seo, lonnaithe sna cúig réimse a pléadh i gCaibidlí 6-10. Seo a leanas achoimre de na bearta sin go léir. Tugtar mionchuntas orthu ina dhiaidh sin de réir theimpléad na Roinne Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta. Tagraíonn uimhreacha na réimsí sna táblaí d'uimhreacha na gcaibidlí ina bpléitear an taighde (6-10).

Eascaíonn na bearta seo as an gcomhairliúchán leathan poiblí a rinneadh mar chuid den tionscadal seo. Mar sin, chomh fada agus is féidir, léiriú ar mhianta an phobail i leith na Gaeilge atá sna bearta seo. Níorbh fhéidir linn gach moladh a chur san áireamh ach socraíodh forbairt a dhéanamh ar na moltaí ba choitianta agus bearta a bhunú orthu. Chomh fada agus ab fhéidir, rinneadh iarracht sonraí an bhirt a fhaomhadh leis na heagraíochtaí atá luaite léi. I roinnt cásanna, dúirt bainistíocht na heagraíochta go mbeidís sásta an ghníomhaíocht a iompar as a cuid acmhainní inmheánacha féin agus tugtar beartas ‘costas-neodrach’ ar a leithéid de bheart. I gcásanna eile, tá impleachtaí maoinithe nó foirne ag baint leis an mbeart agus mar sin tá sé coinníollach go fóill. Tá bearta dá leithéid san áireamh toisc go n-aontaíonn an eagraíocht leo i bprionsabal ach tuigtear go mbeidh gá le hacmhainní breise a lorg chun iad a chur i bhfeidhm.

Uimhir	Réimse	Teideal	Eagraíocht
1	Ginearálta	Oifigeach Pleanála Teanga	Comhairle Cathrach na Gaillimhe
2	An Saol Poiblí	An Ghaeilge agus Coistí Straitéiseacha Beartais Chomhairle Cathrach na Gaillimhe	Comhairle Cathrach na Gaillimhe
3	Gnó & Teicneolaíocht	Feasacht faoin stádas dátheangach agus an Plean Teanga	Comhairle Cathrach
4	Pobal & Cultúr/ Oideachas/ Tuismitheoirí & Óige	Lárionad Cultúrtha Gaeilge	Gaillimh le Gaeilge
5	Pobal & Cultúr/ Tuismitheoirí & Óige	Staidéar féidearthachta faoi athchóiriú Áras na nGael	Conradh na Gaeilge
6	Gnó & Teicneolaíocht	Foireann bhreise do Ghaillimh le Gaeilge	Gaillimh le Gaeilge
7	Pobal & Cultúr	Oifigeach breise ag Glór na nGael	Glór na nGael
8	Pobal & Cultúr	Ciorcail chomhrá Ghaeilge a forbairt	OÉ Gaillimh, CKI, Conradh na Gaeilge

9	Gnó & Teicneolaíocht/ Pobal & Cultúr/ An Saol Poiblí/ Oideachas/ Tuismitheoirí & Óige	Aipeanna/áiseanna ar líne: (a) Aip taighde - úsáid teangacha sa tsráid (b) Aip/suíomh idirlín faoi sheirbhísí	Gaillimh le Gaeilge
10	An Saol Poiblí/ Tuismitheoirí & Óige	Tástálacha caighdeánaithe Gaeilge don teiripe urlabhra	FSS, OÉ Gaillimh, Údarás na Gaeltachta
11	An Saol Poiblí/ Tuismitheoirí & Óige	Scoláireachtaí teiripe urlabhra do mhic léinn	FSS, Údarás na Gaeltachta
12	An Saol Poiblí/ Tuismitheoirí & Óige	Feachtas feasachta faoi sheirbhísí leanaí	FSS
13	Pobal & Cultúr	Ranganna Gaeilge	Conradh na Gaeilge
14	Oideachas	Oifigeach Gaeilge OÉ Gaillimh	OÉ Gaillimh
15	Oideachas	Forbairt teagaisc agus taighde trí Ghaeilge in OÉ Gaillimh	OÉ Gaillimh
16	Oideachas	Modúil trí mheán na Gaeilge in Acadamh na nÓg, Ollscoil na hÉireann Gaillimh	OÉ Gaillimh
17	Oideachas	Scéim chónaitheach Ghaeilge OÉ Gaillimh a fhorbairt	OÉ Gaillimh, Údarás um Ard- Oideachas
18	Oideachas	Coiste Straitéiseach Gaeilge in OÉ Gaillimh	OÉ Gaillimh
19	Gnó & Teicneolaíocht	Feachtas turasóireachta	Comhairle Cathrach/Fáilte Ireland
20	Pobal & Cultúr/ Tuismitheoirí & Óige	Forbairt ógchlubanna Gaeilge	OÉ Gaillimh, Community Knowledge Initiative
21	Pobal & Cultúr	Scéim comrádaithe teanga	OÉ Gaillimh, CKI, Conradh na Gaeilge
22	Pobal & Cultúr	Cúrsa scileanna raidió & fuaimne	OÉ Gaillimh, Flirt FM
23	Gnó & Teicneolaíocht/ An Saol Poiblí/Pobal & Cultúr	Suaitheantas Gaeilge	Gaillimh le Gaeilge

11

24	Pobal & Cultúr	Oifigeach Ealaíon Gaeilge	An Taibhdhearc (Amharclann Náisiúnta na Gaeilge)
25	Pobal & Cultúr	Plean forbartha do Ghaeil na Gaillimhe	Oifigeach Pleanála Teanga, CLG, Gaeil na Gaillimhe
26	Gnó & Teicneolaíocht/ Tuismitheoirí & Óige	Gradam Gnó don Óige	Foras na Gaeilge
27	Gnó & Teicneolaíocht/ Tuismitheoirí & Óige	Forbairt TechSpace	Conradh na Gaeilge
28	Gnó & Teicneolaíocht	Ócáidí gnó um thráthnóna	Comhlachas Tráchtála/ Gaillimh le Gaeilge
29	Pobal & Cultúr/ Tuismitheoirí & Óige	Spás Gaeilge sna leabharlanna	Comhairle Cathrach, Leabharlanna
30	Pobal & Cultúr/ Tuismitheoirí & Óige	Ionad Gaeilge i nGaelscoil Mhic Amhlaigh	Gaelscoil Mhic Amhlaigh
31	Oideachas	Clubanna iarscoile Gaeilge	OÉ Gaillimh, CKI, Scoileanna
32	Pobal & Cultúr	Imeachtaí sóisialta Gaeilge	Oifigeach Pleanála Teanga, Leabharlann, Músaem
33	Pobal & Cultúr	Acmhainní LADT+ i nGaeilge	FSS, Teach Solais
34	An Saol Poiblí	Feachtas feasachta faoi chearta teanga	Oifig an Choimisinéara Teanga
35	Pobal & Cultúr	Pop-Up Gaeltacht	Oifigeach Pleanála Teanga
36	An Saol Poiblí	Cumarsáid dhátteangach ó Chomhairle Cathrach na Gaillimhe	Comhairle Cathrach na Gaillimhe, Oifigeach Gaeilge na Comhairle
37	An Saol Poiblí	Suirbhé ar chumas Gaeilge fhoireann Chomhairle Cathrach na Gaillimhe	Comhairle Cathrach na Gaillimhe

Tábla 11.1: Bearta an Phlean Teanga

BEART 1

Beart:	Oifigeach Pleanála Teanga	
Réimsí:	6-10	
Critéir pleanála teanga ⁵ :	1-15	
Aidhm:	Oifigeach Pleanála Teanga Lánaimseartha a cheapadh chun struchtúr a leagan amach, comhordú a dhéanamh agus cur i bhfeidhm Phlean Teanga Chathair na Gaillimhe a bhainistiú agus a chinntiú.	
Eolas breise:	Beidh an tOifigeach Pleanála Teanga lonnaithe i gComhairle Cathrach na Gaillimhe. Beidh an té a cheapfar freagrach don Cheanneagraíocht (Comhairle Cathrach na Gaillimhe agus Gaillimh le Gaeilge) Ina theannta sin, beidh tacaíocht agus treoir ar fáil don Oifigeach Pleanála Teanga ón bhFochoiste Gaeilge de chuid an Choiste Straitéiseach Beartais na Comhairle a bheas comhdhéanta de na baill ó na heagrais eile atá lárnach i bhfeidhmiú an Phlean Teanga seo. Bheadh an tOifigeach Pleanála Teanga ag obair i bpáirt leis an Oifigeach Gaeilge. ⁶	
Príomhfhreagracht:	An Cheanneagraíocht (Comhairle Cathrach na Gaillimhe agus Gaillimh le Gaeilge)	
Páirtithe leasmhara:	Conradh na Gaeilge, Comhairle Contae na Gaillimhe, Údarás na Gaeltachta, an Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta, Gael-Linn, Foras na Gaeilge, Glór na Gael, Ollscoil na hÉireann, Gaillimh, An Taibhdhearc (Amharclann Náisiúnta na Gaeilge), Fáilte Ireland srl. agus na heagraíochtaí agus na gnólachtaí luaite leis na bearta éagsúla sa phlean teanga seo.	
Saolré:	1-7	
Costas measta in aghaidh na bliana:	Bliain 1	€42,041
	Bliain 2	€43,378
	Bliain 3	€44,716
	Bliain 4	€46,055
	Bliain 5	€47,392
	Bliain 6	€48,942
	Bliain 7	€50,490
	Earcaíocht	€2,000
	Costais Taistil	€500 x 7 = €3,500
	Costais Reatha & Oifige ⁷	€30,000 x 7 = €210,000.

⁵ Féach Aguisín B

⁶ Faoi Bhliain 2 den Phlean, beidh an tOifigeach Gaeilge ag plé go lánaimseartha leis an nGaeilge sa Chomhairle Cathrach i.e. ní bheidh dualgais bhreise á leagan uirthi/air

⁷ Imeachtaí agus Poiblíocht san áireamh

11

Costas measta iomlán:	€538,514
Foinsí maoinithe:	An Roinn Cultúir, Oidhreachta & Gaeltachta
Dúshlán & réitigh:	Dúshlán: Iarrthóir cáilithe a aimsiú Réiteach: Poiblíocht leathan trí phróiseas earcaíochta
Monatóireacht ar éifeacht:	Tuairiscí míosúla do bhainistíocht na Comhairle agus don Choiste Straitéiseach Beartais. Dialann Teanga chun monatóireacht a dhéanamh ar spriocanna.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Tuairisc mhíosúil an OPT.

BEART 2

Beart:	An Ghaeilge agus Coistí Straitéiseacha Beartais Chomhairle Cathrach na Gaillimhe
Réimsí:	10
Critéir pleanála teanga:	3, 14
Aidhm:	Stádas níos mó a thabhairt don Ghaeilge laistigh de Choistí Straitéiseacha Beartais na Comhairle. D'fhéadfadh fochoiste nó a leithéid a bheith i gceist.
Eolas breise:	Beidh sé mar chúram ar an bhfochoiste Gaeilge comhairle a chur ar agus tacaíocht a thabhairt don Oifigeach Gaeilge.
Príomhfhreagracht:	Comhairle Cathrach na Gaillimhe
Páirtithe leasmhara:	Oifigeach Gaeilge, eagraíochtaí Gaeilge agus Gaeltachta
Saolré:	Ó bhliain 2 ar aghaidh
Costas measta in aghaidh na bliana:	Costas-neodrach
Costas measta iomlán:	Costas-neodrach
Foinsí maoinithe:	Ní bhaineann
Dúshlán féideartha & réitigh:	Dúshlán: atheagar a dhéanamh ar na Coistí Straitéiseacha agus treisiú ar ról na Gaeilge iontu Réiteach: an comhairliúchán cuí a dhéanamh le bainistíocht na Comhairle agus na páirtithe leasmhara cuí
Monatóireacht ar éifeacht:	Comhairle agus tacaíocht a thabhairt don Oifigeach Gaeilge.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Tuairiscí rialta chuig an Oifigeach Gaeilge.

11

BEART 3

Beart:	Feasacht faoin stádas dátheangach agus an Plean Teanga
Réimsí:	8, 10
Critéir pleanála teanga:	1-15
Aidhm:	Aird a tharraingt agus feasacht teanga a dhíriú ar an Stádas Dátheangach agus ar an stádas mar Chathair Seirbhíse Gaeltachta
Eolas breise:	Comharthaí a chrochadh ar phríomhbhóithre isteach agus ag stáisiúin bus agus traenach ina dtabharfaí beagán eolais faoin stádas dátheangach agus faoin bPlean Teanga chomh maith le suíomh idirlín (Féach: Beart 2)
Príomhfhreagracht:	Oifigeach Pleanála Teanga, Oifigeach Gaeilge
Páirtithe leasmhara:	Comhairle Cathrach na Gaillimhe, Iarnród Éireann, Bus Éireann, Bonneagar Iompair Éireann, An Roinn Comhshaoil agus an Rialtas Áitiúil agus Fáilte Ireland
Saolré:	Le deimhniú
Costas measta in aghaidh na bliana:	Le deimhniú
Costas measta iomlán:	Le deimhniú
Foinsí maoinithe:	Comhairle Cathrach na Gaillimhe, An Roinn Comhshaoil agus an Rialtas Áitiúil, Fáilte Ireland
Dúshlán & réitigh:	<p>Dúshlán: Cruinneas na Gaeilge ar na comharthaí a dheimhniú</p> <p>Réiteach: Ní mór aistritheoirí gairmiúla a fhostú sa chás seo.</p> <p>Dúshlán: Tá comharthaíocht san fhearann poiblí ag brath ar cheadúnas/ar aontú ó Chomhairle Cathrach na Gaillimhe.</p> <p>Réiteach: Iarratas a dhéanamh ar cheadúnas nó aontú a fháil ó Chomhairle Cathrach na Gaillimhe.</p>
Monatóireacht ar éifeacht:	<p>Taighde cainníochtúil agus cáilíochtúil ar fheasacht an phobail i leith an phlean a dhéanamh roimh dheireadh a shaolré.</p> <p>Dialann Teanga chun monatóireacht a dhéanamh ar spriocanna.</p>
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Comhoibriú leis na bainisteoirí cuí sa Chomhairle Cathrach laistigh d’amscála aontaithe.

BEART 4

Beart:	Staidéar féidearthachta a choimisiúnú agus a fhoilsiú don Lárionad Cultúrtha Gaeilge i gcathair na Gaillimhe
Réimsí:	6-9
Critéir pleanála teanga:	11, 16
Aidhm:	Staidéar féidearthachta a choimisiúnú agus a fhoilsiú chun cás láidir a dhéanamh agus bunús a leagan síos d'fhorbairt Lárionad Cultúrtha Gaeilge i gcathair na Gaillimhe.
Eolas breise:	Beidh tionchar ag an Lárionad ar shaol eacnamaíocht, sóisialta agus cultúrtha na cathrach agus ar na LPTanna agus na Líonraí Gaeilge timpeall na cathrach. Beidh an Ghaeilge i gcroílár na forbartha agus leagfar béim ar chur chun cinn na teanga sa bhforbairt. Maidir leis sin, bainfead leas as na LPTanna in aice na cathrach agus as na Líonraí atá gar don chathair.
Príomhfhreagracht:	Gaillimh le Gaeilge agus an tOifigeach Pleanála Teanga (OPT)
Páirtithe leasmhara:	An Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta, Comhairle Cathrach na Gaillimhe, Cumann Tráchtála na Gaillimhe, Ollscoil na hÉireann Gaillimh, ITGM, Údarás na Gaeltachta, Fáilte Éireann mar aon leis na páirtithe leasmhara sonraithe sa Togra Forbartha, Gaillimh - Croílár an Chultúir Ghaelaigh Cheiltigh a foilsíodh samhradh 1995.
Saolré:	2021: Aimsiú maoinithe don Staidéar agus eagrú an phróisis tairisceana 2022: De thoradh ar thairiscintí a lorgófar go hoscailte, tosófar an obair ar an staidéar.
Costas measta in aghaidh na bliana:	€50,000
Costas measta iomlán:	€50,000
Foinsí maoinithe:	Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta, Fáilte Ireland, Údarás na Gaeltachta, Ollscoil na hÉireann Gaillimh, ITGM mar aon leis na páirtithe leasmhara sa Togra Forbartha, Gaillimh - Croílár an Chultúir Ghaelaigh Cheiltigh a foilsíodh samhradh 1995.
Dúshlán & réitigh:	Ní mheastar go mbeidh aon dúshlán mór ag baint leis an mbeart seo.
Monatóireacht ar éifeacht:	Beidh éifeacht an bhirt seo le feiceáil sa Staidéar Féidearthachta críochnaithe.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Iarrfar ar an taighdeoir/ar na taighdeoirí tuairiscí rialta a thabhairt do Ghaillimh le Gaeilge agus don OPT ar an dul chun cinn.

11

BEART 5

Beart:	Staidéar Féidearthachta faoi athchóiriú Áras na nGael
Réimsí:	7, 8, 9
Critéir pleanála teanga:	1, 9, 10, 14
Aidhm:	Plean forbartha a réiteach i leith Áras na nGael le go ndéanfaidh sé freastal níos fearr ar phobal na Gaeilge.
Eolas breise:	Staidéar féidearthachta cuimsitheach ar athchóiriú Áras na nGael, Sráid Doiminic, Gaillimh le roghanna forbartha don fhoirgneamh a aithint.
Príomhfhreagracht:	Conradh na Gaeilge, Comhairle Cathrach na Gaillimhe
Páirtithe leasmhara:	Eagraíochtaí Gaeilge agus Gaeltachta
Saolré:	Bliain 2
Costas measta in aghaidh na bliana:	Le cinntiú
Costas measta iomlán:	€60,000
Foinsí maoinithe:	An Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta
Dúshlán & réitigh:	Próiseas comhairliúcháin a reáchtáil Dul i gcomhar ar bhealach chomh leathan agus is féidir leis na páirtithe leasmhara.
Monatóireacht ar éifeacht:	Dréachtphlean a chur faoi bhráid an phobail faoin sprioc-am.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Tuairiscí rialta chuig Coiste Gnó Chonradh na Gaeilge agus chuig Comhairle Cathrach na Gaillimhe

BEART 6

Beart:	Foireann Bhreise a earcú do Ghaillimh le Gaeilge
Réimsí:	8
Critéir pleanála teanga:	1, 19
Aidhm:	Go bhfostófaí foireann bhreise lánaimseartha (feidhmeannach) a bheadh freagrach as na bearta breise sonraithe sa Phlean Teanga agus atá ábhartha d'oibríochtaí Ghaillimh le Gaeilge a chur i bhfeidhm agus as monatóireacht leanúnach a dhéanamh ar a bhfeidhmiú.
Eolas breise:	I bhfianaise go bhfuil Cathair na Gaillimhe (a) lonnaithe in aice le ceann de na Gaeltachtaí is láidre agus is mó sa tír, (b) ag freastal ar an líon is mó LPTanna sa tír agus (c) go bhfuil stádas mar chathair dhátheangach agus mar Phríomhchathair Chultúir na hEorpa 2020 bainte amach aici, tá sé riachtanach go bhfostófaí duine breise láithreach ionas go mbeidh an eagraíocht in ann aghaidh a thabhairt ar na deiseanna amach rompu, mar aon leis na dúshlán de réir mar atá an pobal gnó agus pobal na cathrach i réigiún na Gaillimhe, ag fás go tapaidh. Is deis í an tréimhse seo do chathair na Gaillimhe agus do na LPTanna ina bhfuil sí ag freastal orthu, taca a chur faoina féiniúlachta agus faoina saintréithe níos mó ná rinne siad riamh cheana agus gníomh fírinneach cinnte a thógáil chun an Ghaeilge a chothú agus a chinntiú ina gcuid limistéar.
Príomhfhreagracht:	Gaillimh le Gaeilge
Páirtithe leasmhara:	Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta, Foras na Gaeilge agus an tOifigeach Pleanála Teanga sa Chomhairle Cathrach
Saolré:	Bliain 2020 - 2026
Costas measta in aghaidh na bliana:	Meastachán ⁸ 2020 €44,502 2021 €45,837 2022 €47,212 2023 €48,628 2024 €50,087 2025 €51,590 2026 €53,137 Iomlán 7 mbliana = Tuarastal + Iomarcaíocht @ €9,000 = €349,992

8 Scála Tuarastála de réir Chuntasóir Ghaillimh le Gaeilge Murtagh & Co. Cuntais Iniúchta Ghaillimh le Gaeilge 2018; costais taistil agus iostas = €726 roinnte ar 2 foirne = €363.00 Cuntais Iniúchta Ghaillimh le Gaeilge 2018; costais riaracháin = €7,923.00 roinnte ar thriúr foirne = €2,641.00

11

Costas measta iomlán:	Cosatis Taistil agus lostas x 7 mbliana = €2,541 Costais Reatha Oifige x 7 mbliana = €18,487
Foinsí maoinithe:	Roinn Cultúir Oidhreachta agus Gaeltachta agus Foras na Gaeilge
Dúshlán & réitigh:	Dúshlán: Maoiniú cuí a aimsiú. Réiteach: Stocaireacht agus plé a dhéanamh leis na páirtithe leasmhara.
Monatóireacht ar éifeacht:	Bheadh an té a cheapfaí ag tuairisciú ar fheidhmiú na mbeart do Bhord Stiúrtha Ghailimh le Gaeilge agus don Choiste Straitéiseach Beartais nua sa Chomhairle Cathrach a mbeidh an Ghaeilge faoi mhontóireacht ann ag cruinniú rialta uair sa mhí /6 seachtainí.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	An feidhmeannach ag tuairisciú go rialta do Bhord Stiúrtha Ghailimh le Gaeilge agus don Choiste Straitéiseach Beartais nua sa Chomhairle Cathrach i mbeidh an Ghaeilge lárnach ann.

BEART 7

Beart:	Oifigeach breise ag Glór na nGael
Réimsí:	9
Critéir pleanála teanga:	7, 8, 9
Aidhm:	<p>Oifigeach breise a cheapadh i nGlór na nGael a dhéanfadh cúram de na Bailte Seirbhíse Gaeltachta agus de na Líonraí Gaeilge i gConnachta.</p> <p>(1) Córas tacaíochta agus clár imeachtaí a fhorbairt do theaghlaigh atá ag tógáil a gclann le Gaeilge sna Bailte Seirbhíse Gaeltachta agus sna Líonraí Gaeilge i gConnachta.</p> <p>(2) Comhairle a chur ar fáil do na tuismitheoirí sin agus stocaireacht a dhéanamh ar a son.</p> <p>(3) Imeachtaí Gaeilge a eagrú do na líonraí éagsúla sa limistéar.</p> <p>(4) Comhoibriú le Tuismitheoirí na Gaeltachta chun eolas a mhalartú faoi imeachtaí Gaeilge do theaghlaigh a réachtáiltear sa Ghaeltacht agus lasmuigh di.</p> <p>(5) Liosta Feighlithe Linbh le Gaeilge líofa a chur le chéile agus a sholáthar (Féach freisin Beart 2).</p>
Eolas breise:	Comhordú a dhéanamh ar na líonraí de theaghlaigh Ghaeilge i gConnachta. Beidh ar an té a cheapfar imeachtaí teaghlaigh a eagrú chomh maith le comhairle a chur ar fáil.
Príomhfhreagracht:	Glór na nGael
Páirtithe leasmhara:	Foras na Gaeilge, Glór Teaghlaigh na Gaillimhe, Tuismitheoirí na Gaeltachta
Saolré:	Bliain 2-7
Costas measta in aghaidh na bliana:	€48,411
Costas measta iomlán:	€290,466
Foinsí maoinithe:	Foras na Gaeilge
Dúshlán féideartha & réitigh:	<p>Dúshlán: stocaireacht éifeachtach a dhéanamh ar Fhoras na Gaeilge chun an maoiniú cuí a chur ar fáil.</p> <p>Réiteach: an fhianaise a chuirtear i láthair sa tuarascáil seo a chur ar a shúile d'Fhoras na Gaeilge sa chaoi is go bhfaighfí spléachadh ar chuid de na dúshláin a bhaineann le páistí a thógáil le Gaeilge chomh maith leis na tacaíochtaí a theastaíonn chuige sin.</p>
Monatóireacht ar éifeacht:	An post a bheith cruthaithe
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Tuairiscí rialta chuig bainistíocht Ghlór na nGael agus chuig an Oifigeach Pleanála Teanga.

11

BEART 8

Beart:	Ciorcail Chomhrá Gaeilge a fhorbairt
Réimsí:	8
Critéir pleanála teanga:	8, 9, 10,
Aidhm:	Éascaitheoirí a chur ar fáil chun tacú le lucht freastail na gciorcail comhrá i nGaillimh.
Eolas breise:	Mic léinn de chuid an chlár ALIVE in OÉ Gaillimh a spreagadh agus a chumasú le feidhmiú mar éascaitheoirí do chiorcail chomhrá na Gaillimhe. Bronnfaidh an Ollscoil teastas ALIVE don obair dheonach ar na mic léinn sin. https://www.studentvolunteer.ie/nuigalway
Príomhfhreagracht:	Oifigeach Pleanála Teanga
Páirtithe leasmhara:	Community Knowledge Initiative (CKI) in OÉ Gaillimh agus Conradh na Gaeilge
Saolré:	Bliain 2-7
Costas measta in aghaidh na bliana:	Costas-neodrach
Costas measta iomlán:	Costas-neodrach
Foinsí maoinithe:	Ní bhaineann
Dúshlán & réitigh:	Dúshlán: Mic léinn chumasacha a aimsiú a bhfuil an caighdeán cuí Gaeilge acu. Réiteach: An pobal a spreagadh le freastal ar na ciorcail chomhrá. Margaíocht leathan a dhéanamh ar an scéim le mic léinn na Gaeilge san Ollscoil agus leis an bpobal faoi pháirt a ghlacadh sna ciorcail. Dúshlán: Grinnfhiosrúchán An Gharda Síochána. Réiteach: Éascaíonn an Ollscoil é seo.
Monatóireacht ar éifeacht:	Taifead a choimeád ar líon na mac léinn a ghlacann páirt, agus ar líon na ndaoine a fhreastalaíonn ar na ciorcail. Córas monatóireachta CKI a leanúint. Dialann Teanga chun monatóireacht a dhéanamh ar spriocanna.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Comhoibriú le CKI agus le Conradh na Gaeilge.

BEART 9

Beart:	Aipeanna/Áiseanna ar líne
Réimsí:	6-10
Critéir pleanála teanga:	6, 7, 8, 9, 14
Aidhm:	Dhá áis a chur ar fáil d'úsáideoirí i réimse na Gaeilge: (a) Aip taighde (b) Aip/Áis ar líne: treoir do Ghaeilgeoirí i gCathair na Gaillimhe - seirbhísí, acmhainní, ócáidí
Eolas breise:	(a) An aip taighde: Tá an aip seo dírithe ar mhodheolaíocht na suirbhéireachta a d'fhorbair Altuna agus Basurto (2013) i dTír na mBascach. Chuirfeadh sí modh taifeadta ar fáil do shuirbhéirí sa ghort ionas taighde leanúnach a dhéanamh ar úsáid teangacha ar shráideanna na Gaillimhe. Glacadh mar thúsphointe do dhearadh an chórais seo an cur síos bunúsach a dhéantar ar an aip i Mír 2.2.2 de lámhleabhar an tsuirbhé (Altuna & Basurto, 2013: 60-61). (b) Aip/Áis ar líne: treoir do Ghaeilgeoirí i gCathair na Gaillimhe - seirbhísí, acmhainní, ócáidí: Chuirfeadh an áis seo eolas ar fáil maidir leis an saol trí Ghaeilge i gcathair na Gaillimhe - áiseanna, acmhainní, seirbhísí agus ócáidí. Bheadh úsáideoirí in ann a n-iontrálacha féin a chur isteach. Ar an mbealach sin choimeádfaí an t-eolas cothrom le dáta. Bheadh monatóireacht, cothabháil agus modhnóireacht ag teastáil óna leithéid seo d'áis.
Príomhfhreagracht:	Gaillimh le Gaeilge
Páirtithe leasmhara:	Oifigeach Pleanála Teanga, eagraíochtaí Gaeilge agus Gaeltachta
Saolré:	Bliain 1-7: aip taighde Bliain 2-7: aip seirbhísí srl.

11

Costas measta in aghaidh na bliana:	<p>(a) An aip taighde:</p> <ul style="list-style-type: none"> (i) Costas forbartha - c. €5,000 (Bliain 1 amháin) (ii) Costais ar líne .i. óstáil €50-80 an mhí (iii) Monatóireacht agus cothabháil - costas-neodrach ag brath ar acmhainní foirne (iv) Traenáil sa mhodheolaíocht - €300 sa bhliain <p>(b) Aip/Áis ar líne: treoir do Ghaeilgeoirí i gCathair na Gaillimhe - seirbhísí, acmhainní, ócáidí:</p> <ul style="list-style-type: none"> (i) Costas forbartha - c. €5,000 (Bliain 1 amháin) (ii) Costais ar líne .i. óstáil €50-80 an mhí (iii) Modhnóireacht agus cothabháil - costas-neodrach ag brath ar acmhainní foirne.
Costas measta iomlán:	<p>(a) An aip taighde: €11,300</p> <p>(b) Aip/Áis ar líne: €9,200</p>
Foinsí maoinithe:	Gaillimh le Gaeilge, An Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta, Comhairle Cathrach na Gaillimhe agus Cairde Ghaillimh le Gaeilge i gcomhar le Cumann Tráchtála na Gaillimhe.
Dúshlán & réitigh:	<p>(a) An aip taighde</p> <p>Dúshlán: Meastachán cruinn a fháil ar na costais forbartha.</p> <p>Réiteach: i gcás na haipse taighde, tá cuid den bhonneagar tógtha cheana féin agus is féidir tógáil ais sin ar chostas níos ísle.</p> <p>(b) Aip/Áis ar líne: treoir do Ghaeilgeoirí i gCathair na Gaillimhe - seirbhísí, acmhainní, eachtraí</p> <p>Dúshlán: costas ró-ard</p> <p>Réiteach: tógáil ar Eolaire Ghaillimh le Gaeilge; suíomh in oiriúint do ghutháin a fhorbairt in ionad aipe.</p>
Monatóireacht ar éifeacht:	An dá aip a bheith ar fáil laistigh de na sprioc-amanna.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Tuairiscí rialta chuig an Oifigeach Pleanála Teanga.

BEART 10

Beart:	Tástálacha caighdeánaithe Gaeilge a fhorbairt don teiripe urlabhra
Réimsí:	9, 10
Critéir pleanála teanga:	3, 7, 14
Aidhm:	Post taighde trí bliana a fhógairt chun go bhféadfaí an taighde cuí a dhéanamh ar mhaithe le tástálacha caighdeánaithe Gaeilge a fhorbairt i réimse na teiripe urlabhra, go mór mór chun freastal ar na riachtanais éagsúla atá ag páistí réamhscoile.
Eolas breise:	Beidh an obair seo roinnte ina trí chuid: (1) Taighde (2) Cead cóipchirt le lorg i gcásanna áirithe (3) Obair aistriúcháin
Príomhfhreagracht:	Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte
Páirtithe leasmhara:	An Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta Glór na nGael Tuismitheoirí na Gaeltachta Ollscoil na hÉireann, Gaillimh
Saolré:	Bliain 2, 3, 4
Costas measta in aghaidh na bliana:	€61,097 i bhfoirm tuarastail in aghaidh na bliana agus beidh €50,000 eile ag teastáil, thar an tréimhse 3 bliana, don obair riaracháin, aistriúcháin agus chóipchirt.
Costas measta iomlán:	€233,291
Foinsí maoinithe:	FSS
Dúshlán féideartha & réitigh:	Dúshlán: duine cuí agus oilte le Gaeilge a cheapadh chun tabhairt faoin obair seo. Réiteach: deis a chur ar fáil do dhuine de na teiripeoirí urlabhra reatha chun díriú isteach ar an obair thaighde ar feadh achair trí bliana.
Monatóireacht ar éifeacht:	Na tástálacha a bheith deartha agus ar fáil laistigh den sprioc-am
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Tuairiscí rialta chuig Ceannasaí Seirbhísí Gaeilge FSS agus chuig a Oifigeach Pleanála Teanga

Moltar coiste a bhunú laistigh d'Ollscoil na hÉireann, Gaillimh chun comhordú a dhéanamh ar Bhearta 10 agus 11. Beidh an coiste comhdhéanta de shaineolaithe san Ollscoil a bhfuil cur amach acu ar na castachtaí a bhaineann leis an teiripe urlabhra i gcás mionphobail.

11

BEART 11

Beart:	Scoláireacht teiripe urlabhra do mhic léinn
Réimsí:	6, 9, 10
Critéir pleanála teanga:	7, 14
Aidhm:	Scoláireachtaí chun daoine le Gaeilge a mhealladh chun BSc sa Teiripe Urlabhra agus Teanga a dhéanamh in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh.
Eolas breise:	Oiliúint a chur ar mhic léinn, a bhfuil Gaeilge acu, maidir leis na dea-chleachtais a bhaineann le sealbhú teangacha i gcás páistí óga atá ag maireachtáil i gcomhthéacs dátheangach.
Príomhfhreagracht:	Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte
Páirtithe leasmhara:	An Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta, Údarás na Gaeltachta, Ollscoil na hÉireann, Gaillimh
Saolré:	7 mbliana
Costas measta in aghaidh na bliana:	€4,000 x 1 scoláireacht
Costas measta iomlán:	€12,000
Foinsí maoinithe:	Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte, Údarás na Gaeltachta
Dúshlán féideartha & réitigh:	<p>Dúshlán:</p> <p>(1) Spéis a mhúscailt agus rannpháirtíocht a chothú sna scoláireachtaí.</p> <p>(2) Cuireann Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte, i gcomhar le hÚdarás na Gaeltachta, scoláireachtaí trí bliana ar fáil cheana féin mar chuid de scéim ghinearálta chun daoine le Gaeilge a mhealladh isteach san earnáil sláinte. Tá na scoláireachtaí sin ar fáil do mhic léinn leighis agus altranais chomh maith le mic léinn a thugann faoin gcógaseolaíocht, faoin bhfisiteiripe agus faoin teiripe urlabhra.</p> <p>Réiteach:</p> <p>(1) Poiblíocht éifeachtach a dhéanamh ar na scoláireachtaí sna meánscoileanna Gaeltachta chomh maith leis na hiarbhunscoileanna lán-Ghaeilge sa chathair.</p> <p>(2) Moltar go leanfaí leis an scéim ghinearálta seo le linn shaolré iomlán an phlean. Anuas air sin, moltar go mbeadh scoláireacht amháin, ar a laghad, curtha do leataobh don teiripe urlabhra gach uile bhliain.</p>
Monatóireacht ar éifeacht:	Na scoláireachtaí a bheith á dtairiscint.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Tuairiscí rialta chuig Ceannasaí Seirbhísí Gaeilge FSS agus chuig a Oifigeach Pleanála Teanga

BEART 12

Beart:	Feachtas feasachta faoi sheirbhísí leanaí
Réimsí:	9, 10
Critéir pleanála teanga:	3, 7, 14
Aidhm:	Feachtas feasachta a réachtáil ina ndéanfar poiblíocht ar na seirbhísí uile a chuireann Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte ar fáil do theaghlaigh.
Eolas breise:	(1) Ceardlanna réamhbhreithe i nGaeilge a réachtáil. (2) Pacáiste máithreachais a bheith ar fáil i nGaeilge, áit ar cheart buntáistí an dátheangachais a chur ar a súile do thuismitheoirí. (Bróisiúr dá leithéid ag Glór na nGael cheana féin). (3) Ba cheart eolas riachtanach faoi shnáthaidí, agus a leithéid sin, a chur ar fáil sa phacáiste máithreachais freisin. (4) Eolas a sholáthar faoi na seirbhísí teiripe urlabhra a chuirtear ar fáil i nGaeilge chomh maith leis na seirbhísí leighis a chuireann dochtúirí, altraí, fiacloirí ar fáil.
Príomhfhreagracht:	Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte
Páirtithe leasmhara:	Tuismitheoirí na Gaeltachta, Glór na nGael
Saolré:	Bliain 1-7
Costas measta in aghaidh na bliana:	Buiséad aistriúcháin Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte
Costas measta iomlán:	Buiséad aistriúcháin Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte
Foinsí maoinithe:	Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte
Dúshlán féideartha & réitigh:	Dúshlán: Pacáiste/bileog tharraingteach a réiteach. Seachadadh éifeachtach na mbileog agus na bpacáistí ar mhaithe le haird an phobail a mhúscailt. Réiteach: Dearthóir proifisiúnta agus comhairle mhargaíochta a lorg.
Monatóireacht ar éifeacht:	Na bileoga / an pacáiste a bheith cruthaithe agus ar fáil go héasca.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Tuairiscí rialta chuig Ceannasaí Seirbhísí Gaeilge FSS agus chuig a Oifigeach Pleanála Teanga

11

BEART 13

Beart:	Ranganna Gaeilge le freastal ar spriocghrúpaí agus grúpaí sainspéise
Réimsí:	6, 8
Critéir pleanála teanga:	9, 10
Aidhm:	Ranganna Gaeilge a chur ar fáil don phobal. Múinteoir lánaimseartha a fhostú chun ranganna neamhfhoirmeálta comhrá Gaeilge a chur ar fáil ar fud na cathrach. Beidh táille íseal i gceist le freastal orthu.
Eolas breise:	Cuirfear na ranganna seo ar fáil i ngnólachtaí agus i scoileanna srl. sa chathair ag amanna solúbtha
Príomhfhreagracht:	Conradh na Gaeilge
Páirtithe leasmhara:	Glór na nGael, Oifigeach Pleanála Teanga
Saolré:	Bliain 2-7
Costas measta in aghaidh na bliana:	Tuarastal bunaithe ar phointe 1 na Roinne Oideachais agus Scileanna: Bliain 1 - €36,318 Bliain 2 - €37,804 Bliain 3 - €39,501 Bliain 4 - €41,367 Bliain 5 - €42,684 Bliain 6 - €44,162 Spás oifige, trealamh srl.: c. €30,000 sa bhliain.
Costas measta iomlán:	Iomlán tuarastail (€241,836) + Iomlán spáis (€180,000) = €421,836
Foinsí maoinithe:	Foras na Gaeilge
Dúshlán & réitigh:	Dúshlán: Teacht ar mhúinteoir cáilithe cuí. Réiteach: Margaíocht leathan a dhéanamh ar an bpróiseas earcaíochta. Dúshlán: Comhordú amchlár an mhúinteora. Réiteach: Tacaíocht riaracháin chuí a chur ar fáil laistigh d'acmhainní foirne.
Monatóireacht ar éifeacht:	Taifead a choimeád ar líon na ndaoine a fhreastalaíonn ar na ranganna. Dialann Teanga chun monatóireacht a dhéanamh ar spriocanna.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Tuairiscí rialta chuig Oifigeach Pleanála Teanga

BEART 14

Beart:	Oifigeach Gaeilge OÉ Gaillimh
Réimsí:	6
Critéir pleanála teanga:	3, 7, 8
Aidhm:	Oifigeach lánaimseartha Gaeilge a cheapadh in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh
Eolas breise:	Beidh an duine seo freagrach as cur chun cinn na Gaeilge ar an gcampas, i measc na mac léinn agus na foirne.
Príomhfhreagracht:	Ollscoil na hÉireann, Gaillimh
Páirtithe leasmhara:	Oifigeach Pleanála Teanga, Conradh na Gaeilge, Gaillimh le Gaeilge, Aontas na Mac Léinn, Gaelscoileanna na cathrach agus scoileanna Gaeltachta, Údarás na Gaeltachta
Saolré:	3-7
Costas measta in aghaidh na bliana:	(Grád 5) Bliain 1 €50,805 Bliain 2 €52,972 Bliain 3 €55,234 Bliain 4 €56,968 Bliain 5 €58,760 Bliain 6 €60,527 Bliain 7 €68,834
Costas measta iomlán:	Tuarastal bliana x 7 = €404,100
Foinsí maoinithe:	Ollscoil na hÉireann, Gaillimh agus an tÚdarás um Ardoideachais?
Dúshlán féideartha & réitigh:	Dúshlán: earcaíocht - an duine cuí a aimsiú Réiteach: margaíocht chuí ar an bhfolúntas trí chórais fógraíochta na hOllscoile.
Monatóireacht ar éifeacht:	Plean oibre a aontú agus a chur i bhfeidhm
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Tuairiscí rialta do Rúnaí na hOllscoile.

11

BEART 15

Beart:	Forbairt teagasc agus taighde trí Ghaeilge in OÉ Gaillimh
Réimsí:	6
Critéir pleanála teanga:	3, 7, 8
Aidhm:	Cur le líon na modúl/na n-ábhar in OÉ Gaillimh a bhíonn á dteagasc trí Ghaeilge. Taighde trí mheán na Gaeilge san Ollscoil a threisiú.
Eolas breise:	Staidéar straitéiseach a dhéanamh ar na féidearthachtaí a bhaineann leis na réimsí seo a leanas in OÉ Gaillimh: (1) Teagasc trí mheán na Gaeilge (2) Acmhainní breise do theagasc na Gaeilge féin (3) Taighde trí mheán na Gaeilge Tá sé i gceist go ndéanfar staidéar ar an soláthar reatha, ar na deiseanna forbartha agus ar na dúshláin a bhaineann leo.
Príomhfhreagracht:	Ollscoil na hÉireann, Gaillimh
Páirtithe leasmhara:	Oifigeach Pleanála Teanga, Mic léinn OÉ Gaillimh, Gaelscoileanna na cathrach, scoileanna Gaeltachta
Saolré:	Bliain 2
Costas measta in aghaidh na bliana:	Costas-neodrach
Costas measta iomlán:	Costas-neodrach
Foinsí maoinithe:	Ní bhaineann
Dúshlán féideartha & réitigh:	Dúshlán: an obair a dhéanamh laistigh de theorainn ama agus ar ardchaighdeán Réiteach: duine cáilithe a chur i mbun oibre
Monatóireacht ar éifeacht:	An tuairisc a chur ar fáil
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Tuairisciú chuig an mbainisteoir líne

BEART 16

Beart:	Modúil trí mheán na Gaeilge in Acadamh na nÓg, Ollscoil na hÉireann Gaillimh
Réimsí:	6, 9
Critéir pleanála teanga:	9
Aidhm:	Cur leis an tairiscint Ghaeilge i gcás na gcúrsaí a chuireann Acadamh na nÓg, OÉ Gaillimh
Eolas breise:	Táthar ag súil le modúil sa Chumarsáide agus sa Teicneolaíocht Faisnéise a dhearadh agus a chur ar fáil.
Príomhfhreagracht:	Foireann OÉ Gaillimh
Páirtithe leasmhara:	Acadamh na nÓg, OÉ, Gaillimh; Oifigeach Gaeilge, OÉ Gaillimhe
Saolré:	Bliain 1-7
Costas measta in aghaidh na bliana:	Costas-neodrach
Costas measta iomlán:	Costas-neodrach
Foinsí maoinithe:	Ní bhaineann
Dúshlán féideartha & réitigh:	Ní shamhlaítear aon dúshlán mhóra leis an mbeart seo.
Monatóireacht ar éifeacht:	Monatóireacht a dhéanamh ar líon na rannpháirtithe.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Tuairiscí rialta chuig Stiúrthóir Acadamh na nÓg.

11

BEART 17

Beart:	Scéim chónaitheach Ghaeilge OÉ Gaillimh a fhorbairt
Réimsí:	6
Critéir pleanála teanga:	3, 7, 8
Aidhm:	Scoláireachtaí iomaíocha a sholáthar do Scéim Chónaitheach Ghaeilge OÉ Gaillimh.
Eolas breise:	Cuirfear scoláireachtaí iomaíocha ar fáil do mhic léinn ar cainteoirí líofa Gaeilge iad chun cur fúthu i lóistín Gaeilge OÉ Gaillimh a seoladh ar bhonn pólótach in 2018-19. Beidh mic léinn Ghaeltachta agus cainteoirí líofa eile i dteideal cur isteach ar na scoláireachtaí. Beidh gach scoláireacht ceangailte le dualgais mar ambasadóir teanga chun an ceangal idir an scéim, an Ollscoil agus Gaelscoileanna/Scoileanna Gaeltachta a chothú. Beidh na mic léinn lonnaithe in áras amháin ar an gcampas.
Príomhfhreagracht:	Ollscoil na hÉireann, Gaillimh
Páirtithe leasmhara:	Oifigeach Pleanála Teanga, Oifigeach Gaeilge OÉ Gaillimh, Campus Living, Mic léinn OÉ Gaillimh, scoileanna na cathrach, scoileanna Gaeltachta
Saolré:	Bliain 3
Costas measta in aghaidh na bliana:	€24,000-€32,000
Costas measta iomlán:	€120,000-€160,000
Foinsí maoinithe:	OÉ Gaillimh, Údarás um Ard-Oideachas
Dúshlán féideartha & réitigh:	Dúshlán: foinsí inmheánacha a aimsiú; foinsí féideartha maoinithe sheachtraigh a aithint. Réiteach: airgead a chur ar leataobh ó bhuiséad na hOllscoile agus foinsí seachtracha a ghiniúint.
Monatóireacht ar éifeacht:	Líon na mac léinn a ghlacann páirt sa scéim.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Comhoibriú idir an tOifigeach Gaeilge agus Campus Living. Tuairiscíú do Rúnaí na hOllscoile.

BEART 18

Beart:	Coiste Straitéiseach Gaeilge in OÉ Gaillimh
Réimsí:	6
Critéir pleanála teanga:	Níl aon chritéar ann a bhaineann le hollscolaíocht
Aidhm:	Coiste Straitéiseach don Ghaeilge a bhunú in OÉ Gaillimh
Eolas breise:	Le cinntiú - reacht nua de chuid OÉ Gaillimh le foilsiú fós.
Príomhfhreagracht:	Ollscoil na hÉireann, Gaillimh
Páirtithe leasmhara:	Oifigeach Pleanála Teanga, Oifigeach Gaeilge OÉ Gaillimh, Mic Léinn OÉ Gaillimh, Foireann OÉ Gaillimh, Comhaltas na Mac Léinn agus páirtithe leasmhara seachtracha eile araon.
Saolré:	Bliain 1
Costas measta in aghaidh na bliana:	Costas-neodrach
Costas measta iomlán:	Costas-neodrach
Foinsí maoinithe:	Ní bhaineann
Dúshlán féideartha & réitigh:	Dúshlán: daoine a aimsiú a bhfuil Gaeilge líofa acu agus a bheadh sásta feidhmiú ar an gcoiste. Réiteach: Dul i gcomhar le pobal na hOllscoile agus le heagraíochtaí Gaeilge eile.
Monatóireacht ar éifeacht:	Plean oibre a aontú agus a chur i bhfeidhm.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Tuairiscí rialta chuig chuig Uachtarán na hOllscoile

11

BEART 19

Beart:	Feachtas turasóireachta
Réimsí:	7, 8, 10
Critéir pleanála teanga:	10, 11, 14
Aidhm:	Cur le feasacht turasóirí ar stádas dátheangach na cathrach agus ar an bPlean Teanga.
Eolas breise:	10 gcinn de phainéil ilteangacha (Gaeilge, Béarla agus rogha de theangacha eile) a chrochadh in áiteanna lárnacha sa chathair. Roinnt ‘binsí Gaeilge’ a chur in áiteanna straitéiseacha i lár na cathrach; troscán sráide a mbeadh sé d’aidhm aige comhráite Gaeilge a spreagadh (Féach freisin Beart 3).
Príomhfhreagracht:	Oifigeach Pleanála Teanga, Comhairle Cathrach na Gaillimhe
Páirtithe leasmhara:	Fáilte Ireland
Saolré:	Le deimhniú
Costas measta in aghaidh na bliana:	Le deimhniú
Costas measta iomlán:	Le deimhniú
Foinsí maoinithe:	Comhairle Cathrach na Gaillimhe, Fáilte Ireland
Dúshlán & réitigh:	Dúshlán: Cruinneas na Gaeilge ar na painéil a dheimhniú agus áiteanna feiliúnacha a aimsiú. Réiteach: ní mór aistritheoirí gairmiúla a fhostú sa chás seo agus dul i gcomhairle le pleanálaíthe na cathrach.
Monatóireacht ar éifeacht:	Taighde cainníochtúil agus cáilíochtúil ar fheasacht an phobail i leith an phlean a dhéanamh roimh dheireadh a shaolré. Dialann Teanga chun monatóireacht a dhéanamh ar spriocanna.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Comhoibriú leis na bainisteoirí cuí sa Chomhairle Cathrach agus in Fáilte Ireland laistigh d’amscála aontaithe.

BEART 20

Beart:	Forbairt ógchlubanna Gaeilge
Réimsí:	9
Critéir pleanála teanga:	6, 8, 9, 10
Aidhm:	Cinnirí breise a chur ar fáil do na hógchlubanna atá ag feidhmiú cheana féin sa chathair agus sna ceantair máguaird.
Eolas breise:	Mic léinn de chuid an chlár ALIVE in OÉ Gaillimh a spreagadh agus a chumasú le feidhmiú mar chinnirí ógchlubanna Gaeilge. Bronnfaidh an Ollscoil teastas ALIVE don obair dheonach ar na mic léinn sin: https://www.studentvolunteer.ie/nuigalway
Príomhfhreagracht:	Oifigeach Pleanála Teanga
Páirtithe leasmhara:	Community Knowledge Initiative (CKI) in OÉ Gaillimh, Ógras
Saolré:	Bliain 2-7
Costas measta in aghaidh na bliana:	Costas-neodrach
Costas measta iomlán:	Costas-neodrach
Foinsí maoinithe:	Ní bhaineann
Dúshlán & réitigh:	Dúshlán: Mic léinn chumasacha a aimsiú a bhfuil an caighdeán cuí Gaeilge acu. Réiteach: Margaíocht leathan a dhéanamh ar an scéal le mic léinn na Gaeilge san Ollscoil. Dúshlán: Grinnfhiosrúchán An Gharda Síochána. Réiteach: Éascaíonn an Ollscoil é seo.
Monatóireacht ar éifeacht:	Taifead a choimeád ar líon na mac léinn a ghlacann páirt. Córas monatóireachta CKI a leanúint. Dialann Teanga chun monatóireacht a dhéanamh ar spriocanna.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Comhoibriú le CKI agus le hÓgras.

11

BEART 21

Beart:	Scéim Comrádaithe Teanga
Réimsí:	8
Critéir pleanála teanga:	9, 10, 8
Aidhm:	Tógáil ar an scéim de chuid Chonradh na Gaeilge 'Is leor Beirt', foghlaimoirí Gaeilge a chur i dteagmháil lena chéile le tacú leis an bhfoghlaim
Eolas breise:	Mic léinn de chuid an chlár ALIVE in OÉ Gaillimh a spreagadh agus a chumasú le feidhmiú mar éascaitheoirí do Scéim na gComrádaithe Teanga. Bronnfaidh an Ollscoil teastas ALIVE don obair dheonach ar na mic léinn sin. https://www.studentvolunteer.ie/nuigalway
Príomhfhreagracht:	Oifigeach Pleanála Teanga
Páirtithe leasmhara:	Community Knowledge Initiative (CKI) in OÉ Gaillimh agus Conradh na Gaeilge
Saolré:	Bliain 2-7
Costas measta in aghaidh na bliana:	Costas-neodrach
Costas measta iomlán:	Costas-neodrach
Foinsí maoinithe:	Ní bhaineann
Dúshlán & réitigh:	Dúshlán: Mic léinn chumasacha a aimsiú a bhfuil an caighdeán cuí Gaeilge acu. Réiteach: An pobal a spreagadh le cur isteach ar an Scéim. Margaíocht leathan a dhéanamh ar an scéim le mic léinn na Gaeilge san Ollscoil agus leis an bpobal faoi pháirt a ghlacadh sa Scéim. Dúshlán: Grinnfhiosrúchán An Gharda Síochána. Réiteach: Éascaíonn an Ollscoil é seo.
Monatóireacht ar éifeacht:	Taifead a choimeád ar líon na mac léinn a ghlacann páirt, agus ar líon na ndaoine a chláraíonn leis an scéim. Córas monatóireachta CKI a leanúint. Dialann Teanga chun monatóireacht a dhéanamh ar spriocanna.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Comhoibriú le CKI agus le Conradh na Gaeilge.

BEART 22

Beart:	Scileanna raidió agus fuaime
Réimsí:	6, 8, 9
Critéir pleanála teanga:	8, 9, 10, 12
Aidhm:	Go gcuirfeadh OÉ Gaillimh cúrsa cumarsáide ar fáil do dhaltaí idirbhliana i gcomhar leis an stáisiún pobail agus campais Flirt FM.
Eolas breise:	Chuirfeadh sé le líon na ndaltaí scoile a bhfuil scileanna raidió agus fuaime i nGaeilge acu, bídís lonnaithe sa chathair nó sa Ghaeltacht. Bheifí ag súil go spreagfaí na daltaí leis an gcéim ainmnithe Cumarsáid agus Gaeilge a dhéanamh in OÉ Gaillimh agus clár Ghaeilge a dhéanamh do Flirt FM. D'fhéadfaidís clár raidió Gaeilge a dhéanamh ar stáisiún eile freisin ar nós Galway Bay FM nó Raidió na Gaeltachta.
Príomhfhreagracht:	Aonad na Cumarsáide, Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge
Páirtithe leasmhara:	Flirt FM agus meánscoileanna na cathrach agus an chontae. Tá daltaí Gaeltachta san áireamh anseo, agus daltaí a bhfuil Gaeilge mhaith acu i scoileanna eile.
Saolré:	Bliain 2-7
Costas measta in aghaidh na bliana:	Costas-neodrach
Costas measta iomlán:	Costas-neodrach
Foinsí maoinithe:	Ní bhaineann
Dúshlán & réitigh:	Dúshlán: Daltaí a mhealladh le tabhairt faoin gcúrsa. Réiteach: Margaíocht leathan a dhéanamh leis na scoileanna.
Monatóireacht ar éifeacht:	Taifead a choimeád ar líon na ndaltaí a ghlacann páirt. Dialann Teanga chun monatóireacht a dhéanamh ar spriocanna.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Comhoibriú le Flirt FM agus le scoileanna.

11

BEART 23

Beart:	Suaitheantas Gaeilge
Réimsí:	7, 8, 10
Critéir pleanála teanga:	9, 10, 11, 12, 14
Aidhm:	Suaitheantais a chur ar fáil do chainteoirí Gaeilge ionas go n-aithneoidís a chéile agus go spreagfar níos mó comhráite Gaeilge.
Eolas breise:	Tá pobal na Gaeilge scartha amach ar fud na cathrach agus is deacair do chainteoirí Gaeilge cainteoirí eile a aithint. Cuirfidh a leithéid de chóras leigheas ar an deacracht sin, agus beidh sé ina uirlis chun na gréasáin shóisialta sin a chothú agus a neartú.
Príomhfhreagracht:	Foras na Gaeilge agus Údarás na Gaeltachta
Páirtithe leasmhara:	Bailte Seirbhíse Gaeltachta, LPT'S, Gnólachtaí na cathrach, Foras na Gaeilge ('Gnó Means Business'), OÉ Gaillimh, Oifigeach Pleanála Teanga, Comhairle Cathrach na Gaillimhe, FSS
Saolré:	Bliain 1-7
Costas measta in aghaidh na bliana:	€2,000 i mBliain 1 (na suaitheantais féin) €200 - i mBlianta 2-7 €1000 - Poiblíocht agus Fógraíocht, Bliain 1-7
Costas measta iomlán:	€10,200
Foinsí maoinithe:	Foras na Gaeilge agus Údarás na Gaeltachta
Dúshlán & réitigh:	Dúshlán: Go nglacfaidh gnólachtaí srl úinéireacht ar an tionscnamh, an suaitheantas a bheith mar pholasáí inmheánach ag na gnólachtaí féin. Réiteach: Feachtas náisiúnta láidir sna Bailte Seirbhíse Gaeltachta agus LPT'S uile atá ag teastáil, seachas suaitheantais éagsúla in áiteanna éagsúla. Ba chóir scéim phiolótach a bheith ann ar dtús in eagraíochtaí nó in áiteanna áirithe. Dúshlán: Suaitheantas a chruthú atá nua-aimseartha agus furasta le húsáid. Athraíonn daoine éadaí agus cailtear an suaitheantas; Bíonn gnólachtaí áirithe i gcoinne níos mó ná suaitheantas amháin a bheith á chaitheamh ag baill foirne. Réiteach: Feachtas láidir poiblíochta.
Monatóireacht ar éifeacht:	An suaitheantas a bheith cruthaithe agus in úsáid. Comhlachtaí ag déanamh féinmheasúnú agus d'fhéadfaí measúnú a dhéanamh ar bhonn rúnsiopadóireachta
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Tuairiscí chuig an Oifigeach Pleanála Teanga faoi dhul chun cinn na scéime.

BEART 24

Beart:	Oifigeach Ealaíon Gaeilge																				
Réimsí:	8																				
Critéir pleanála teanga:	9, 10																				
Aidhm:	Go bhfostófaí Oifigeach Ealaíon Gaeilge a bheadh freagrach as forbairt na n-ealaíon Gaeilge sa chathair																				
Eolas breise:	Chuirfeadh an tOifigeach seo na healaíona Gaeilge chun cinn sa chathair agus dhéanfaidh sé/sí comhordú agus poiblíocht ar imeachtaí éagsúla.																				
Príomhfhreagracht:	Le dearbhú																				
Páirtithe leasmhara:	GIAF, Gaillimh 2020, An Taibhdhearc (Amharclann Náisiúnta na Gaeilge), Ionad Ealaíon na Gaillimhe, OÉ Gaillimh, compántais drámaíochta, Comhairle Cathrach na Gaillimhe, An Chomhairle Ealaíon, Údarás na Gaeltachta (Ealaín na Gaeltachta)																				
Saolré:	Bliain 2-7																				
Costas measta in aghaidh na bliana:	<table> <tr> <td>Bliain 1</td> <td>€42,041</td> </tr> <tr> <td>Bliain 2</td> <td>€43,378</td> </tr> <tr> <td>Bliain 3</td> <td>€44,716</td> </tr> <tr> <td>Bliain 4</td> <td>€46,055</td> </tr> <tr> <td>Bliain 5</td> <td>€47,392</td> </tr> <tr> <td>Bliain 6</td> <td>€48,942</td> </tr> <tr> <td>Bliain 7</td> <td>€50,490</td> </tr> <tr> <td>Earcaíocht</td> <td>€2,000</td> </tr> <tr> <td>Costais Taistil</td> <td>€500 x 7 = €3,500;</td> </tr> <tr> <td>Costais Reatha & Oifige</td> <td>€30,000 x 7 = €210,000</td> </tr> </table>	Bliain 1	€42,041	Bliain 2	€43,378	Bliain 3	€44,716	Bliain 4	€46,055	Bliain 5	€47,392	Bliain 6	€48,942	Bliain 7	€50,490	Earcaíocht	€2,000	Costais Taistil	€500 x 7 = €3,500;	Costais Reatha & Oifige	€30,000 x 7 = €210,000
Bliain 1	€42,041																				
Bliain 2	€43,378																				
Bliain 3	€44,716																				
Bliain 4	€46,055																				
Bliain 5	€47,392																				
Bliain 6	€48,942																				
Bliain 7	€50,490																				
Earcaíocht	€2,000																				
Costais Taistil	€500 x 7 = €3,500;																				
Costais Reatha & Oifige	€30,000 x 7 = €210,000																				
Costas measta iomlán:	€538,514																				
Foinsí maoinithe:	Le dearbhú																				
Dúshlán & réitigh:	<p>Dúshlán: Maoiniú a aimsiú agus an eagraíocht a mbeadh an tOifigeach Ealaíon Gaeilge lonnaithe inti a dheimhniú.</p> <p>Réiteach: Stocaireacht agus plé a dhéanamh leis na páirtithe leasmhara.</p>																				
Monatóireacht ar éifeacht:	An tOifigeach a bheith ceaptha.																				
Monatóireacht ar fheidhmiú:	An tOifigeach ag tuairisciú go rialta don eagraíocht a bhfuil sé/sí lonnaithe inti.																				

11

BEART 25

Beart:	Plean Forbartha do Ghaeil na Gaillimhe
Réimsí:	8, 9
Critéir pleanála teanga:	2, 8, 9, 10
Aidhm:	Plean a ullmhú do chlub CLG Gaeil na Gaillimhe le clubtheach agus páirc imeartha a chinntiú.
Eolas breise:	Oibreoidh an tOifigeach Pleanála Teanga le coiste an chlub CLG Gaeil na Gaillimhe chun plean fadtéarmach a ullmhú maidir leis an mbonneagar cuí a chur ar fáil don chlub sa chaoi is go mbeidh sé in ann baile buan a bheith aige agus foirne faoi aois a fhorbairt.
Príomhfhreagracht:	Gaeil na Gaillimhe
Páirtithe leasmhara:	Oifigeach Pleanála Teanga, CLG
Saolré:	Faoi bhliain 3
Costas measta in aghaidh na bliana:	Costas-neodrach
Costas measta iomlán:	Costas-neodrach
Foinsí maoinithe:	
Dúshlán & réitigh:	Is é an dúshlán is mó a bheas roimh an mbeart seo, suíomh a aithint don chlub taobh istigh den chathair. Ba cheart go ndéanfadh coiste an chlub taighde go leor ar an ábhar seo agus an tOifigeach Pleanála Teanga ina t(h)aca don obair sin, go háirithe in aon phlé atá le déanamh leis an gComhairle Cathrach.
Monatóireacht ar éifeacht:	Beidh éifeacht leis an mbeart má éiríonn leis na páirtithe leasmhara an plean a sholáthar taobh istigh den sprioc-am.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Tuairiscí chuig an Oifigeach Pleanála Teanga ar dhul chun cinn na hoibre.

BEART 26

Beart:	Gradam Gnó don Óige
Réimsí:	6, 7, 8, 9
Critéir pleanála teanga:	5, 6, 7, 8, 9
Aidhm:	Gradam Óige a chur ar fáil do dhaltáí bunscoile chun plean gnó a fhorbairt
Eolas breise:	Beidh an Plean Gnó i nGaeilge agus d'fhéadfadh sé a bheith bainteach le cur chun cinn na Gaeilge (cé nach mbeidh sé teoranta dó sin)
Príomhfhreagracht:	Oifigeach Pleanála Teanga
Páirtithe leasmhara:	Údarás na Gaeltachta, Cumann Tráchtála na Gaillimhe, Foras na Gaeilge, Bailte Seirbhíse Gaeltachta agus na LPT uile, scoileanna, Cumann Tráchtála Sóisearach
Saolré:	Bliain 3-7
Costas measta in aghaidh na bliana:	Costas-neodrach ag brath ar acmhainní foirne
Costas measta iomlán:	Costas-neodrach ag brath ar acmhainní foirne
Foinsí maoinithe:	Foras na Gaeilge agus Údarás na Gaeltachta
Dúshlán & réitigh:	Dúshlán: Gradam nua a bhunú Réiteach: é seo a thosú mar chatagóir de Chlár na gComhlachtaí Údarás na Gaeltachta agus Junior Entrepreneurship Project
Monatóireacht ar éifeacht:	An gradam a bhunú laistigh den sprioc-am.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Tuairiscí chuig an Oifigeach Pleanála Teanga, Údarás na Gaeilge agus Foras na Gaeilge

11

BEART 27

Beart:	Forbairt TechSpace
Réimsí:	7, 9
Critéir pleanála teanga:	8, 9, 10
Aidhm:	Chun spreagadh agus deiseanna breise a thabhairt do dhaoine óga a bheith cruthaitheach ag baint úsáide as an teicneolaíocht trí mheán na Gaeilge.
Eolas breise:	Tá an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta ag cur maoiniú ar fáil do chlár TechSpace ó 2015. Is ceart an maoiniú sin a dheimhniú i gcomhair thréimhse an phlean sa chaoi is gur féidir inmharthanacht ionad TechSpace i nGaillimh a chinntiú.
Príomhfhreagracht:	Camara Ireland
Páirtithe leasmhara:	Conradh na Gaeilge, an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta
Saolré:	Bliain 1-7
Costas measta in aghaidh na bliana:	€420,000
Costas measta iomlán:	€2,940,000 thar thréimhse 7 mbliana
Foinsí maoinithe:	An Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta
Dúshlán & réitigh:	Dúshlán: Maoiniú fadtéarmach a chinntiú ó iliomad foinsí. Réiteach: Stocaireacht leis na páirtithe leasmhara uile ag an Oifigeach Pleanála Teanga.
Monatóireacht ar éifeacht:	Maoiniú fadtéarmach a bheith deimhnithe.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Cumarsáid rialta idir an tOifigeach Pleanála Teanga agus Camara Ireland.

BEART 28

Beart:	Ócáidí gnó um thráthnóna
Réimsí:	7, 8
Critéir pleanála teanga:	9, 10, 11, 12
Aidhm:	Deis a thabhairt do chainteoirí Gaeilge agus dóibh siúd nach bhfuil mórán Gaeilge acu a gcuid Gaeilge a úsáid i gcomhthéacs gnó agus cairde agus teagmhálaithe gnó a dhéanamh.
Eolas breise:	D'fhéadfaí iad a reáchtáil ar an mbealach a ndéantar Business After Hours agus an Lón Gnó faoi láthair.
Príomhfhreagracht:	Cumann Tráchtála na Gaillimhe
Páirtithe leasmhara:	Gaillimh le Gaeilge, gnólachtaí na cathrach, Oifigeach Pleanála Teanga
Saolré:	Bliain 1-7
Costas measta in aghaidh na bliana:	Costas-neodrach
Costas measta iomlán:	Costas-neodrach
Foinsí maoinithe:	Scátheagraíochtaí, gnólachtaí na cathrach
Dúshlán & réitigh:	Dúshlán: Leanúnachas a dheimhniú. Réiteach: teagmháil rialta idir an tOifigeach Pleanála Teanga agus an Comhlachas Tráchtála.
Monatóireacht ar éifeacht:	Reáchtáil rialta na n-ócáidí
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Taifead ar líon na n-ócáidí agus na rannpháirtithe

11

BEART 29

Beart:	Spás Gaeilge sna leabharlanna
Réimsí:	6, 8, 9
Critéir pleanála teanga:	3, 7, 8, 9, 10
Aidhm:	Spás fisiciúil d'imeachtaí Gaeilge a chruthú do leabharlanna poiblí na cathrach agus ócáid a reáchtáil ann. Tá sé seo á mholadh agus leabharlann nua na cathrach á forbairt.
Eolas breise:	Ócáidí (scéalaíochta srl) a reáchtáil i nGaeilge do chainteoirí líofa na teanga agus d'fhoghlaimoirí araon. Bheadh na himeachtaí do chainteoirí líofa feiliúnach do phobal na Gaeltachta chomh maith.
Príomhfhreagracht:	Oifigeach Pleanála Teanga, Leabharlannaí an Chontae
Páirtithe leasmhara:	Leabharlanna na cathrach, Scoileanna, Conradh na Gaeilge, Glór na nGael
Saolré:	Bliain 1-7
Costas measta in aghaidh na bliana:	€2,000 (10 n-ócáid @ €200 an ceann)
Costas measta iomlán:	€14,000
Foinsí maoinithe:	Comhairle Cathrach na Gaillimhe, Comhairle Chontae na Gaillimhe, Foras na Gaeilge
Dúshlán & réitigh:	Dúshlán: An spás fisiciúil a aimsiú agus a chur ar fáil. Cainteoirí / Éascaitheoirí feiliúnacha a aimsiú. Réiteach: Dul i gcomhar leis na leabharlanna agus le heagraíochtaí Gaeilge agus pobail.
Monatóireacht ar éifeacht:	Taifead a choimeád ar an líon freastail. Dialann Teanga chun monatóireacht a dhéanamh ar spriocanna.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Comhoibriú leis na leabharlanna poiblí.

BEART 30

Beart:	Ionad Gaeilge i nGaelscoil Mhic Amhlaigh
Réimsí:	6, 8, 9
Critéir pleanála teanga:	5, 6, 7, 8, 9
Aidhm:	Ionad Gaeilge a thógáil ar shuíomh Ghaelscoil Mhic Amhlaigh a bheidh in úsáid ag an nGaelscoil agus ag an bpobal trí chéile.
Eolas breise:	Go gclúdóidh an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta 70% den chostas iomlán a bhainfidh le hionad nua Gaeilge Áras Mhic Amhlaigh a thógáil ar shuíomh reatha na Gaelscoile (€1.2 mhilliún).
Príomhfhreagracht:	Gaelscoil Mhic Amhlaigh
Páirtithe leasmhara:	An Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta, an tOifigeach Pleanála Teanga
Saolré:	Osclaíodh na tairscintí sa scoil 24 Meitheamh 2019 agus bhíothas ag súil go dtosófaí an obair thógála le linn an tsamhraidh 2019 sa chaoi is go bhféadfaí an t-ionad a bheith in úsáid faoi Mheán Fómhair 2020.
Costas measta in aghaidh na bliana:	Ní bhaineann
Costas measta iomlán:	€840,000 i dtreo chostais tógála ó thús an tsamhraidh 2019 - deireadh an tsamhraidh 2020
Foinsí maoinithe:	An Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta; tionscnaimh phobail.
Dúshlán & réitigh:	Murar féidir leis an scoil fuilleach an chostais a fháil leis an tógáil a thabhairt chun críche go mb'fhéidir gurbh éigean dóibh tionscnaimh phobail a thosú leis an gcostas a ghlanadh.
Monatóireacht ar éifeacht:	Tuairiscí rialta chuig Bord Bainistíochta na scoile agus chuig an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Taifead rialta ar an dul chun cinn agus ar an úsáid a bhaineann an pobal as an acmhainn.

11

BEART 31

Beart:	Clubanna iarscoile Gaeilge
Réimsí:	6, 9
Critéir pleanála teanga:	6, 8, 9, 10
Aidhm:	Éascaitheoirí a chur ar fáil chun clubanna iarscoile a réachtáil.
Eolas breise:	Beidh Gaelscoileanna agus scoileanna Béarla i gceist anseo, ach beidh cur chuige éagsúil i gceist. I nGaelscoileanna réachtálfar clubanna obair bhaile a chuirfeadh na hábhair go léir. Díreofar ar obair bhaile Ghaeilge amháin sna scoileanna Béarla ach cuirfeadh réimse gníomhaíochtaí sóisialta ar siúl trí Ghaeilge chomh maith. Spreagfar mic léinn de chuid an chlár ALIVE in OÉ Gaillimh le feidhmiú mar éascaitheoirí na gclubanna seo. Bronnfaidh an Ollscoil teastas ALIVE don obair dheonach ar na mic léinn sin: https://www.studentvolunteer.ie/nuigalway
Príomhfhreagracht:	Oifigeach Pleanála Teanga
Páirtithe leasmhara:	Community Knowledge Initiative (CKI) in OÉ Gaillimh agus bunscoileanna uile na cathrach
Saolré:	Bliain 2-7
Costas measta in aghaidh na bliana:	Costas-neodrach
Costas measta iomlán:	Costas-neodrach
Foinsí maoinithe:	Ní bhaineann
Dúshlán & réitigh:	Dúshlán: Mic léinn chumasacha a aimsiú a bhfuil an caighdeán cuí Gaeilge acu. Réiteach: Margaíocht leathan a dhéanamh ar an scéim le mic léinn na Gaeilge san Ollscoil. Dúshlán: Comhordú a dhéanamh ar an scéim leis na scoileanna. Réiteach: Úsáidfeadh an scéim 'ALIVE Leaders' le duine cumasach a aimsiú le tabhairt faoin gcomhordú (Mic léinn a bhfuil taithí acu ar obair mar seo cheana féin.) Dúshlán: Grinnfhiosrúchán An Gharda Síochána. Réiteach: Éascaíonn an Ollscoil é seo.
Monatóireacht ar éifeacht:	Taifeadh a choimeád ar líon na mac léinn a ghlacann páirt, agus ar líon na scoileanna a ghlacann páirt. Córas monatóireachta CKI a leanúint. Dialann Teanga chun monatóireacht a dhéanamh ar spriocanna.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Comhoibriú le CKI agus le scoileanna.

BEART 32

Beart:	Imeachtaí sóisialta Gaeilge
Réimsí:	6, 8, 9
Critéir pleanála teanga:	3, 7, 8, 9, 10
Aidhm:	Imeachtaí rialta Gaeilge a reáchtáil i Músaem na Gaillimhe agus i leabharlanna na cathrach chun deiseanna sóisialta neamhfhoirmeálta a thabhairt do Ghaeilgeoirí agus dóibh siúd ar bheagán Gaeilge an Ghaeilge a úsáid.
Eolas breise:	Imeachtaí sóisialta de shaghasanna éagsúla, m.sh: cócaireacht, ceardlanna, fiadhúlra srl. do dhaoine fásta a reáchtáil. Freastalóidh na himeachtaí seo ar chainteoirí líofa Gaeilge sa chathair agus sa Ghaeltacht.
Príomhfhreagracht:	Oifigeach Pleanála Teanga
Páirtithe leasmhara:	Músaem na Cathrach, Leabharlanna na Cathrach
Saolré:	Bliain 1-7
Costas measta in aghaidh na bliana:	€2,000 - 10 n-ócáid @ €200 an ceann
Costas measta iomlán:	€14,000
Foinsí maoinithe:	Comhairle Cathrach na Gaillimhe, Comhairle Cathrach an Chontae, Foras na Gaeilge, An Chomhairle Oidhreachta
Dúshlán & réitigh:	Cainteoirí cáilithe ó thaobh na Gaeilge agus ó thaobh an ábhair a aimsiú. Dul i gcomhairle le heagraíochtaí pobail Gaeilge agus Gaeltachta.
Monatóireacht ar éifeacht:	Taifead a choimeád ar an líon freastail. Dialann Teanga chun monatóireacht a dhéanamh ar spriocanna.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Comhoibriú leis na leabharlanna poiblí agus le Músaem na Cathrach.

11

BEART 33

Beart:	Acmhainní LADT+ i nGaeilge
Réimsí:	8
Critéir pleanála teanga:	3, 7, 8
Aidhm:	Ábhar agus bileoga eolais a bhaineann leis an bpobal LADT+, agus atá ábhartha don phobal céanna, a chur ar fáil i nGaeilge.
Eolas breise:	Obair aistriúcháin ar ábhar atá ar fáil cheana féin a bheadh i gceist.
Príomhfhreagracht:	Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte
Páirtithe leasmhara:	Teach Solais
Saolré:	Bliain 2-7
Costas measta in aghaidh na bliana:	Buiséad aistriúcháin Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte
Costas measta iomlán:	Buiséad aistriúcháin Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte
Foinsí maoinithe:	Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte
Dúshlán féideartha & réitigh:	Dúshlán: bileoga tarraingteacha a réiteach. Seachadadh éifeachtach na mbileog. Réiteach: Dearthóir proifisiúnta.
Monatóireacht ar éifeacht:	Na bileoga a bheith cruthaithe agus a bheith ar fáil go héasca
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Tuairisc chuig Ceannasaí Seirbhísí Gaeilge FSS agus chuig a Oifigeach Pleanála Teanga

BEART 34

Beart:	Feachtas feasachta faoi chearta teanga
Réimsí:	10
Critéir pleanála teanga:	3, 14
Aidhm:	Cur le feasacht an phobail ar chearta teanga agus ar sheirbhísí poiblí Gaeilge.
Eolas breise:	Cuirfidh Oifig an Choimisinéara Teanga feachtas feasachta ar bun chun aird an phobail a tharraingt ar na cearta teanga atá acu agus len iad a spreagadh chun iad a úsáid. Cuirfear béim ar leith ar Ghaillimh agus a stádas mar Bhaile Seirbhíse Gaeltachta mar chuid den fheachtas.
Príomhfhreagracht:	Oifig an Choimisinéara Teanga
Páirtithe leasmhara:	Oifigeach Pleanála Teanga, Conradh na Gaeilge, Tuismitheoirí na Gaeltachta, Glór na nGael, FSS, comhlachtaí poiblí eile, údaráis áitiúla
Saolré:	Bliain 2
Costas measta in aghaidh na bliana:	Costas-neodrach
Costas measta iomlán:	Costas-neodrach
Foinsí maoinithe:	Ní bhaineann
Dúshlán féideartha & réitigh:	Dúshlán: an t-eolas a chur ar fáil ar bhealach sothuigthe. Réiteach: pacáiste tarraingteach eolais a chur ar fáil; úsáid a bhaint as na meáin chumarsáide agus sóisialta.
Monatóireacht ar éifeacht:	Plean oibre a aontú agus a chur i bhfeidhm.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Tuairiscí rialta chuig an gCoimisinéir Teanga.

11

BEART 35

Beart:	Pop-Up Gaeltacht
Réimsí:	8
Critéir pleanála teanga:	8, 9, 10
Aidhm:	Ócáidí rialta Pop-Up Gaeltacht a eagrú i gcathair na Gaillimhe.
Eolas breise:	Teacht le chéile rialta neamhfhoirmeálta a spreagadh i dtithe tábhairne eile do chainteoirí Gaeilge agus do dhaoine ar mhian leo Gaeilge a chleachtadh.
Príomhfhreagracht:	Oifigeach Pleanála Teanga
Páirtithe leasmhara:	Conradh na Gaeilge, grúpa a d’eagraigh Pop-Up Gaeltacht i nGaillimh cheana, grúpaí i gceantair eile
Saolré:	Bliain 1-7
Costas measta in aghaidh na bliana:	Costas-neodrach
Costas measta iomlán:	Costas-neodrach
Foinsí maoinithe:	Ní bhaineann
Dúshlán & réitigh:	Dúshlán: an pobal a spreagadh le dóthain ócáidí mar seo a reáchtáil. Réiteach: na meáin shóisialta agus eile a úsáid chun coincheap na Pop-Up Gaeltachta a mheabhrú don phobal.
Monatóireacht ar éifeacht:	Líon sásúil ócáidí (m.sh. uair sa mhí) a bheith á reáchtáil.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Taifead a choimeád ar líon na n-ócáidí agus ar líon na ndaoine a ghlacann páirt. Dialann Teanga chun monatóireacht a dhéanamh ar spriocanna.

BEART 36

Beart:	Cumarsáid dhátheangach ó Chomhairle Cathrach na Gaillimhe
Réimsí:	10
Critéir pleanála teanga:	3, 12, 14
Aidhm:	Go n-úsáidfídh an Chomhairle Cathrach an oiread céanna Gaeilge ar na cuntais meán sóisialta atá aici i bhfianaise stádas dátheangach na cathrach agus an Phlean Teanga.
Eolas breise:	Cinntoidh an Chomhairle go mbeidh comhstádas ag an nGaeilge agus ag an mBéarla ar na meáin shóisialta a úsáideann siad chun an pobal a chur ar an eolas faoi ghnóthaí na Comhairle.
Príomhfhreagracht:	Oifigeach Gaeilge na Comhairle Cathrach
Páirtithe leasmhara:	Oifigeach Pleanála Teanga
Saolré:	Bliain 1-7
Costas measta in aghaidh na bliana:	Impleachtaí foirne agus acmhainní luaite ag an gComhairle toisc nach bhfuil duine lánaimseartha ag plé le cumarsáid.
Costas measta iomlán:	Féach thuas
Foinsí maoinithe:	Comhairle Cathrach na Gaillimhe
Dúshlán féideartha & réitigh:	Dúshlán: an t-ábhar a aistriú in am agus go cruinn. Réiteach: córas a chur i bhfeidhm a éascóidh é sin.
Monatóireacht ar éifeacht:	A chinntiú go mbainfear sprioc 50:50 amach laistigh den chéad bhliain.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Tuairiscí rialta chuig an mbainisteoir líne.

11

BEART 37

Beart:	Suirbhé ar chumas Gaeilge fhoireann Chomhairle Cathrach na Gaillimhe
Réimsí:	10
Critéir pleanála teanga:	3, 14
Aidhm:	Eolas a bhailiú faoi chumas na foirne sa Ghaeilge chun féachaint le cur le seirbhísí Gaeilge don phobal.
Eolas breise:	Moltaí a dhéanamh faoi atheagar féideartha foirne bunaithe ar thorthaí an tsuirbhé chun cur le seirbhísí Gaeilge don phobal.
Príomhfhreagracht:	Oifigeach Gaeilge
Páirtithe leasmhara:	Oifigeach Pleanála Teanga, eagraíochtaí Gaeilge agus Gaeltachta
Saolré:	Bliain 1
Costas measta in aghaidh na bliana:	Costas-neodrach
Costas measta iomlán:	Costas-neodrach
Foinsí maoinithe:	Ní bhaineann
Dúshlán féideartha & réitigh:	Dúshlán: na leibhéal éagsúla cumais i measc na foirne a aithint agus a scaradh óna chéile i.e. daoine a bhfuil cumas teoranta iontu agus daoine atá in ann gnó a dhéanamh trí Ghaeilge. Atheagar a dhéanamh ar an bhfoireann chun cur le seirbhísí Gaeilge don phobal. Réiteach: ceistneoir mionsonraithe, beacht a leagan amach. Próiseas comhairliúcháin a chur ar bun sula ndéanfaí atheagar.
Monatóireacht ar éifeacht:	Bunachar sonraí cuimsitheach a chur ar fáil agus próiseas comhairliúcháin a bhunú.
Monatóireacht ar fheidhmiú:	Tuairiscí rialta chuig an mbainisteoir líne.

12 CAIBIDIL 12 COSTAIS AGUS MAOINIÚ

Féach Aguisín A

13

CAIBIDIL 13 FEASACHT AGUS POIBLÍOCHT

13.1 RÉAMHRÁ

Beidh gá le feachtas leanúnach feasachta agus poiblíochta chun an pobal a chur ar an eolas faoin bPlean Teanga, faoi dhul chun cinn an Phlean agus faoi bhearta ar leith.

13.2 SEOLADH AN PHLEAN

Molaimid go n-eagrófar ócáid seolta chun aird an phobail a tharraingt ar an bPlean Teanga. Ba cheart í sin a reáchtáil in áit lárnach, phoiblí a mbeadh sé éasca ar an bpobal teacht air, m.sh. oifigí na Comhairle Cathrach. Moltar go n-ullmhóidh an Ollscoil, i gcomhar leis an gComhairle Cathrach agus Gaillimh le Gaeilge, preasráiteas comhaontaithe do na meáin chumarsáide áitiúla agus náisiúnta (Gaeilge agus Béarla) faoi mar a rinneadh cheana nuair a bhí an taighde seo á dhéanamh.

13.3 FEACHTAS FEASACHTA SNA MEÁIN CHUMARSÁIDE

Molaimid don Oifigeach Pleanála Teanga plean oibre poiblíochta agus feasachta do na meáin chumarsáide a ullmhú, bunaithe ar na bearta agus na spriocdhátaí atá ceangailte leo. Ba cheart plean oibre dá leithéid a réiteach in aghaidh na bliana. Moltar é seo a shocrú i gcomhar le rannóg preasa na Comhairle Cathrach. Má tá beart thar a bheith suntasach i gceist, ba cheart cuimhneamh ar ócáid phreasa ar leith agus/nó preasráiteas.

13.4 FEACHTAS FEASACHTA SNA MEÁIN SHÓISIALTA

Molaimid don Oifigeach Pleanála Teanga a bheith gníomhach go rialta ar mheáin shóisialta ar nós Twitter agus Facebook áit a ndéanfaí cur síos ar dhul chun cinn an Phlean. D'fhéadfaí é seo a shocrú i gcomhar le rannóg preasa na Comhairle Cathrach. Ba cheart cuimhneamh ar ghearrfhíseáin a chruthú ar leithéidí YouTube chomh maith.

13.5 NUACHTLITIR LEICTREONACH AGUS ÁBHAR EILE

Molaimid nuachtlitir leictreonach mhíosúil a fhoilsiú agus a scaipeadh go forleathan chun achoimre ghonta a thabhairt faoi dhul chun cinn an Phlean. D'fhéadfadh an nuachtlitir a bheith bunaithe ar na tuairiscí míosúla a bheadh á ndéanamh ag an Oifigeach Pleanála Teanga pé scéal é. Is ceart bileoga agus póstaer a dhearadh agus a scaipeadh, agus fógraí a ghlacadh ar nuachtáin agus ar mheáin chumarsáide áitiúla.

Beidh na bearta seo go léir ag brath ar acmhainní ach tá sé i gceist go mbeidh buiséad imeachtaí agus poiblíochta ag an Oifigeach Pleanála Teanga.

14 CAIBIDIL 14

FEIDHMIÚ AGUS MONATÓIREACHT

14.1 RÉAMHRÁ

Ní raibh treoir shoiléir faoi acmhainní an stáit chun an Plean Teanga seo a chur i bhfeidhm nuair a bhí an taighde seo á dhéanamh againn. Is deacair pleanáil nuair nach bhfuiltear soiléir cad iad na hacmhainní a chuirfear ar fáil chun an plean a fheidhmiú. Bíodh sin mar atá, is eol dúinn gur €100,000 in aghaidh na bliana a thugtar do gach Limistéar Pleanála Teanga chun pleananna teanga dá gcuid féin a chur i bhfeidhm. Tá sé léirithe againn cheana i gCaibidil 3 go mbaineann tábhacht as cuimse le Gaillimh mar Bhaile Seirbhíse Gaeltachta toisc go bhfuil cáil na Gaeilge ar an gcathair le fada an lá agus toisc go bhfuil sí buailte leis an gceantar Gaeltachta is mó agus is láidre sa tír. Mar sin, áitimid gur cheart ar a laghad €150,000 a chur ar fáil d'údaráis na cathrach in aghaidh na bliana chun Plean Teanga na Gaillimhe a chur i bhfeidhm agus go deimhin, i bhfianaise thábhacht na cathrach ó thaobh na Gaeltachta, iarraidimid ar an stát tuilleadh acmhainní fós a sholáthar. Gan dóthain acmhainní a bheith laistiar den Phlean Teanga seo, ní éireoidh leis na haidhmeanna a chuireann sé roimhe a bhaint amach. Léiríodh go leor dea-thola i leith na Gaeilge le linn an phróisis chomhairliúcháin agus tá baol ann chomh maith go gcuirfear í sin ó mhaith nó go dtiocfaidh soiniúilacht ina háit má fheictear don phobal nach bhfuiltear i ndáiríre faoi fheidhmiú an Phlean.

Eascaíonn na bearta a dhéantar sa Phlean Teanga seo go díreach as an bpróiseas leathan comhairliúcháin a rinneadh thar thréimhse 7 mí i gcathair na Gaillimhe. Mar a dúradh i gCaibidil 4, mapa bóthair nó treoir ghinearálta don Oifigeach Pleanála Teanga atá iontu ach ní dhéantar moltaí thar a bheith mionsonraithe toisc go gcreidimid gur cheart go mbeadh solúbthacht ag an Oifigeach Pleanála Teanga na bearta a mhúnlú agus a fhorbairt de réir na n-acmhainní atá ar fáil. Chomh maith leis sin, beidh an tOifigeach sin ag brath ar thacaíocht agus ar dhea-thoil ó réimse leathan eagraíochtaí poiblí agus príobháideacha agus d'fhéadfadh cúinsí mar sin srian a chur leis an obair chomh maith. Agus an Plean seo á ullmhú rinneadh gach iarracht faomhadh a fháil ó eagraíochtaí a bhfuil bearta luaite leo ach níor éirigh linn é sin a bhaint amach i gcónaí.

14.2 DIALANN TEANGA

Mar sin féin, cé gur treoir ghinearálta iad na bearta is gá prionsabail bhunúsacha de chuid an fheidhmithe agus na monatóireachta a chur san áireamh má táthar ag súil go n-éireoidh leis an bPlean Teanga seo ach meabhraímid arís gur gá a chinntiú go gcuirtear dóthain acmhainní airgeadais ar fáil chomh maith. Leanaimid comhairle Ní Dhúda (2014) maidir le Dialann Teanga a úsáid chun monatóireacht leanúnach a dhéanamh ar fheidhmiú na mbeart éagsúil sa Phlean Teanga. Is mar seo a leanas a d'fheidhmeodh an Dialann Teanga:

- Spriocanna teanga, amscála, freagrachtaí a leagan amach.
- Machnamh agus athbhreithniú rialta a dhéanamh ar dhul chun cinn.
- Monatóireacht leanúnach a dhéanamh ar chur i bhfeidhm spriocanna.
- Aiseolas a bhailiú go leanúnach agus leasuithe a dhéanamh más gá.
- Feasacht a mhéadú, fócas a chothú, agus rannpháirtíocht a spreagadh (Ní Dhúda, 2014: 46).

Moltar dialann shamplach Ní Dhúda (Ich. 47) a chur i bhfeidhm ar gach ceann de na 37 beart atá sa Phlean Teanga seo. Mar sin, bheadh sé inmholta tábla nó scarbhileog ar leith a chruthú i gcomhair gach birt ina ndéanfaí measúnú ar na catagóirí seo a leanas:

- Aidhm: cén aidhm chinnte a bhfuil sé d'aidhm ag an mbeart í a bhaint amach?
- Freagracht: cé air a luíonn an fhreagracht chun an beart a chur i bhfeidhm? Cé hiad na páirtithe leasmhara eile ar ghá dul i gcomhar leo san obair?
- Cur chuige: cad iad na gníomhaíochtaí beachta a dhéanfar chun an aidhm a bhaint amach?
- Athbhreithniú: cén cur chuige a d'oibrigh? Cén cur chuige nár éirigh leis? An bhfuil aon mholadh eile le déanamh faoin gcur chuige? Cad é an chéad chéim eile?
- Sprioc: cén toradh atáthar ag iarraidh a bhaint amach? Ba cheart go mbeadh an sprioc sin soiléir agus inmheasta.
- Torthaí: cén rud a tharlaíonn mar thoradh ar an ngníomhaíocht? Meabhraítear a bheith airdeallach faoin dífríocht idir torthaí sealadacha agus torthaí buana.

14.3 TUAIRSCIÚ RIALTA

Moladh cheana (Beart 1) go mbeadh an tOifigeach Pleanála Teanga freagrach don Cheanneagraíocht (Comhairle Cathrach na Gaillimhe agus Gaillimh le Gaeilge) agus go ndéanfaidís tuairisciú go míosúil faoin dul chun cinn a rinneadh agus go mbeadh ról tábhachtach comhairleach agus tacaíochta ag Coiste Straitéiseach Beartais de chuid na Comhairle Cathrach a bheadh ag plé go sonrach leis an nGaeilge. Ar mhaithe le soiléireacht, b'fhiú don Oifigeach na réimsí oibre a phlé go córasach sna tuairiscí sin: oideachas, gnó agus teicneolaíocht, pobal agus cultúr, tuismitheoirí agus óige agus an saol poiblí.

Molaimid chomh maith go bhfoilsodh an tOifigeach tuarascáil phoiblí gach 6 mhí faoi dhul chun cinn an Phlean ar mhaithe leis an mórphobal a choimeád ar an eolas. Ba cheart athbhreithniú cuimsitheach a dhéanamh ar dhul chun cinn an Phlean i mBliain 3 agus arís i mBliain 7 agus an t-eolas sin a fhoilsiú freisin.

TAGAIRTÍ

- Agalláí A, 2019. Agallamh le príomhoide bunscoile, Gaillimh, 8 Aibreán 2019.
- Agalláí B, 2019. Agallamh le hOifigeach Gaeilge, Comhaltas na Mac Léinn OÉ Gaillimh, Gaillimh, 19 Feabhra 2019.
- Agalláí C, 2019. Agallamh le hOifigeach Gaeilge, Aontas na Mac Léinn, Institiúid Teicneolaíochta na Gaillimhe-Mhaigh Eo, Gaillimh, 25 Feabhra 2019.
- Agalláí D, 2019. Agallamh le léachtóir in OÉ Gaillimh, Gaillimh, 25 Feabhra 2019.
- Agalláí E, 2019. Agallamh le hionadaí Ghaeil na Gaillimhe, Gaillimh, 4 Aibreán 2019.
- Altuna agus Basurto, 2013. *A guide to language use observation survey methods*. Bilbao: Eusko Jaurlaritza/ Gobierno Vasco, NPLD & Soziolinguistika Klusterra.
- An Coimisinéir Teanga, 2017a. *Tráchttaireacht ar Chóras na Scéimeanna Teanga/A Commentary on the Language Scheme System*. Tuairisc an Choimisinéara Teanga faoi Alt 29 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003. An Spidéal: Oifig an Choimisinéara Teanga. Ar fáil ag: <https://www.coimisineir.ie/userfiles/files/Trachttaireacht-Leagan-Gaeilge.pdf> [léite 20 Nollaig 2018].
- An Coimisinéir Teanga, 2017b. *Tuarascáil Bhliantúil 2017*. An Spidéal: Oifig an Choimisinéara Teanga. Ar fáil ag: https://www.coimisineir.ie/userfiles/files/Tuarascail_Bhliantuil_2017.pdf [léite 20 Nollaig 2018].
- An Garda Síochána, 2016. *Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003: Scéim Teanga 2016 – 2019*. Baile Átha Cliath: an Garda Síochána. Ar fáil ag: <https://www.coimisineir.ie/userfiles/files/AnGardaSiochana2016G.pdf> [léite 29 Aibreán 2019].
- An Phríomhoifig Staidrimh, 2017a. *Census 2016: Profile 10 – Education, Skills and the Irish Language*. Corcaigh: An Phríomhoifig Staidrimh. Ar fáil ag: <https://cso.ie/en/csolatestnews/presspages/2017/census2016profile10educationskillsandtheirlanguage/> [léite 1 Bealtaine 2019].
- An Phríomhoifig Staidrimh, 2017b. *Sapmap an Daonáirimh*. Ar fáil ag: <http://census.cso.ie/sapmap2016/> [léite 15 Samhain 2018].
- An Roinn Cultúir, Oidhreacht & Gaeltachta, 2018. *Amharcóir Pleanála Teanga*. Ar fáil ag: <https://dahg.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=7090794ee2ca4b53bb785b84c2bd9ad8> [léite 30 Samhain 2018].
- An Roinn Cultúir, Oidhreacht & Gaeltachta, 2018a. *Acht na Gaeltachta 2012: Treoirlínte Pleanála Teanga*. Ar fáil ag <https://www.gov.ie/ga/foilsuichan/treoirlinte-pleanala-teang/> [léite 29 Samhain 2018].
- An Roinn Cultúir, Oidhreacht & Gaeltachta, 2018b. *Plean Gníomhaíochta 2018-2022: Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge 2010-2030*. Ar fáil ag: https://www.chg.gov.ie/app/uploads/2018/06/ghaeltacht_report_screen.pdf [léite 30 Samhain 2018].
- An Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta, 2019. *An Pacáiste Teanga*. Ar fáil ag: <https://www.chg.gov.ie/ga/gaeltacht/the-gaeltacht/language-support-schemes-programmes/language-support-pack/> [léite: 16 Aibreán 2019].

- An tSeirbhís Chúirteanna, 2017. *Tríú Scéim na Seirbhíse Cúirteanna faoi Alt 15 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003*. Baile Átha Cliath: an tSeirbhís Chúirteanna. Ar fáil ag: <https://www.coimisineir.ie/userfiles/files/AntSeirbhiscuirteanna2017.pdf> [léite 3 Bealtaine 2019].
- Autonomous Province of South Tyrol, 2011. *South Tyrol in figures*. Autonomous Province of South Tyrol: Bozen/Bolzano. Ar fáil ag: https://astat.provinz.bz.it/downloads/Siz_2011-eng.pdf [léite 6 Feabhra 2019].
- Berg, B.L., 2007. *Qualitative Research Methods for the Social Sciences* (Sixth Edition). USA: Pearson Education, Inc.
- Blag ParkRun na hÉireann, 2019. '#parkrunabú! san Fháirche!', 15 Bealtaine 2019. Ar fáil ag: <https://blog.parkrun.com/ie/2019/05/15/parkrunabu-san-fhairche/> [léite 17 Bealtaine 2019].
- Bord Oideachais agus Oiliúna na Gaillimhe-Ros Comáin, 2017. GRET B Strategy Statement 2017-2021. Gaillimh: BOOGRC. Ar fáil ag: <http://galwayroscommon.etb.ie/wp-content/uploads/sites/13/2017/11/Strategy-Statement-.pdf> [léite 6 Lúnasa 2019].
- Breathnach, P., 2018. Agallamh le Páraic Breathnach, Bainisteoir Ionad Ealaíon na Gaillimhe, Gaillimh, 20 Nollaig 2018.
- Bryman, A., 2008. *Social Research Methods* (3ú eagrán). New York: Oxford University Press.
- Carey, A. (2019). Agallamh le Anne Carey, Ionadaí ó Choiste na dTuistí, Coláiste na Coiribe, Gaillimh, 2 Aibreán 2019.
- Coimisiún na Gaeltachta, 1926. *Gaeltacht Commission: Report*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Coiste Stiúrtha Pleanála Teanga – Forbairt Chonamara Láir, 2017. *Plean Teanga: Conamara Láir*. Ar fáil ag: https://conamaragaeltacht.webs.com/PT%20CL%2009_10%20AM-1.pdf [léite 26 Samhain 2018].
- Coláiste na Coiribe, 2019. Torthaí taighde ó shuirbhé le daltaí ar shuíomh idirlín na scoile. Ar fáil ag: <http://www.colaistenacoiribe.ie/pages/posts/suirbhe-phlean-teanga-cathair-na-gaillimhe-184.php> [léite 20 Bealtaine 2019].
- Comhairle Cathrach na Gaillimhe, 2016. *3ú Scéim Teanga Chomhairle Cathrach na Gaillimhe 2016 – 2019*. Gaillimh: Comhairle Cathrach na Gaillimhe, ar fáil ag: https://www.galwaycity.ie/uploads/downloads/publications/corporate_services/Sceim%20Teanga%202016-2019_GE.pdf [léite 16 Samhain 2018].
- Comhairle Cathrach na Gaillimhe, 2017. *Comhairle Cathrach na Gaillimhe: Plean Forbartha*. Gaillimh: Comhairle Cathrach na Gaillimhe, ar fáil ag: https://www.galwaycity.ie/uploads/downloads/development_plan/2017-2023/Galway_City_Council_dev_plan_2017_2023.pdf [léite 16 Samhain 2018].
- Comhairle Chontae na Gaillimhe, 2015. Plean Forbartha Chontae na Gaillimhe 2015-2021. Gaillimh: Comhairle Chontae na Gaillimhe. Ar fáil ag: <http://www.galway.ie/ga/seirbhisi/pleanail/07/01/> [léite 25 Meitheamh 2019].
- Comharchumann Dhúiche Sheoigheach, 2018. *Plean Teanga don Limistéar Pleanála Teanga Dúiche Sheoigheach agus Tuar Mhic Éadaigh*. Comharchumann Dhúiche Sheoigheach Teo. Ar fáil ag: <http://www.discoverjoycecountry.com/wp-content/uploads/2018/12/Plean-Teanga-CDS-2018-PDF.pdf> [léite 16 Bealtaine 2019].

- Comharchumann Mhic Dara, 2017. Plean Teanga don Limistéar Pleanála Teanga: an Cheathrú Rua. Ar fáil ag: http://docs.wixstatic.com/ugd/e8e08d_116a626753a04dd7b43f4eb3532fdbd1.pdf [léite 26 Samhain 2018].
- Cunningham, J., 2004. *A town tormented by the sea?: Galway, 1790-1914*. Dublin: Geography Publications.
- Curley, T., 2019. Agallamh leis an Ard-Cheannfort Thomas Curley, Gaillimh, 1 Feabhra 2019.
- De Faoite, D., 2019. Agallamh le Diarmuid de Faoite, Aisteoir, Gaillimh, 1 Feabhra 2019.
- Ellis, Steven, 2019. Agallamh leis an Ollamh Emeritus Steven Ellis, Gaillimh, 3 Bealtaine 2019.
- Extra, G. & Yagmur, K. (eag), 2004. *Urban Multilingualism in Europe: Immigrant Minority Languages at Home and School*. Bristol: Multilingual Matters.
- Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte, 2005. *Dréacht Scéim Teanga 2003 – 2007*. Ar fáil ag: <https://www.coimisineir.ie/userfiles/files/Scim - HSE West.pdf> [léite 17 Nollaig 2018].
- Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte, 2019. *Straiteis na Gaeilge 2019-2023*. Ar fáil ag: <https://www.hse.ie/eng/services/publications/corporate/straitéis-na-gaeilge-2019-2023.pdf>. [léite 9 Meitheamh 2019].
- Fishman, J., 1991. *Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Fishman, J., 2001. *Can threatened languages be saved?: Reversing language shift, revisited: A 21st century perspective*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Fóram Chois Fharráige um Pleanáil Teanga, 2017. *Plean Teanga Chois Fharráige*. Ar fáil ag: <https://www.udaras.ie/assets/uploads/2020/05/Plean-Teanga-Chois-Fharráige-cri%CC%81och-1.pdf> [léite 23 Samhain 2018].
- Gaeil na Gaillimhe, 2019. *Gaeil na Gaillimhe CLG*. Ar fáil ag: <https://www.gnag.ie/> [léite 1 Bealtaine 2019].
- Gaeilge Iorrais, 2018. *Plean Teanga Seacht mBliana (2018 – 2024) do Limistéar Pleanála Teanga Mhaigh Eo Thuaidh*. Maigh Eo: Gaeilge Iorrais.
- Gaillimh le Gaeilge, 2007. *Staidéar Taiscéalátoch ar an Dátheangachas i gCathair na Gaillimhe*. Gaillimh: Gaillimh le Gaeilge. Ar fáil ag: https://www.gleg.ie/wp-content/uploads/2017/11/staidear_t_web.pdf [léite 26 Eanáir 2019].
- Gaillimh le Gaeilge, 2009. *Buntáistí geilleagracha na Gaeilge a fheictear i gCathair na Gaillimhe agus i nGaeltacht na Gaillimhe*. Gaillimh: Gaillimh le Gaeilge. Ar fáil ag: https://www.gleg.ie/wp-content/uploads/2017/11/gleg_t1.pdf [léite 14 Nollaig 2018].
- Gaillimh le Gaeilge, 2013. *I dTreó Stádas Dátheangach do Chathair na Gaillimhe*. Gaillimh: Gaillimh le Gaeilge. Ar fáil ag: https://www.gleg.ie/wp-content/uploads/2017/11/Tuairisc_Chomhairleach_Achoimre_Fheidhmeach1.pdf [léite 14 Nollaig 2018].
- Gaillimh le Gaeilge, 2016. *Tuairisc na Stiúrthóirí*.
- Gaillimh le Gaeilge, 2017. *Tuairisc na Stiúrthóirí*.

Gaillimh le Gaeilge, 2018. *Plean Teanga do Chathair na Gaillimhe*. Gaillimh: Gaillimh le Gaeilge. Ar fáil ag: <https://www.gleg.ie/2018/11/26/plean-teanga-chathair-na-gaillimhe/> [léite 29 Samhain 2018].

Gaillimh le Gaeilge, 2019. *Fíúnn*. Ar fáil ag: <https://www.gleg.ie/fuinn/> [léite 25 Aibreán 2019].

Glór na nGael, 2019. *An Ghaeilge sa Teaghlach*. Ar fáil ag: <https://www.glornangael.ie/teaghlaigh/> [faighte: 16 Aibreán 2019].

Grin, F. & Vaillancourt, E., 1999. *The Cost-effectiveness Evaluation of Minority Language Policies: Case Studies on Wales, Ireland and the Basque Country*. Flensburg: European Centre for Minority Issues.

Grúpa fócais (1) le frontair bheaga agus mheánmhéide (Béarla), Gaillimh, 6 Márta 2019.

Grúpa fócais (2) le frontair bheaga agus mheánmhéide (Béarla), Gaillimh, 6 Márta 2019.

Grúpa fócais le Bord Stiúrtha Ghaillimh le Gaeilge (Gaeilge), Gaillimh, 7 Feabhra 2019.

Grúpa fócais le buaiteoirí Ghradam Sheosaimh Uí Ógartaigh (Béarla), Gaillimh, 13 Márta 2019.

Grúpa fócais le ciorcal comhrá LADT+, Gaillimh, 27 Márta 2019.

Grúpa fócais le cleachtóirí sláinte agus leighis, Gaillimh, 7 Márta.

Grúpa fócais le Coiste na dTuistí, Gaelscoil Mhic Amhlaigh, Gaillimh, 10 Aibreán 2019.

Grúpa fócais le Flirt FM, Gaillimh, 12 Nollaig 2018.

Grúpa fócais le foireann Ollscoil na hÉireann, Gaillimh (Gaeilge), Gaillimh, 22 Feabhra 2019.

Grúpa fócais le gnólachtaí (Gaeilge), Gaillimh, 6 Feabhra 2019.

Grúpa fócais le heagraíochtaí pobail (Béarla), Gaillimh, 6 Márta 2019.

Grúpa fócais le heagraíochtaí pobail (Gaeilge), Gaillimh, 6 Feabhra 2019.

Grúpa fócais le hionadaithe ó chomhlachtaí stáit atá lonnaithe sa chathair (Bord Oilíúna agus Oideachais na Gaillimhe, Ollscoil na hÉireann, Gaillimh, Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte), Gaillimh, 28 Eanáir 2019.

Grúpa fócais le hionadaithe ó earnáil na n-ealaíon i nGaillimh (Béarla), Gaillimh, 13 Márta 2019.

Grúpa fócais le hionadaithe ó earnáil na n-ealaíon i nGaillimh (Gaeilge), Gaillimh, 7 Feabhra 2019.

Grúpa fócais le lucht dlí agus airgeadais (Béarla), Gaillimh, 7 Márta 2019.

Grúpa fócais le lucht dlí agus airgeadais (Gaeilge), Gaillimh, 7 Feabhra 2019.

Grúpa fócais le lucht fáilteachais agus turasóireachta (Béarla), Gaillimh, 7 Márta 2019.

Grúpa fócais le lucht fáilteachais agus turasóireachta (Gaeilge), Gaillimh, 6 Feabhra 2019.

Grúpa fócais le lucht sláinte/leighis (Béarla), Gaillimh, 13 Márta 2019.

Grúpa fócais le mic léinn in OÉ Gaillimh a bhfuil Gaeilge acu, Gaillimh, 11 Feabhra 2019.

Grúpa fócais le múinteoirí Chonradh na Gaeilge, Gaillimh, 6 Márta 2019.

- Grúpa fócais le múinteoirí Ghaelscoil Mhic Amhlaigh, Gaillimh, 10 Aibreán 2019.
- Grúpa fócais le pobal Gaeilge na hEaglaise Caitlicí, Ard-Eaglais na Gaillimhe, Aibreán 2019.
- Grúpa fócais le pobal na n-imirceach (Béarla), Gaillimh, 13 Márta 2019.
- Grúpa fócais le scátheagraíochtaí lucht gnó (Béarla), Gaillimh, 6 Márta 2019.
- Grúpa fócais le teagascóirí Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge, Gaillimh, 28 Feabhra 2019.
- Grúpa fócais le teiripeoirí urlabhra, Gaillimh, 2 Márta 2019.
- Grúpa fócais leis na meáin chumarsáide (Béarla), Gaillimh, 7 Márta 2019.
- Grúpa fócais leis na meáin chumarsáide (Gaeilge, Gaillimh, 6 Feabhra 2019.
- Grúpa fócais leis na meáin chumarsáide/lucht teicneolaíochta (Béarla), Gaillimh, 7 Márta 2019.
- Grúpaí fócais le Comhairleoirí Cathrach na Gaillimhe (Gaeilge/Béarla), Gaillimh, 8 Aibreán 2019.
- Institiúid Teicneolaíochta na Gaillimhe-Maigh Eo. 2018. *Scéim Teanga 2019-2022*. Gaillimh: ITGM. Ar fáil ag: <https://www.gmit.ie/sites/default/files/public/about/docs/gmit-sceimteanga2019-effective-010719.pdf> [léite 2 Lúnasa 2019].
- Joyce, S., 2013. *Idé-eolaíochtaí agus Cleachtais Teanga i measc Iardháltaí Gaelchólaíste lasmuigh den Ghaeltacht*. Tráchtas neamhfhoilsithe don MA sa Nua-Ghaeilge, OÉ Gaillimh.
- King, L. & Carson, L. (eag), 2016. *The Multilingual City: Vitality, Conflict and Change*. Bristol: Multilingual Matters.
- Mac Aodha, B., 1968/69. *An tSuirbhéireacht ar Ghaeltacht na Gaillimhe, Imleabhar 1*. Gaillimh: an tIonad Taighde in Eolaíocht Sóisialta, Coláiste na hOllscoile, Gaillimh.
- Mac Dhabhoc, S., 2019. Agallamh le Seán Mac Dhabhoc, Príomhoide, Coláiste na Coiribe, Gaillimh, 25 Feabhra 2019.
- Mac Donnacha, J., 2000. 'An Integrated Language Planning Model.' *Language Problems & Language Planning* 24 (1), 11-35.
- Mac Fhlannchadha, P. 2019a. 'Ionad TechSpace Áras na nGael'. *Galway Advertiser*, 2 Bealtaine 2019, 16.
- Mac Fhlannchadha, P., 2019b. Agallamh le Peadar Mac Fhlannchadha, Gaillimh, 15 Eanáir 2019.
- Mac Giolla Chríost, D., 2007. *Language and the city*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Mac Ruairí, M., 2019. Agallamh le Marcas Mac Ruairí, Bainisteoir Forbartha, Gaeilge sa Teaghlach, Glór na nGael, Baile Átha Luain, 2 Aibreán 2019.
- Marnell, C., 2019. Cumarsáid ríomhphoist le Cian Marnell, Institiúid Teicneolaíochta na Gaillimhe-Mhaigh Eo, 1 Aibreán 2019.
- Massey, D., 2005. *For Space*. Londain: Sage Publications.
- McGrath, B., 2019. Agallamh le Brendan McGrath, Príomhfheidhmeannach, Comhairle Cathrach na Gaillimhe, Gaillimh, 29 Bealtaine 2019.

- Ní Chanáin, D., 2019. Agallamh le Dáire Ní Chanáin, Misneach na Gaillimhe, Gaillimh, 15 Márta 2019.
- Ní Chatháin, A., 2018. *Iníúchadh ar Úsáid agus ar Staid Reatha na hAteangaireachta Gaeilge i gCúirteanna na hÉireann*. Tráchtas MA, Ollscoil na hÉireann, Gaillimh (neamhfhoilsithe).
- Ní Cheallaigh, E., 2019. Agallamh le hEimear Ní Cheallaigh, Oifigeach Gaeilge an Gharda Síochána, Na Forbacha, 17ú Eanáir 2019.
- Ní Chéilleachair, S., 2019. Agallamh le Sorcha Ní Chéilleachair, Ceannasaí Tuismitheoirí na Gaeltachta, An Cheathrú Rua, 17ú Eanáir 2019.
- Ní Dhúda, L., 2014. *Roghanna: Lámhleabhar Eolais faoin bPleanáil Teanga*. Glór na nGael: Béal Átha Buí. Ar fáil ag: https://www.forasnagaeilge.ie/wpcontent/uploads/2015/08/Roghanna_Laoise_N%C3%AD_Dh%C3%BAda2014.pdf [léite 29 Samhain 2018].
- Ní Dhúda, L., 2017. 'Language management and language managers: who are the Irish language managers in Breacbhaile?' *International Journal of Sociolinguistics* 2017; 245: 217–243.
- Ní Eidhin, Ú., 2019. Agallamh le hÚna Ní Eidhin, Oifigeach Gaeilge Chomhairle Contae na Gaillimhe, Gaillimh, 12 Feabhra 2019.
- Ní Ghaora, M., 2019. Agallamh le Méadhbh Ní Ghaora, Oifigeach Forbartha le hÓgras, Gaillimh, 26 Feabhra 2019.
- Ní Thuathaláin, M., 2018. 'Suas le 160 Gaeilgeoirí líofa á lorg ag an nGarda Síochána.' In: *Tuairisc.ie*, 18 Bealtaine 2018. Ar fáil ag: <https://tuairisc.ie/suas-le-160-gaeilgeoiri-liofa-a-lorg-ag-an-ngarda-siochana/> [léite 2 Bealtaine 2019].
- Ní Uigín, D., Ó Flatharta, G. & Ó Maoláin, M., 2015. 'Ag ullmhú Mic Léinn Leighis leis an nGaeilge a úsáid agus iad i mbun a gcuid oibre', *Léann Teanga: An Reivíú*, 86-96. Ar fáil ag: <https://leannteanganreiviu.com/node/286> [léite 9 Meitheamh 2019]
- Nic an Iomaire, D. (2019). Agallamh le Dairíona Nic an Iomaire, Príomhoide, Gaelscoil Mhic Amhlaigh, Gaillimh, 12 Feabhra 2019.
- Ó Broin, B. (eag.), 2012. *Thógamar le Gaeilge iad: Taighde agus plé ó thuismitheoirí, gníomhaithe agus scoláirí ar thógáil claimne le Gaeilge*. Baile Átha Cliath: Coiscéim.
- Ó Céidigh, P., 2018. *Próifíl Shocheacnamaíoch de na seacht gCeantar Gaeltachta in Éirinn*. Baile Átha Cliath: Seanad Éireann.
- Ó Cinnéide, M. agus Ní Chonghaile, S., 1996. *An Ghaeilge san Earnáil Phoiblí i gCeantar na Gaillimhe: Tuarascáil do Bhord na Gaeilge agus d'Údarás na Gaeltachta*. Gaillimh: An tIonad Taighde sna hEolaíochtaí Sóisialta Coláiste na hOllscoile, Gaillimh.
- Ó Cinnéide, M.S. agus Keane, M.J., 1988. *Na Tionchair Shocheacnamaíoch a Áitiúla a bhaineann le Gaeltacht na Gaillimhe/Local Socioeconomic Impacts associated with the Galway Gaeltacht*. Gaillimh: An tIonad Taighde sna hEolaíochtaí Sóisialta, Coláiste na hOllscoile, Gaillimh.
- Ó Coileáin, A. agus O'Flaherty, E., 2018. Agallamh le Aodh Ó Coileáin, Cathaoirleach agus Emer O'Flaherty, Bainisteoir, An Taibhdhearc, Gaillimh, 21 Nollaig 2018.

- Ó Gabháin, S., 2019. Agallamh le Seán O Gabháin, Oifigeach Gaeilge agus Oifigeach Gaeilge Óige CLG Bhóthar na Trá/Cnoc na Cathrach, Gaillimh, 17 Aibreán 2019.
- Ó Giollagáin, C. agus Charlton, M., 2015. *Nuashonrú ar an Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht 2006-2011*. Gaillimh: Údarás na Gaeltachta.
- Ó Giollagáin, C., Mac Donnacha, S., Ní Chualáin, F. agus Ní Shéaghdha, A., 2007. Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht. Baile Átha Cliath: Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta.
- Ó hIfearnáin, T., 2006. *Beartas Teanga: An Aimsir Óg, Páipéar Ócáideach 7*. Baile Átha Cliath: Coiscéim.
- Ó hIfearnáin, T., 2013. 'Family language policy, first language Irish speaker attitudes and community-based response to language shift'. *Journal Of Multilingual And Multicultural Development*, 34: 348-365.
- Ó hÓgartaigh, C. (2019). Agallamh leis an Ollamh Ciarán Ó hÓgartaigh, Uachtarán OÉ Gaillimh, Gaillimh, 9 Eanáir 2019.
- Ó Murchadha, N., Hornsby, M., Smith-Christmas, C., & Moriarty, M. (eag.), 2018. *New speakers of minority languages: Linguistic ideologies and practices*. London, England: Palgrave MacMillan.
- Ollscoil na hÉireann, Gaillimh, 2015. *Fis 2020: Plean Straitéiseach Ollscoil na hÉireann, Gaillimh, 2015 – 2020*. Gaillimh: OÉ Gaillimh.
- Ollscoil na hÉireann, Gaillimh, 2018. *Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003: Scéim Teanga 2018-2021*. Gaillimh: Ollscoil na hÉireann, Gaillimh. Ar fáil ag: <http://www.nuigalway.ie/media/acadamh/docs/Sc%C3%A9im-Teanga-3.pdf> [léite 28 Samhain 2018].
- Rialtas na hÉireann, 2010. *Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge 2010 – 2030*. Ar fáil ag: <https://www.chg.gov.ie/app/uploads/2015/07/Straiteis-20-Bliain-Leagan-Gaeilge.pdf> [léite 28 Samhain 2018].
- Scott, J. & Marshall, G., 2009. *Oxford Dictionary of Sociology*. New York: Oxford University Press.
- Seoighe, S., 2018. "Is libhse an chathair" – Pop Up Gaeltacht agus nuachaintoirí na Gaeilge.' *COMHARTaighde*, 4 (30). Ar fáil ag: <https://comhartaighde.ie/eagrain/4/seoighe/> [léite 27 Aibreán 2019].
- Smith-Christmas, C., 2016. *Family language policy: Maintaining an endangered language in the home*. New York: Palgrave Macmillan.
- Smith-Christmas, C., 2018. 'Idé-eolaíochtaí teanga i gcaidrimh teaghlaigh in Albain.' In: Ó hIfearnáin, T. & Walsh, J. (eag.). *An Meon Folaithé: Idé-eolaíochtaí agus iompar lucht labhartha na Gaeilge in Éirinn agus in Albain*. Baile Átha Cliath: Cois Life, 103-132.
- Soziolinguistika Klusterra: Euskara Biziberritzeko Ikerguna, 2019. *Behaketa Bidezko Hizkuntza-Erabileraren Neurketak*. Ar fáil ag: <http://www.soziolinguistika.org/lagina> (léite 13 Bealtaine 2019).
- Spolsky, B., 2004. *Language Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Spolsky, B., 2009. *Language Management*. Cambridge: Cambridge University Press.

St. Joseph's Patrician College ('The Bish'), 2019. Torthaí taighde ó ghrúpaí fócais le daltaí meánscoile ar leathanach Facebook na scoile. Ar fáil ag: <https://www.facebook.com/bishguidance/posts/1104346586433570> [léite 15 Meitheamh 2019].

Stack, R., 2019. Agallamh le Róisín Stack, Theatre 57, OÉ Gaillimh, Gaillimh, 8 Feabhra 2019.

Tuairisc, 2019a. 'Cruinniú ag Coimisinéir na nGardaí leis an gCoimisinéir Teanga faoi dhualgas Gaeltachta.' *Tuairisc.ie*, 25 Márta 2019. Ar fáil ag: <https://tuairisc.ie/cruinniu-ag-coimisineir-na-ngardai-leis-an-gcoimisineir-teanga-faoi-dhualgas-gaeltachta/> [faighte 2 Bealtaine 2019].

Tuairisc, 2019b. '12 duine earcaithe ag na Gardaí trí chomórtas Gaeilge ó 2016.' In: *Tuairisc.ie*, 24 Bealtaine 2019. Ar fáil ag: <https://tuairisc.ie/12-duine-earcaithe-ag-na-gardai-tri-chomortas-gaeilge-o-2016/> [faighte 24 Bealtaine 2019].

Údaráis Áitiúla Chontae na Gaillimhe, 2014. *Scéim Teanga údaráis áitiúla chontae na Gaillimhe 2014 – 2017*. Ar fáil ag: <https://www.coimisineir.ie/userfiles/files/UdaraisAitiulaChontaenaGaillimhe.pdf> [léite 6 Nollaig 2018].

Údarás na Gaeltachta, 2019. *Pleananna Teanga Ceadaithe*. Na Forbacha: Údarás na Gaeltachta. Ar fáil ag: <https://udaras.ie/an-ghaeilge-an-ghaeltacht/pleanail-teanga/pleananna-faofa/> [faighte 16 Bealtaine 2019].

Walsh, J. & O'Rourke, B., 2015. 'Mudes teangeolaíochta agus nuachainteoírí na Gaeilge'. *COMHARTaighde 1* [idirlión]. Ar fáil ag: <http://comhartaighde.ie/eagrain/1/walsh-orourke/> [faighte 12 Aibreán 2019].

Walsh, J., 2012. *Contests and Contexts: The Irish Language and Ireland's Socioeconomic Development*. Bern: Peter Lang.

Cé go bhfuil gach iarracht déanta lena chinntiú go bhfuil an t-eolas sa Phlean Teanga seo cruinn, ní ghlacann Comhairle Cathrach na Gaillimhe, Gaillimh le Gaeilge ná An Mheitheal Taighde OÉ Gaillimh le freagracht dhlithiúil as aon carráidí.

AGUISÍN A

BUISÉAD AN PHLEAN TEANGA

Sa chás go bhfuil dath uaine ar na cealla, ní bhfuarthas meastachán ar an gcostas sin.

Briseadh síos ar chostas bhearta Phlean Teanga Chathair na Gaillimhe									Costas de réir
Beart	Sonraí	Bliain 1	Bliain 2	Bliain 3	Bliain 4	Bliain 5	Bliain 6	Bliain 7	beartaís
Beart 1	An tOifigeach Pleanála Teanga	42,041	43,378	44,716	46,055	47,392	48,942	50,490	323,014
	Eascaíocht	2,000	-	-	-	-	-	-	2,000
	Costais Talaití	500	500	500	500	500	500	500	3,500
	Costais Reatha & Oifige	30,000	30,000	30,000	30,000	30,000	30,000	30,000	210,000
Beart 2	An Ghaeilge & Coistí Straitéiseacha Beartaís na Comhairle	-	-	-	-	-	-	-	-
Beart 3	Feaspócht i leith stádas dhátheangach & plean teanga	-	-	-	-	-	-	-	-
Beart 4	Lárionad Cultúrtha Gaeilge	-	50,000	-	-	-	-	-	50,000
Beart 5	Staidéar Feideartha - Adhchóiriú Áras na nGael	-	60,000	-	-	-	-	-	60,000
Beart 6	Gaeilge	45,788	47,123	48,498	49,914	51,373	52,876	54,423	349,995
	Costais Talaití	363	363	363	363	363	363	363	2,541
	Costais Reatha & Oifige	2,641	2,641	2,641	2,641	2,641	2,641	2,641	18,487
Beart 7	Oifigeach Breise ag Glór na nGael	-	48,411	48,411	48,411	48,411	48,411	48,411	290,466
Beart 8	Ciorcail chomhae a fhorbairt	-	-	-	-	-	-	-	-
Beart 9	Aipeanna / Aiseanna ar líne: Aip Teighde Aip/Áis ar líne: Treoir do Ghaeilgeoirí i gCathair na Gaillimhe	9,900	900	900	900	900	900	900	11,300
	Tástáil	5,600	600	600	600	600	600	600	9,200
Beart 10	Tástáil chaighdeánaithe Gaeilge don teiripe urlabhra	-	111,097	111,097	111,097	-	-	-	333,291
Beart 11	Scoláireachtaí teiripe urlabhra do mhic léinn	4,000	4,000	4,000	4,000	4,000	4,000	4,000	28,000
Beart 12	Feachtas feaspócht faoi sheirbhísí leanaí	-	-	-	-	-	-	-	-
Beart 13	Ranganna Gaeilge	-	86,318	87,804	89,301	91,367	92,684	94,162	241,836
	Spás Oifige & Trealamh	-	30,000	30,000	30,000	30,000	30,000	30,000	180,000
Beart 14	Oifigeach Gaeilge OÉ Gaillimh	50,805	52,972	55,234	56,968	58,760	60,527		335,266
Beart 15	Forbairt teagasc & taighde trí Ghaeilge in OÉ Gaillimh	-	-	-	-	-	-	-	-
Beart 16	Modúil Ghaeilge do dháil bunscoile in OÉ Gaillimh	-	-	-	-	-	-	-	-
Beart 17	Forbairt scolim chónaitheach Ghaeilge OÉ Gaillimh	-	-	32,000	32,000	32,000	32,000	32,000	160,000
Beart 18	Coiste straitéiseach Gaeilge in OÉ Gaillimh	-	-	-	-	-	-	-	-
Beart 19	Feachtas turasóireachta	-	-	-	-	-	-	-	-
Beart 20	Forbairt ógchlúbanna Gaeilge	-	-	-	-	-	-	-	-
Beart 21	Solaim comradaithe teanga	-	-	-	-	-	-	-	-
Beart 22	Cúrsa scileanna raidió & fuaim	-	-	-	-	-	-	-	-
Beart 23	Suaitheantas Gaeilge	9,000	1,200	1,200	1,200	1,200	1,200	1,200	10,200
Beart 24	Oifigeach Ealaíon Gaeilge	42,041	43,378	44,716	46,055	47,392	48,942	50,490	323,014
	Eascaíocht	2,000	-	-	-	-	-	-	2,000
	Costais Talaití	500	500	500	500	500	500	500	3,500
	Costais Reatha & Oifige	30,000	30,000	30,000	30,000	30,000	30,000	30,000	210,000
Beart 25	Plean forbartha do Ghaeil na Gaillimhe	-	-	-	-	-	-	-	-
Beart 26	Gradam óige don ghnó	-	-	-	-	-	-	-	-
Beart 27	TechSpace a fhorbairt	420,000	420,000	420,000	420,000	420,000	420,000	420,000	2,940,000
Beart 28	Ócáidí gnó um thráthéidne	-	-	-	-	-	-	-	-
Beart 29	Spás Gaeilge sna leabharlanna Ionad Gaeilge i nGaeilscoil Mhíic	2,000	2,000	2,000	2,000	2,000	2,000	2,000	14,000
Beart 30	Amhláigh	840,000	-	-	-	-	-	-	840,000
Beart 31	Clúbanna Iarscoile Gaeilge	-	-	-	-	-	-	-	-
Beart 32	Imeachtaí sóisialta trí Ghaeilge	2,000	2,000	2,000	2,000	2,000	2,000	2,000	14,000
Beart 33	Acmhainní LADT+ i nGaeilge	-	-	-	-	-	-	-	-
Beart 34	Feachtas feaspócht faoi chearta teanga	-	-	-	-	-	-	-	-
Beart 35	Pop-up Gaeiltacht Cumarsáid dhátheangach ó Chomhairle Cathrach	-	-	-	-	-	-	-	-
Beart 36	Srúibé ar chumas Gaeilge foireann na Comhairle	-	-	-	-	-	-	-	-
Beart 37	Costas in aghaidh na bliana	1,480,374	1,015,214	944,918	952,971	849,607	857,519	865,207	€ 6,965,610
	Méirchoistas iomlán								

AGUISÍN B

CRITÉIR PLEANÁLA TEANGA DO BHAILE SEIRBHÍSE GAELTACHTA (ACHT NA GAELTACHTA 2012)

1. Eagraíocht, a measann Foras na Gaeilge í a bheith ionadaitheach don phobal faoi alt 11(3) d'Acht 2012, a bheith ann chun an Plean Teanga a ullmhú agus a chur i ngníomh sa phobal iomchuí.
2. An cion den daonra arb í an Ghaeilge an teanga labhartha atá acu sa phobal iomchuí, ag féachaint do thionchar tosca déimeagrafacha, eacnamaíocha agus sóisialta ar an bphobal iomchuí.
3. Na socrúithe a shonraítear maidir le seirbhísí trí mheán na Gaeilge a sholáthar sa phobal iomchuí.
4. Forálacha Acht 1998 a bheith á n-úsáid, de réir mar is cuí, chun tacú leis an nGaeilge sa phobal iomchuí, ag féachaint go háirithe do mhíreanna (i) agus (j) d'alt 6 den Acht sin.
5. Oideachas bunscóile agus iarbhunscoile trí mheán na Gaeilge a bheith ar fáil sa phobal iomchuí, de réir bheartas na Roinne Oideachais agus Scileanna, lena n-áirítear sruthanna a bheith ar fáil trí mheán na Gaeilge i scoileanna Béarla agus roinnt ábhar a bheith á múineadh trí Ghaeilge i scoileanna Béarla, de réir mar is cuí.
6. Beartais teanga chuí a bheith ann laistigh den timpeallacht scoile a thacaíonn le húsáid na Gaeilge mar theanga labhartha lasmuigh den chóras oideachais sa phobal iomchuí.
7. Seirbhísí cuí cúraim leanaí, réamhscolaíochta agus tacaíochta teaghlaigh, lena n-áirítear seirbhísí tacaíochta teanga, a bheith ar fáil trí mheán na Gaeilge sa phobal iomchuí.
8. Gníomhaíochtaí sóisialta cuí trí mheán na Gaeilge do dhaoine óga agus d'aoisghrúpaí eile a bheith ar fáil agus beartais teanga chuí a bheith ann i dtaca leis na gníomhaíochtaí sin sa phobal iomchuí.
9. Deiseanna cuí a bheith ar fáil sa phobal iomchuí chun an Ghaeilge a fhoghlaim agus a úsáid lasmuigh den chóras oideachais.
10. A mhéid a úsáidtear an Ghaeilge i gcúrsaí sóisialta agus áineasa sa phobal iomchuí.
11. A mhéid a úsáidtear an Ghaeilge san earnáil ghnó sa phobal iomchuí.
12. A mhéid a úsáideann na meáin chumarsáide áitiúla an Ghaeilge sa phobal iomchuí.
13. Forálacha iomchuí na nAchtanna um Pleanáil agus Forbairt, 2000 go 2013 a bheith á n-úsáid chun tacú leis an nGaeilge sa phobal iomchuí.
14. Seirbhísí poiblí trí mheán na Gaeilge a bheith ar fáil sa phobal iomchuí.
15. A mhéid a thacaíonn an pobal i gcoitinne sa phobal iomchuí leis an bPlean Teanga.

